

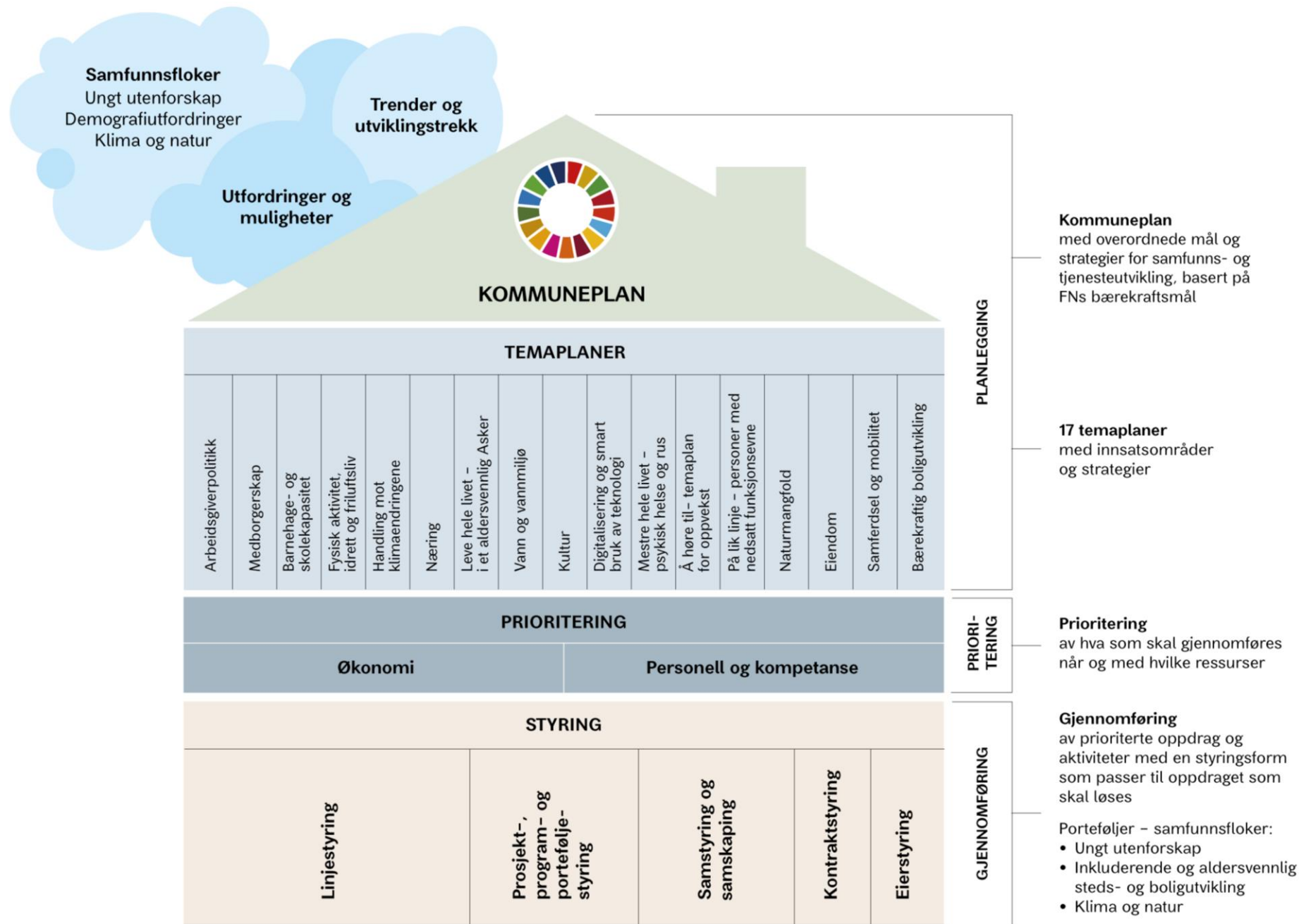

Asker
kommune

Innspill til handlingsprogrammet 2025-28

HUST 25.april 2024 – innspill fra direktør for samfunnstjenester

Fra plan til handling

Handlingsregler for bærekraftig økonomi

- **Netto driftsresultat**
- **Lånegjeld**
- **Disposisjonsfond**
- **Verdibevarende vedlikehold formålsbygg**
- Det skal tilstrebes egenfinansiering av investeringer på minimum 50 prosent løpet av perioden

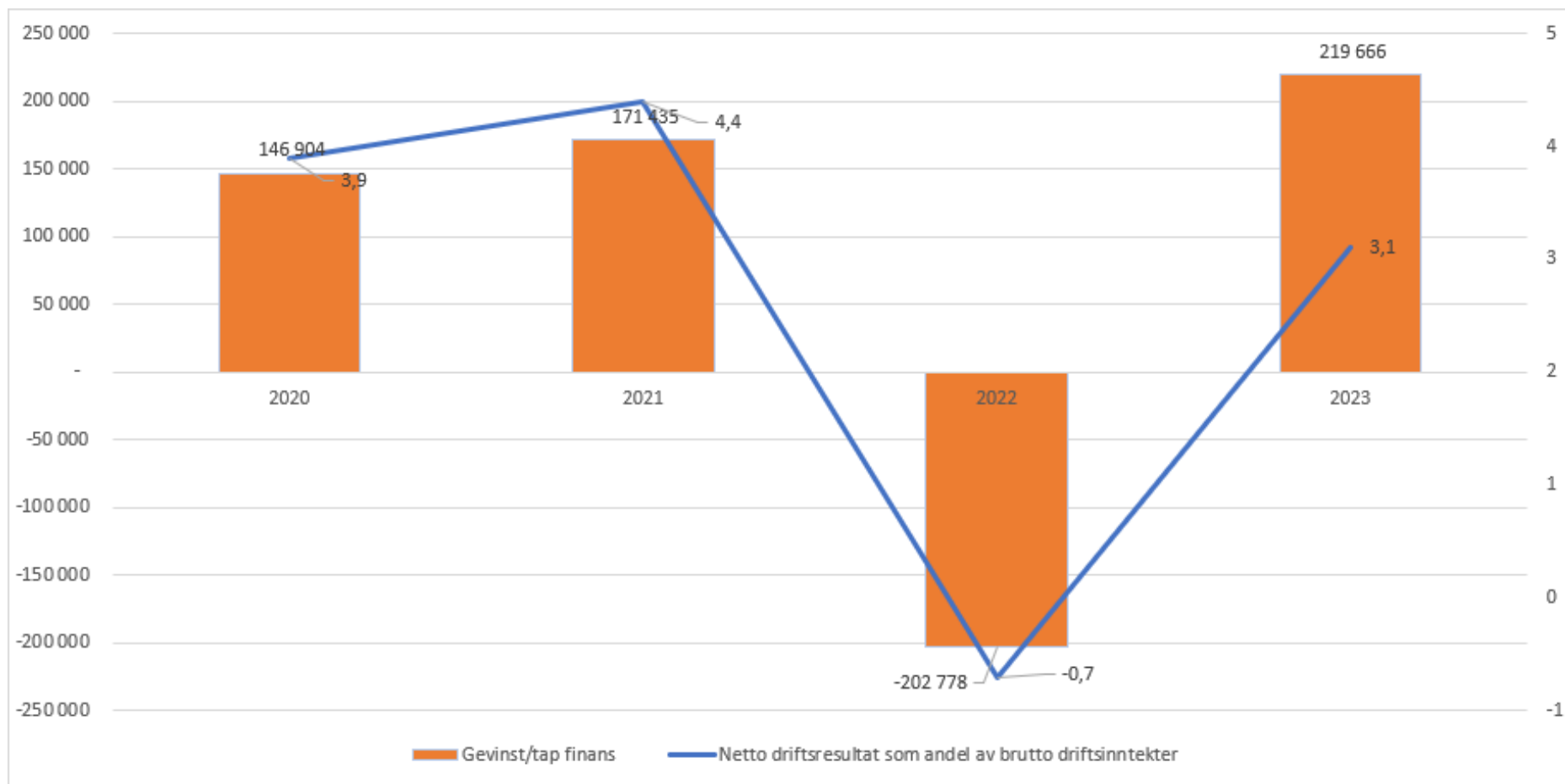

HANDLINGSREGLENE FOR ASKER KOMMUNE

I prosent av driftsinntekter	Ikke godkjent resultat	Laveste akseptable resultat	Ønsket resultat
Netto driftsresultat	<1,75 %	1,75 - 3 %	>3 %
Disposisjonsfond	< 5 %	5 - 10 %	> 10 %
Gjeldsgrad	> 100 %	100 - 80 %	< 80 %
Verdibevarende vedlikehold formålsbygg	< 100 kr/m ²	100-140 kr/m ²	>140 kr/m ²

Handlingsregler	Regnskap 2023
Netto driftsresultat	3,1 %
Disposisjonsfond	13,9 %
Gjeldsgrad	92,6 %
Verdibevarende vedlikehold formålsbygg	139 kr/m ²

Netto driftsresultat påvirkes av finansresultater

Styringsfart 2024 – februar

	Regn. hittil	Rev. bud. 2024	Årsprognose	Avvik prognose i kr	Kommentar
Organisasjon, styring og utvikling	96 462	419 508	419 508	0	
Oppvekst	588 230	3 047 470	3 043 470	4 000	Ressurskrevende + barneverntjenesten
Velferd	372 402	2 344 311	2 367 311	-23 000	Sosialhjelp (dyrtid), beregningsmodell basistilskudd fastleger, Bråset legevakt, BPA
Samfunnstjenester	184 060	711 806	711 806	0	
Samfunnsutvikling	16 998	66 935	70 435	-3 500	Delårseffekt gebyrregulativ
Medborgerskap	32 418	327 349	328 349	-1 000	Svømmehaller
Tjenesteovergripende	7 745	83 646	83 646	0	
Sum bevilgninger drift, netto	1 298 314	7 001 026	7 024 526	-23 500	0,3 prosent

Revidert nasjonal budsjett 2024

Kommuneproposisjonen 2025

Rammebetingelser

Mai 2024

Nytt inntektssystem

Pensjon

Lønnsoppgjør

Prisstigning

Renter

Scenarier for omstillingsbehov i 2025

Tjenesteområde	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3
	50 000	75 000	100 000
Organisasjon, styring og utvikling	5 000	7 500	10 000
Medborgerskap	4 100	6 150	8 200
Oppvekst	15 200	22 800	30 400
Velferd	18 300	27 450	36 600
Samfunnstjenester	5 400	8 100	10 800
Samfunnsutvikling	2 000	3 000	4 000
	50 000	75 000	100 000

Temaplanene våre – effektivisering, omfang og standard

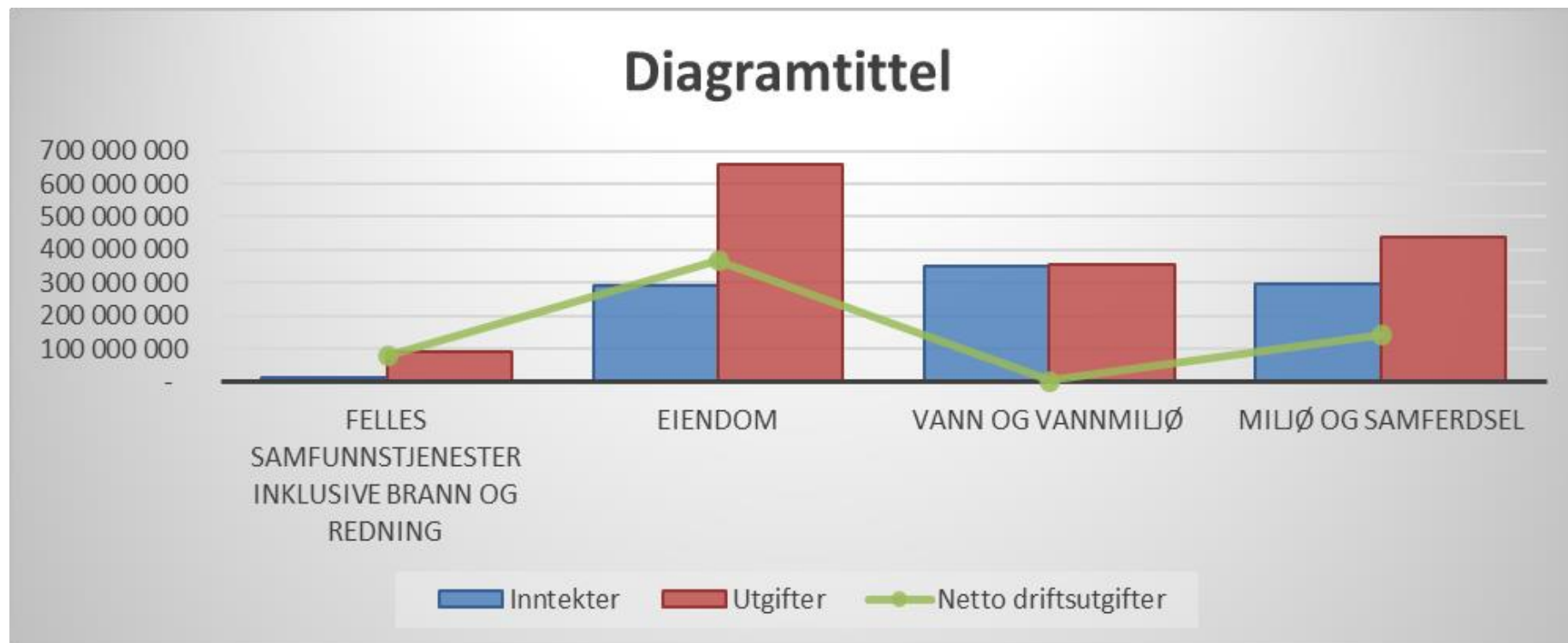
Samfunnstjenester - brutto utgift og brutto inntekt

Programområde		Øk.plan 2024	Øk.plan utgift 2024	Øk.plan inntekt 2024	Netto programområde
Felles samfunnstjenester inklusive brann og redning	Direktør samfunnstjenester*	-15 856 573	-12 256 573	-3 600 000	
Felles samfunnstjenester inklusive brann og redning	Brann og redning	95 756 790	106 421 798	-10 665 008	79 900 217
Eiendom	Eiendom	109 914 066	122 414 066	-12 500 000	
Eiendom	Grunneiendom	56 474 679	160 408 310	-103 933 631	
Eiendom	Byggforvaltning og vedlikehold	126 791 138	146 329 152	-19 538 014	
Eiendom	Bygningsdrift nord	38 337 746	43 201 310	-4 863 564	
Eiendom	Bygningsdrift midt og sør	27 905 728	34 554 150	-6 648 422	
Eiendom	Boligforvaltning og vedlikehold	-53 867 068	93 681 290	-147 548 358	
Eiendom	Renhold og praktisk bistand	56 076 367	67 272 674	-11 196 307	
Eiendom	Renhold sør	15 110 792	15 683 709	-572 917	

1/4 lønn, 3/4 kjøp av tjenester

Vann og avløp	Forvaltning og service	23 347 192	23 347 192	0	
Vann og avløp	Plan og investering	21 460 295	22 886 872	-1 426 577	
Vann og avløp	Drift vann	100 771 455	101 478 455	-707 000	
Vann og avløp	Drift avløp	103 379 194	107 331 600	-3 952 406	8 479 439
Miljø og samferdsel	Miljø og samferdsel	8 842 422	13 526 945	-4 684 523	
Miljø og samferdsel	Natur, miljø og landbruk	66 388 107	78 263 849	-11 875 742	
Miljø og samferdsel	Avfall og gjenvinning	-8 531 938	179 332 321	-187 864 259	
Miljø og samferdsel	Samferdsel	74 582 477	100 991 600	-26 409 123	
Miljø og samferdsel	Asker Drift	1 947 071	1 947 071	0	
Miljø og samferdsel	Transporttjenesten	13 333 872	21 904 870	-8 570 998	
Miljø og samferdsel	Drift vei	2 253 367	67 336 272	-65 082 905	
Miljø og samferdsel	Drift grøntområder	988 565	17 745 702	-16 757 137	159 803 943
		688 345 597	1 799 553 316	-1 111 207 719	

Økonomi – kostnader/inntekter

1/3 skatt, 2/3 gebyrer

Samfunnstjenester – omstilling og effektivisering

Fordelingskriterier

Innsparingskrav i mill. kroner	Fordeling på kriterier
Fordele flatt kutt basert på brutto budsjettramme	25 %
Fordele per teoretisk handlingsrom	50 %
Fordele etter antall årsverk per virksomhet	25 %

Kriteriefordeling av kutt

Foreløpige KOSTRA-tall 2023 – teoretisk handlingsrom

	2023	2023	2023	2023	2022	
	Bærum	Drammen	Lillestrøm	Kostragruppe 12	Kostragruppe 12	
Grunnskole	25	37	-103	-63	-2	↑
Pleie og omsorg	-254	307	267	16	184	↑
Barnevern	-43	-74	-99	-83	-32	↑
Barnehage	-64	-37	-14	-47	-20	↑
Kommunehelse	3	-31	70	9	34	↑
Sosiale tjenester	16	45	43	-22	-24	→
Kultur og idrett	61	127	123	71	69	→
Plan, kulturminner, natur og nærmiljø	2	24	55	31	25	↓
Adm, styring og fellesutgifter	-139	-16	88	6	45	↑
Andre områder	-74	-53	59	32	52	↑
- Brann og ulykkesvern	6	23	5	12	1	↓
- Kommunale boliger	-13	-41	45	-2	8	↑
- Samferdsel	6	14	17	47	44	→
- Næringsforv. og konsesjonskraft	-51	-49	-25	-20	6	↑
- Landbruk	-5	-1	0	-1	0	→
- Kirke	-17	0	17	-5	-7	→
Totalt	-467	328	488	-50	332	

Benchmarking/ konkurranseseksponering

- ASSS
- Norsk vann – Bedre vann
- Avfall Norge
- NKF – Eiendom
- KOSTRA

Strukturell omstilling – Strategisk plan for kontorarbeidsplasser

Strukturell omstilling - utnyttelse av eksisterende infrastruktur

Utvalgets prioriteringer for 2024

Handling mot klimaendringer

- Sirkulærøkonomi/ombrukssenter/ombruks-lager for bygningsmaterialer
- Arealeffektivitet
- Innovative anskaffelser
- Redusert matsvinn
- Naturbaserte løsninger (eks. karbonlagring i naturen)
- Tilgjengelig og kompetent landbrukskontor (og plan og regulering)

Naturmangfold

- Arealnøytralitet ivaretas i planarbeid (ikke nedbygging av natur og mangfold)
- Arealregnskap
- Vern av naturområder utvides
- Naturrestaurering gjennomføres
- Kunnskap om hensynsfull ferdsel i inn- og utmark

Vann og vannmiljø

- Tiltak for ren Oslofjord (og Drammensfjorden)
- Anleggene for vannbehandling, avløpsrensing, reservevannforsyning og overføringsledninger oppgraderes
- Høy fornyingstakt på vann og avløpsledninger, hhv 1,4 og 1,6 %

Eiendom

- Verdibevarende vedlikehold av bygg og uteområder
- Energiøkonomisering
- Universell utforming

Samferdsel

- Sikker og forutsigbar fremkommelighet
- Tiltak til å redusere transportbehovet
- Trafikksikkerhet, og prioritering av myke trafikanter

Kjente utfordringer som kommer i 2025 for Samfunnstjenester

Brann og redning:

- 110-sentral
- Overgang fra 2G til 4G
- Husleie Tofte/bemanning Tofte
- Økt reservestyrke

Ny vinterdriftsavtale uteområder

Sommerdrift uteområder

Ombygging kontorarbeidsplasser

«Ikke formålsbygg» - etterslep

VA-drift

Direktørens prioriterte innspill til HP2025

HANDLING MOT KLIMAENDRINGER

- Sirkulærøkonomi/ombrukssenter/ombrukslager for bygningsmaterialer
- Redusert matsvinn
- Fremme grønn mobilitet

NATURMANGFOLD

- Arealnøytralitet ivaretas i planarbeid (ikke nedbygging av natur og matjord)
- Vern av flere naturområder
- Gjennomføre naturrestaurering (myr)
- Kompetansebygging/veiledning (kommunikasjon) – ansatte/innbyggere/næringsliv

VANN OG VANNMILJØ

- Tiltak for ren Oslofjord/Drammensfjord/vassdrag
- Anleggene på vannbehandling, avløpsrensing, reservevannforsyning og overføringsledninger oppgraderes
- Høy fornyingstakt på vann og avløpsledninger, hhv 1,4 og 1,6 %

EIENDOM

- Verdibevarende vedlikehold av bygg og uteområder
- Energiøkonomisering/reduert energikjøp
- Universell utforming

SAMFERDSEL

- Sikker og forutsigbar fremkommelighet
- Tiltak for å redusere transportarbeidet

Omstilling 2025-28

- Reduserte leiekostnader/ økt bruk av egne eiendommer/ økte leieinntekter
- Avvikle tilskudd/kostnader til private (veier, veilys, miljø, VA)
- Økte parkeringsinntekter
- Gunstigere utbyggingsavtaler

Årshjulet for 2024

Dato	Aktivitet	Politisk utvalg
02.04.-03.04.2024	Politisk HP-seminar (strategiseminar økonomi)	F
23.04-25.04.2024	Sak - hovedutvalgenes innspill og prioriteringer til handlingsprogrammet	Utvalg
21.05.2024	Informasjon om RNB og kom.prp./nytt inntektssystem	F
28.05-30.05.2024 04.06./11.06.2024	Sak - økonomiske rammer HP 2025-2028	Utvalg F/KOM
04.06.2024	Investerings- og gebyrseminar HP 2025-2028	F
17.09.2024	Sak - kommunedirektørens forslag til HP 2025-2028 (Dokumentet legges frem over bordet)	F
18.09-04.10.2024	Høringsperiode kommunedirektørens forslag til HP 2025-2028	Høring
19.09.2024	Presentasjon av HP 2025-2028 til rådene	Råd
24.09-26.09.2024	Presentasjon av HP 2025-2028 i hovedutvalgene	Utvalg
08.10.2024	Dialogmøte mellom formannskap og fellesråd om handlingsprogrammet	F
11.10.2024	Frist partienes spørsmål til HP (kl. 14.00)	Partiene
25.10.2024	Frist - kommunedirektørens svar til partiene (kl. 18.00)	Kommunedirektør
15.11.2024	Frist partienes endringsforslag til HP	Partiene
19.11.2024 21.11.2024 10.12.2024	Sak - kommunedirektørens forslag til handlingsprogram 2025-2028 (inkludert gebyrer), tilleggsinnstilling og partienes endringer	F/råd/KOM
21.11.- 05.12.2024	Høringsperiode HP 2025-2028 - formannskapets innstilling	Høring
03.12.2024	Sak - månedsrapport oktober	F
05.12.2024	Frist verbalforslag fra partiene	Partiene
03.12.2024 10.12.2024	Sak - politisk årshjul 2025	F/KOM

Asker
kommune

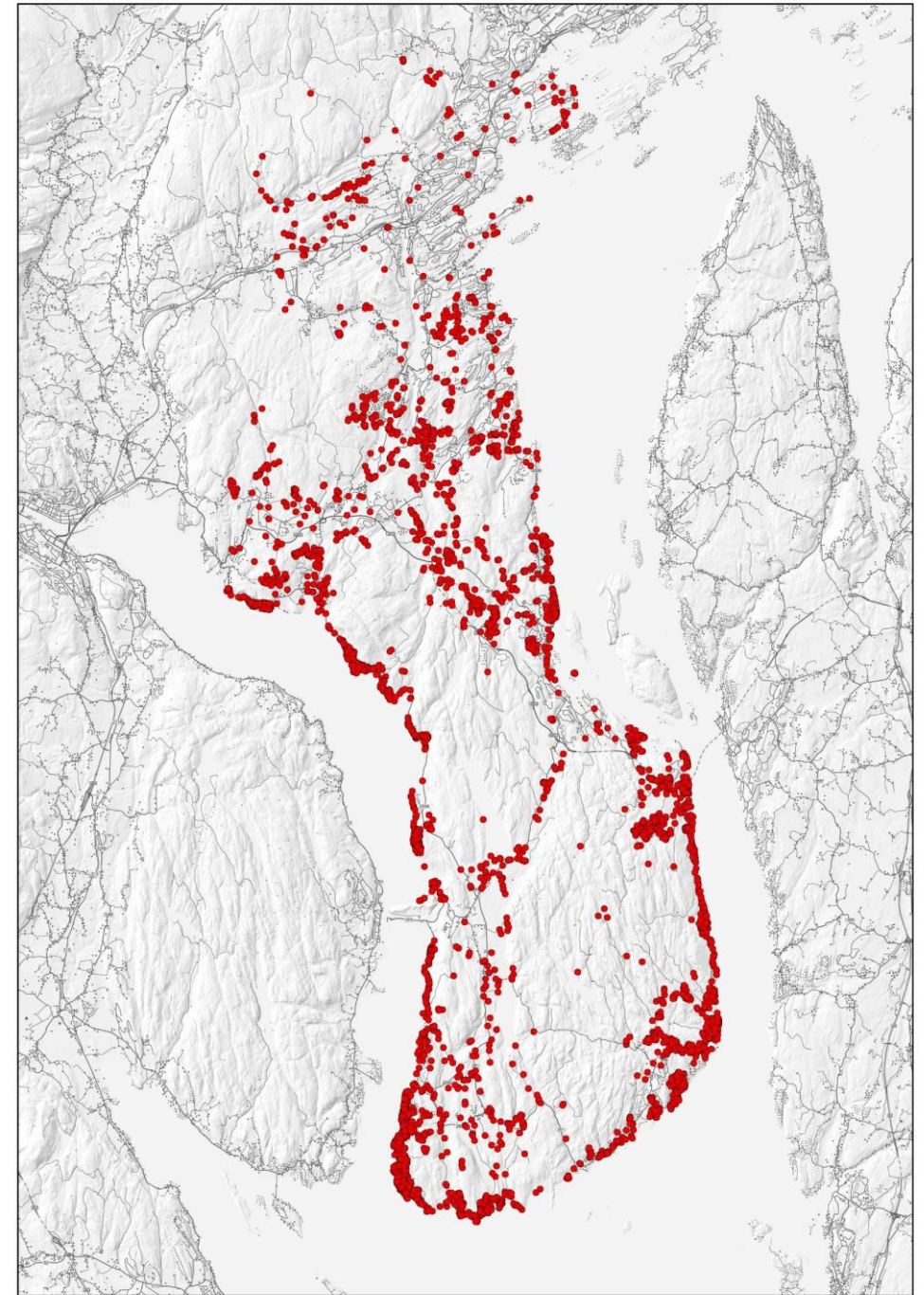
Private avløpsløsninger og tilknytning til kommunalt nett

Orientering i Utvalg for samfunnstjenester 25. april 2024

Per Øystein Funderud og Sebastian Aas Wik – avd. ledere i Vann og vannmiljø

Bakgrunn

- Det er ca. 3 800 private avløpsanlegg i Asker kommune
- I overkant av 2 300 av disse omfattes pr i dag av forurensningsforskriften
- Strenge rensekrav grunnet følsomt område (Oslofjorden)
- Forurensningsspørsmål skal søkes løst for større områder under ett

Temaplan for vann og vannmiljø

- Strategi for private avløpsanlegg:
«Alle private avløpsanlegg skal få en tilfredsstillende renseløsning gjennom oppgradering eller tilknytning»
- Strategiene innebærer:
 - Kartlegging og tilsyn
 - Tilknytning til offentlig avløp
 - Utbygging av offentlig avløp

Temaplan for vann og vannmiljø 2022-2033

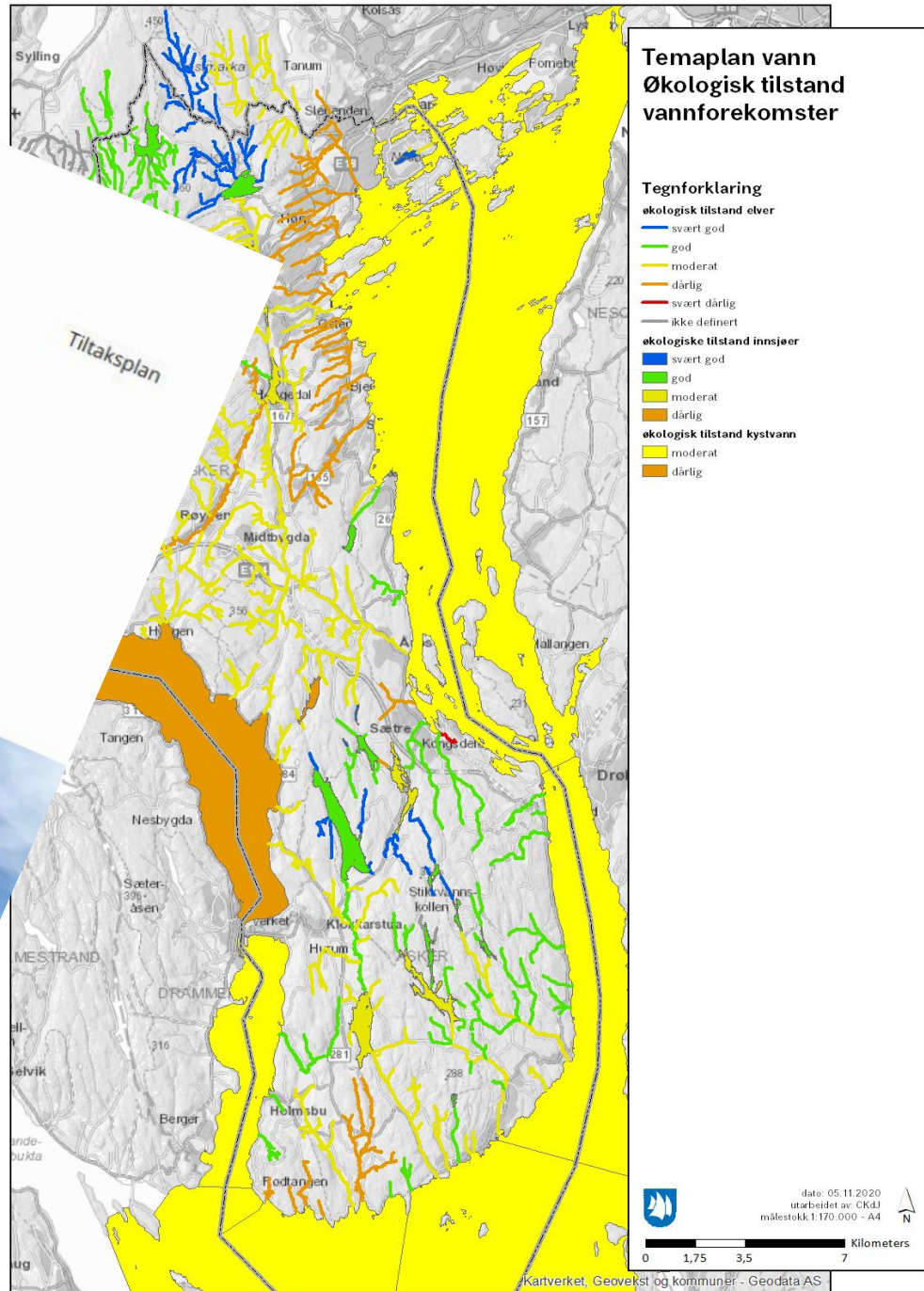
Asker
kommune

Klima- og
miljødepartementet

Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv

Tiltaksplan

Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord

Tiltak T4:

«Sikre at utslipp fra avløpsanlegg for spredt bebyggelse og mindre tettbebyggelser renses i tråd med renskravene i forurensningsforskriftens kapittel 12 og 13, slik at miljømålene etter vannforskriften kan nås innen 2027, og senest innen 2033.»

Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord

Tiltak T7:

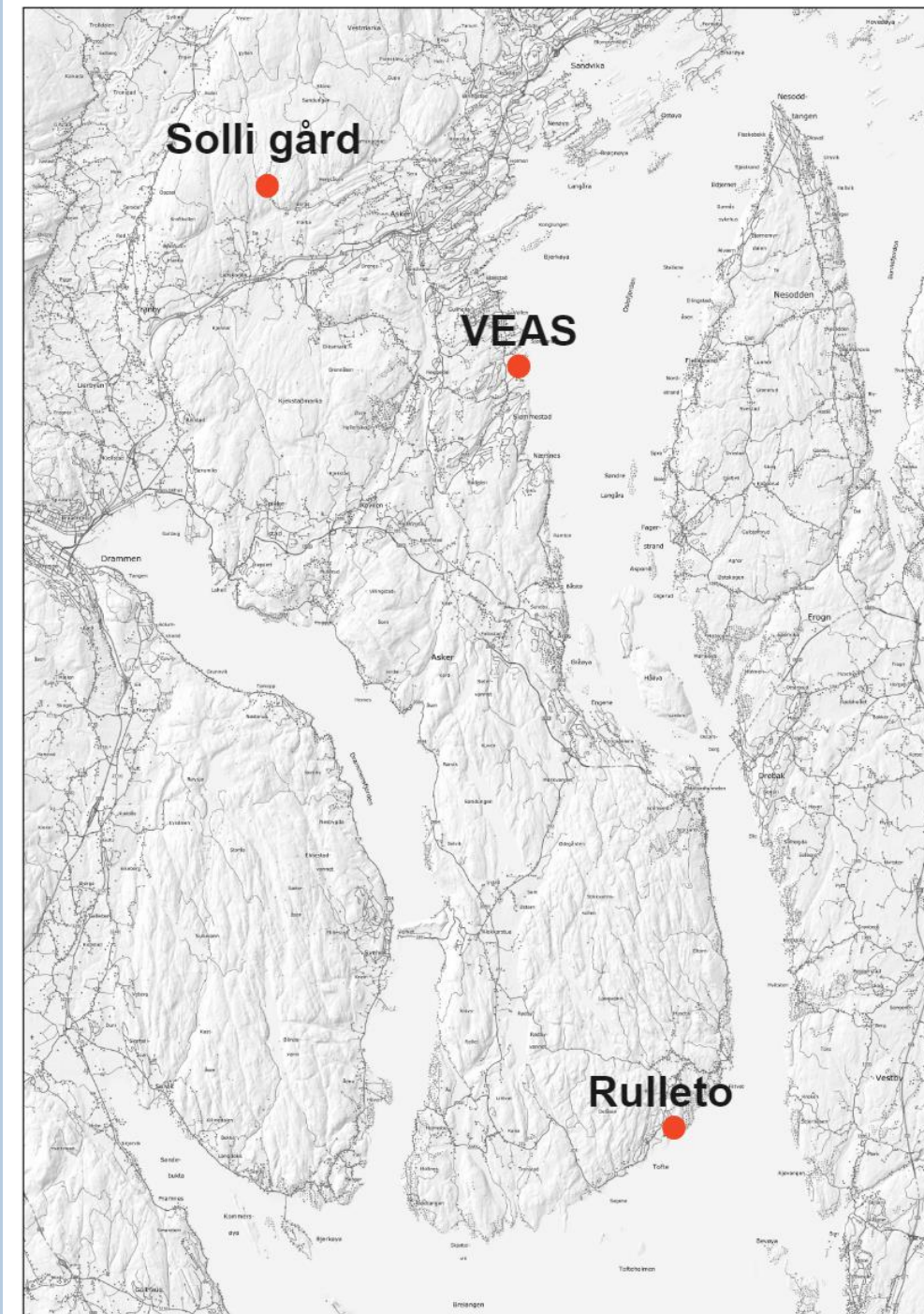
«Styrke innsatsen med tilsyn og oppfølging av krav i tillatelser til utslipp av avløpsvann.»

Forurensningsforskriften

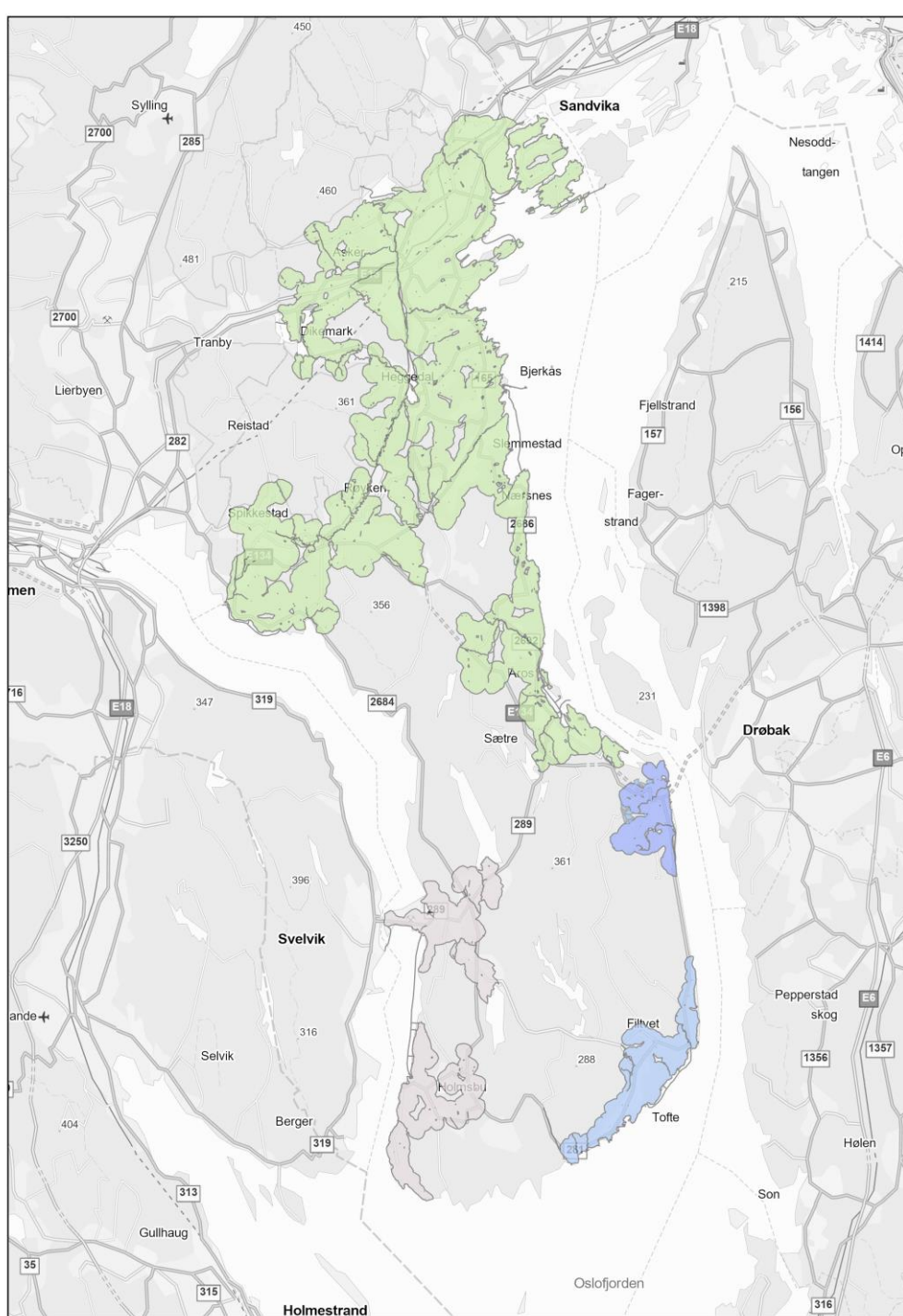
Definisjoner

- Innlagt vann (forutsetning)
- Forurensningsforskriften
 - Kapittel 12: under 50 pe
 - Bolighus, hytter og lignende
 - Kapittel 13: 50 – 10 000 pe
 - Mindre tettbebyggelser
 - Kapittel 14: over 10 000 pe
 - Større tettbebyggelser

Asker
kommune

Forurensningsforskriften: Kartlegging av tettbebyggelse og PE-tellinger

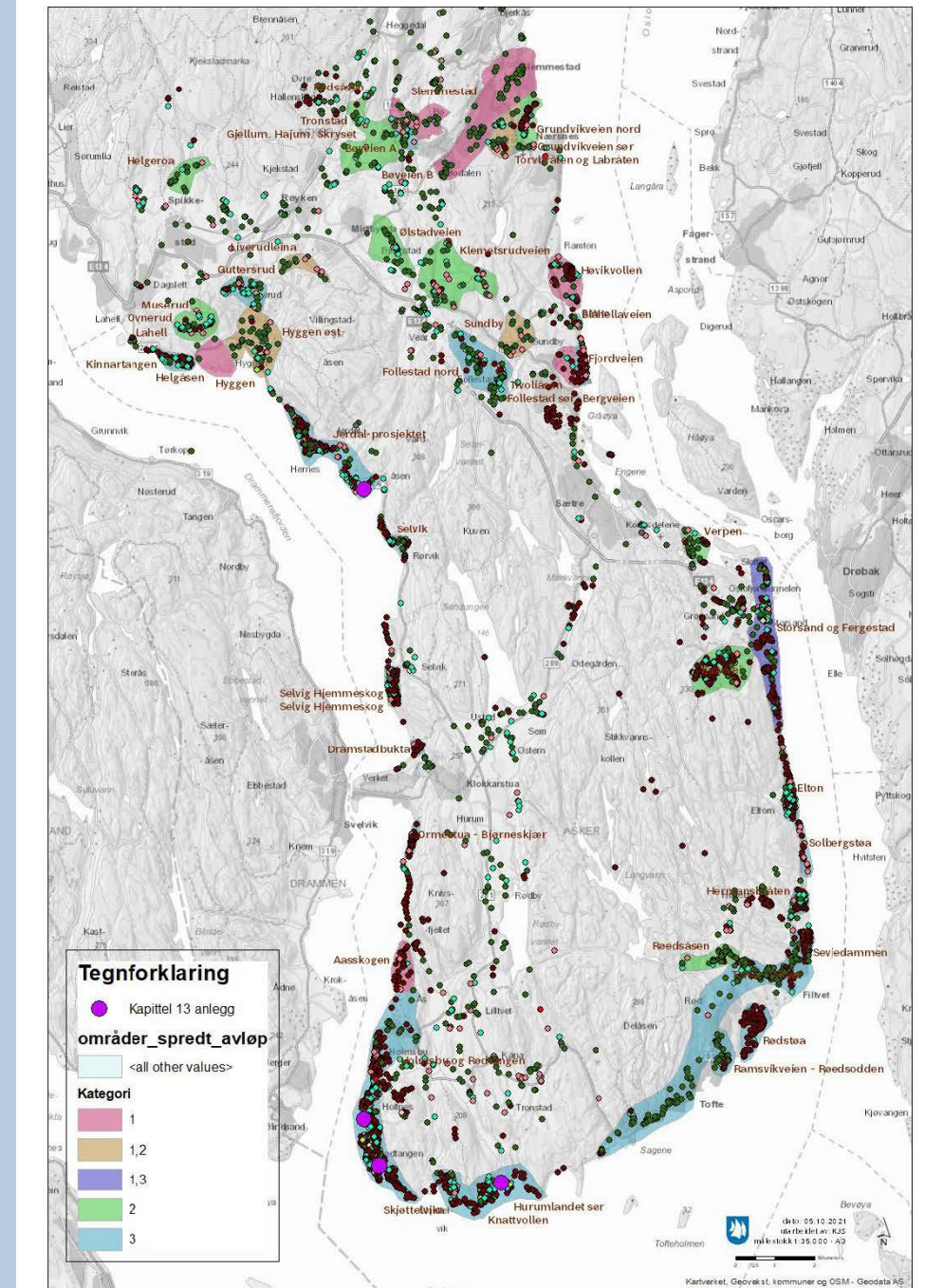
Automatisk FME-rutine som kan kjøres med jevne mellomrom og som justerer kartet dersom nybygging endrer på grensene for tettbebyggelse.

Tilbake til

Temaplan for vann og vannmiljø

Områder med private avløpsanlegg deles inn i tre kategorier:

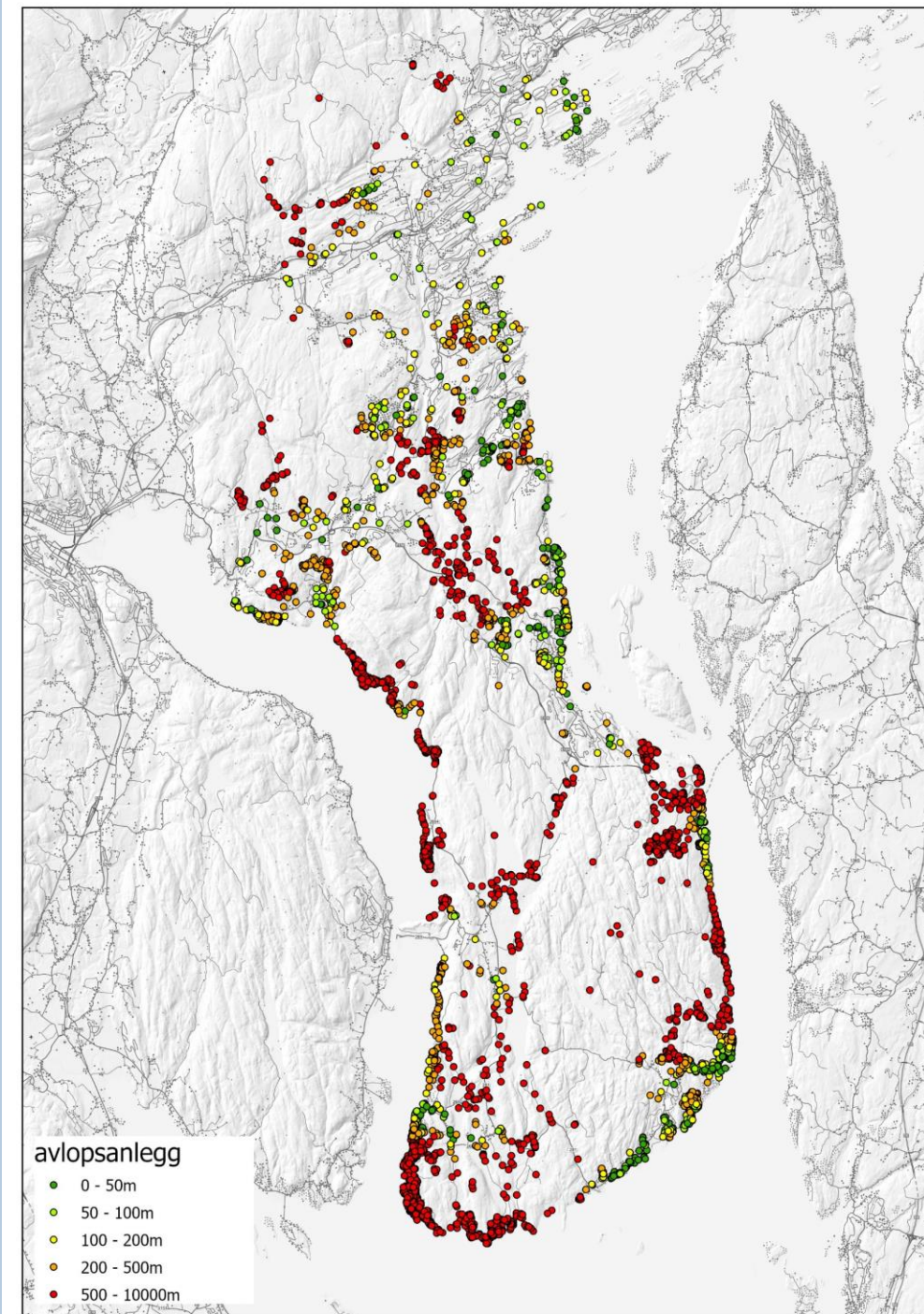
1. Områder hvor eiendommer allerede har tilknytningsplikt
2. Områder som ikke vil få tilgang til offentlig avløp på lang sikt
3. Områder der kommunen kan legge til rette ved å forlenge offentlig avløpsnett

Kategori 1 - tilknytning

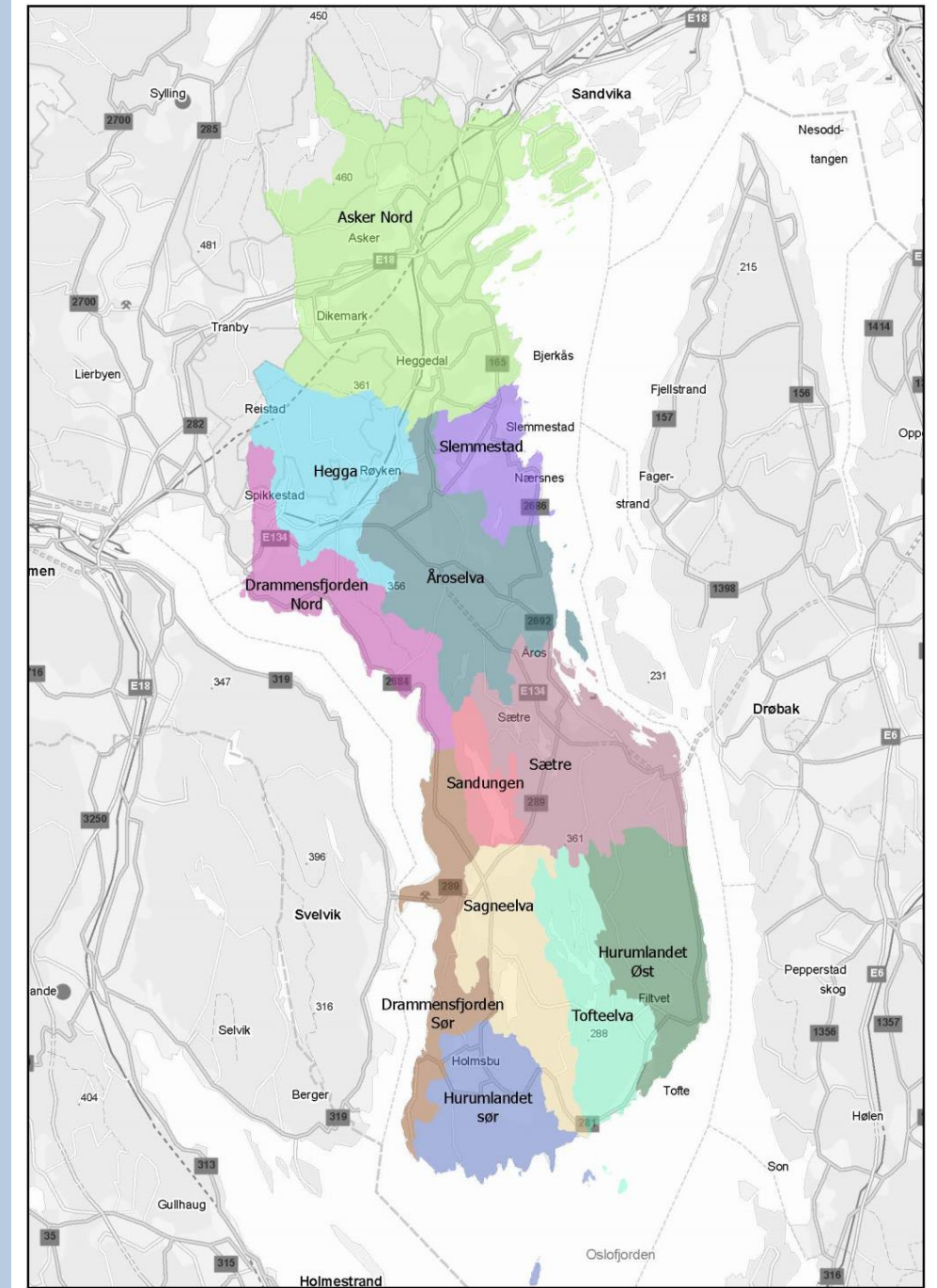
Øke tilknytningsgraden

- Kriterier
 - Nærhet til offentlig avløpsledning
 - Kostnader
- Arbeidsmetodikk
 - Pålegg om tilknytning

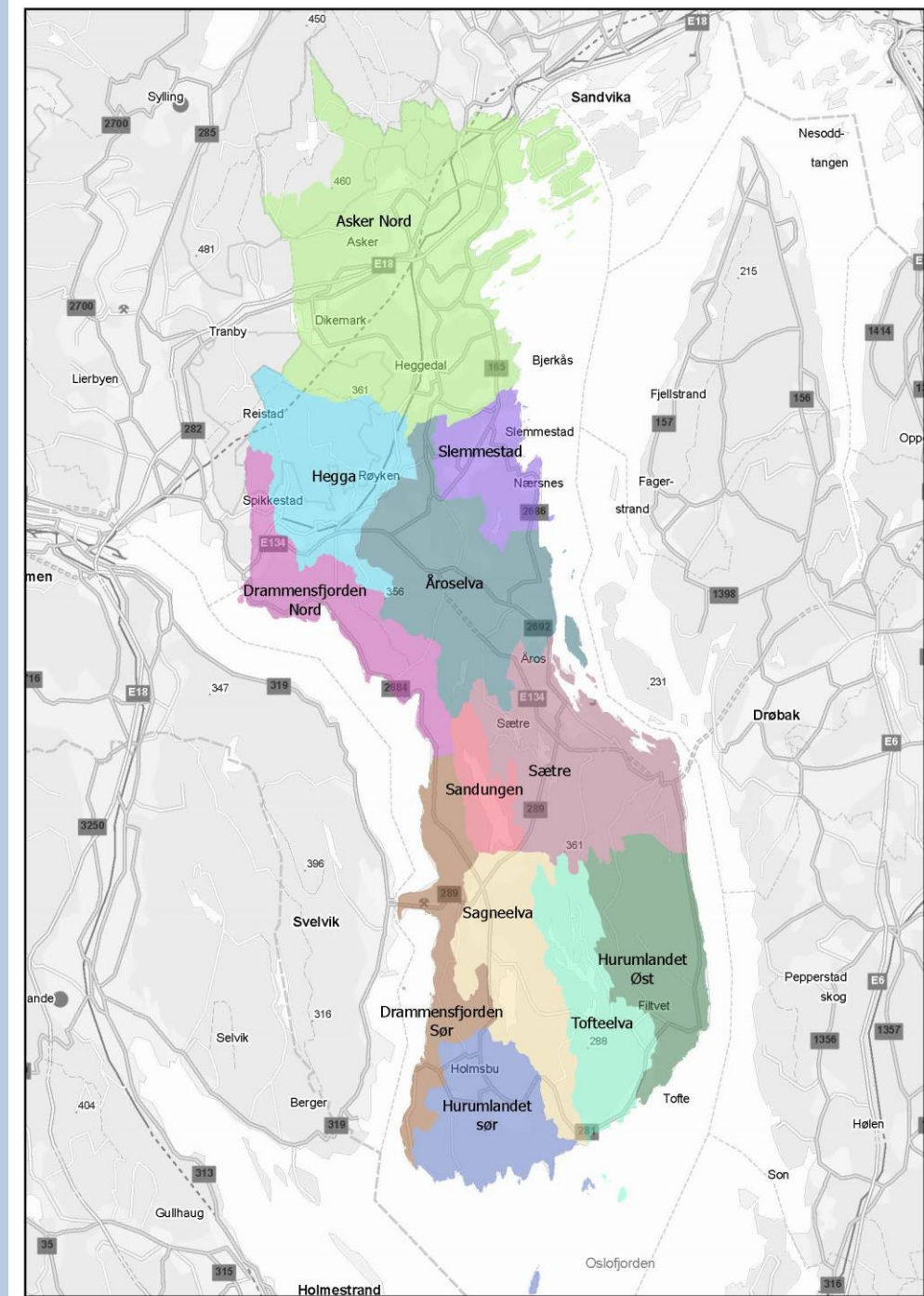
Kategori 2 - tilsyn

- Kommunen er inndelt i 12 soner etter nedbørsfelt for å gjennomføre tilsyn systematisk
- Sonene prioriteres etter tilstand til resipient, brukerinteresser og hvorvidt området får tilgang til offentlig avløp på lang sikt
- I 2023 prioriterte kommunen å føre tilsyn i nedbørsfeltet til Sandungen (drikkevannskilde) og Åroselva

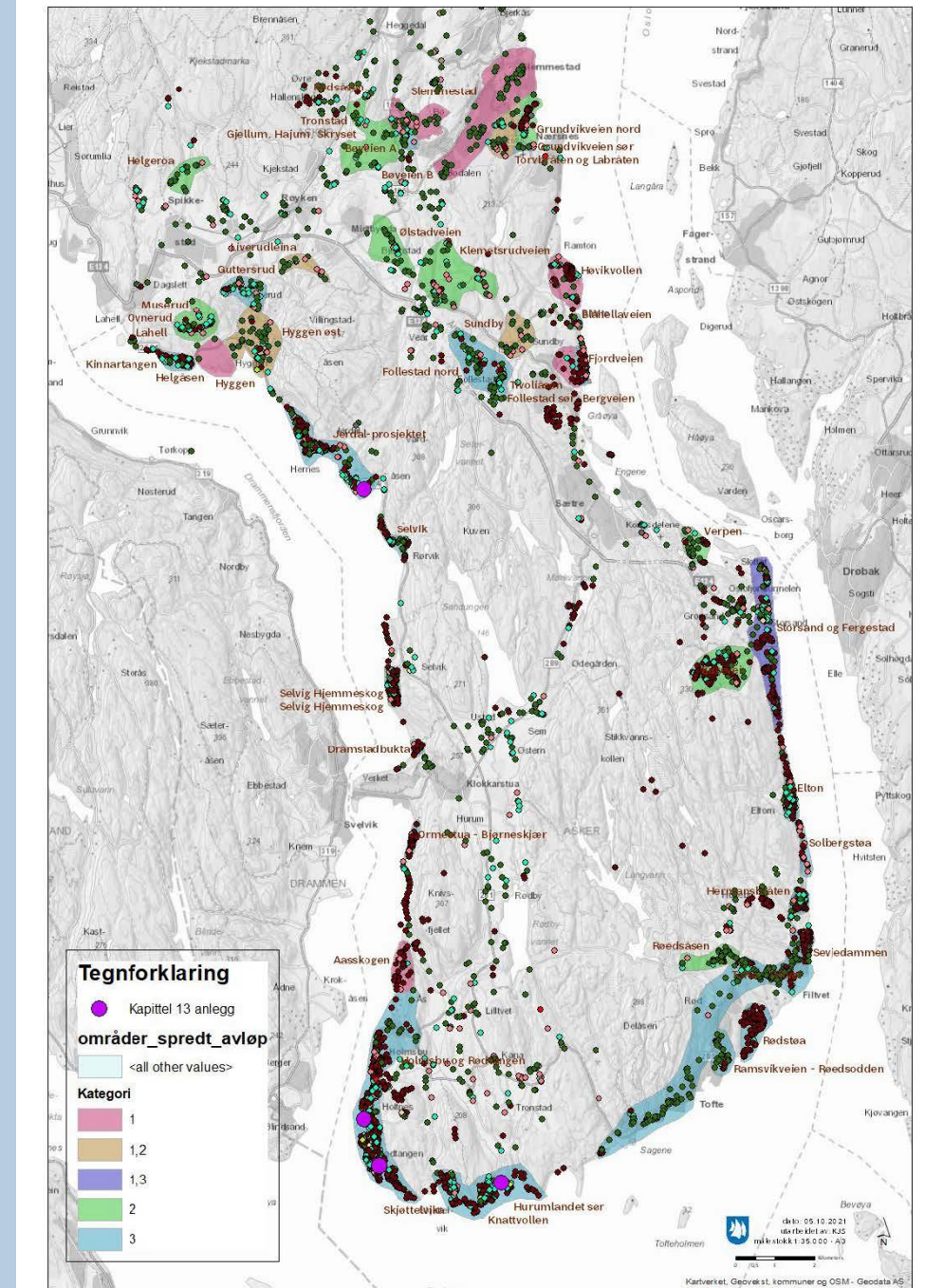
Kategori 2 - tilsyn 2024

- I 2024 skal kommunen gjennomføre tilsyn i sonen «Sætre». Denne sonen tar utgangspunkt i nedbørsfeltet til Sætreelva
- Sonen har i underkant av 100 private avløpsanlegg som ikke vil få tilgang til offentlig avløp på lang sikt
- Kommunen vil i 2024 også føre tilsyn av større private anlegg (>50 pe)

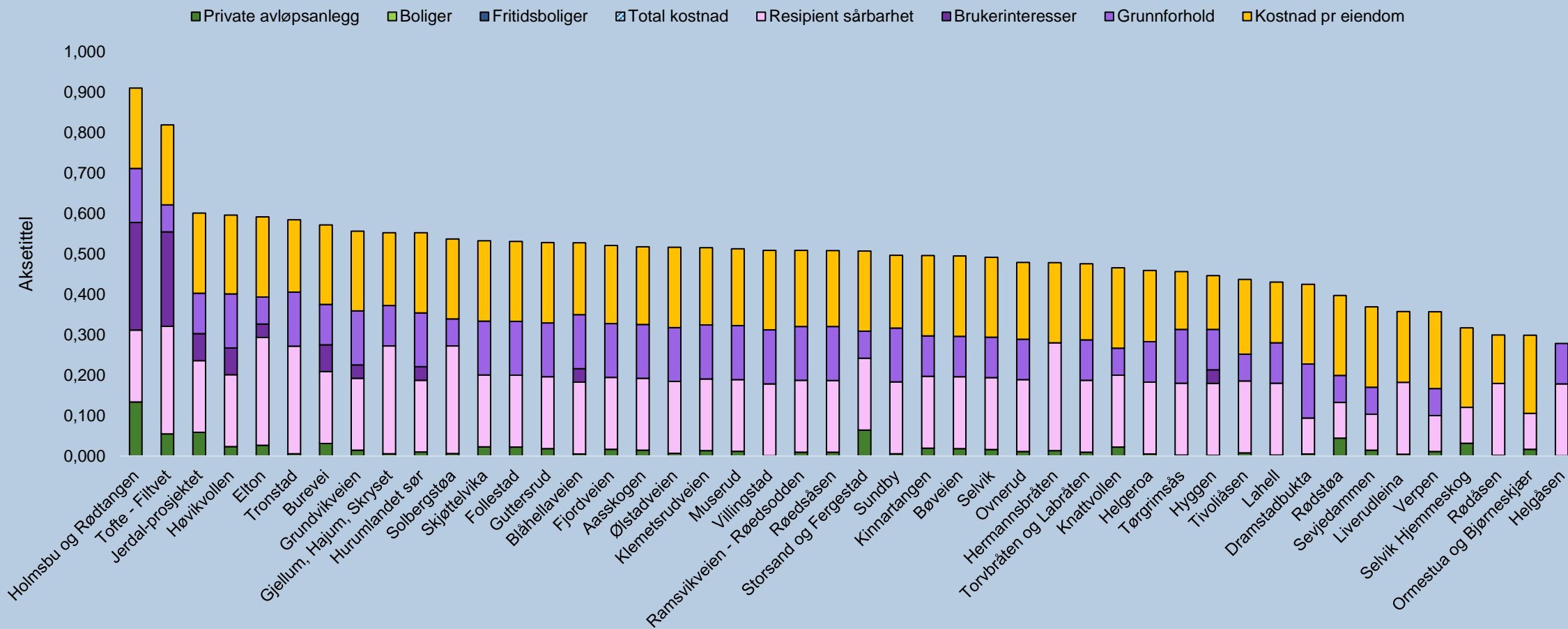
Kategori 3 – bygge offentlig nett

- Iflg. Temaplanen skal det brukes 150 mill kr i planperioden til dette. Dvs. 12,5 mill kr pr år.
- Grensesnitt mellom offentlig utbygging og privat utbygging må avklares / «forhandles» for hvert område
- Forutsetter samarbeid med innbyggerne for å lykkes

Prioritering av samtlige områder

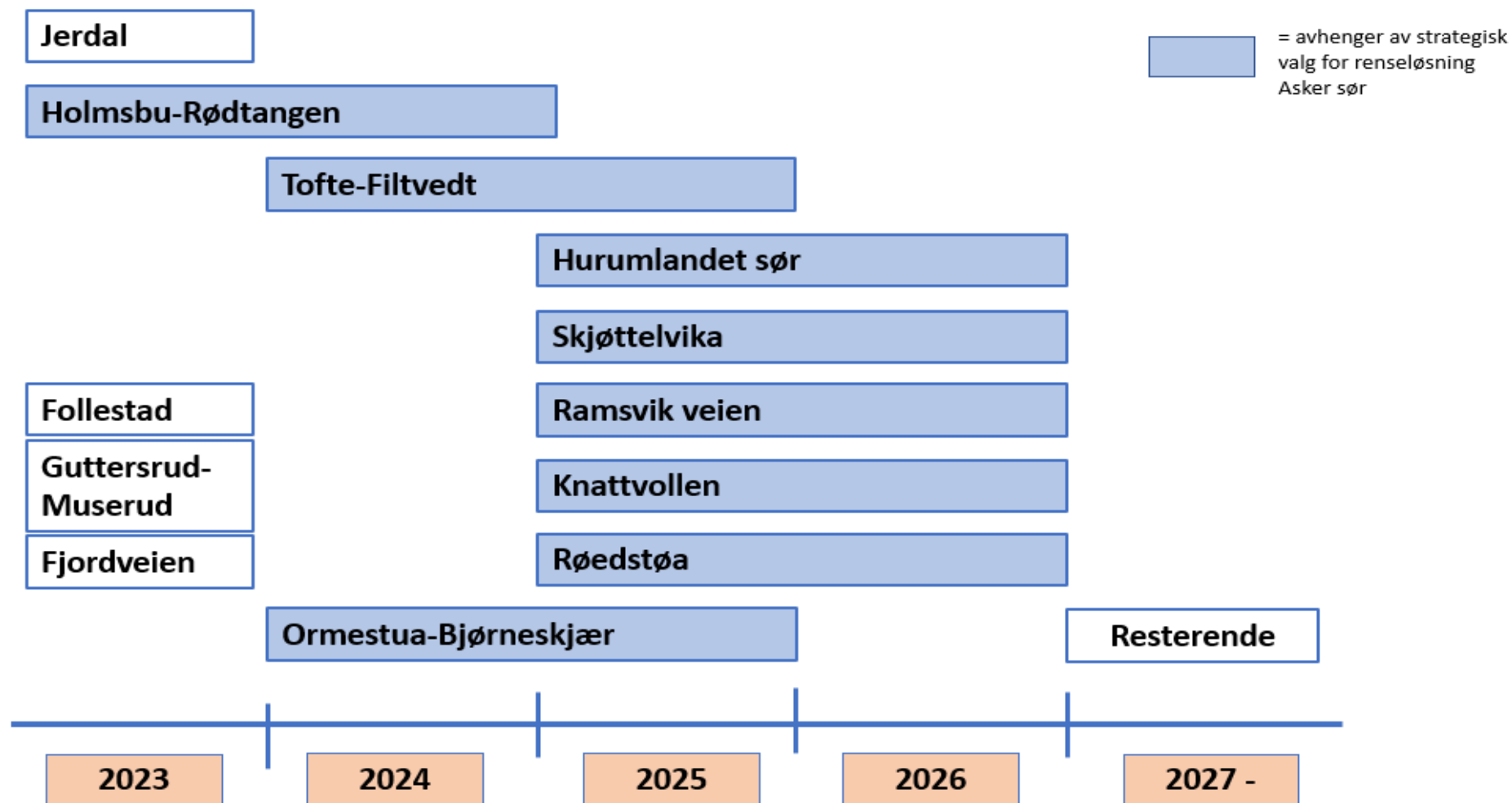

Asker
kommune

Prioritering	Område	Antall private anlegg totalt
1	Holmsbu og Rødtangen	491
2	Tofte – Filtvedt	200
3	Jerdal	214
4	Elton	97
5	Grundvikveien	52
6	Hurumlandet sør	35
7	Solbergstøa	21
8	Skjøttelvika	83
9	Follestad	81
10	Guttersrud	66
11	Blåhellaveien	18
12	Fjordveien	60
13	Ramsvikveien – Røedsodden	34
14	Kinnartangen	71
15	Bøveien	66

Asker
kommune

Asker
kommune

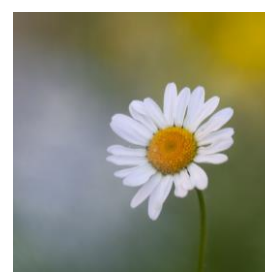
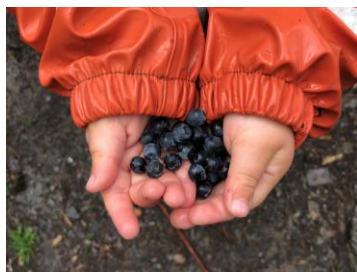
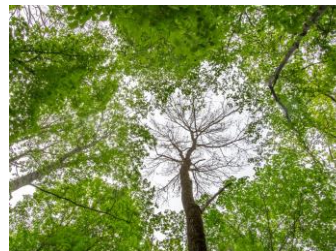
Asker
kommune

Temaplan naturmangfold 2023-2035

Tematime, Utvalg for samfunnstjenester

25.04.2024

Merete Wiken Dees
Natur, miljø og landbruk

Innhold

- Kunnskapsgrunnlag
- Temaplan naturmangfold
- Fra temaplan til handling

Utfordringsbildet

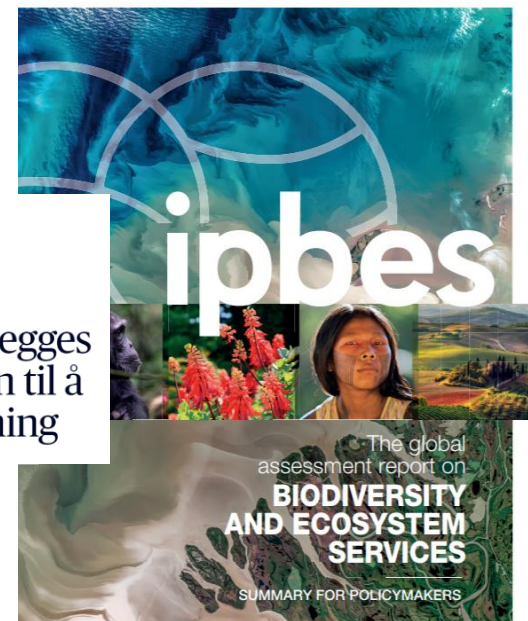
- Klimaendringer og tap av naturmangfold er de største utfordringene samfunnet står overfor
- FN's naturpanel: Naturmangfoldet har aldri vært så truet som det er i dag
- Arter utryddes 1000 ganger raskere enn tidligere
- Klimaendringer fører til hyppigere ekstremværhendelser, og økt avrenning til vassdrag og fjorder

Aftenposten

Norge | Kloden vår - Dette skjer

FN-rapport: Naturen ødelegges så raskt at det truer evnen til å livnære Jordens befolkning

Hjem | Samfunnsutvikling | Klima | Naturkrisen og klimakrisen henger tett sammen

Naturkrisen og klimakrisen henger tett sammen

De to krisene forsterker hverandre. Omstilling må skje raskt, slår tre FN-rapporter fast. Hva betyr det for kommunesektoren? En ny rapport fra forskerfellesskapet Ciens mener kommuner og fylkeskommuner kan ha en nøkkelrolle.

Aftenposten

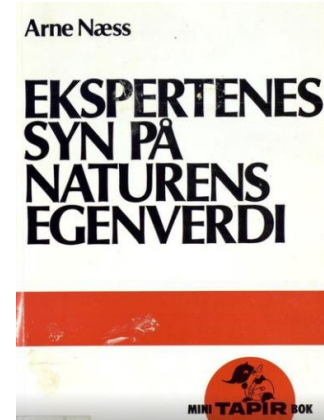

Verden

Tusener av arter forsvinner før vi vet noe særlig om dem

Hvorfor er naturmangfold viktig?

- Naturens «produkter og tjenester»
 - økologiske
 - økonomiske
- Naturens opplevelsesverdi
- Naturens egenverdi

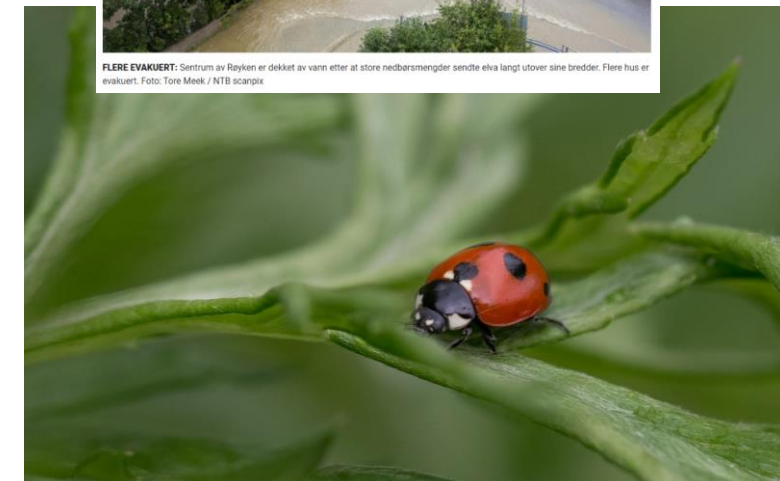

- Hele Røyken sentrum er blitt en stor elv

- Vi vet ikke hvordan dette ender

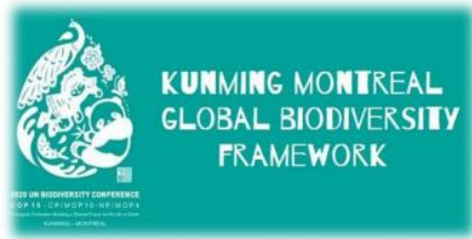

FLERE EVAKUERT: Sentrum av Røyken er dekket av vann etter at store neibarsmengder sendte elva langt utover sine bredder. Flere hus er evakuert. Foto: Tore Meek / NTB scanpix

Kunming-Montréal naturavtalen (KM-GBF)

- 5 Hindre skade fra høsting og bruk av ville arter
- 6 Nye fremmede arter, minst 50% reduksjon
- 7 Risiko fra forurensing, minst 50% reduksjon
- 8 Effekt og skade fra klimaendringer redusert

- 14 Integrere naturhensyn i all politikk / forvaltning
- 15 Rapportere og synliggjøre i næring/finans
- 16 Bærekraftig forbruk, halvere matsvinn
- 18 Fase ut 'perverse' subsidier, øke finansiering
- 17, 23 Styrke kapasitet, urfolk, lokalsamfunn, kvinner

- 1 Naturhensyn i all arealplanlegging, «nær-0 tap»
- 2 Restaurere 30% av forringet natur
- 3 Effektivt vern av 30% land og hav
- 4 Stoppe menneskeskapt utryddelse av arter

- 9 Bærekraftig forvaltning av ville arter, goder
- 10 Bærekraftig land-, skog-, havbruk og fiskeri
- 11 Restaurere, bevare og øke naturgoder
- 12 Mer areal / adgang til natur i byer og tettsteder
- 13 Rettferdig fordeling av goder fra genressurser

Fire overordna mål
 A. Reversere tap av natur
 B. Bærekraftig bruk
 C. Fordeling av naturgoder
 D. Ressurser til gjennomføring skal oppfylles innen 2050

● 2030-mål
 ○ Ikke tidfesta

© Vigdis Vandvik 2023

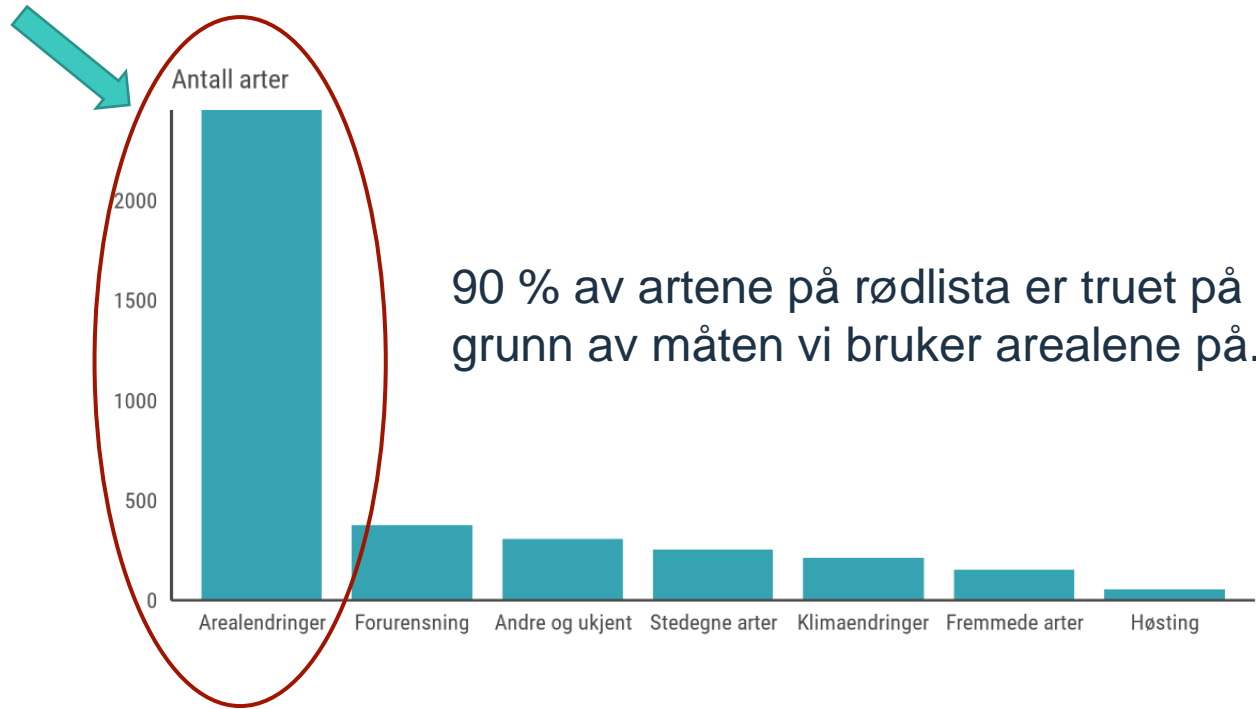
Innen 2030:

- 30 % av land og havområder skal vernes
- 30 % av ødelagt natur skal restaureres
- vernet skal være representativt

Budstikka

Først i landet med støtte til global naturavtale

Arealbruksendringer og bit-for-bit- nedbygging er den største trusselen mot naturmangfoldet

All natur ligger i en kommune

- Kommunene:
 - bestemmer det meste av arealbruken (forvalte PBL)
 - avgjørende rolle i å stanse tap av natur
- Mangler oversikt over summen av enkeltbeslutninger i arealforvaltningen
- Naturen taper ofte i konkurranse mot andre utviklingshensyn
- Gjenbruke allerede degraderte arealer fremfor å bygge ut mer natur
- Kommuneplanens arealdel gir oss mulighet til å styre fremtidig arealbruk *vekk* fra verdifull natur.

"We cannot solve the threats of human-induced climate change and loss of biodiversity in isolation.

We either solve both or we solve neither."

- Sir Robert Watson
tidligere leder av Naturpanel og Klimapanel

Natur og klima

Naturlige arealer er en knapp ressurs:

- i omstillingen til et lavutslippssamfunn
- i lys av målene i naturavtalen

- Naturen - viktigste verktøy for å bremse og tilpasse oss klimaendringene
- Karbonlagring i naturen - et av de mest effektive tiltakene for reduksjon av CO₂ i atmosfæren
- Ødeleggelse av natur fører til store utslipp
- Naturbaserte løsninger er viktig for å møte utfordringer som bl.a. flom, skred, overvann og avrenning
- Bevaring av sammenhengende naturområder

NRK Logg inn

Ytring

KRONIKK

Klimakrisen og naturkrisen må løses sammen

Å ta vare på naturen er avgjørende for klimaet på kloden. Hvorfor er det ingen politikere som snakker om det?

Anne Sverdrup-Thygeson
Prof. i biologi NMBU

Dag O. Hessen
Prof. i biologi UIO

Kristin Thorsrud Teien
forskningsjef NINA

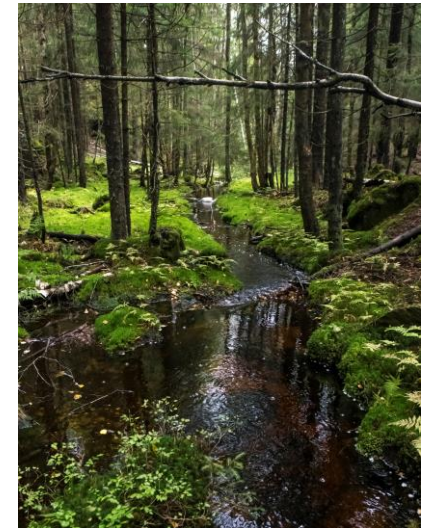
Vigdis Vandvik
Prof. i biologi UIB

Naturkrisen og klimakrisen henger tett sammen

De to krisene forsterker hverandre. Omstilling må skje raskt, slår tre FN-rapporter fast. Hva betyr det for kommunesektoren? En ny rapport fra forskerfellesskapet Ciens mener kommuner og fylkeskommuner kan ha en nøkkelrolle.

Naturen i Asker

Dere har verdier ingen kan erstatte

Hvordan dere forvalter arealene i kommunen, er avgjørende for hvilket naturmangfold vi overrekker våre etterkommere. Flere arter kan forsvinne fra norsk natur, og noen av disse har dere et spesielt ansvar for å ta vare på. Vi kaller dem deres ansvarsarter.

Asker kommune er en av kommunene i Akershus med flest ansvarsarter, her er et lite utvalg:

- Dragehode
- Ertevikke
- Indigoslørsopp
- Dragehodeglansbille
- Blanktjernaks
- Flassarøyskopp
- Heroringvinge
- Hjorteflatmøll
- Blodengmott

Askers naturverdier

- Ca. 80 % av Norges landlevende arter er representert i Oslofjordområdet
 - størst tetthet av sjeldne og truede arter i Norge
 - gunstig klima og kalkrik grunn gir gode vekstvilkår
- Asker har et nasjonalt ansvar for en rekke arter og naturtyper som har sin hovedforekomst i kommunen vår
- Store verdier på små arealer
- Mange arter som tidligere er observert i kommunen finnes ikke her lenger

Dragehode

Nyheter Bærum Sandvika

Super-sjelden sommerfugl forsøkes reddet

Når en kommune er det viktigste leveområdet for en art, vil kommunens skjøtsel og arealforvaltning bli avgjørende for artens overlevelse i Norge

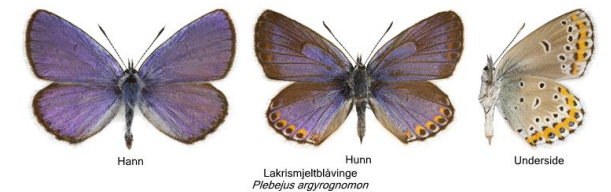
Sommerfuglene som forsvant

Det gjelder ikke bare biene: Også synet av sommerfugler over grønne blomsterenger blir stadig sjeldnere. For de blir færre. Dramatisk færre.

Av MARIA KNOPH VIGSNÆS og THERESE ALICE SANNE

Lakrismjeltblåvinge *Plebejus argyrognomon* (Bergsträsser, 1779)

Art i Dyreriket **Animalia** - Risikovurdering: **CR - Kritisk truet** - Kart - Vis Artsobservasjoner - Rapportere

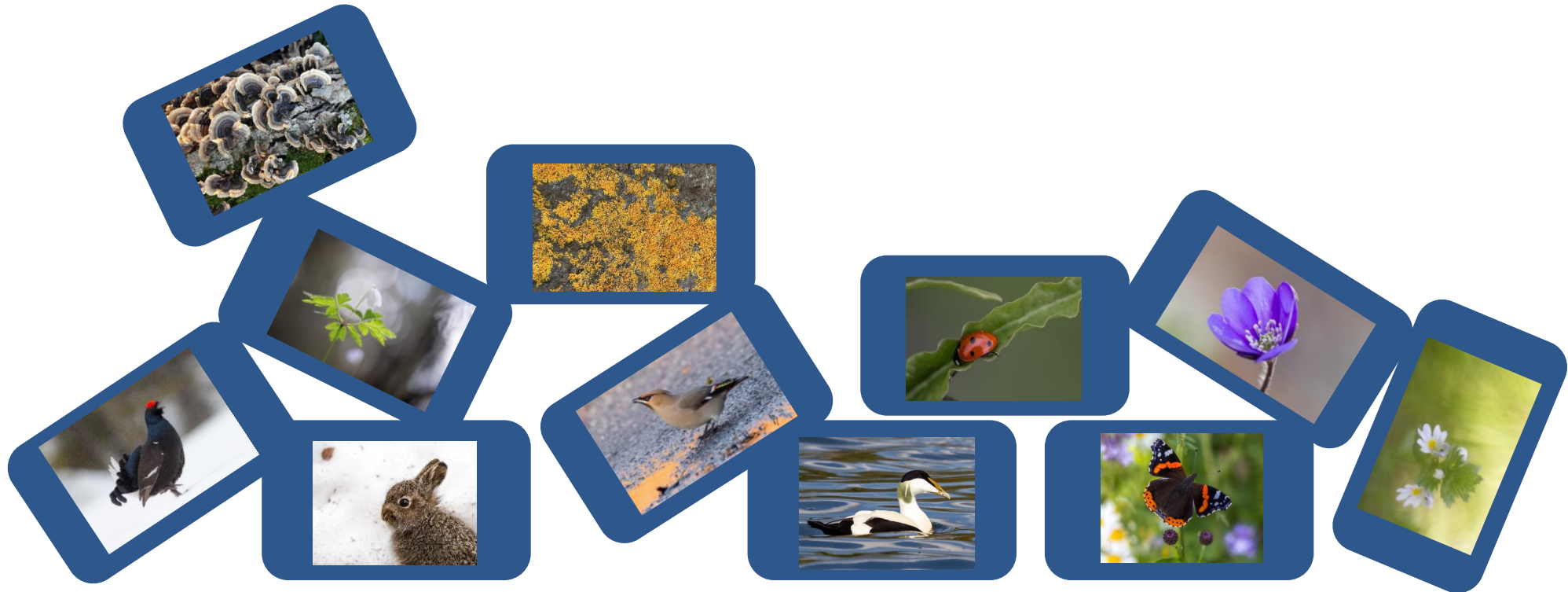
Hvorfor trenger vi naturmangfoldet?

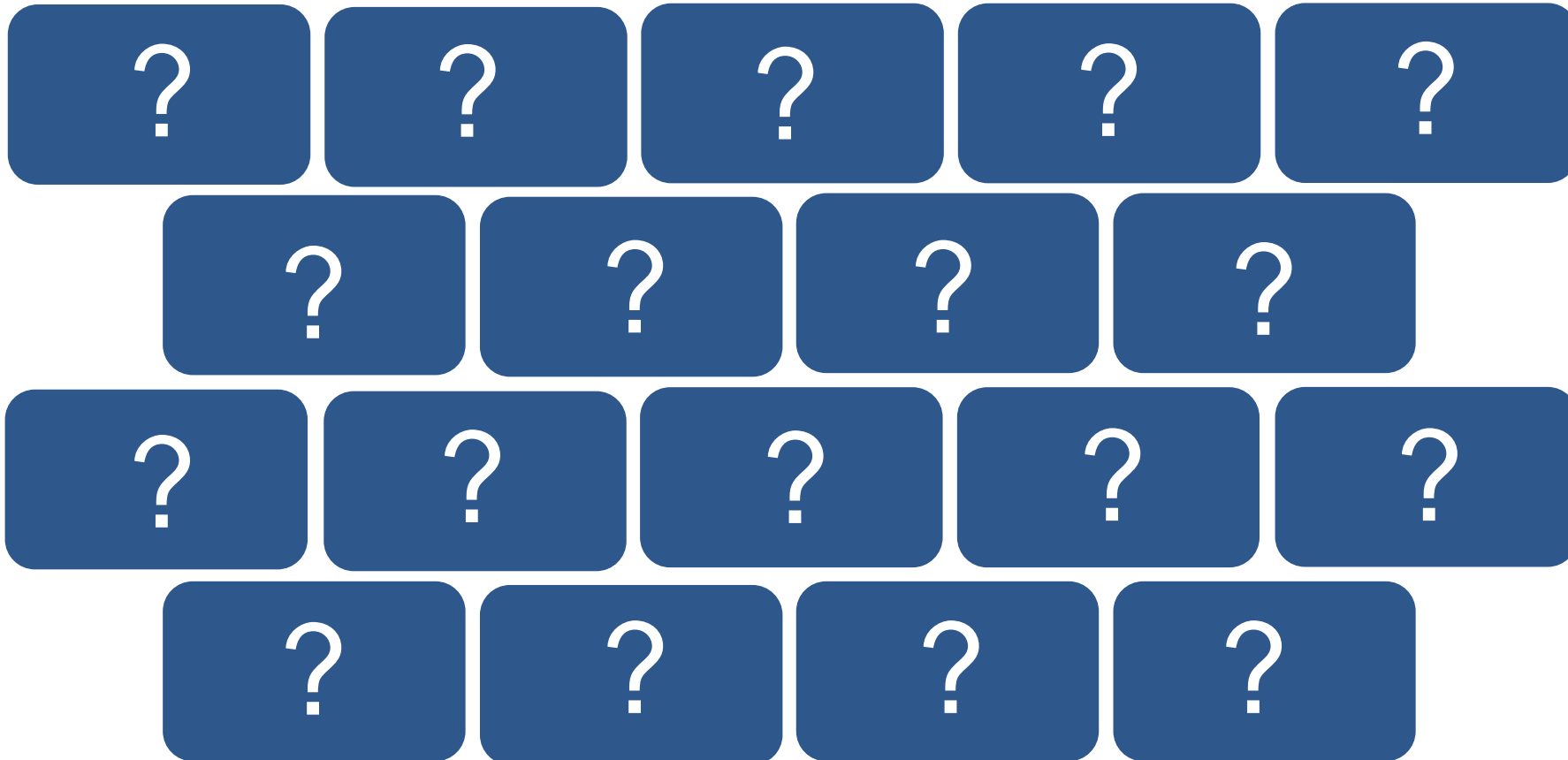
Hvorfor trenger vi naturmangfoldet?

Hvorfor trenger vi naturmangfoldet?

Hvorfor trenger vi naturmangfoldet?

Hvorfor trenger vi naturmangfoldet?

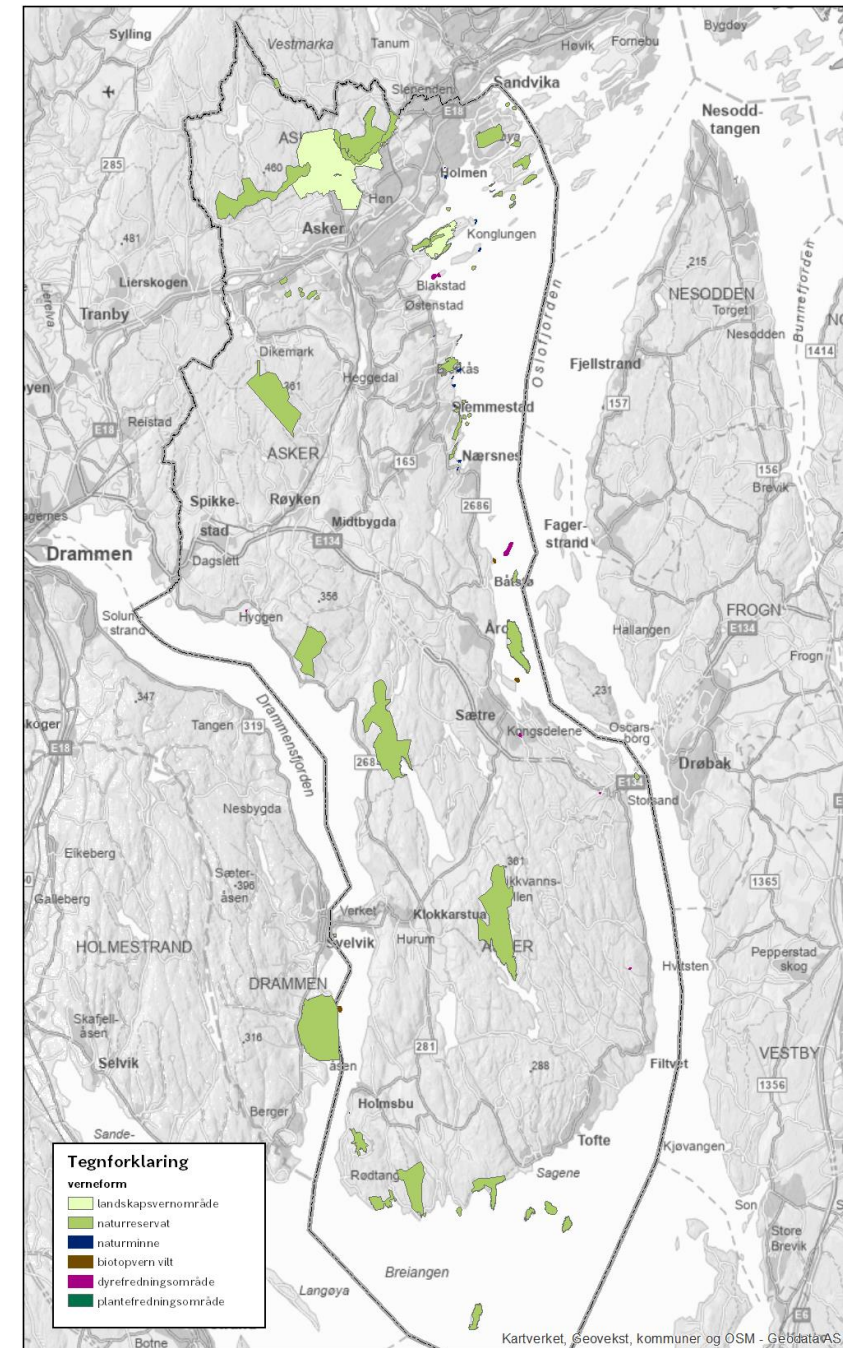

Naturvernområder i Asker

- 69 naturvernområder
- 7 % av kommunens totalareal
- Statsforvalteren har forvaltningsansvar for verneområdene

Verneform	Verneform detaljert	Antall
Annen fredning	Biotopvern etter viltloven	3
	Dyrefredningsområde	7
Landskapsvernområde	Naturminne	15
	Plantefredning	1
	Landskapsvernområde	2
Naturreservat	Annet vern	11
	Ikke vurdert	1
Landskapsvernområde	Skogvern	11
	Verneplan for edelløvsskog	1
Landskapsvernområde	Verneplan for myr	2
	Verneplan for sjøfugl	13
Landskapsvernområde	Verneplan for våtmark	2

Utvalgte naturtyper i Asker

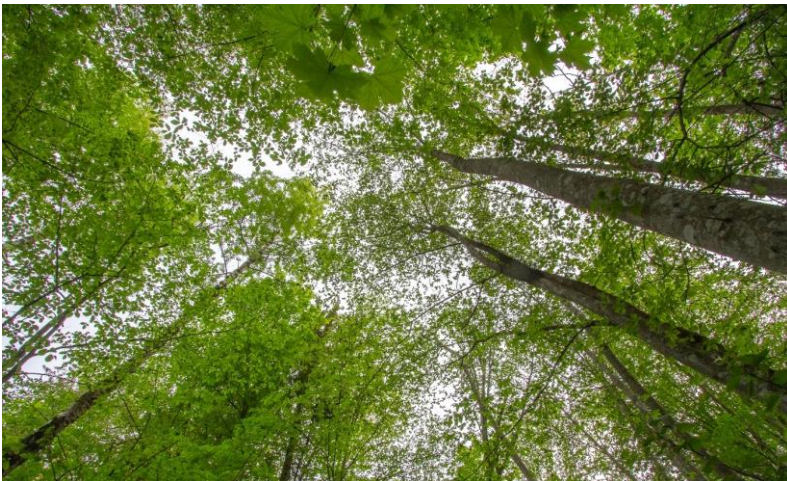
Åpen grunnlendt kalkmark, ~80 lokaliteter

Kalksjø, 7 lokaliteter

Slåttemark, ~30 lokaliteter

Kalklindeskog, ~50 lokaliteter

Slåttemyr, 1 lokalitet

Hul eik, >1000 lokaliteter

«Hverdagsnaturen» er også verdifull

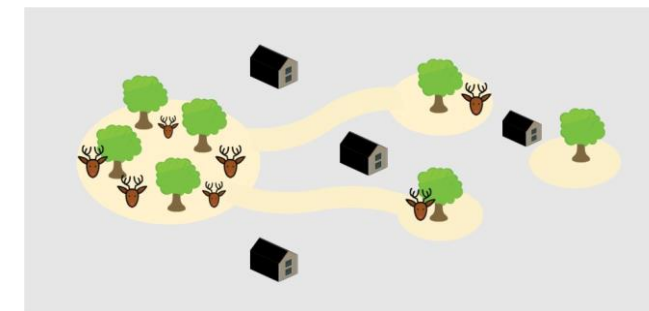
- «Hverdagsnatur»: naturen i «100-meterskogene», mellom hus og annen bebyggelse, langs veier, og i jordbruksarealer
- Binder sammen sårbare naturområder
- Viltkorridorer, hekkeområder, leveområder
- Karbonlagring og klimatilpasning
- Hverdagsnatur/nærnatur - stor betydning for fysisk og mental helse

Mener flere tusen årlige dødsfall kunne vært unngått – byer mangler grønn natur

Ser du på småfuglene? Det kan være bra for helsa

Forskere anbefaler deg å lytte mer til fuglesang

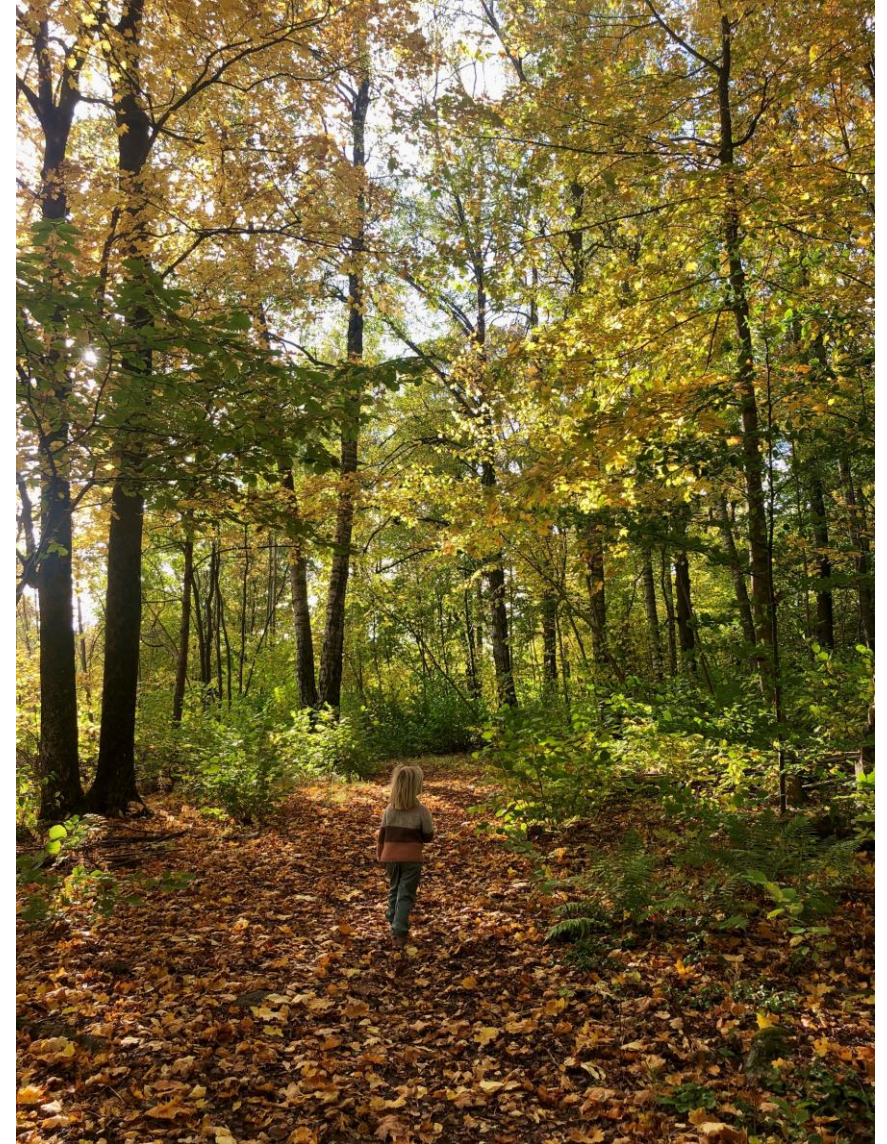

...den lille lokale hundremeterskogen

"Forskning viser at barndommens landskap har betydning for vårt forhold til natur senere i livet. Det er ikke bare de spektakulære eller sjeldne naturopplevelsene som betyr noe. Nærnaturen kan også skape minner og viktige opplevelser."

Kilde: NIBIO, Story Map - Jordbrukslandskapets viktige mellomrom

Skog og kulturlandskap i Asker

- 69 % av kommunens landareal er skog
 - Totalt 5,8 % av skogen er vernet etter Naturmangfoldloven
 - 19 000 daa kommuneskog – 17,5 % vernet
- 11 % er jordbruksareal
- Stor andel truede arter:
 - ~48 % i skogen
 - 1/5 i kulturlandskapet
- Påvirkningsfaktorer: opphør av slått og beite som fører til gjengroing av kulturlandskapet, utbygging, skogbruk

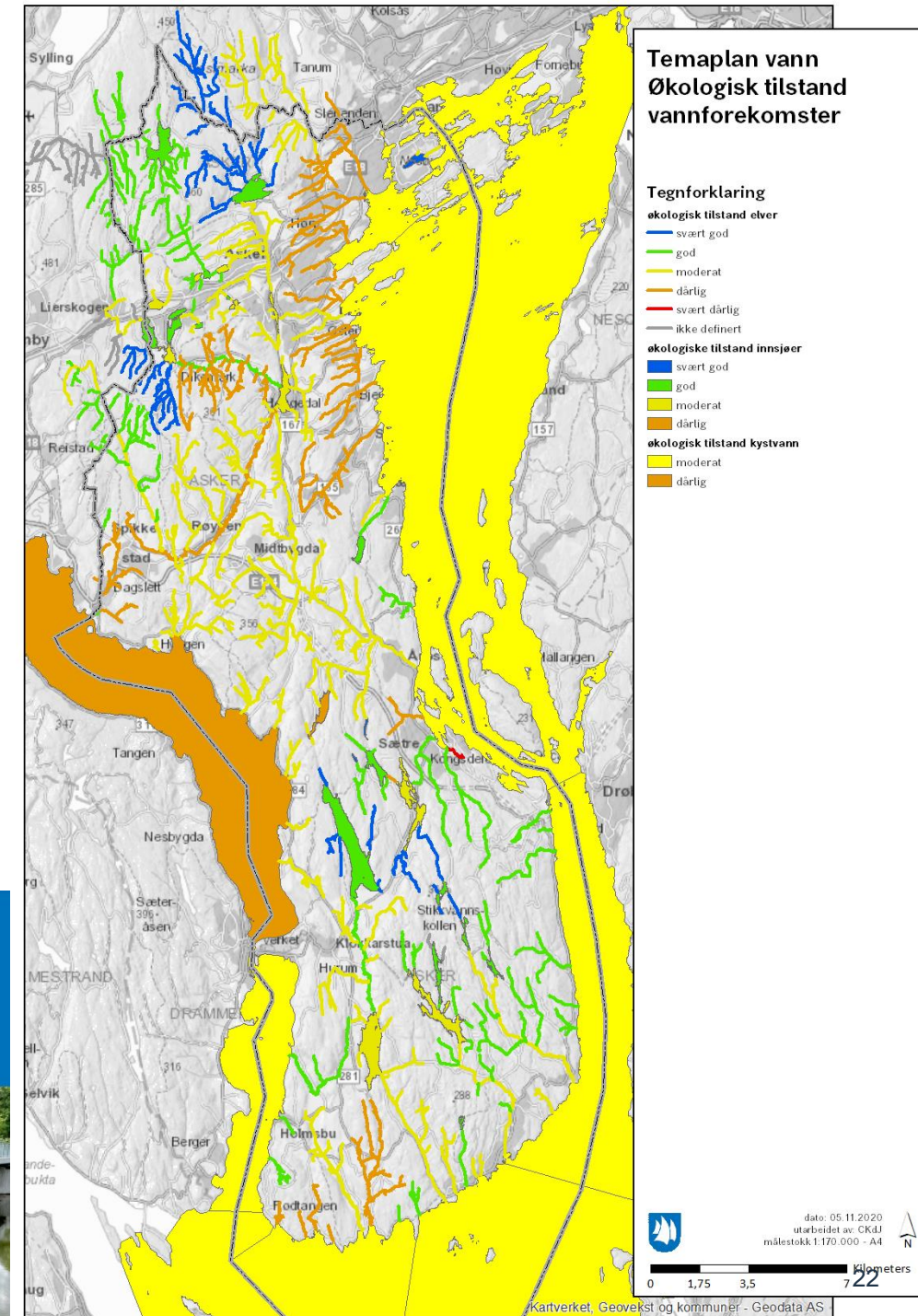

Kun halvparten av Askers vannforekomster har god økologisk tilstand

- 48 % vannforekomster i Asker har svært god eller god økologisk tilstand
- 52 % har moderat, dårlig eller svært dårlig økologisk tilstand
- Store deler av Oslofjorden har moderat økologisk miljøtilstand

Hovedutfordringer:

- arealbruksendringer
- avrenning fra jordbruk
- økt erosjon
- lekkasjer av avløpsvann

Asker Nummer 20 av landets kommuner

#14
/51 i Viken

#20
/356 i Norge

#9
/51 i Viken

Asker Nummer 237 av landets kommuner

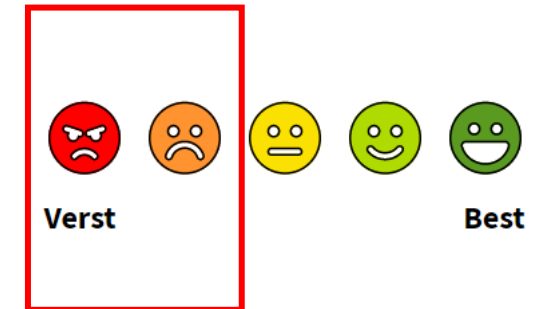
#237
/356 i Norge

#41
/51 i Viken

Indikatorer som Asker scorer dårlig på i «Naturkampen»

- Økologisk tilstand i elver og bekker
- Totalt areal grunnmur hytte innvilget 2021
- Jordbruksareal tillatt nedbygd til annet enn landbruksformål i 2021
- Størrelsen på vernet areal
- Nye bygg i strandsonen innvilget i 2021 som dispensasjon
- Nye bygg i LNFR område innvilget i 2021 gjennom dispensasjon
- Areal skog planlagt nedbygd (44/51)*
- Areal elvekant planlagt nedbygd (50/51)*
- Jordbruksareal planlagt nedbygd (43/51)*
- Areal strandsone planlagt nedbygd (51/51)*
- Areal natur nært ferskvann planlagt nedbygd (45/51)*

*Gjelder kun for kommunene i Viken

70 % av strandsonenearealet i Asker er bebygd eller benyttet til samferdsel

- Et av de mest artsrike leveområdene
- I gamle Asker er kun 20 % av strandsonen tilgjengelig for allmenheten
- Gis dispensasjoner til nye bygg i strandsonen hvert år
 - Asker på 2. plass over de kommunene som ga flest dispensasjoner til nye bygg i strandsonen i 2021

Her gjev dei flest fritak frå strandsonevernet

Lista over dei kommunane som gav flest fritak frå gjeldande reglar ser slik ut:

- Øygarden, Vestland (95)
- Asker, Viken (63)
- Tysnes, Vestland (53)
- Vågan, Nordland (34)
- Lindesnes, Agder (32)
- Karmøy, Rogaland (32)

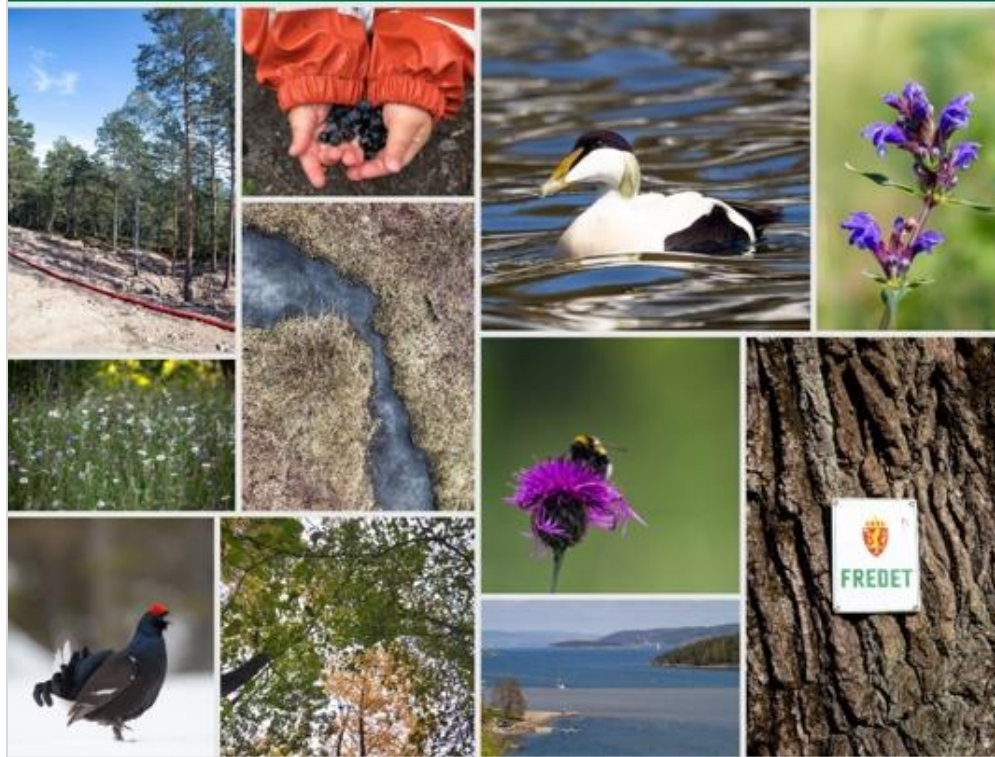
Budstikka

Har sagt ja til bygging i strandsonen 984 ganger på 15 år

Reglene er klare: Strandsonen skal vernes mot bygging. Likevel har Asker og Bærum gjort nærmere tusen unntak for bygging i vannkanten de siste 15 årene.

Temaplan naturmangfold

2023-2035

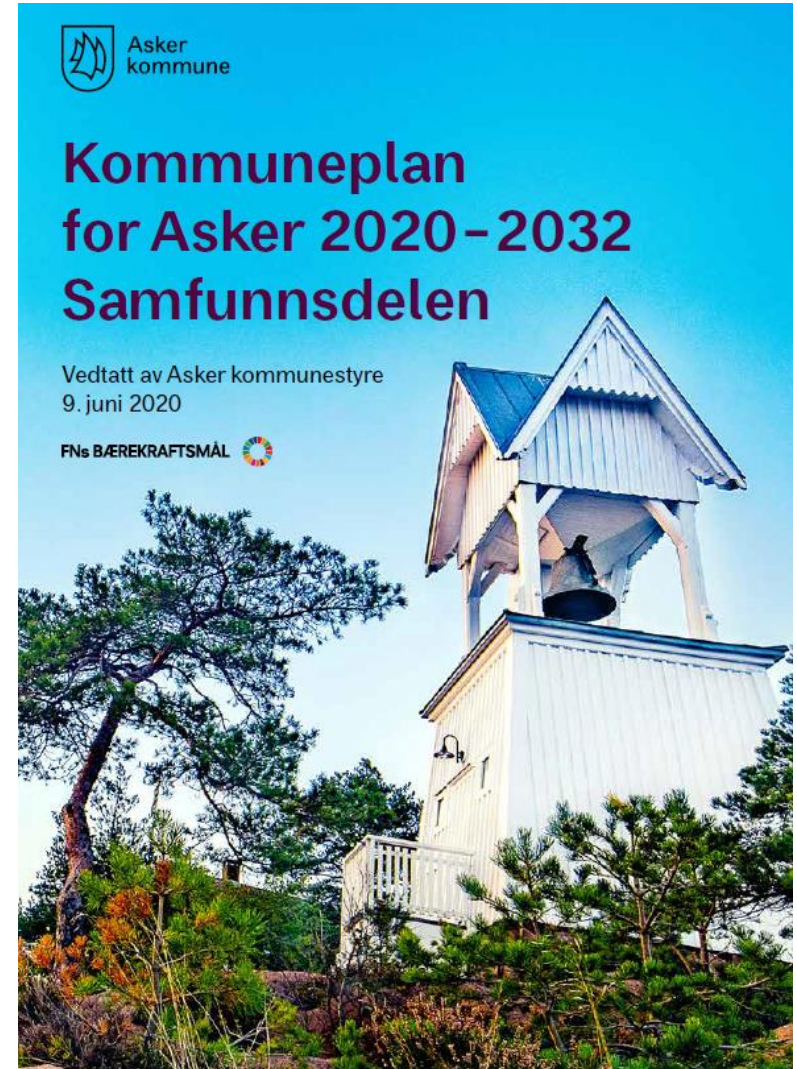
Mål under satsingsområdet *Bærekraftige byer og samfunn* i kommuneplanen

Mål:

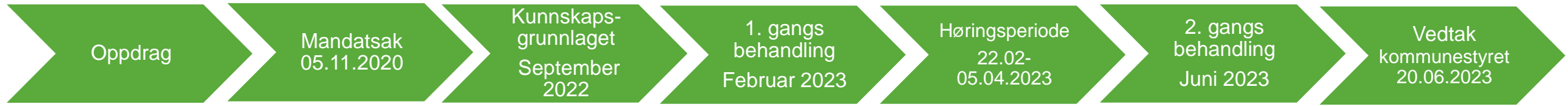
Askersamfunnet **verner om og sikrer naturmangfoldet**,
kulturmiljøer og et aktivt og levende landbruk.

Strategi:

Asker kommune skal tilrettelegge for **bærekraftig
forvaltning og vern av økosystemene** i havet, langs
kysten og på land, og **stans og reversere
landforringelse og tap av biologisk mangfold**.

Prosess

Verbalvedtak
Handlingsprogram 2020-2023
Planstrategi 2020-2024

Utvalg for samfunnstjenester

Utvalg for samfunnstjenester
Utvalg for plan og byggesak
Formannskapet

Utvalg for samfunnstjenester
Utvalg for plan og byggesak
Ungdomsrådet

Utvalg for samfunnstjenester
Formannskapet
Ungdomsrådet

Kunnskapsgrunnlag

- Beskriver status og utfordringer
- Danner grunnlaget for utarbeidelse av innsatsområder og strategier i temaplanen

Utvalg for samfunnstjenester
Utvalg for plan og byggesak
Formannskapet

Kunnskapsgrunnlag

Temaplan for Naturmangfold

Utvalg for samfunnstjenester
Utvalg for plan og byggesak
Ungdomsrådet

Innsatsområder

Sårbare arter og
naturtyper

Natur i
arealplanleggingen

Skog og
kulturlandskap

Livet i vann

Natur og klima

Forankring,
kompetanseheving
og samarbeid

Innsatsområde 1

Sårbare arter og naturtyper

Oslofjordområdet:

*ca. 80 % av Norges landlevende arter representert
størst tetthet av sjeldne og truede arter i Norge*

Stanse og reversere tap av sårbar og truet natur

Pådriver for restaurering av natur

Ivareta gode leveområder for pollinerende insekter

Innsatsområde 2

Natur i arealplanleggingen

Kartlegging

Arealregnskap og arealnøytralitet

Prioritere natur og klima

Høy terskel for dispensasjoner

Avdekke manglende hensyn til natur og klima i vedtatte planer

Bit-for-bit-nedbygging og arealbruksendringer er den største trusselen mot naturmangfoldet

Innsatsområde 3

Skog og kulturlandskap

Asker:

69 % skog

11 % jordbruksareal

20 000 dekar kommuneskog

Stor andel truede arter:

~48 % i skogen

1/5 i kulturlandskapet

Jordvern

Forhindre gjengroing

Frivillig vern av skog

Naturvennlig hogst

Innsatsområde 4

Livet i vann

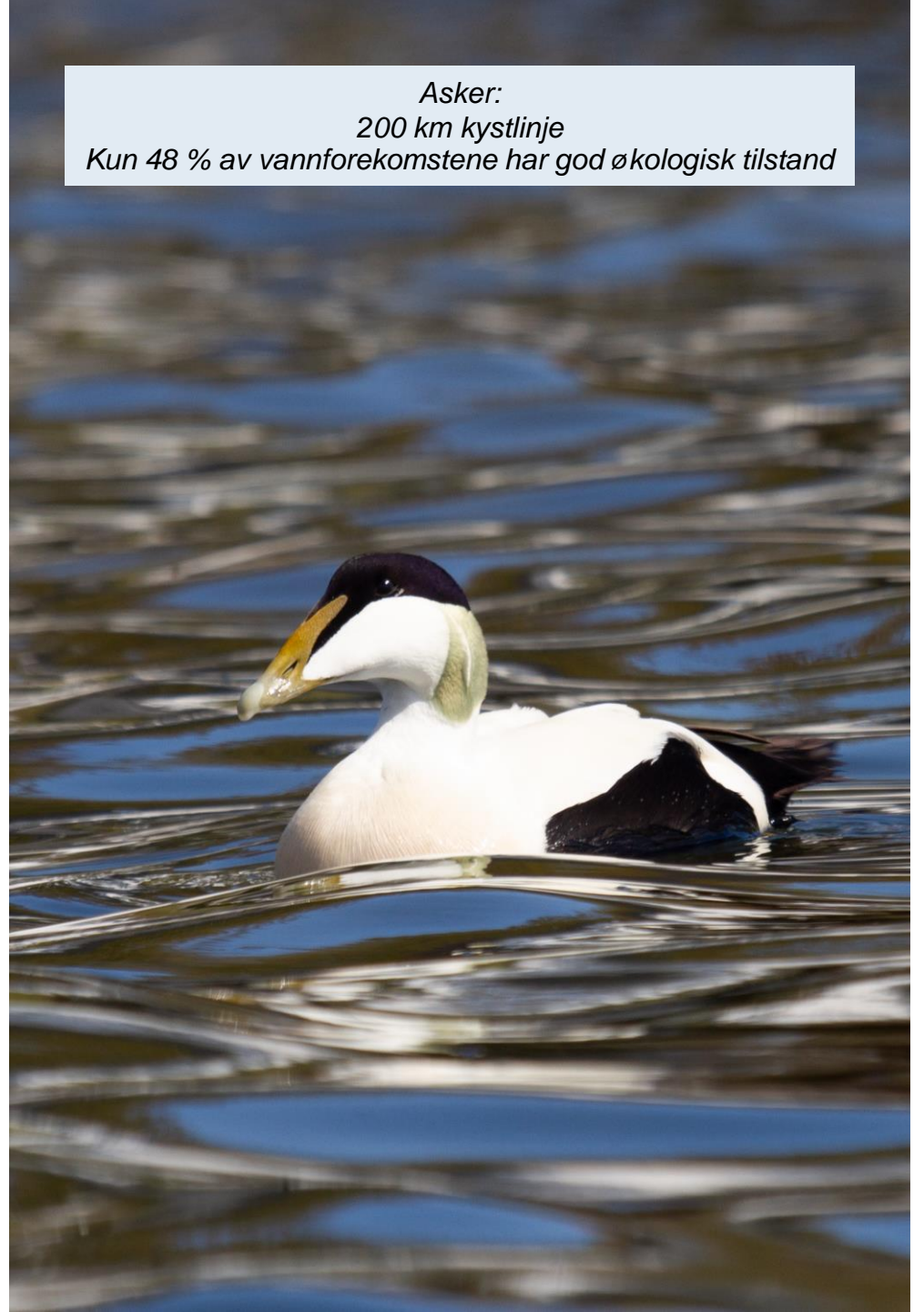
Økologisk tilstand

Arter og naturtyper knyttet til vann

Kantsoner

Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord

Asker:
200 km kystlinje
Kun 48 % av vannforekomstene har god økologisk tilstand

Innsatsområde 5

Natur og klima

Klimatilpasning

Naturbaserte løsninger

Karbonrike arealer

Natur og klima henger uløselig sammen

Innsatsområde 6

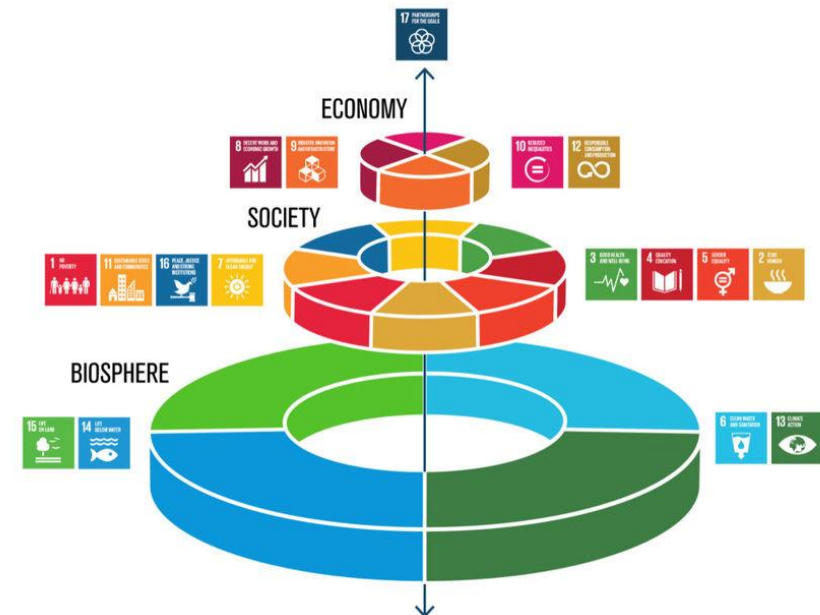
Forankring, kompetanseheving og samarbeid

Forankring, opplæring og kompetanseutvikling

Helhetlig og balansert tilnærming til de tre bærekraftsdimensjonene

Kommunikasjon

Samarbeid

Medvirkning

- Innspill til kunnskapsgrunnlaget og temaplanen
 - Internt og eksternt
- Presentasjon av kunnskapsgrunnlaget og temaplan
 - Administrasjon
 - Politiske organer
- Innbyggerundersøkelse om natur
- Workshops (før 1. gangsbehandling)
 - Utvalg for samfunnstjenester
 - Natur- og friluftslivsorganisasjoner
 - Bonde- og skogeierlag
 - Velforbundet
 - Veforeninger
- Offentlig høring (15 innspill)
- Sikre fremtidig engasjement rundt implementering av planen

Norsk Botanisk Forening

Innbyggerundersøkelse

- 7 av 10 har hørt om begrepet naturmangfold
- 8 av 10 innbyggere i Asker er opptatt av natur- og miljøspørsmål
- 9 av 10 er enig i at Asker kommune skal jobbe aktivt for å stanse tap av natur

Fra temaplan til handling..

- Administrativ handlingsplan
- Strategiene må følges opp i alle reguleringsplaner, byggesaker, virksomhetsplaner, drift og forvaltning
- Implementering av planen skjer gjennom:
 - Arealplanleggingen
 - Årlig rullering av handlingsprogrammet – ved tiltak med økonomisk konsekvens
 - Ordinær virksomhetsplanlegging
 - Politiske saker

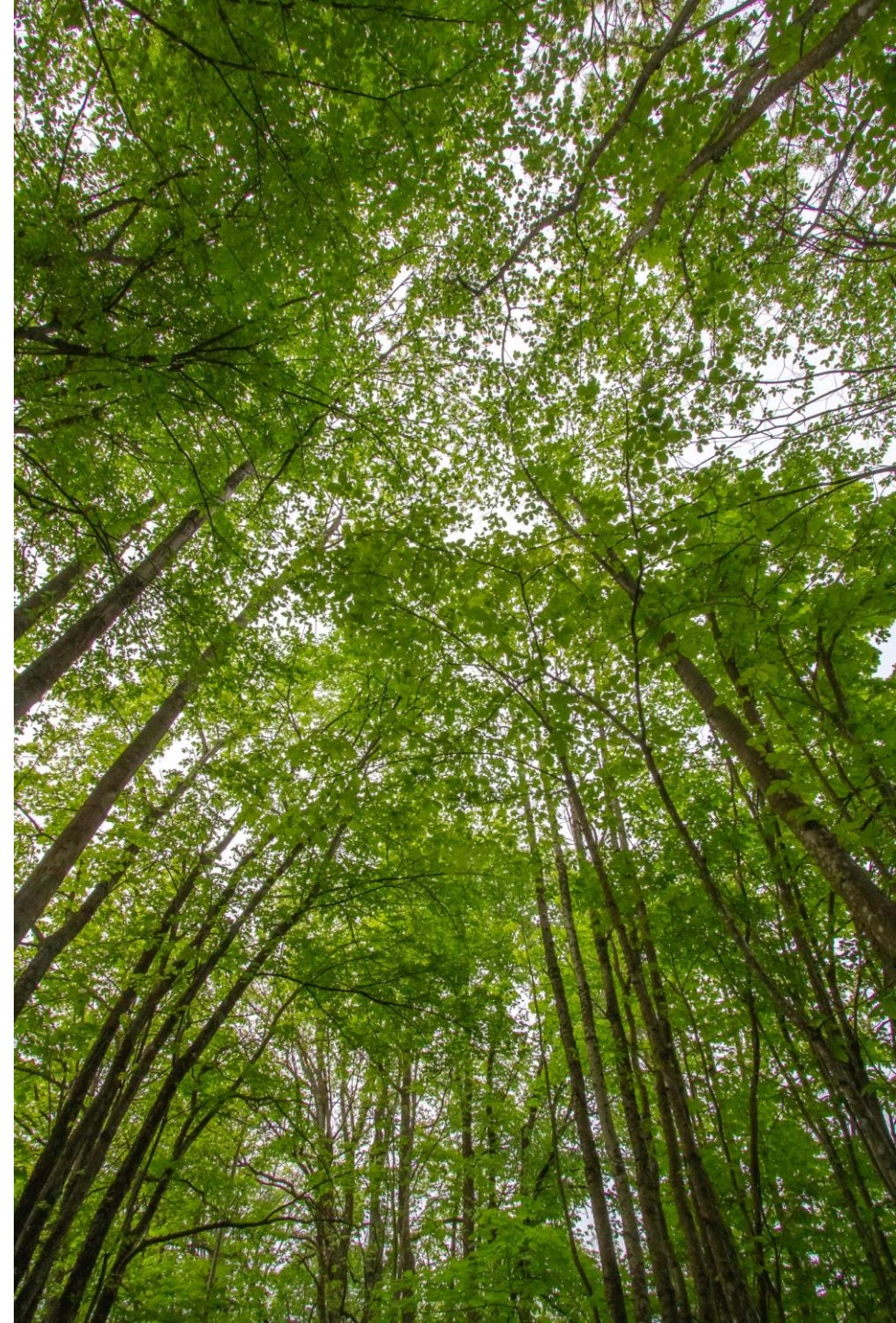
Sårbare arter og naturtyper

Skog og kulturlandskap

Strategier:

- *Asker kommune skal gjennom forvaltning og vern, stanse og reversere tap av arter og naturtyper*
- *Asker kommune skal søke økt vern av områder i kommuneskogen*

Tiltak: Frivillig vern av skog på Asker kommunes eiendom

Frivillig vern av skog

- 800 000 mill. i 2024
 - Skogeier tilbyr skogareal for vern
 - Vernemyndighetene vurderer områdets naturverdier
 - Dersom verneverdier er tilstede kan et naturreservat opprettes etter Naturmangfoldloven (§37)
 - Skogeier får erstatning basert på verdien av å drive skogbruk i området
- Viktigste virkemiddel for å ta vare på arts mangfoldet i skogen

Frivillig vern av kommuneskog

- 10 lokaliteter tilbys for vern
- Statsforvalter har takket ja til 8(9) av disse
- Supplerende kartlegging sommeren 2024
- Meldes formell oppstart av verneprosess tidlig 2025
- Politisk sak i 2025
- Vil øke andel vernet kommuneskog fra ca. 17,5%-24% (~1000 daa)

 Asker
kommune

Saksframlegg

Arkivsak
24/00957-1

Saksbehandler
Merete Wiken Dees

Behandles av
Formannskapet

Møtedato
12.03.2024

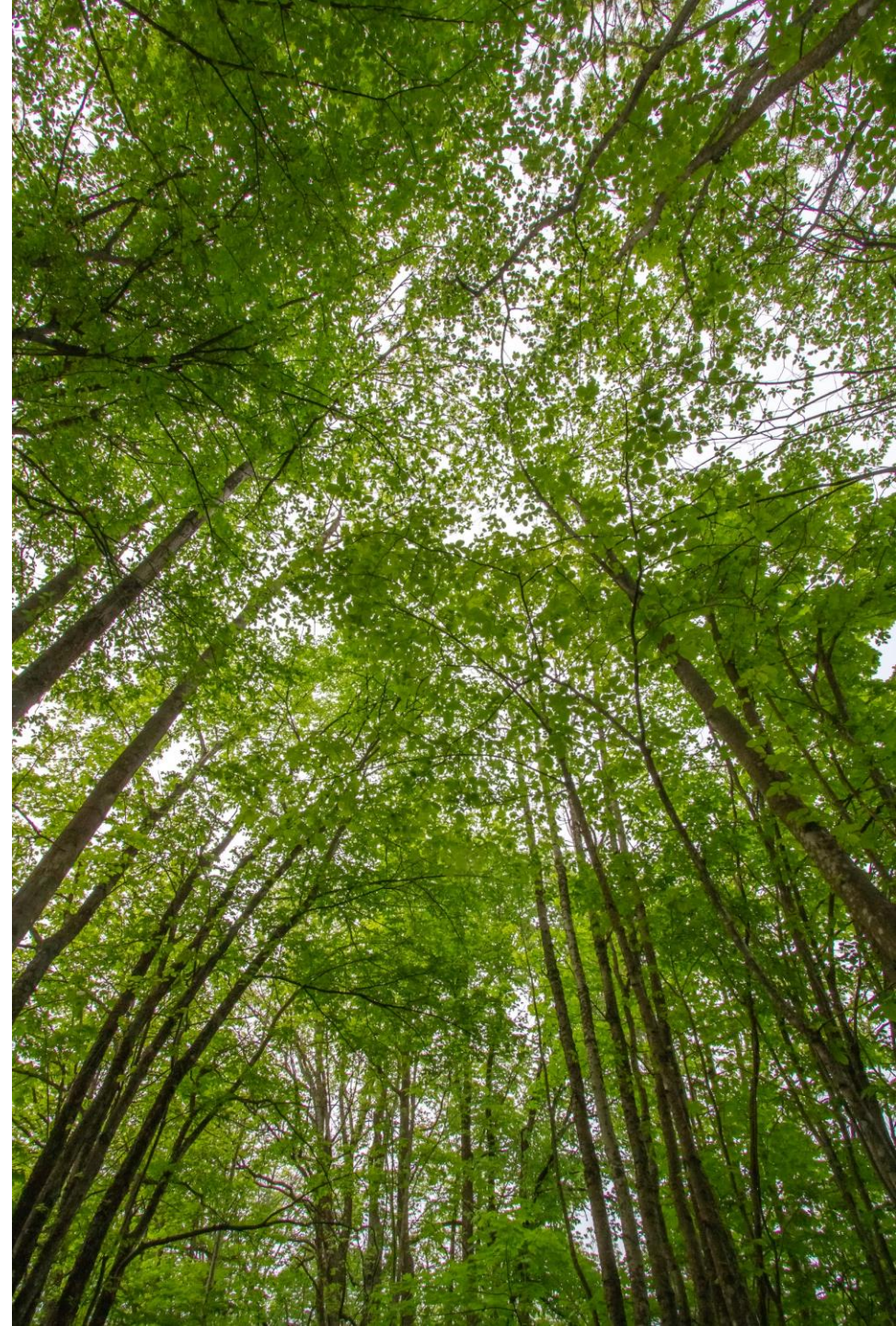
Frivillig vern av kommuneskog i Asker
Kommunedirektørens forslag til vedtak:

1. Følgende lokaliteter tilbys Statsforvalteren i Oslo og Viken for frivillig vern:

1. Hvalskogen
2. Syverstadbråten
3. Grodalen
4. Vardåsen
5. Langåra
6. Slemmestadveien V.
7. Lillelien øst
8. Elnestangen
9. Breimåsan
10. Klokkarstua sør 1

Kalklindeskog

- 5 av lokalitetene som er tilbudt for vern
- Kalklindeskog – sterkt truet
- Norge er trolig hovedområdet for kalklindeskoger i Europa
- Påvirkningsfaktorer: utbygging, slitasje, «utsiktshogst»
- Stort artsmangfold

Skog og kulturlandskap

Strategi: *Asker kommune skal praktisere naturvennlige hogster i kommuneskogen der det er egnet og oppfordre private skogeiere til det samme*

Tiltak: benytte lukket hogst i kommuneskogen der det er egnet

Kommuneskogen:

- Lukket hogst som standard der det er mulig
- Tilrettelegges for lukket hogst i fremtiden
- Sjeldne / særlig verdifulle treslag spares
- Stående og liggende død ved settes igjen
- Legges til rette for blandingsskog ved foryngelse

Sårbare arter og naturtyper

Natur og klima

Strategier:

- *Asker kommune skal være en pådriver for restaurering av natur*
- *Asker kommune skal bevare og restaurere naturområder og sammenhengende naturkorridorer for å sikre at våre økosystemer er robuste mot framtidens klimaendringer*

Tiltak: Restaurering av myr

Hvorfor restaurere myr?

- Myrarealet redusert med 1/3 de siste 80 årene
- Torvuttak, grøf팅, oppdyrking, skogplanting og utbygging

Restaurering av myr i Asker

Vedtak:

- Alle ødelagte myrer på kommunal grunn stilles til disposisjon for restaurering

Kartlagt intakte myrer og restaureringsobjekter

- 178 restaureringsobjekter, 11 på kommunal grunn

Restaureringsprosjekter i Asker:

- Statsforvalter/Statens naturoppsyn prosjektansvar
- Miljødirektoratet finansierer

- Et bidrag til å nå nasjonale og lokale mål

 Asker
kommune
Saksframlegg

Arkivsak 22/01493-1	Saksbehandler Merete Wiken Dees
Behandles av Utvalg for samfunnstjenester	Motedato 24.03.2022

Samtykke til restaurering av myr på kommunal grunn
Kommunedirektørens forslag til vedtak:

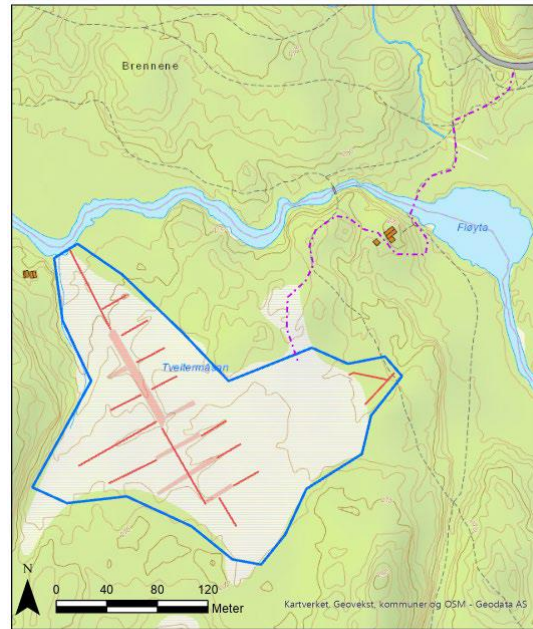
1. Asker kommune gir samtykke til at Statsforvalteren i Oslo og Viken og Statens naturoppsyn kan restaurere Tveitermåsan.
2. Arbeidet med å kartlegge andre aktuelle myrområder for restaurering videreføres.
3. Asker kommune gir samtykke til at myrer på kommunal grunn med et restaureringspotensial stilles til disposisjon for restaurering.

 Biofokus
Kartlegging av myr i Asker kommune
Karbonlagring og restaureringspotensiale
Maria K. Hertzberg / Olivind Gammelmo

Biofokus rapport 2023-067

Tveitermåsan

- Vestmarka
- Torvuttak frem til 50-tallet
- Restaurert oktober 2022

Foto: NIBIO gårdskart

- Restaureringsareal
- Adkomstveg for gravemaskin m.m.
- Grofter
- Åpen grøft
- Torvtak
- Ikke tettet

Kart: SFOV/SNO

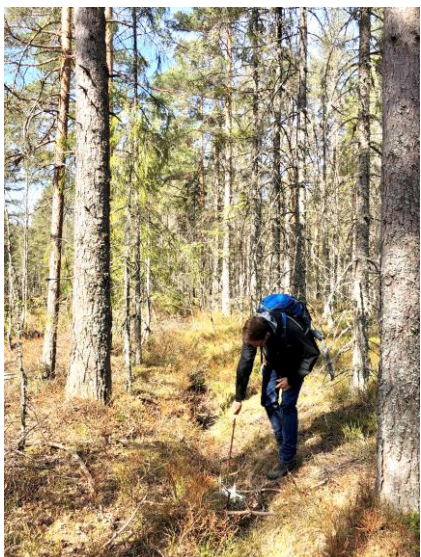
Målestokk = 1:100

Tveitermåsan

Breimosen

- Torvuttak
- Myrene rundt er grøftet for skogbruk
- Restaureres høsten 2023/våren 2024

Restaurerer ødelagt myr

Sårbare arter og naturtyper

Strategi: *Asker kommune skal gjennom forvaltning og vern, stanse og reversere tap av arter og naturtyper*

Tiltak:

- Fjerning av fremmede plantearter (kjempespringfrø, kjempebjørnekjeks)
- Skjøtsel av truet natur (slåtteeenger, åpen grunnlendt kalkmark)
- Kartlegging og fjerning av stillehavsøsters i ålegrasenger

Rydding av stillehavsøsters

- Rydding av de mest besøkte strendene i kommunen med størst forekomst av stillehavsøsters for å redusere risikoen for kuttskader
 - Hvamodden, Holmenskjæret, Hvalstrand, Vollen, Beston og Sandspollen
- Lag og foreninger deltar
- Til sammen ble 2,7 tonn stillehavsøsters fjernet under ryddeaksjonene på strendene i 2023
- Prosjekt: *fra avfall til ressurs*

Natur i arealplanleggingen

Strategier:

- *Asker kommune skal føre arealregnskap og arbeide for å oppnå arealnøytralitet*

Tiltak:

- Arealregnskap og naturregnskap

Illustrasjon: veileder «Arealregnskap i kommuneplan», KDD

Livet i vann

Tiltak: Miljørådgivning til landbruksnæringen

Mål: å redusere avrenning og erosjon fra jordbruksarealene i kommunen for å bedre vannkvaliteten i utvalgte vannforekomster og i Oslofjorden

- Rådgivingsgrupper
- Markvandringar
- Fagkvelder

Forankring, kompetanseheving og samarbeid

Strategi: Asker kommune skal gjennom en positivt ladet kommunikasjon heve kunnskapen om naturmangfold i askersamfunnet

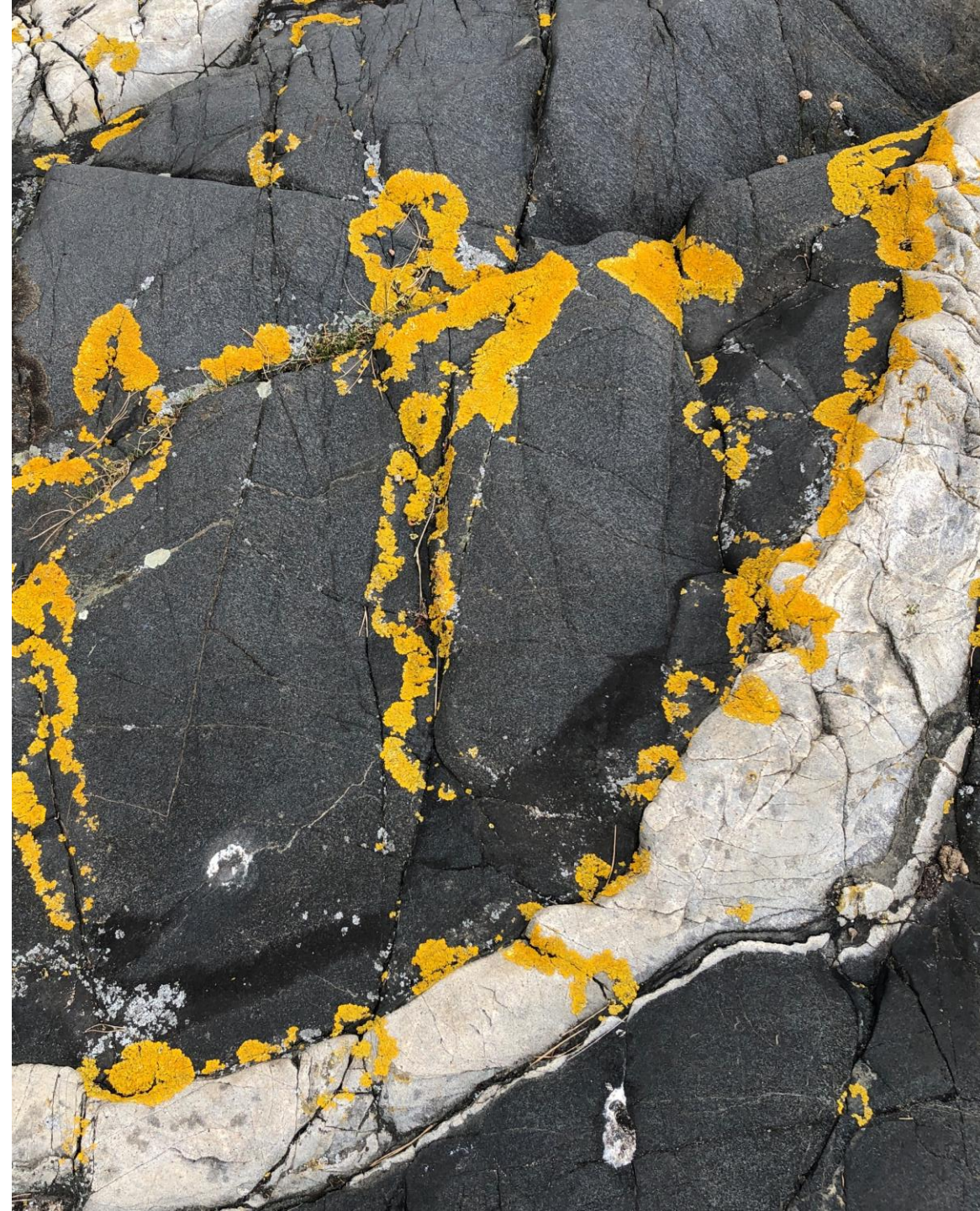
Tiltak: Veilede og informere om naturmangfold i ulike kanaler (instagram, nettsider, Askermagasinet osv.)

Naturesats 2024

- Naturesats del I – tildelt:
 - 600 000 kr til gjennomgang av eldre arealplaner («planvask»)
- Naturesats del II – søknader:
 - Kartlegging av restaurerbar natur
 - Akershus FK, egenandel 125 000 kr
 - Kartlegging av artsmangfold i strandsonen i Asker nord
 - Skjøtselsplaner, slåttemarker
 - Handlingsplan fremmede arter

Asker
kommune

Asker
kommune

Vinterdrift av kommunale eiendommer

Organisering:

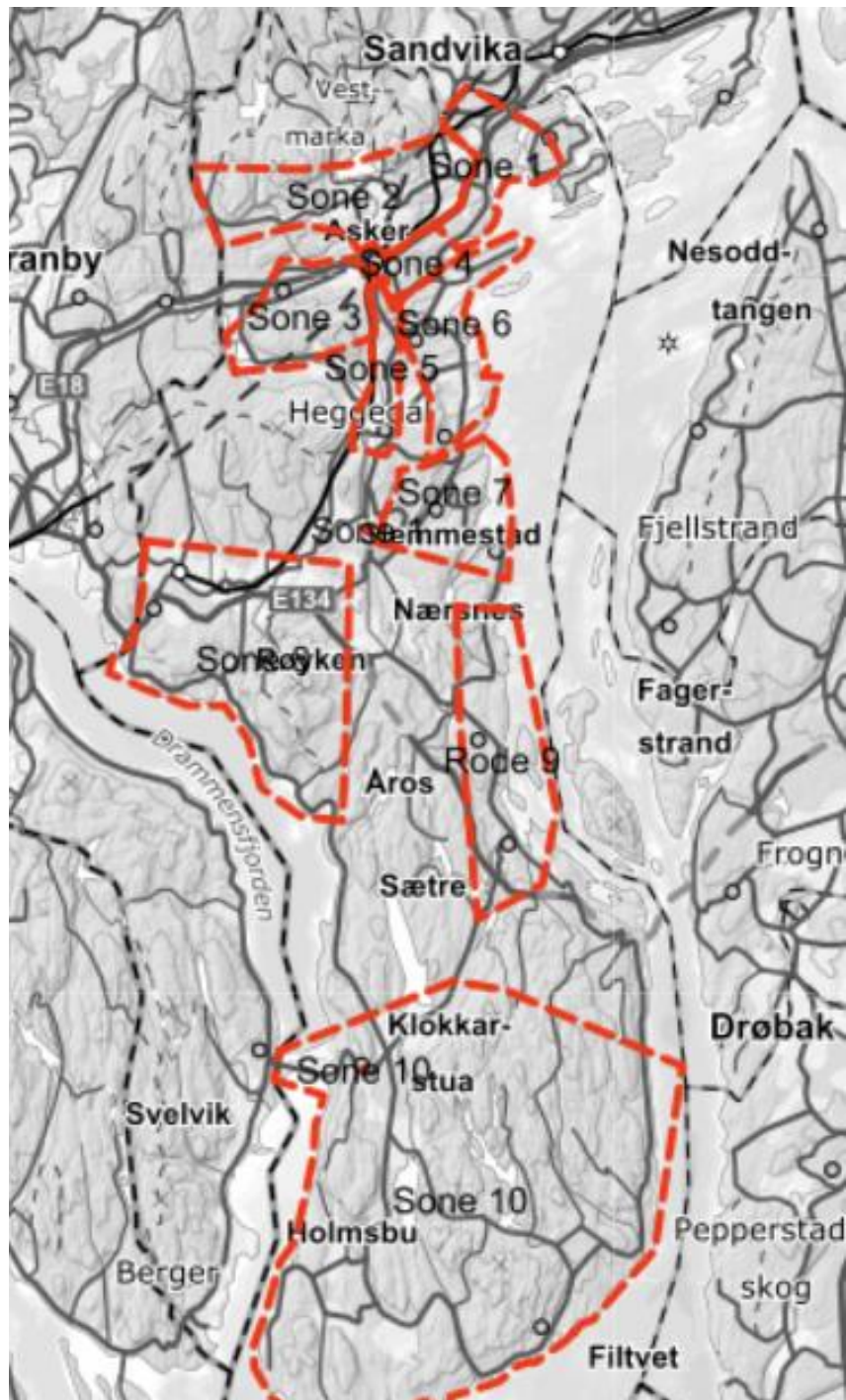
Virksomhet Miljø og Samferdsel:

- *Avdeling Samferdsel:* Ansvar for vinterdrift av kommunale veier, fortau, gang- og sykkelveier, gateparkering og avgiftsbelagte parkeringsplasser
- *Avdeling Natur, miljø og landbruk (NML):* Ansvar for vinterdrift av kommunale eiendommer (Skoler, barnehager, institusjoner, administrasjonsbygg, kommunale boliger og utfartsparkeringer). Totalt over 200 eiendommer Mesteparten lyses ut på kontrakt til eksterne entreprenører

Virksomhet Asker Drift:

- Kommunens interne entreprenør. Utfører deler av vinterdriften for både Samferdsel og NML (og VOV). Følger også opp alle de eksterne kontraktene til Samferdsel.

- Vinterdrift inkluderer maskinell snøbrøyting med maskin (traktor/lastebil) av større arealer som skolegårder og parkeringsplasser, samt manuell brøyting (snøfreser/spade) av alle gangveier, trapper, inngangspartier og rømningsveier. Det inkluderer også strøing av alle arealene, samt bortkjøring av snø. Oppfeining av strøgrus er også inkludert i vinterdriften.
- Kommunen er delt opp i 10 soner ut fra geografi og avstand mellom eiendommene. Antallet soner er valgt for at ikke gjennomkjøringstiden skal bli for lang, og for at mindre lokale entreprenører kan delta i anbudskonkurransen. Det er satt en grense på maksimalt 3 soner pr. entreprenør, slik at antallet entreprenører kan bli mellom 4 og 10.

Sone	Leverandør	Pris i mill kr pr sesong
1 (Nesøya-Holmen)	Bekkevold Drift	1,093
2 (Torstad-Solli)	Bekkevold Drift	1,100
3 (Borgen-Dikemark)	Bekkevold Drift	1,578
4 (Undelstad-Risenga)	Skaaret Landskap	0,625
5 (Sentrum- Heggedal))	Vethe Maskin	0,945
6 (Vette-Bjerkås)	Skaaret Landskap	1,144
7 (Slemmestad- Nærnes)	Vaktmesterkompaniet	1,527
8 (Røyken-Hyggen)	Mabh Gruppen	3,517
9 (Båtstø-Sætre)	Hagen maskin	0,880
10 (Klokkarstua-Filtvet)	Hegna Maskin	2,645
	SUM	15,054

Asker
kommune

Kostnader

- 2021 budsjett 11 millioner kr, totale kostnader 15,1 millioner kr. eksterne entreprenører 12,4 mill. kr, intern entreprenør 0,9 mill. og oppfeiling av strøgrus 1,8 mill. kr.
- 2022 budsjett 13 millioner kr, totale kostnadene 18 millioner kr eksterne entreprenører 13,5 mill. kr, intern entreprenør 2,3 mill. og oppfeiling av strøgrus 2,2 mill. kr.
- 2023 budsjett 13,5 millioner kr totale kostnadene 28 millioner kr. eksterne entreprenører 23,5 mill. kr, intern entreprenør 2,2 mill. kr og oppfeiling av strøgrus 2,2 mill. kr.
- 2024 budsjett 14,1 mill. kr. Tilbudene i de nye kontraktene utgjøre en samlet pris på 15,1 mill. kr årlig. Pluss ca 4,4 mill. kr. til intern entreprenør og oppfeiling av strøgrus, pluss bortkjøring av snø

Fast vs variabel pris

- fordeler og ulemper med begge modeller.
- fordeler ved variabel pris er at man kun betaler for arbeid som faktisk er utført, men ulempen er at kostnadene vil variere mye fra år til år.
- fordeler med fastprismodell er forutsigbarhet for økonomistyring og årskontinuerlig drift. Ved fastpris vil kostnaden være kjent og stabil fra år til år.

Erfaring fra egen og andre kommuner er at totalkostnaden jevner seg ut over tid, med varierende værforhold fra sesong til sesong

Kravspesifikasjon

3 MASKINELL SNØRYDDING

3.1 Aktiviteten omfatter brøyting og rydding av snø, samt høvling av snø- og issåle, og gjelder alle arealer merket med **blå farge** på brøytekartene.

3.2 Snødybde

Leverandør skal gjennomføre brøyting når det er kommet maks 5 cm snø. Snømengde skal måles på et sted der snøen verken blåser bort eller samles i fonner.

3.3 Kvalitet på utførelsen

Brøyting skal utføres slik at underlaget blir jevnt uten sjenerende issvuller o.l. Det skal ikke ligge igjen snøranker ved innganger m.m., og snø skal ikke hauges på en slik måte at sikten i utkjøringer hindres.

3.4 Rydding

Rydding av p-plasser og andre steder hvor det har stått parkerte biler eller av andre årsaker ikke er brøytet, skal være gjennomført senest to døgn etter siste snøfall. Rydding omfatter også utfresing og oppussing etter høvling, samt siktforbedring i veikryss og foran skilter ol.

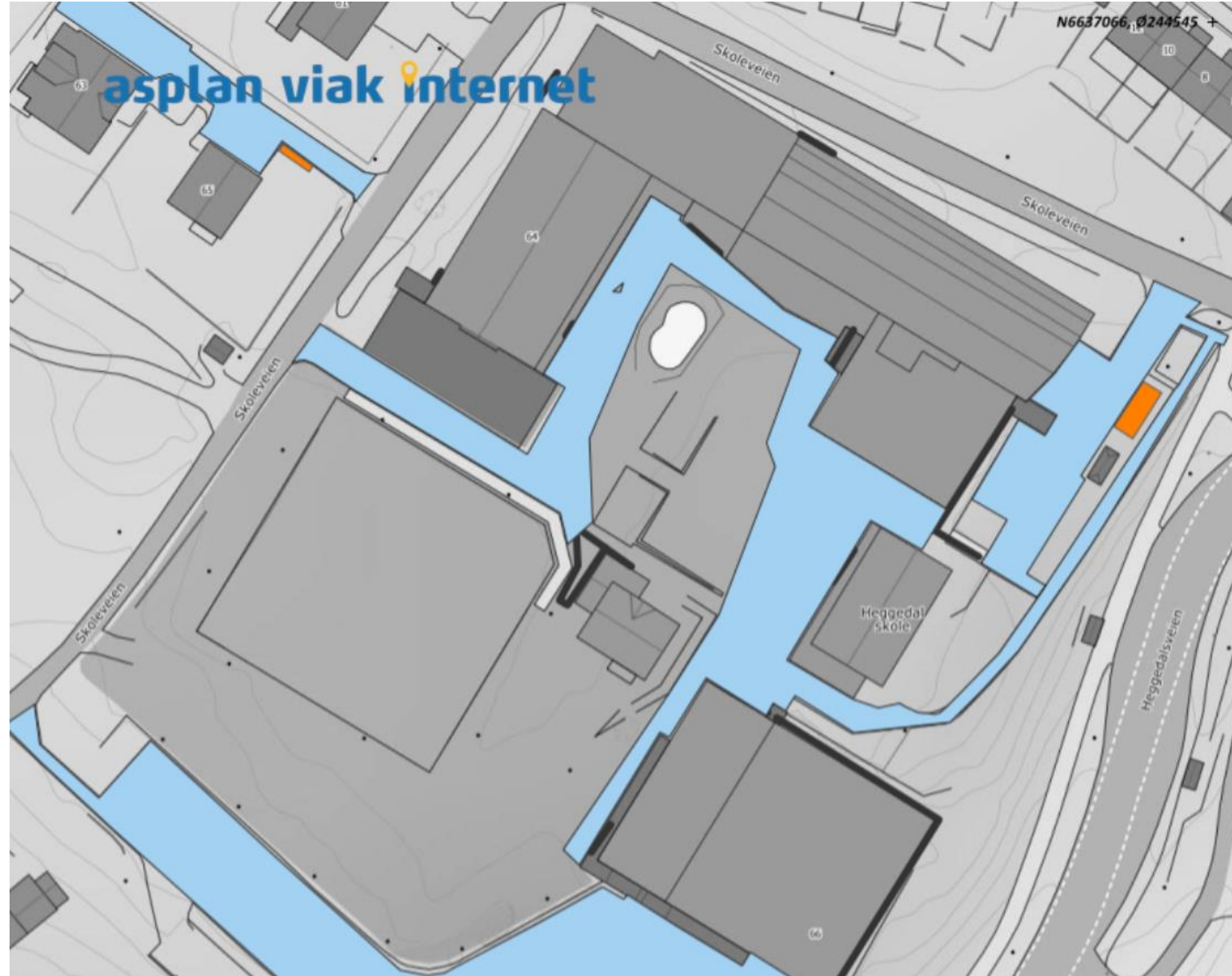
3.5 Snø- og issåle

Snø og issåle skal høvles når den overstiger 10 cm. Under porter skal såle fjernes uansett tykkelse slik at porten lar seg åpne og lukke til enhver tid.

AV Veg

Brøytekart eiendommer

Feil og mangler

→ **Meld om feil og mangler eller send oss forslag, forbedringsønsker o.l.**

Ved **akutte tilfeller** bør du heller ringe en vakttelefon (se nedenfor).

Meld feil og mangler - velg område/tema:

Uteområder kommunale bygg - feil og mangler ↓

Akutte tilfeller: vakt- og beredskapstelefoner

Vil du heller melde fra om akutte tilfeller, [finner du vakt- beredskapstelefoner her.](#)

Send oss forslag!

[Gi oss gjerne andre tilbakemeldinger, forbedringsforslag, o.l. \(AskerDialogen\).](#)

Asker
kommune

Møteinnkalling

Utvalg	Dato	Sted
Utvalg for samfunnstjenester	25.04.2024 kl. 17:00	Asker rådhus

Merknad

Eventuelt forfall må meldes snarest på e-post:

Politisk.sekretariat@asker.kommune.no

Tematime:

- Naturmangfold
- Presentasjon av separatanlegg

Sakskart

Saker til behandling

11/24	24/06205-1	Godkjenning av protokoll i Utvalg samfunnstjenester, 21.03.2024 godkjennes slik den foreligger.
12/24	24/00990-1	Nye vinterkontrakter kommunale eiendommer
13/24	24/03005-4	1/1 - Søknad om fradeling av prestegårdsbolig
14/24	24/02262-4	Handlingsprogram 2025-2028 – innspill og prioriteringer fra hovedutvalg for samfunnstjenester

Referatsaker

Asker, 15.04.2024
Lars Kristian Wear
Leder i Utvalg samfunnstjenester

Møteprotokoll

Utvalg for samfunnstjenester

Dato	Tid	Sted
25.04.2024	17:00 – 21.00	Asker rådhus

Møtet ble ledet av Lars Kristian Wear.

Til stede:

Funksjon	Navn	Møtte for
Leder i utvalg	Lars Kristian Wear (H)	
Nestleder	Espen Hansen Aspås (FrP)	
Utvalgsmedlem	Kåre J. Møllerhagen (H)	
Utvalgsmedlem	Cathrine Jensen (H)	
Utvalgsmedlem	Kari Sofie Bjørnsen (H)	
Utvalgsmedlem	Aud Jorunn Vullum (H)	
Utvalgsmedlem	Gunn-Torill Homme Mathisen (V)	
Varamedlem	Christine Knutsen (A)	Thomas Hatten (A)
Utvalgsmedlem	Sara S. Vatn (MDG)	
Utvalgsmedlem	Inger Johanne Aaby (Sp)	
Utvalgsmedlem	Odd Flock (INP)	

Forfall: 1

Utvalgsmedlem Thomas Hatten (A)

Møtet ble satt med 11 medlemmer til stede.

Det var ingen merknader til innkallingen eller habilitet.

Fra administrasjonen møtte:

Direktør Ragnar Sand Fuglum

Saksliste			Side
<hr/>			
Saker til behandling			
<hr/>			
11/24	24/06205-1	Godkjenning av protokoll i Utvalg samfunnstjenester, 21.03.2024 godkjennes slik den foreligger.	2
<hr/>			
12/24	24/00990-1	Nye vinterkontrakter kommunale eiendommer	3
<hr/>			
13/24	24/03005-4	1/1 - Søknad om fradeling av prestegårdsbolig	4
<hr/>			
14/24	24/02262-4	Handlingsprogram 2025-2028 – innspill og prioriteringer fra hovedutvalg for samfunnstjenester	5
<hr/>			
Referatsaker			
<hr/>			

Saker til behandling

11/24 Godkjenning av protokoll i Utvalg samfunnstjenester, 21.03.2024 godkjennes slik den foreligger.

Behandlet av	Møtedato	Saksnr.
1 Utvalg for samfunnstjenester	25.04.2024	11/24

Leders forslag til vedtak:

1. Protokollen fra møte i Utvalg samfunnstjenester, 21.03.2024 godkjennes slik den foreligger.

Behandling

Innstilingen ble enstemmig vedtatt

Vedtak

1. Protokollen fra møte i Utvalg samfunnstjenester, 21.03.2024 godkjennes slik den foreligger.

[Lagre vedtak]

12/24 Nye vinterkontrakter kommunale eiendommer

Behandlet av	Møtedato	Saksnr.
1 Utvalg for samfunnstjenester	25.04.2024	12/24

Kommunedirektørens forslag til vedtak:

1. Sak om nye vinterkontrakter kommunale eiendommer tas til orientering

Behandling

Saksbehandler Tomas Westly presenterte saken og besvarte spørsmål.

Protokolltilførsel fremmet av FrP:

FrP/ støtter saken slik den ligger, men stiller spørsmålstegn ved saksrekkefølgen. innretningen av konkurransen burde vært politisk behandlet før konkurransen er gjennomført.

INP og MDG støtter FRP sin anførsel til saken.

Innstillingens punkt 1 ble enstemmig vedtatt.

Vedtak

1. Sak om nye vinterkontrakter kommunale eiendommer tas til orientering

[Lagre vedtak]

13/24 1/1 - Søknad om fradeling av prestegårdsbolig

Behandlet av	Møtedato	Saksnr.
1 Utvalg for samfunnstjenester	25.04.2024	13/24

Kommunedirektørens forslag til vedtak:

1. Med hjemmel i jordlova § 1. jfr. § 12 avslås søknad om fradeling av prestegårdbolig på gbnr. 1/1 i Asker kommune.

Begrunnelsen for avslaget er at en fradeling vil redusere driftsgrunnlaget på eiendommen og føre til en dårligere bruksrasjonalisering.

Behandling

Saksbehandlere Silje Klo Hansen og Siri Torp Nordby besvarte spørsmål.

Direktør Ragnar Sand Fuglum redegjorde for Saksopplysning i forslag til vedtak det skal være:

Med hjemmel i jordlova § 12 jf. § 1 avslås.

Forslag fremmet av Hansen Aspås, FrP til punkt 1:

Søknad om fradeling av prestegårdboligen innvilges.

Forslaget fremmet av Hansen Aspås, falt mot 1 stemme, FrP

Innstillingens punkt 1 ble vedtatt mot 1 stemme, FrP

Vedtak

1. Med hjemmel i jordlova § 12 jf. § 1 avslås søknad om fradeling av prestegårdbolig på gbnr. 1/1 i Asker kommune.

Begrunnelsen for avslaget er at en fradeling vil redusere driftsgrunnlaget på eiendommen og føre til en dårligere bruksrasjonalisering.

[Lagre vedtak]

14/24 Handlingsprogram 2025-2028 – innspill og prioriteringer fra hovedutvalg for samfunnstjenester

Behandlet av	Møtedato	Saksnr.
1 Utvalg for samfunnstjenester	25.04.2024	14/24

Kommunedirektørens forslag til vedtak:

1. Med utgangspunkt i de tre samfunnsflokene og innsatsområdene og strategiene i de vedtatte temaplanene, fremmer hovedutvalg for samfunnstjenester følgende innspill til prioriterte satsinger i Handlingsprogram 2025-2028:
 -
 -
 -
2. Utvalgets innspill og prioriteringer vurderes i forbindelse med kommunedirektørens videre arbeid med forslag til Handlingsprogram 2025-2028.

Behandling

Direktør Ragnar Sand Fuglum presenterte saken og besvarte spørsmål.

Vullum, H fremmet følgende Tilleggspunkter og justeringer til Direktørens prioriterte innspill til HP 2025

Direktørens prioriterte innspill til HP2025

HANDLING MOT KLIMAENDRINGER

- Sirkulærøkonomi/ombrukssenter/ombruks-lager for bygningsmaterialer
- Redusert matsvinn
- Fremme grønn mobilitet

NATURMANGFOLD

- Arealnøytralitet ivaretas i planarbeid (ikke nedbygging av natur og matjord)
- Vern av flere naturområder
- Gjennomføre naturrestaurering (myr)
- Kompetansebygging/veiledning (kommunikasjon) – ansatte/innbyggere/næringsliv

VANN OG VANNMILJØ

- Tiltak for ren Oslofjord/Drammens fjord/vassdrag
- Anleggene på vannbehandling, avløpsrensing, reservevannforsyning og overføringsledninger oppgraderes
- Høy fornyingstakt på vann og avløpsledninger, hhv 1,4 og 1,6 %

EIENDOM

- Verdibevarende vedlikehold av bygg og uteområder
- Energiøkonomisering/reduert energikjøp
- Universell utforming

SAMFERDSEL

- Sikker og forutsigbar fremkommelighet
- Tiltak for å redusere transportarbeidet

Tilleggspunkter og justeringer til Direktørens prioriterte innspill til HP 2025.

Naturmangfold: På vegne av Høyre.

- Nytt justert punkt 1)

Arealnøytralitet ivaretas i planarbeid etter nærmere retningslinjer når disse foreligger (ikke nedbygging av natur og matjord)

Votering: Forslag fremmet av Vullum, H ble vedtatt mot 4 stemmer, SP, INP, MDG og V.

På vegne av H, V, FrP:

Justere 3. kulepunkt:

Fjerner myr som står i parentes. enstemmig.

Votering: Forslag fremmet av Vullum, H på vegne av H, V, FrP ble enstemmig vedtatt.

Samferdsel:

Nye kulepunkt:

- Prioritere regulering av gang og sykkelvei langs fylkesveier.
- Trafikksikkerhet, og prioritering av myke trafikanter.
- Pendlerparkering vedtatt i kommuneplan prioriteres bygd.

Votering: Forslag fremmet av Vullum, H på vegne av H, V og FrP ble enstemmig vedtatt.

Nytt vedtakspunkt 3. **Innspill, fra dialogmøte med lag og foreninger.**

Nytt vedtakspunkt: 3

Det er viktig å lytte til innspill fra brukerne, lag og foreninger.

Utvalget hadde dialogmøte 14. mars og fikk med seg mange gode innspill.

Et innspill som vi ønsker å fremheve, er opplevelsen fra mange lag og foreninger om at det kan være vanskelig og orientere seg i det omfattende og komplekse kommunale regelverket.

Vi oppfordrer administrasjonen til å fortsette å holde fokus på god rådgiving og dialog med lag og foreninger, slik at søknadsprosessen blir enklere å forstå og å gjennomføre.

God samhandling mellom etatene kan også gjøre saksbehandling enklere for alle parter.

Votering: Forslag fremmet av Vullum, H på vegne av H, V og Frp ble enstemmig vedtatt

Hansen Aspås, FrP fremmet følgende tilleggsforslag:

1. Asker kommune skal aktivt søke samarbeid med eksterne aktører for å forbedre og utvikle rensemetodikk av nitrogen og andre uheldige stoffer i vassdrag.
2. Asker kommune skal aktivt arbeide for en bedre renovasjonsløsninger, med den hensikt å redusere forsøpling og uheldig avhending av avfall.
3. Asker kommune skal vurdere hvilke fylkeskommunale veistreknings det kan være hensiktsmessig å overta, med den hensikt å kunne tilby innbyggerne bedre fremkommelighet og sikrere veier.

Votering: Forslag fremmet av Hansen Aspås, FrP falt mot 1 stemme, FrP

Homme Mathisen, V fremmet følgende forslag:

- *Arealnøytralitet ivaretas i planarbeid (ikke nedbygging av natur og matjord)*

Votering: Forslag fremmet av Homme Mathisen, V falt mot 1 stemme V.

Aaby, SV fremmet følgende forslag:

1. Verdibevarende vedlikehold av kommunens bygninger
2. Verdibevarende vedlikehold og drift av kommunens uteområder
3. Vedlikehold av kommunale veier
4. Vedlikehold og drift av turveier og friområder
5. Bemanning ABBR Tofte

Votering: Forslag fremmet av Aaby, SP til punkt 1 falt mot 5 stemmer, Sp, FrP, INP, A og MDG.

Forslag punkt 2 falt mot 4 stemmer, Sp, INP, MDG og A.

Forslag punkt 3 falt mot 4 stemmer, Sp, FrP, INP og A.

Forslag punkt 4 falt mot 5 stemmer, Sp, V, A, MDG og INP

Forslag punkt 5 falt mot 4 stemmer, Sp, V, A, INP

Flock, INP fremmet følgende forslag:

- Prioritere å synliggjøre kost/nytte vurderinger ved miljø og klimatiltak.

Votering: Forslag fremmet av Flock, INP falt mot 3 stemmer, INP, FrP, Sp

Vatn, MDG fremmet følgende forslag:

Naturregnskap

- Kartlegge naturen i kommunen
- Sette av penger til å lage et naturregnskap for kommunen
- Sette av penger til å bruke naturregnskap for kommunen
- Ha som mål at kommunen skal bli arealnøytral

Klimabudsjett og regnskap.

- Sette av penger til å lage et klimaregnskap for kommunen
- Sette av penger til å lage et klimabudsjett for kommunen

Grønne klasserom og skolehager.

- Sette av penger til å støtte grønne klasserom og skolehager

Restaurering av natur.

- sette av penger til å kartlegge hvilken natur som har mulighet til å bli restaurert
- sette av penger til å restaurere denne naturen

Vann og vassdrag.

- sette av nok penger til å vedlikeholde og oppgradere vann- og avløpsanlegget i kommunen
- Sette av nok penger til å tømme sandkummer i hele kommunen
- sette av penger til å kartlegge tilstanden flere elver og vassdrag
- prioritere nitrogenrensing av elver og vassdrag som renner ut i Oslofjorden
- lage en konkret plan for hva Asker kan gjøre mer for å redde Oslofjorden
- sette av penger til å følge opp planen med tiltak

- sette av penger til flere målestasjoner til elver og vassdrag

Votering:

Naturregnskap

Forslag fremmet av Vatn, MDG punkt 1 ble enstemmig vedtatt

Punkt 2, 3 og 4 falt mot 1 stemme, MDG

Klimabudsjett og regnskap

Punkt 1 og 2 falt mot 1 stemme, MDG

Grønne klasserom og skolehager

Punkt 1 falt mot 2 stemmer, MDG og SP

Restaurering av natur

Punkt 1 falt mot 2 stemmer, MDG og SP.

Punkt 2 falt mot 1 stemme, MDG

Vann og vassdrag

Punkt 1 falt mot 4 stemmer, MDG, FrP, INP og SP.

Punkt 2 falt mot 2 stemmer, MDG og SP.

--

Det ble votert over hele Direktørens prioriterte innspill til HP 2025 med tilleggspunktene.

HANDLING MOT KLIMAENDRINGER

- Sirkulærøkonomi/ombrukssenter/ombruks-lager for bygningsmaterialer

Forslaget vedtatt mot 1 stemme, FrP.

Resten av punktene enstemmig vedtatt.

Vedtaks punkt 2 ble enstemmig vedtatt.

Vedtak

1. Med utgangspunkt i de tre samfunnsflokene og innsatsområdene og strategiene i de vedtatte temaplanene, fremmer hovedutvalg for samfunnstjenester følgende innspill til prioriterte satsinger i Handlingsprogram 2025-2028:

Direktørens prioriterte innspill til HP2025

HANDLING MOT KLIMAENDRINGER

- Sirkulærøkonomi/ombrukssenter/ombruks-lager for bygningsmaterialer
- Redusert matsvinn
- Fremme grønn mobilitet

NATURMANGFOLD

- Arealnøytralitet ivaretas i planarbeid etter nærmere retningslinjer når disse foreligger (ikke nedbygging av natur og matjord).
- Vern av flere naturområder
- Gjennomføre naturrestaurering.
- Kompetansebygging/veiledning (kommunikasjon) – ansatte/innbyggere/næringsliv

VANN OG VANNMILJØ

- Tiltak for ren Oslofjord/Drammens fjord/vassdrag
- Anleggene på vannbehandling, avløpsrensing, reservevannforsyning og overføringsledninger oppgraderes
- Høy fornyingstakt på vann og avløpsledninger, hhv 1,4 og 1,6 %

EIENDOM

- Verdibevarende vedlikehold av bygg og uteområder
- Energiøkonomisering/reduert energikjøp
- Universell utforming

SAMFERDSEL

- Sikker og forutsigbar fremkommelighet
- Tiltak for å redusere transportarbeidet

- Prioritere regulering av gang og sykkelvei langs fylkesveier
- Trafikksikkerhet, og prioritering av myke trafikanter
- Pendlerparkering vedtatt i kommuneplan prioriteres bygd

NATURREGNSKAP

- Kartlegge naturen i kommunen

2. Utvalgets innspill og prioriteringer vurderes i forbindelse med kommunedirektørens videre arbeid med forslag til Handlingsprogram 2025-2028.

3. Innspill, fra dialogmøte med lag og foreninger.

Det er viktig å lytte til innspill fra brukerne, lag og foreninger.

Utvalget hadde dialogmøte 14. mars og fikk med seg mange gode innspill.

Et innspill som vi ønsker å fremheve, er opplevelsen fra mange lag og foreninger om at det kan være vanskelig og orientere seg i det omfattende og komplekse kommunale regelverket.

Vi oppfordrer administrasjonen til å fortsette å holde fokus på god rådgiving og dialog med lag og foreninger, slik at søknadsprosessen blir enklere å forstå og å gjennomføre.

God samhandling mellom etatene kan også gjøre saksbehandling enklere for alle parter.

[Lagre vedtak]

Referatsaker

1.	Presentasjon Naturmangfold ved Merete Dees
----	--

2.	Presentasjon av separatanlegg ved Per Øystein Funderud.
3.	Oversendelsesforslaget om sak 10/24 informasjonssak harmonisering av hytterrenovasjon fra Inger Johanne Aaby, SP. Besvart av direktør Ragnar Sand Fuglum.
4.	Spørsmål fra Homme Mathisen, V: Hvordan går dialogen med Ruter? Er det mulig å få på plass sommerbåtanløp til Tofte allerede i sommer? Hvis nei; Hva må til for å få på plass sommerbåtanløp til Tofte? Besvart av direktør Ragnar Sand Fuglum.
5.	Spørsmål fra Bjørnsen, H: knyttet til renovasjon: Så forleden et oppslag fra Fredrikstad kommune der de har en snedig løsning med innsamling av batterier hos husholdningene ved at det er spesialpose som stripses på avfallsbeholdere. Lettere innsamling og mindre trøbbel hos mottaker. Noe for Asker? Det har også dukket opp at det bare er Asker Nord som har "røde bokser" for spesialavfall, ikke Asker Syd. Besvart av direktør Ragnar Sand Fuglum.
6.	Spørsmål fra Hansen Aspås, FRP: <ol style="list-style-type: none"> 1. Asker kommune tilbyr slik undertegnede forstår en rekk støtteordninger/søknadsbaserte ordninger for kommunens innbyggere blant annet Piggdekk for vintersykelister. Hvor mange har benyttet seg av dette tilbudet i vintersesongen 2023/2024? og til hvilken kostnad? 2. Tilskudd til kjøp av tøybleier. Hvilke betraktninger har Asker kommune gjort seg om miljø effekten av et slikt tilbud? 3. Hvilke politiske forankringer ligger til grunn for denne ordningen? Besvart av direktør Ragnar Sand Fuglum.
7.	Befaring til Glitre vannverket og Asker og Bærum Vannverk sammen med formannskapet i september. Direktør Ragnar Sand Fuglum informerte.
8.	Det er lagt opp til befaring i mai møte kl. 13.00 og sommeravslutning/bespising før utvalgsmøte 30.05.2024. Direktør Ragnar Sand Fuglum informerte

Saksframlegg

Arkivsak
24/06205-1

Saksbehandler
Ellen Gangnæs

Behandles av
Utvalg for samfunnstjenester

Møtedato
25.04.2024

Godkjenning av protokoll i Utvalg samfunnstjenester, 21.03.2024 godkjennes slik den foreligger.

Leders forslag til vedtak:

1. Protokollen fra møte i Utvalg samfunnstjenester, 21.03.2024 godkjennes slik den foreligger.

Lars Kristian Wear

Leder i Utvalg samfunnstjenester

Dokumentet er elektronisk godkjent.

Saksprotokoll

Arivsak
24/06205

Saksbehandler
Ellen Gangnæs

Behandlet av
1 Utvalg for samfunnstjenester

Møtedato
25.04.2024

Saksnr.
11/24

Godkjenning av protokoll i Utvalg samfunnstjenester, 21.03.2024 godkjennes slik den foreligger.

Utvalg for samfunnstjenester har behandlet saken i møte 25.04.2024 sak 11/24

Behandling

Innstilingen ble enstemmig vedtatt

Vedtak

1. Protokollen fra møte i Utvalg samfunnstjenester, 21.03.2024 godkjennes slik den foreligger.

Møteprotokoll

Utvalg for samfunnstjenester

Dato	Tid	Sted
21.03.2024	17:00 – 20:20	Asker rådhus

Møtet ble ledet av Lars Kristian Wear.

Til stede:

Funksjon	Navn	Møtte for
Leder i utvalg	Lars Kristian Wear (H)	
Nestleder	Espen Hansen Aspås (FrP)	
Utvalgsmedlem	Kåre J. Møllerhagen (H)	
Utvalgsmedlem	Cathrine Jensen (H)	
Utvalgsmedlem	Kari Sofie Bjørnsen (H)	
Utvalgsmedlem	Aud Jorunn Vullum (H)	
Utvalgsmedlem	Gunn-Torill Homme Mathisen (V)	
Utvalgsmedlem	Thomas Hatten (A)	
Utvalgsmedlem	Sara Vatn (MDG)	
Utvalgsmedlem	Inger Johanne Aaby (Sp)	
Varamedlem	Karen Vatne Bekkåsen (INP)	Odd Flock (INP)

Forfall: 1

Utvalgsmedlem Odd Flock (INP)

Møtet ble satt med 11 medlemmer til stede.

Det var ingen merknader til innkallingen.

Fra administrasjonen møtte:

Direktør Ragnar Sand Fuglum

Protokollfører Ellen Gangnæs

Saksliste

Side

Saker til behandling

9/24	24/02924-1	Godkjennelse av protokoll i Utvalg samfunnstjenester 15.02.2024 godkjennes slik den foreligger	2
----------------------	------------	--	---

10/24	24/00153-1	Informasjonssak – harmonisert hytterrenovasjon for hytter med fastlandsrenovasjon	3
-----------------------	------------	---	---

Referatsaker

Saker til behandling

9/24 Godkjennelse av protokoll i Utvalg samfunnstjenester 15.02.2024 godkjennes slik den foreligger

Behandlet av	Møtedato	Saksnr.
1 Utvalg for samfunnstjenester	21.03.2024	9/24

Leders forslag til vedtak:

1. Protokollen fra møte i Utvalg samfunnstjenester, 15.02.2024 godkjennes slik den foreligger.

Behandling

Aaby, SP viste til sak 6/24 og forslag fremmet av Aaby, SP på vegne av SP.

Med denne endringen ble protokollen enstemmig vedtatt.

Vedtak

1. Protokollen fra møte i Utvalg samfunnstjenester, 15.02.2024 godkjennes med denne endringen; Aaby, SP fremmet forslaget til sak 6/24 på vegne av SP.

[Lagre vedtak]

10/24 Informasjonssak – harmonisert hytterrenovasjon for hytter med fastlandsrenovasjon

Behandlet av	Møtedato	Saksnr.
1 Utvalg for samfunnstjenester	21.03.2024	10/24

Kommunedirektørens forslag til vedtak:

1. Kommunedirektørens redegjørelse tas til orientering
2. Kommunedirektøren kommer tilbake med informasjon om gjennomføringsplan for harmonisert hytterrenovasjon med kostnadsestimat når det er utarbeidet.

Behandling

Direktør Ragnar Sand Fuglum innledet til saken og Kathrine Sellevold presenterte saken og besvarte spørsmål.

Endringsforslag til punkt 2 fremmet av Hansen Aspås på vegne av FrP, H og V:

Kommunedirektøren kommer tilbake med sak om gjennomføringsplan for harmonisert hytterrenovasjon med kostnadsestimat når det er utarbeidet. Saken skal

også omhandle muligheten for at alle som ønsker det skal få tilbud om hel eller halv års renovasjon til selvkost.

Øvrige regler for renovasjon og plassering av avfallsbeholdere må følge forskrift om renovasjon.

Oversendelsesforslag fremmet av Aaby, SP:

- Det bør etableres full kildesortering på/i: Åros, Grimsrud veien/Hernestangen, Skjøttelvika/ Knattvold, Yggeseth tas ut, Heggedal skole ivaretar behovet i området, Follestad tas ut,
- Renovasjonsløsninger etableres ikke på dyrka eller dyrkbar mark

Innstillingens punkt 1 ble enstemmig vedtatt

Endringsforslaget til nytt punkt 2 fremmet av Hansen Aspås, FrP på vegne av FrP, H og V ble enstemmig vedtatt.

Oversendelsesforslaget fremmet av Aaby, SP ble enstemmig vedtatt.

Vedtak

1. Kommunedirektørens redegjørelse tas til orientering
2. Kommunedirektøren kommer tilbake med sak om gjennomføringsplan for harmonisert hytter renovasjon med kostnadsestimat når det er utarbeidet. Saken skal også omhandle muligheten for at alle som ønsker det skal få tilbud om hel eller halv års renovasjon til selvkost.
Øvrige regler for renovasjon og plassering av avfallsbeholdere må følge forskrift om renovasjon.

[Lagre vedtak]

Referatsaker

1.	Presentasjon Tematime Samferdsel ved Martin Martinsen (inkl. Parkering Risenga).
2.	Presentasjon HP-investeringer- oversikt over sekkeposter ved Ragnar Sand Fuglum, Per Øystein Funderud, Berit Helgesen, Martin Martinsen, Lisbeth Fjeldly.
3.	Muntlig presentasjon Nitrogenfjerning i Åros-forsøksprosjekt ved Per Øystein Funderud.
4.	Direktør Ragnar Sand Fuglum orienterte om saker utarbeidet av Samfunnstjenester behandlet i andre utvalg: <ul style="list-style-type: none"> • Kontorarbeidsplasser • Slemmestadutbyggingen • Høn nær senter • Om igjen-videre drift • Tingsinnskudd i Asker halvøya Eiendom AS • Vern av kommunens skog • Fylkets handlingsprogram for samferdsel • Slemmestad innbyggertorg, inngåelse av leieavtale
5	Omgjøring av vedtak av Statsforvalter i GUI veien 82. Besvart av direktør Ragnar Sand Fuglum.
6.	<p><i>Forslag fremmet av Hansen Aspås, FrP, til under eventuelt å settesaken på agendaen til neste møte:</i></p> <p><i>Kommunaldirektør kommer med en sak til Utvalg for samfunnstjenester med det formål å avvikle støtte ordningen med Gratis Piggdekk for syklist og Tøybleier. Kommunedirektøren bes komme med forslag til hvor midlene kan anvendes innenfor sektoren (Vei, Vann, Bygg, Belysning, Etc.).</i></p> <p>Forslaget fremmet av Hansen Aspås, FrP falt mot 2 stemmer, FrP og SP.</p>
7.	<p>Spørsmål fra representant Lars Kristian Wear, H:</p> <p>Bestemmelser kantvegetasjon; Det har kommet flere henvendelser på saken rundt bestemmelser i ny kommuneplan om kantvegetasjon i forbindelse med hogst i skogen. Jeg vet det i utgangspunktet ligger hos kommuneplansjefen, men det praktiske i skogbruket ligger jo hos oss.</p>

	<p>1. Hva har skjedd i saken?</p> <p>Besvart av direktør Ragnar Sand Fuglum.</p>
8.	<p>Spørsmål fra representant Espen Hansen Aspås, FrP;</p> <p>til utfartsparkeringer. I utvalgsmøte 18.01 svarte kommunedirektør på spørsmål som gjelder praksis for betaling ved utfartsparkeringer.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Hvor mange utfartsparkeringer har i dag en betalingsordning driftet av et lag eller en forening (sommer/vinter)? ○ Hvilke kriterier/prosess legges til grunn for «tildeling» av drift av en slik utfartsparkering? <p>Besvart av direktør Ragnar Sand Fuglum.</p>
9.	<p>Spørsmål fra representant Hansen Aspås, FrP;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiltaket «Om igjen» driver en ombruksbutikk i Slemmestad. Stemmer det at dette tiltaket finansieres av Renovasjonsgebyrene gjennom «selvkostregnskapet»? <p>Hvis svaret er nei, bortfaller de neste to spørsmålene:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvis ja, hvor mye penger er det snakk om totalt og pr husstand/abonnet? • Og er dette i så tilfelle lov / Hjemmelsgrunnlag for dette? <p>Besvart av direktør Ragnar Sand Fuglum.</p>
10.	<p>Spørsmål fra representant Inger Johanne Aaby, SP:</p> <p>Skolekorpene er et av de viktigste, og ofte den første musikk- og kultur arenaen barn møter i kommunen.</p> <p>De to største skolekorpene alene står for profesjonell musikkundervisning og fellesskap på tvers av kjønn og alder for 150 - 200 barn i alderen 8 til 19 år.</p> <p>Gjennom mange år har to av de største skolekorpene i Asker arrangert loppemarked i Asker hallen. Loppemarkedene er hovedinntektskilden til korpene i tillegg til en enorm dugnadsinnsats fra musikantenes foreldre.</p> <p>Bondi og Vette skolekorps og Asker skolekorps har frem til nå oppbevart loppemarkedsutstyret, som de deler og har samlet opp og gjenbrukt gjennom mange år, i låven på Sem gård. Denne muligheten falt bort da gården ble solgt.</p>

	<p>Dersom korpene ikke har et nytt lagringssted etter årets loppemarked, blir de nødt til å kvitte seg med alt utstyret, som igjen vil føre til store utgifter for korpene og mindre midler til musikantene.</p> <p>Hvordan kan Asker kommune bidra til at denne situasjonen kan løses?</p> <p>Besvart av direktør Ragnar Sand Fuglum.</p>
11.	<p>Spørsmål fra representant Cathrine Jensen, H</p> <p>Liten status angående sommertilgangen? Håper ikke vi skal ha samme runden som i fjor? Da ble kabelfergen forsinket utlagt.</p> <p>Besvart av direktør Ragnar Sand Fuglum</p>

Saksframlegg

Arkivsak
24/00990-1

Saksbehandler
Tomas Westly

Behandles av
Utvalg for samfunnstjenester

Møtedato
25.04.2024

Nye vinterkontrakter kommunale eiendommer

Kommunedirektørens forslag til vedtak:

1. Sak om nye vinterkontrakter kommunale eiendommer tas til orientering

1. Sammendrag

Asker kommune skal inngå nye kontrakter om vinterdrift av kommunale eiendommer da dagens kontrakter går ut 15. april 2024.

Det er noen endringer fra tidligere kontrakter, først og fremst ved at tjenesten nå går fra variabel pris til fastpris pr sesong.

Budsjettet for vinterdrift av kommunale eiendommer har siden kommunesammenslåingen vært for lite. Overskridelsene har variert fra år til år avhengig av værforholdene. I 2023 var overskridelsen i størrelsesorden 15 millioner kr.

Kommunedirektøren vurderer at fordelene med en fastprisavtale er større enn ulempene og anbefaler at Asker kommune inngår nye avtaler basert på tilbudene som har kommet inn.

2. Bakgrunn for saken

Asker kommune har ansvaret for vinterdrift av rundt 200 kommunale eiendommer. Det er skoler, barnehager, bo- og behandlingssentre, mindre institusjoner, administrasjonsbygg og kommunale boliger. I tillegg kommer en del kommunale utfartsparkeringer og turveier knyttet til kommunale friområder.

Vinterdrift inkluderer maskinell snøbrøyting med maskin (traktor/lastebil) av større arealer som skolegårder og parkeringsplasser, samt manuell brøyting (snøfreser/spade) av alle gangveier, trapper, inngangspartier og rømningsveier. Det inkluderer også strøing av alle arealene, samt bortkjøring av snø. Oppfeiling av strøgrus er også inkludert i vinterdriften.

Vinterdriften utføres i all hovedsak av eksterne entreprenører. Kommunens interne entreprenør utfører noe snøbrøyting og strøing, og mesteparten av oppfeilingen. Bakgrunnen for dette er at Asker Drift håndterer vinterdriften på kommunale veier og derfor ikke har kapasitet til å håndtere all vinterdrift på kommunale eiendommer.

Kommunen er delt opp i 10 soner ut fra geografi og avstand mellom eiendommene. Antallet soner er valgt for at ikke gjennomkjøringstiden skal bli for lang og for at mindre lokale entreprenører kan delta i anbudskonkurransen. Det er satt en grense på maksimalt 3 soner pr entreprenør, slik at antallet entreprenører kan bli mellom 4 og 10.

Det ble fremmet tilsvarende sak for vinterdrift av kommunale veier i 2022. Formannskapet behandlet saken i møte 01.09.2022 sak 182/22 med følgende vedtak:

1. Økte årlige kostnader på 9 millioner kroner knyttet til nye vinterkontrakter, søkes innarbeidet i budsjettet fra og med vintersesongen 2022/23 – med 3,75 millioner kroner i 2. tertialrapport 2022 og med full virkning fra HP2023-26.

3. Saksopplysninger

Tidligere har kontraktene på vinterdrift av kommunale eiendommer vært basert på variabel pris, dvs. pris pr utkall. Dette har gitt store variasjoner i totale kostnader pr vintersesong og gjør det vanskelig å budsjettere. Sesonger med mange utkall på brøyting og strøing medfører overskridelse av budsjettet for vinterdrift av kommunale eiendommer.

Ved kommunesammenslåing ble det estimert et budsjett for denne tjenesten basert på tall fra de tre kommunene. Det var imidlertid mange usikkerhetsmomenter i dette estimatet bla basert på verdien av egeninnsats fra kommunens egne ansatte. I etterkant har det vist seg at estimatet var for lavt og det har foreligget et merforbruk hvert år siden kommunesammenslåingen.

For 2021 var det budsjettet med 11 millioner kr, mens de totale kostnadene ble på 15,1 millioner kroner. Av dette utgjorde kostnadene til eksterne entreprenører 12,4 mill. kr, snøbrøyting og strøing fra intern entreprenør 0,9 mill. kr og oppfeiling av strøgrus 1,8 mill. kr.

For 2022 var det budsjettet med 13 millioner kr, mens de totale kostnadene ble på 18 millioner kroner. Av dette utgjorde kostnadene til eksterne entreprenører 13,5 mill.

kr, snøbrøyting og strøing fra intern entreprenør 2,3 mill. kr og oppfeing av strøgrus 2,2 mill. kr.

For 2023 var budsjettet 13,5 millioner mens de totale kostnadene ble 28 millioner. Av dette utgjorde kostnadene til eksterne entreprenører 23,5 mill., snøbrøyting og strøing fra intern entreprenør 2,2 mill. og oppfeing av strøgrus 2,2 mill.

Overskridelse av budsjettet for vinterdrift medfører at dette må dekkes inn fra andre budsjettposter. Dette har ført til redusert kvalitet på andre tjenester og/eller at andre driftsoppgaver har måtte kuttes helt.

Ved utlysning av nye kontrakter er det valgt en fastprismodell med en pris for vinterdrift pr sone pr sesong. Det er ikke lagt opp til endring på kvalitet av tjenesten, med unntak av krav til GPS logging og klagebehandling. I tillegg til fastprisen vil det komme kostnader til bortkjøring av snø i snørike vintre samt oppfeing av strøgrus.

Nye kontrakter er utlyst og det har kommet inn tilbud fra flere leverandører.

Det har kommet inn mellom 3 og 6 tilbud pr tilbud per sone. Vedståelsesfristen for tilbudene er 17.6.2024. Det tas sikte på å inngå kontrakter for alle soner, med oppstart 15. oktober 2024. De nye kontraktene skal gjelde fra 2024 til 2029.

4. Kommunedirektørens vurdering

De to ulike prismodellene for vinterdrift, fastpris vs. variabel pris, vil begge ha fordeler og ulemper knyttet til seg. Fordeler ved variabel pris betaler man kun for arbeid som faktisk er utført, men ulempen er at kostnadene vil variere mye fra år til år. Dette gjør det vanskelig å budsjettere, og at øvrige driftsoppgaver får dårlig kontinuitet.

Fordeler med fastprismodell er forutsigbarhet for økonomistyring og årskontinuerlig drift. Ved fastpris vil kostnaden være kjent og stabil fra år til år. Dette sikrer at øvrige tjenester kan utføres som planlagt. Ulempen er at entreprenører vil prise tjenesten høyt for å sikre seg mot tap dersom det blir en sesong med mye snø og is. I sesonger med lite snø og is vil man således betale mer enn det som faktisk er utført av arbeid.

Erfaring fra egen og andre kommuner er at totalkostnaden jevner seg ut over tid, med fluktasjoner i værforhold fra sesong til sesong.

Kommunedirektøren er fornøyd med responsen i markedet på tilbudsforespørselen. De samlede kostnadene forbundet med vinterdrift av kommunale eiendommer øker noe utover avsatt budsjett, men ikke i så stor grad kommunedirektøren hadde forventet. Kommunedirektøren legger fram egen sak for formannskapet knyttet til kontraktsinngåelse og budsjettdekning, da dette går utover kommunedirektørens fullmakt.

5. Konklusjon

Med over 200 kommunale eiendommer og mange parkeringsplasser, må Asker kommune ha en beredskap og et apparat klart for brøyting og strøing. De nye kontraktene vil sikre dette i en 5 års periode.

Kommunedirektørene vurderer at fordelene med en fastprismodell vil være at kostnadene er kjent og forutsigbare. Dette vil redusere faren for budsjettoverskridelser og kutt i andre tjenester.

Lars Bjerke
kommunedirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent.

Saksprotokoll

Arivsak
24/00990

Saksbehandler
Tomas Westly

Behandlet av
1 Utvalg for samfunnstjenester

Møtedato
25.04.2024

Saksnr.
12/24

Nye vinterkontrakter kommunale eiendommer

Utvalg for samfunnstjenester har behandlet saken i møte 25.04.2024 sak 12/24

Behandling

Saksbehandler Tomas Westly presenterte saken og besvarte spørsmål.

Protokolltilførsel fremmet av FrP:

FrP/ støtter saken slik den ligger, men stiller spørsmålsteget ved saksrekkefølgen. innretningen av konkurransen burde vært politisk behandlet før konkurransen er gjennomført.

INP og MDG støtter FRP sin anførsel til saken.

Innstillingens punkt 1 ble enstemmig vedtatt.

Vedtak

1. Sak om nye vinterkontrakter kommunale eiendommer tas til orientering

Saksframlegg

Arkivsak
24/03005-4

Saksbehandler
Magdalene Mathiesen

Behandles av
Utvalg for samfunnstjenester

Møtedato
25.04.2024

1/1 - Søknad om fradeling av prestegårdsbolig

Kommunedirektørens forslag til vedtak:

1. Med hjemmel i jordlova § 1. jfr. § 12 avslås søknad om fradeling av prestegårdsbolig på gbnr. 1/1 i Asker kommune.

Begrunnelsen for avslaget er at en fradeling vil redusere driftsgrunnlaget på eiendommen og føre til en dårligere bruksrasjonalisering.

1. Sammendrag

Opplysningsvesenets fond (Ovf.) søker om å dele fra prestegårdsboligen på landbrukseiendommen gbnr. 1/1. Det vises til at Stortinget i 2017 bestemte at eiendommer tilhørende Ov. skal deles mellom stat og kirke. Delingen skulle skje ved at kirkegrunn (kirker og gravplasser) skal overdras til sognet og presteboligene skal overdras til Den Norske Kirke (DNK). Øvrig eiendom skal beholdes av Ov.

Det følger av Lov om opplysningsvesenets fond § 5 andre ledd at krav om samtykke til deling etter jordlova § 12 også gjelder for disse overføringene. Søknaden skal derfor behandles på samme måte som øvrige søknader om fradeling.

Statsforvalteren behandlet en sak fra Sør-Aurdal kommune i 2023, hvor kommunen hadde avslått Ov. sin søknad om fradeling. Statsforvalteren opprettholdt kommunens vedtak og uttalte at jordlovens regler om fradeling også skal følges i disse sakene. Saken er vedlagt.

Etter jordloven § 12 vurderer kommunedirektøren at det er uheldig å dele fra det eneste bolighuset på eiendommen. Det fører til at jorda sannsynligvis fortsetter å

være leiejord i fremtiden, og det er kjent at jord blir bedre ivaretatt når den som eier og driver jorda også bor på eiendommen. Kommunedirektøren erfarer at behovene kan endre seg over tid, gjerne når nye generasjoner/eiere skal ta over gården. Da blir det raskt et ønske om å bygge nytt, noe som kan føre til omdisponering av dyrka/dyrkbar mark. Når rene boligtomter opprettes nær landbrukseiendommer øker også risikoen for fremtidige konflikter mellom boligeiere og landbruket.

Kommunedirektøren anbefaler at søknaden avslås.

2. Bakgrunn for saken

Opplysningsvesenets fond (Ovf.) søker om å dele fra prestegårdsboligen på landbrukseiendommen gbnr. 1/1. Det vises til at Stortinget i 2017 bestemte at eiendommer tilhørende Ov. skal deles mellom stat og kirke. Delingen skulle skje ved at kirkegrunn (kirker og gravplasser) skal overdras til sognet og presteboligene skal overdras til Den Norske Kirke (DNK). Øvrig eiendom skal beholdes av Ov.

Det følger av Lov om opplysningsvesenets fond § 5 andre ledd at krav om samtykke til deling etter jordlova § 12 også gjelder for disse overføringene. Søknaden skal derfor behandles på samme måte som øvrige søknader om fradeling.

Dette klargjøres også tydelig i forarbeidene til Lov om opplysningsvesenets fond (Prop. 144L (2020-2021)) hvor følgende fremgår:

“Grunnlaget for å overføre eidegdommar frå fondet til Den norske kyrkja er at eidegdommane i dag har ein bruksverdi for kyrkja, eller at dei på annan måte har ein særleg kyrkjeleg verdi.” (s. 32)

“Av dei nær 1 300 bygningane som fondet eig, er det prestebustadene som har den sterkaste tilknytninga til Den norske kyrkja. Fondet er i 2020 eigar av om lag 330 prestebustader. Det er ikkje aktuelt at alle desse blir overførte til Den norske kyrkja.” (s. 24)

“For prestebustader som høyrer til ein landbrukseigedom, må det liggje føre løyve til frådeling og konsesjon for at Den norske kyrkja kan bli eigar. Dersom ein prestebustad ikkje kan skiljast ut frå den landbrukseigedommen han høyrer til, vil han ikkje kunne bli overført til Den norske kyrkja.” (s. 24)

Ovf. søker om å dele fra prestegårdsboligen med omliggende areal, på totalt 7 dekar. Det vises til at boligen ikke har fungert som et våningshus i flere tiår, og at de andre bygningene brukes til andre formål enn landbruk. Ov. vurderer at på grunn av eiendommens karakter og med stortingsvedtaket fra 2017, at en deling ikke vil kunne danne presedens for fradeling av bolig på andre landbrukseiendommer.

På tunet til Asker prestegård er det 5 bygninger som er fredet jfr. kulturminneloven og gårdstunet med hagen har nasjonal verdi som kulturmiljø. De fredete bygningene er: hovedbygningen, driftsbygningen, stabbur, drengestue og lysthuset. Prestegården inngår i et KULA-området, kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse.

«Området ved Asker kirke, Asker prestegård og Haugbo, som ligger nord for dagens Asker sentrum, har kontinuitet som Asker religiøse og administrative sentrum fra jernalderen. Det er mange gravhauger i dette området, og den mest kjente er Prinsehaugen i Prestegården. Den gamle middelalderkirken av stein brant ned i 1878, og ny kirke stod ferdig i 1879. mot slutten av 1700-tallet var opplysningsmannen Vogelius prest i Asker. Han bygde om kongeveien som går forbi prestegården, innførte hagebruket i Asker og skal ha vært ansvarlig for den store askealleen langs Kongeveien ved kirken og prestegården. Både prestegården og nabogården Haugbo samt Vøyen og Skaugum ble drevet etter opplysningstidas prinsipper.»

3. Saksopplysninger

Presteboligen med tilliggende tomt skal overføres til DNK mens øvrig eiendom skal fortsatt stå i eie til Ovf.

Asker prestegård gbnr. 1/1 er på totalt 156 dekar, fordelt på 84 dekar fulldyrka jord, 29 dekar produktiv skog, 26 dekar bebygd areal og 16 dekar annet markslag.

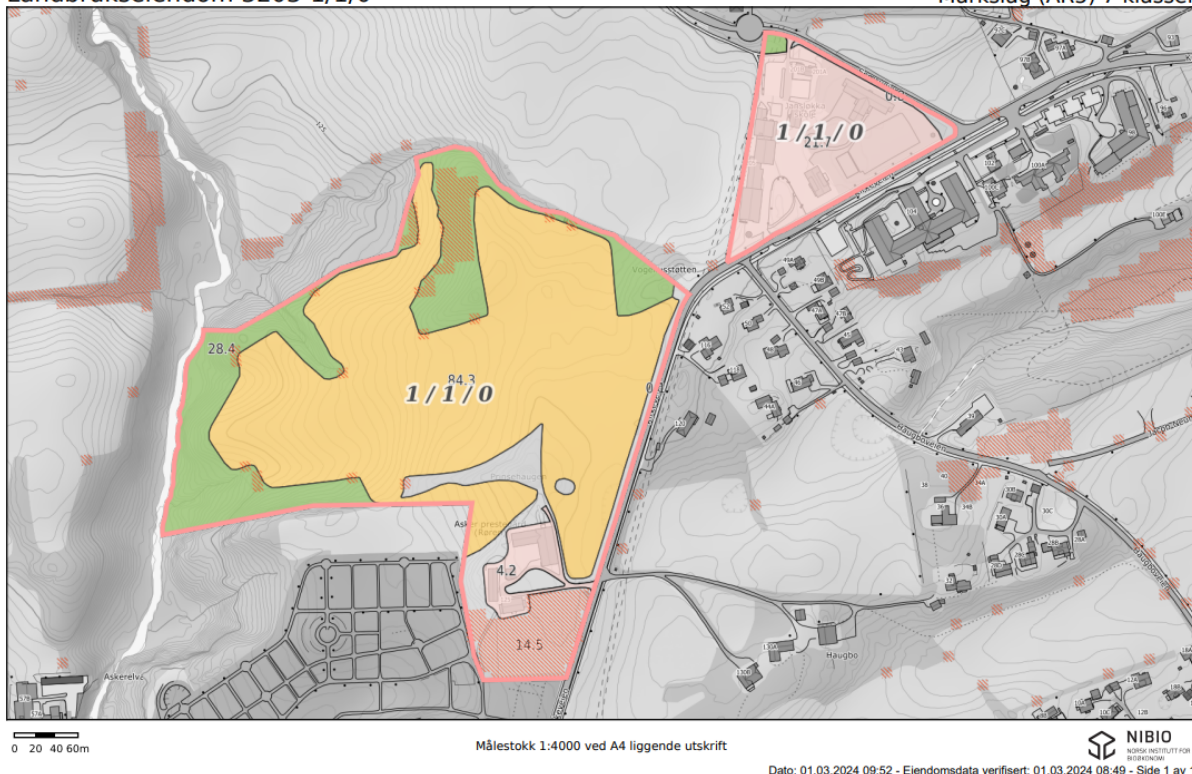
Eiendommen er i kommuneplanens arealdel avsatt til LNF. Deler av eiendommen er også innenfor hensynssone *bevaring naturmiljø, bevaring kulturmiljø og båndlegging areal etter naturmangfoldloven (Semsvannet landskapsvernrområde)*.

Bygningsmassen på gbnr. 1/1, består av våningshus, driftsbygning, drengestue, lysthus og stabbur. Våningshuset og lysthuset som søkes fradelt med tilhørende tomt, er lokalisert i tilknytning til tunet.

Figur 1. Søkers oversigtsbilde. Viser området som søkes fradelt.

Fradelingen berører ikke dyrka jord, men den berører dyrkbar jord.

Figur 2. Utsnitt fra gårdskart.no som viser eiendommen gbnr.1/1. Rødt skravert området er registreringer av dyrkbar jord.

Lovgrunnlaget

Søknaden behandles politisk av Utvalg for samfunnstjenester, jf. kommunedirektørens delegeringsreglement vedtatt 19.11.2019.

Saken anses prinsipiell fordi avgjørelsen kan ha innvirkning på fremtidige søknader om fradeling av prestegårder i Asker.

Jordlova: <https://lovdata.no/lov/1995-05-12-23>

Rundskriv M-2/2021 om driveplikt, omdisponering og deling etter jordlova: <https://www.regjeringen.no/contentassets/beb3fd0cb9d7401180d962e0e98ba854/rundskriv-jordloven-m-2-2021.pdf>

Rundskriv M-35/95 om jordlovas formål: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/lmd/vedlegg/regelverk/m_35_95_jordlovens_formaal.pdf

Naturmangfoldloven: <https://lovdata.no/lov/2009-06-19-100>

Søknad om fradeling må også behandles etter plan- og bygningsloven.

4. Kommunedirektørens vurdering

Formålet med søknaden er å gjennomføre et stortingsvedtak fra 2017, der det ble bestemt at Ovf. og kirka skulle dele eiendom mellom seg. Jordlova er derimot ikke tilsidesatt, slik at søknaden skal behandles på vanlig måte, ref. [Lov om Opplysningsvesenets fond](#):

§ 5. Overføring av egedelar til Den norske kyrkja

Eigedommar og andre egedelar i fondet som har ein særskild verdi for Den norske kyrkja, kan overførast til kyrkja utan vederlag. Gravplassar og kyrkje grunn kan overførast til vedkommande sokn. Egedelane skal ikkje gi Den norske kyrkja nokon økonomisk vinst til fordel for si allmenne verksemd. Fondet kan dekkje utgifter som Den norske kyrkja får i samband med overtakinga av eigedommar etter fyrste punktum.

Krav om samtykke etter [jordlova § 12](#) eller konsesjon etter [konsesjonsloven § 2](#) gjeld på vanleg måte ved overføringar etter fyrste ledd.

Jordloven § 12. Deling

Deling av eiendom som benyttes eller kan benyttes til jordbruk og/eller skogbruk må godkjennes av departementet. Ifølge Jordloven § 12 skal:

«Ved avgjerd av om samtykke til deling skal givast, skal det leggjast vekt på om delinga legg til rette for ein tenleg og variert bruksstruktur i landbruket. I vurderinga inngår mellom anna omsynet til vern av arealressursane, om delinga fører til ei driftsmessig god løysing, og om delinga kan føre til drifts eller miljømessige ulemper for landbruket i området. Det kan leggjast vekt på andre omsyn dersom dei fell inn under formålet i jordlova.

Sjølv om det etter tredje ledd ikkje ligg til rette for å gi samtykke til deling, kan samtykke givast dersom deling vil vareta omsynet til busetjinga i området».

I rundskriv M-2/2021 Driveplikt, omdisponering og deling står det at: «Bestemmelsen om deling i jordloven har nær sammenheng med jordlovens formål som er å sikre at arealressursene blir disponert på en måte som gir en tjenlig, variert bruksstruktur ut fra samfunnsutviklingen i området og med hovedvekt på hensynet til bosetting, arbeid og driftsmessig gode løsninger (...). Formålet med delingsbestemmelsen er å sikre og samle ressursene som grunnlag for landbruksdrift for nåværende og fremtidige eiere».

Ifølge Jordloven § 9 skal:

«Dyrkbar jord må ikkje disponerast slik at ho ikkje vert eigna til jordbruksproduksjon i framtida.»

Fradelingen av prestegårdsboligen vil ikke føre til endret bruk av den dyrkbare jorden.

«Vern av arealressursane»

Ved vurdering av om delingen ivaretar hensynet til vern av arealressursene, skal man ta stilling til om driftsenheten blir rasjonelle og om delingen øker risikoen for om arealer faller ut av drift. Man må også ta hensyn til fremtidige generasjoners behov ved å vurdere de langsiktige virkningene for eiendommen, og inntekten fra den ved å dele fra areal eller bygninger. Ifølge rundskrivet skal det ikke tillegges nevneverdig vekt hva som er privatøkonomisk mest lønnsomt for eieren.

Det fulldyrka arealet på eiendommen blir bortleid per dags dato, og er planlagt bortleid på langsiktig kontrakt. I søknaden blir det opplyst om at driftsbygningen ikke lenger er egnet som driftsbygning i landbruket. Ved en fradeling av prestegårdsboligen på eiendommen vil det ikke medføre noen endring i den nåværende drifta av arealressursene, men det vurderes som en fordel å ha muligheten for bosetting på eiendommen.

I søknaden blir det beskrevet at bygningsmassen på eiendommen ikke er en ressurs, men heller en utgift for Ovf. Ovf. mener at DNK vil kunne ta bedre vare på bygningen. Som beskrevet over skal økonomi ikke tillegges nevneverdig vekt på ved vurdering av søknaden.

Ved en fradeling vil det ikke være mulig å bosette seg på landbrukseiendommen uten å bygge nytt bolighus. Å tillate fradeling av bolighuset vil ikke føre til en rasjonell driftsenhet. Dersom eiendommen etter hvert får nye eiere, kan behovet raskt endre seg. På lang sikt kan det tenkes at eiendommen blir solgt videre, og da kan det bli behov for å bosette seg på eiendommen igjen. Kommunedirektøren har sett en tendens til at nye boliger og kårboliger blir søkt oppført på fulldyrka eller dyrkbare arealer, fordi tidligere bolighus er delt fra. Dette taler mot en fradeling.

Ovf. sier i søknaden at sakens karakter gjør at det ikke vil dannes presedens i lignende saker. Asker kommune har to prestegårder med bolighus, Asker prestegård og Røyken prestegård, som også eies av Ovf. Røyken prestegård har tilnærmet lik arrondering som Asker prestegård, slik at en evt. fremtidig søknad om fradeling her ville blitt vanskelig å avslå dersom deling av Asker prestegård blir innvilget. Ettersom det heller ikke er gitt spesielle føringer på hvordan disse sakene skal behandles, annet enn at jordloven skal gjelde, så kan Stortingsvedtaket fra 2017 ikke tillegges avgjørende vekt.

«Driftsmessig god løysing»

Ved søknad om fradeling må det ifølge rundskrivet legges vekt på en utforming av eiendommen som kan føre til en kostnadseffektiv drift. Det må også tas hensyn til arronderingsmessige forhold som avstander, utforming av teiger ol. Hva som regnes som en driftsmessig god løsning er at driftsenhetene bør være samlet og med korte driftsavstander, i tillegg til at bygningsmassen og driftsapparatet kan utnyttes på en god måte.

Styrking av eksisterende landbrukseiendommer er viktig for Asker kommune, og som står sentralt i behandlingen etter jordloven. Bolighuset som søkes fradelt, ligger i umiddelbar nærhet til gårdstunet. Dette innebærer at ved en fradeling vil landbrukseiendommen bli uten tilknytning til et lokalt driftssenter, som igjen fører til dårlig arronderingsmessige forhold av utformingen av tunet. Den fulldyrka jorda blir ofte bedre ivaretatt og investert i om jorda drives av den som bor på gården. Ved en fradeling tar man bort denne mulighet og det vil kun være leiejord i fremtiden. Dette taler mot en fradeling.

«Drifts- eller miljømessige ulemper for landbruket i området»

Ved søknad om fradeling skal det tas hensyn til om delingen kan føre til drifts- eller miljømessige ulemper for landbruket i området. Ifølge rundskriv M-2/2021 menes det her om delingen fører til dårlig arrondering av dyrka jord og/eller at delingen vanskeliggjør adkomst til jord, skog eller driftsbygninger. Med miljømessige ulemper menes eventuelle konflikter som kan oppstå mellom landbruket og nye eiere av boligeiendommer grunnet støy, støv, lukt og arbeid i helger og netter. Konflikter grunnet støy, støv og lukt gjelder særlig i områder med husdyrproduksjon.

Det er alltid risiko for konflikter mellom landbruket og privatpersoner ved denne typen fradelinger. Dersom eiendommen som søkes fradelt etter hvert selges på det åpne markedet, er det ikke gitt at nye eiere har forståelse for at det er en aktiv landbruksdrift på naboeiendommen. Selv om drifta i dag ikke vil være til vesentlig ulempe, kan situasjonen endre seg. Dette taler mot en fradeling.

«Bosetting i området»

Ifølge rundskriv M-2/2021 kan det som nevnt tidligere gis samtykke til deling «dersom deling vil vareta omsynet til busetjinga i området».

En fradeling vil ikke endre forutsetningen for mulighet til bosetting i området. Asker kommune er ingen fraflyttingskommune, og hensynet til bosetting er dermed mindre relevant.

Kulturminne vurdering

For Asker kommune, så er dette et av våre aller mest verdifulle og vedsatte landskap. Asker prestegård bør ha en samlet eier, og at en deling vil bidra til å svekke vernet på sikt. Det vil skape lite forutsigbarhet. Ved en deling kan vi risikere at hjemmelshavere trekker i ulike retninger, og at vi ikke får en samlet forvaltning av kulturmiljøet. Dette handler også om fremtidig ansvar for vedlikehold og igangsetting, både praktisk og økonomisk. Det vil føre til en fragmentert saksbehandling for kommende søknader om tiltak på gården.

Kommunedirektøren er opptatt av at Asker prestegård har en bruk som er i tråd med vernet og som bidrar til å ivareta kulturarven og skape et levende miljø.

Behandling av lignende saker

Opplysningsvesenets fond har søkt om fradeling av prestegårdsboliger i flere kommuner. Noen av sakene har gått til Statsforvalteren for klagebehandling. Vedtakene ligger vedlagt saken. Kommunedirektøren gir en kort oppsummering av sakene:

Sør- Aurdal kommune

Ovf. klagde på avslag om fradeling av tunet på Sør- Aurdal prestegård. Klagen ble behandlet av Statsforvalteren av 8. desember 2023. Deres ref. 2023/6436.

I saksvurderingen har kommunen vektlagt at ei deling vil medføre at presteboligen (uten skogen) blir en fritt omsettelig eiendom uten konsesjonsplikt. Kommunen har heller ikke forskrift som setter konsesjonsfriheten ut av kraft for bebygd eiendom under grensene i ksl §4 (1) nr. 4. Ei fradeling vil derfor kunne være uheldig med hensyn til bosettingen i området.

Kommunen ønsker heller ikke at det etter deling skal gjenstå en ubebygd skogeiendom uten tilknytning til et lokalt driftssenter. Det vises til gjeldende praksis i kommunen hvor det ved tidligere delingssaker som dette har blitt satt som vilkår at resteiendommen skal selges som tilleggsareal.

Statsforvalteren kommenterer i vedtaket: *Statsforvalteren ser at det er en spesiell situasjon hvor det er en statlig eier som søker deling og at delingssøknaden er en oppfølging av et vedtak i Stortinget. Vi vil likevel bemerke at dette stortingsvedtaket retter seg mot Ovf. og Ovf. sin rolle som eier av kirkegrunn og presteboliger. Det er etter det vi erfarer ikke kommet endringer eller presiseringer i jordloven eller tilhørende bestemmelser som tilsier at delingssaker der Ovf. søker deling skal behandles etter særskilte regler.*

Statsforvalteren tok ikke klagen til følge, og kommunens avslag på fradeling ble opprettholdt.

Lillestrøm kommune

Ovf. klagde på avslag om fradeling av våningshus på Fet - prestegård. Klagen er fortsatt til behandling hos Statsforvalteren.

I saksvurderingen har kommunen vektlagt at ei deling vil medføre at presteboligen med garasje og tomt vil svekke ressursgrunnlaget på landbrukseiendommen. Ved en fradeling oppstår det en fritt omsettelig boligtomt inne på tunet på landbrukseiendommen.

I tillegg kan fradeling av boligtomt som ligger omkranset av jordbruksareal medføre drifts- og miljømessige ulemper for eiendommen 441/1 og andre landbrukseiendommer i området. Det er heller ikke i samsvar med tidligere praksis å skille fra hverandre bygningsmasse som ligger inne på et eksisterende og samlet gårdstun.

Selv om denne saken ikke er avgjort av Statsforvalteren ennå, er den tatt med for å vise at flere kommuner har gjort tilsvarende vurderinger som den Kommunedirektøren nå anbefaler.

Ovf. Eiendommer i Asker kommune

Ovf. Eier totalt 3 eiendommen i kommunen, hvorav 2 av de er bebygde, med presteboliger og tilhørende tun.

Eiendom 1/1 ligger i tidligere Asker og det er denne som blir behandlet nå.

Eiendom 210/1 ligger i tidligere Røyken. Eiendommen har våningshus, driftsbygning mm og er på totalt 696 dekar.

Eiendom 22/246 er ubebygde og ligger inntil eiendommen 1/1 og er på totalt 161 dekar med fulldyrka mark.

Naturmangfoldloven § 7 og §§ 8-12

I henhold til Naturmangfoldloven § 7 skal prinsippene i lovens §§ 8 til 12 «legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, herunder når et forvaltingsorgan tildeler tilskudd, og ved forvaltning av fast eiendom. Vurderingen etter første punktum skal fremgå av beslutningen».

På arealet som er omsøkt fradelst, er det funnet naturmangfold med spesielle verdi ved søk i følgende databaser: Gårdskart.no (NIBIO) – herunder artsdatabanken og Naturbase.

Det er funnet naturvernområder – Semsvannet landskapsvernområdet og Asker prestegård naturminne og naturtype – Store gamle trær. Det er funnet kulturmiljøer og landskap av nasjonal interesse. Funnene vil trolig ikke få noe negativ påvirkning av en fradeling, da tiltaket ikke vil medføre noen endring i hvordan arealene blir driftet. Kommunedirektøren vurderer derfor at kravene til kunnskapsgrunnlaget er oppfylt etter lovens § 8.

I og med at naturmangfoldet ikke berøres av fradelingen, og det ikke kan påvises effekter av tiltak på verdifull natur, legger kommunen til grunn at det ikke er nødvendig å foreta vurderinger etter miljøprinsippene i §§ 9 til 12.

Jordlova er ment å sikre at arealressursene blir brukt på den måten som er mest gagnlig for samfunnet og for de som har yrket sitt i landbruket. Arealressursene bør disponeres på en måte som gir en tjenlig, variert bruksstruktur ut fra samfunnsutviklinga i området og med hovedvekt på bosetting, arbeid og driftsmessig gode løsninger. Formålet med delingsbestemmelsen er å sikre og samle ressursene som grunnlag for landbruksdrift for både nåværende og fremtidige eiere.

Det er knyttet særlige kriterier til en slik vurdering, gitt i *rundskriv M-1/2013*. Spesielt er hensynet til arealressursene relevante for bærekraftsmål 11, som er et av Asker kommunes utvalgte mål. Målet er at «*Asker-samfunnet skal verne om og sikre naturmangfoldet, kulturmiljøer og et aktivt og levende landbruk*». I *rundskriv M-35/1995 Jordlovens formål* står det at «*når arealene skal brukes på en best mulig måte, skal de også gis vern slik at produksjonsevne og utnyttelsesmuligheter sikres for framtidige generasjoner*». Ved å fradele bolighuset mister eiendommen en viktig ressurs. Fradeling av bolighuset anses derfor å være relevant for FNs bærekraftsmål.

5. Konklusjon

Kommunedirektøren ønsker en bruksstruktur som legger til rette for bosetting på landbrukseiendommene. Det er viktig å ha ressurssterke driftsenheter som klarer å drifte arealene sine på både kort og lang sikt. Kommunedirektøren ønsker ikke å tillate deling som gjør at eiendommen mister sin opprinnelige karakter og har ikke tidligere tillatt deling av det eneste bolighuset på eiendommen. Det er uheldig at eiendommen og evt. fremtidige eiere mister mulighet for å bosette seg på eiendommen ved endret behov.

Ovf. mener at vi ikke kan sammenligne denne eiendommen med andre landbrukseiendommer. Dette på grunn av sin fredning og historie, men kommunedirektøren kan ikke se at denne saken står i særstilling da det omhandler

deling av en landbrukseiendom, og må behandles av det samme regelverket som andre landbrukseiendommer må. Etter en helhetsvurdering anbefales det at søknaden avslås.

En løsning for Asker prestegård er at hele eiendommen overføres samlet til Den norske kirke.

Lars Bjerke
kommunedirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent.

Vedlegg:

Asker pg - Søknad om fradelingstillatelse etter jordlovens § 12 av_
Asker pg - Søknad om dispensasjon fra delingsforbud i LNF ved fradeling
54 Asker prestebolig_
Lillestrøm kommune: Avslag på søknad om deling av grunneiendom
Sør-Aurdal kommune: Avslag på søknad om deling av landbrukseiendom
Sør-Aurdal kommune: Klage på vedtak om avslag om deling
Sør-Aurdal kommune: Statsforvalter sitt vedtak i klagesak
KULA-Rapport

Saksprotokoll

Arivsak
24/03005

Saksbehandler
Magdalene Mathiesen

Behandlet av
1 Utvalg for samfunnstjenester

Møtedato
25.04.2024

Saksnr.
13/24

1/1 - Søknad om fradeling av prestegårdsbolig

Utvalg for samfunnstjenester har behandlet saken i møte 25.04.2024 sak 13/24

Behandling

Saksbehandlere Silje Klo Hansen og Siri Torp Nordby besvarte spørsmål.

Direktør Ragnar Sand Fuglum redegjorde for Saksopplysning i forslag til vedtak det skal være:

Med hjemmel i jordlova § 12 jf. § 1 avslås.

Forslag fremmet av Hansen Aspås, FrP til punkt 1:

Søknad om fradeling av prestegårdboligen innvilges.

Forslaget fremmet av Hansen Aspås, falt mot 1 stemme, FrP

Innstillingens punkt 1 ble vedtatt mot 1 stemme, FrP

Vedtak

1. Med hjemmel i jordlova § 12 jf. § 1 avslås søknad om fradeling av prestegårdbolig på gbnr. 1/1 i Asker kommune.

Begrunnelsen for avslaget er at en fradeling vil redusere driftsgrunnlaget på eiendommen og føre til en dårligere bruksrasjonalisering.

Asker landbrukskontor

Vår dato: 06.02.2024
Deres dato:
Vår ref.: 22/1402 - 13 / KT965
Deres ref.:
Merk:
Gradering:

Asker pg - Søknad om fradelingstillatelse etter jordlovens § 12 av Asker prestebolig

Vi har mottatt brev fra kommunen om at det må sendes egen søknad om fradelingstillatelse etter jordlovens § 12 for fradeling av Asker prestebolig.

I delingssøknaden som er tilsendt kommunen 22.11.2023 er vedlagt en søknad om dispensasjon fra delingsforbud i LNF.

De argumentene som er framsatt i denne dispensasjonssøknaden er de samme argumentene som gjelder for å søke dispensasjon fra delingsforbudet i jordlovens § 12. Det antas at det er landbruksinteressene som gjør at eiendommen er avsatt til LNF i kommuneplanen.

Vi ber om at allerede innsendt dispensasjonssøknad behandles også som søknad om dispensasjon fra jordlovens § 12. I omsøkt tomt er ikke tatt med jordbruksarealer slik at det ikke er aktuelt med dispensasjon fra jordlovens § 9.

For det tilfelle at landbruksforvaltningen ikke har tilgang til søknaden som allerede er sendt inn, vedlegges dispensasjonssøknad og situasjonskart.

Med vennlig hilsen
Opplysningsvesenets fond

Karin Løkken Torp
seniorrådgiver
karin.loekken.torp@ovf.no
41265188

Dette dokumentet er godkjent elektronisk, og har derfor ingen håndskrevne signaturer.

Vedlegg:

Asker pg - Søknad om dispensasjon fra delingsforbud i LNF ved fradeling av Asker prestebolig fra gnr 1 bnr 1
54 Asker prestebolig

Asker kommune
Katrinesveien 20
3440 RØYKEN

Vår dato: 22.11.2023
Deres dato:
Vår ref.: 22/1402 - 8 / KT965
Deres ref.:
Merk:
Gradering:

Asker pg - Søknad om dispensasjon fra delingsforbud i LNF ved fradeling av Asker prestebolig fra gnr 1 bnr 1

Etter opphør av Statskirken i 2017 bestemte Stortinget at de eiendommene som tilhører Opplysningsvesenets fond (Ovf) skal deles mellom Stat og Kirke. Delingen skal skje ved at all kirkegrunn (hovedsakelig kirker og gravplasser) skal overdras til det aktuelle sognet. Ca. 164 presteboliger (inkludert 5 bispeboliger og presesbolig) skal overføres til Den Norske Kirke (Dnk). Kirken vil få en medgift for å overta presteboligene, beregnet etter vedlikeholds-etterslepet på dem. Øvrig eiendom skal beholdes av OvF (Stat).

Asker prestebolig er en av presteboligene som er bestemt skal overføres til Dnk. For å gjennomføre dette må boligen først fradeles og få eget matrikelnummer. Presteboligen ligger på areal avsatt til LNF. Det søkes dispensasjon fra delings- og omdisponeringsforbudet som gjelder.

Kirken skal overta presteboligen på grunnlag av verdien den freda presteboligen har som kulturminne. Dette kulturminnet med størst verdi for den norske kirke, vil normalt også bli best ivaretatt med Kirken som eier. I tillegg til presteboligen ligger også et lysthus på den omsøkte tomten. Lysthuset er også fredet, i likhet med øvrige bygninger i tunet.

Boligen har ikke fungert som våningshus på flere årtier. Jordveien er bortleid og vil fortsatt leies ut på langsiktig kontrakt. Øvrige bygninger i tunet (Driftsbygning, forpakterbolig/drengestue og stabbur) benyttes til en rekke ulike formål. Dette har vært tilfelle i årevis. Driftsbygningen er ikke lenger egnet som driftsbygning i landbruket, og med fredning er det heller ikke aktuelt med rivning og gjenoppbygging av tunet til en moderne landbruksdrift.

I henhold til jordloven og rundskriv M-2/2021 skal normalt ikke våningshus på en landbrukseiendom fradeles, da våningshusets regnes som del av ressursgrunnet på eiendommen, og er nødvendig for å kunne gjennomføre boplikt. I tillegg vil det normalt kunne oppstå drifts- og miljømessige ulemper ved å fradele våningshuset. Asker prestegård faller imidlertid neppe inn under «normal-begrepet» for en landbrukseiendom. Eiendommens våningshus har ikke vært benyttet som våningshus på mange årtier, men som prestebolig, og de siste årene har den vært utleid til Asker Husflidlag. Det vil ikke oppstå et generasjonsskifte og boplikt på eiendommen, heller ikke vil OvF se seg tvunget til å selge eiendommen fordi neste generasjon ikke vil overta eiendommen. Eiendommens bygninger vil ikke være en ressurs, men snarere en utgift på en moderne landbrukseiendom. De har i mange år blitt benyttet til ulike andre formål enn

landbruk, uten at dette har medført drifts- og miljømessige ulemper. Presteboligen grenser til Asker kirke og gravplass på to kanter og kommunal vei på den tredje siden.

I rundskriv M-2/2021 heter det om jordlovens § 12: «Deling skal i utgangspunktet tillates dersom det ikke går ut over de interessene bestemmelsen skal verne om». Vi kan ikke se a det er påregnelig at det oppstår boplikt på eiendommen, heller ikke at det er sannsynlighet for drifts- og miljømessige ulemper. Ovf vil fortsatt leie ut jordveien på 10-års leiekontrakt.

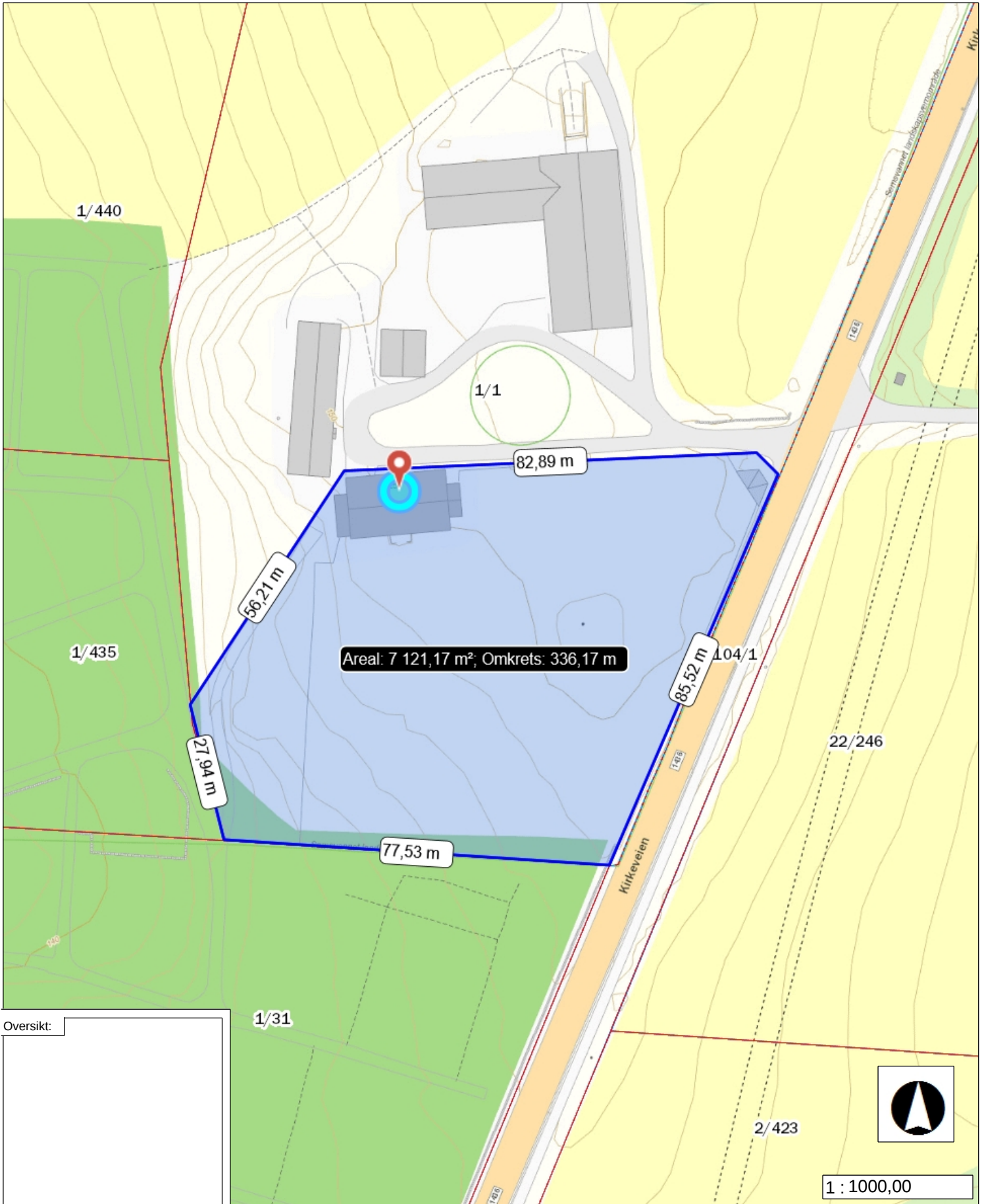
Vi kommunen likevel vurderer å sette vilkår om bruksrasjonalisering for å tillate fradeling, gjør vi oppmerksom på at Ovf ikke vil akseptere dette. Slike inngripende vilkår bør(skal) ikke settes uten at søker er innforstått med det.

Eiendommens spesielle karakter og med et Stortingsvedtak som bakgrunn for delingssøknaden, gjør at en deling ikke vil kunne danne presedens for fradeling av bolig på andre landbrukseiendommer.

Med vennlig hilsen
Opplysningsvesenets fond

Karin Løkken Torp
seniorrådgiver
karin.loekken.torp@ovf.no
41265188

Dette dokumentet er godkjent elektronisk, og har derfor ingen håndskrevne signaturer.

Kartverket, Geovekst, kommuner og OSM - Geodata AS

Kommentarer:

Projeksjon: ETRS_1989_UTM_Zone_33N

Utskrift dato: 07-nov-22

© OVF

Tegnforklaring

— Eiendomsgrense

.... Hjelpelinje

Eiendomsident

□ DekTeigFesterEierFlate

□ DekTeigEierFlate

□ DekTeigFlate

— Eiendomsgrense

Eiendomsident

— Eiendomsgrense

.... Hjelpelinje

Eiendomsident

□ DekTeigFesterEierFlate

□ DekTeigEierFlate

□ DekTeigFlate

Geocache

OPPLYSNINGSVESENETS FOND
Postboks 535 Sentrum
0105 OSLO

Saksbehandler, innvalgstelefon
Geir Halvor Vedum, 61 26 61 57

Vedtak i klagesak - g/bnr 38/1 Sør-Aurdal prestegård - Sør-Aurdal kommune

Vi viser til oversendelse av klagesak fra Sør-Aurdal kommune den 08.06.2023 angående avslag på søknad fra Opplysningsvesenets fond (Ovf) om fradeling av tunet på Sør-Aurdal prestegård. Vi viser også til Statsforvalteren i Innlandet sine brev av 30.06 og 02.10 om saksbehandlingstid.

Konklusjon:

Statsforvalteren i Innlandet tar ikke klagen fra Opplysningsvesenets fond til følge. Sør-Aurdal kommune sitt vedtak er i tråd med jordlovens formål. Klagen har ikke kommet med opplysninger som tilsier at kommunens vedtak bør omgjøres. Statsforvalterens avgjørelse er endelig og kan ikke påklages.

Kort sakshistorikk:

Etter opphør av Statskirken i 2017 bestemte Stortinget i 2020 at de eiendommene som tilhører Ovf skal deles mellom Stat og Kirke. Delingen skal skje ved at all kirkegrunn skal overdras til det aktuelle sognet. Presteboligene skal overføres til Den Norske Kirke. Øvrig eiendom skal beholdes av Ovf.

Ovf søkte den 16.03.2023 Sør-Aurdal kommune om fradeling av tunet på Sør-Aurdal prestegård g/bnr 38/1 med ei tomt på i underkant av 2,9 daa. Delingssøknaden omfatter bebyggelsen som består av selve våningshuset (presteboligen), garasje og stabbur. Våningshuset og stabburet er vedtaksfredet. Resten av eiendommen som kun består av skogsmark skal fortsatt ligge i Ovf sitt eie.

Søknaden ble formulert som dispensasjon fra delings- og omdisponeringsforbudet i område av kommuneplanens arealdel som er avsatt til LNF-formål. Kommunen har valgt å ta saken først til behandling etter jordloven §12. Saken ble behandlet administrativt og på delegert fullmakt i sak 175/23 den 25.04.2023. Følgende vedtak ble fattet:

«Med hjemmel i jordloven §12 avslås søknad om deling av eiendommen 38/1. Begrunnelse framgår av saksutredningen.»

I saksvurderingen har kommunen vektlagt at ei deling vil medføre at presteboligen (uten skogen) blir en fritt omsettelig eiendom uten konsesjonsplikt. Kommunen har heller ikke forskrift som setter konsesjonsfriheten ut av kraft for bebygd eiendom under grensene i ksl §4 (1) nr. 4. Ei fradeling vil derfor kunne være uheldig med hensyn til bosettingen i området.

Kommunen ønsker heller ikke at det etter deling skal gjenstå en ubebygd skogeiendom uten tilknytning til et lokalt driftssenter. Det vises til gjeldende praksis i kommunen hvor det ved tidligere delingssaker som dette har blitt satt som vilkår at resteiendommen skal selges som tilleggsareal.

Ovf klager på vedtaket den 12.05.2023. Klagen inneholder følgende hovedmomenter:

- Presteboligen har ingen tilknytning til drifta av skogen og har ikke hatt det på mange år, ei fradeling vil derfor ikke endre praktiske forhold vedr. drifta av skogen
- Ovf er uenig med kommunen hvordan ei deling vil ivareta hensynet til god driftsmessig løsning. Ovf viser til det er vanskeligere å avslå en evt. konsesjonssøknad for erverv av en bebygd eiendom enn om skogen selges isolert. Ved salg av kun skog kan kommunen sette krav om at skogen kun kan selges som tilleggsareal
- Ovf mener bosettingshensynet best ivaretas ved deling. Dette for at et evt. salg av skogen kan bidra til å styrke driftsgrunlaget og dermed bosettingen på andre bruk. Som selvstendig bruk vil prestegarden ha begrensede ressurser og i liten grad bidra til å gi stabile arbeidsplasser
- Det må tillegges vekt som samfunnsnyttig formål at kirken har et botilbud ifm prestestillingen og at det kan gjøre det lettere å rekruttere prester i framtida. Det vises til at Sør-Aurdal har et lite fungerende boligmarked
- Av hensyn til kulturlandskapet og bygningenes fredningsstatus vil kirken være den beste eier ift. å kunne forvalte de fredede bygningene

Det vises for øvrig til saksdokumentene.

Eiendomsinformasjon:

Matrikelnummer	Antall teiger	Fulldyrka jord	Overflatedyrka jord	Innmarksbeite	Produktiv skog	Annet markslag	Bebygd, samf., vann, bre	Ikke klassifisert	Sum grunneiendom
☐ 3449-38/1 Areal i dekar									
3449-38/1	3	0,2	0,0	0,0	2 249,0	598,9	18,1	0,0	2 866,2

Jordbruksdelen av prestegarden er utskilt tidligere. Presteboligen ligger dermed på en separat teig i LNF-område like ved Bagn kyrkje. Det er ingen produktive arealer på det arealet som utgjør prestegardstomta. Skogen ligger ca en km sør for Bagn og strekker seg fra Begnavassdraget og oppover kjølen mot 900 m.o.h.

Statsforvalterens vurderinger:

Klagerett og klagefrist:

Ovf er part i saken og har klagerett, jf. forvaltningsloven (fvl.) § 28. Vedtak om avslag ble fattet den 25.04.2023 og klagen ble mottatt av Sør-Aurdal kommune den 12.05.2023. Klagefristen på tre uker, jf. § 29 er dermed overholdt. Statsforvalteren er rett klageinstans i saker etter jordloven¹. De formelle vilkårene for å ta klagen til behandling er derfor oppfylt.

Som klageinstans skal Statsforvalteren vurdere de synspunktene som er fremsatt i klagen, men kan også ta opp forhold som ikke er berørt av klager. Klageinstansen kan prøve alle sider av saken og ta hensyn til nye omstendigheter. Ved prøving av det frie skjønn, skal hensynet til kommunalt selvstyre tillegges stor vekt, jf. fvl. § 34 andre ledd.

Saksbehandling etter plan og bygningsloven og jordloven

Ovf har søkt om dispensasjon fra delings- og omdisponeringsforbudet som gjelder i område avsatt til LNF i kommuneplanens arealdel. Det er i søknaden ikke spesifisert hvilke lovhemler det søkes dispensasjon fra. Kommunen har i sin saksutredning opplyst at *«Da saken avslås etter jordloven er det ikke vurdert forhold etter plan og bygningsloven §19.2, §20-1 eller §26-1 og forhold som skal vurderes etter disse bestemmelsene.»*

Statsforvalteren vil minne om dispensasjonsrundskrivnet² som i kap 4.6. drøfter forholdet mellom plan- og bygningslova og sektorlovgivningen (jordlova). Herom sier rundskrivnet at *«det er viktig å være oppmerksom på, og også informere søker om, at dispensasjonsvurderingen etter pbl. §19-2 og vurdering i forhold til jordlovens bestemmelser er forskjellige saker etter to forskjellige lovverk. De landbruksfaglige konklusjonene etter pbl.- og jordlovsbehandlingen kan bli forskjellige.»*

Ved å behandle søknaden etter jordloven først, kan man komme i den situasjon at man først gir tillatelse, hvorpå man på et senere tidspunkt kan komme til å gi avslag på dispensasjon etter plan- og bygningsloven, og vice-versa. En dispensasjonsbehandling kan erfaringsvis trekke noe ut i tid og det kan gå lang tid mellom vedtak etter jordloven og plan og bygningsloven. Ettersom man kan komme til ulikt resultat etter de ulike lovene bør kommunen, av hensyn til søker og søkers behov for å innrette seg etter vedtaket, derfor vurdere om det er mest hensiktsmessig å kjøre parallelle eller separate lovbehandlinger, og i tilfelle hvilken lovbehandling som bør behandles først.

I denne saken har kommunen valgt å behandle saken etter jordloven først. Statsforvalteren har ingen merknader til dette ettersom det ikke går klart frem av søknaden at Ovf har spesielle ønsker om behandlingsrekkefølgen. Dertil kommer at det økonomisk er mest gunstig for søker å få avklart forholdet til jordloven først. Kommunen kan ta inntil 2000 kroner i saksbehandlingsgebyr etter jordloven, mens gebyret for dispensasjonsbehandling etter plan- og bygningsloven kan være mange ganger så stort.

Rettslig grunnlag for deling:

Eiendommer som er eller som kan benyttes til jordbruk eller skogbruk omfattes av delingsbestemmelsen i jordloven § 12 som i første til tredje ledd sier følgende:

«Deling av eigedom som er nytta eller kan nyttast til jordbruk eller skogbruk må godkjennast av departementet. Det same gjeld forpaking, tomtefeste og liknande leige eller bruksrett til del av eigedom når retten er stifta for lengre tid enn 10 år eller ikkje kan seiast opp av eigaren (utleigaren). Med eigedom meiner ein òg rettar som ligg til eigedomen og partar i sameige.

¹ Forskrift 2003-12-08-1479, §8

² Fylkesmannen i Innlandet oktober 2020: Dispensasjon – plan og bygningsloven kap 19 – Rundskriv til kommunene i Innlandet

Skal dyrka jord takast i bruk til andre formål enn jordbruksproduksjon, eller skal dyrkbar jord takast i bruk slik at ho ikkje vert eigna til jordbruksproduksjon i framtida, kan samtykke til deling ikkje givast utan at det er gitt samtykke til omdisponering etter § 9.

Ved avgjerd av om samtykke til deling skal givast, skal det leggjast vekt på om delinga legg til rette for ein tenleg og variert bruksstruktur i landbruket. I vurderinga inngår mellom anna omsynet til vern av arealressursane, om delinga fører til ei driftsmessig god løysing, og om delinga kan føre til drifts- eller miljømessige ulemper for landbruket i området. Det kan leggjast vekt på andre omsyn dersom dei fell inn under formålet i jordlova.»

Utfyllende merknader til bestemmelsen er gitt i lovforarbeidene og rundskriv M-2/2021.³

Ettersom det ikke er jordbruksarealer som blir berørt av en evt. deling er det ikke nødvendig å behandle saken etter jordloven §9.

Delingsspørsmålet ift. §12 tredje ledd:

I vurderingen av hensynet til vern av arealressursene påpeker kommunen at det er en fordel, men ikke en nødvendighet at eier av skog bor i nærheten av skogen. Ei fradeling vil dermed ikke ha særlig negativ betydning for drifta av skogen isolert sett. Ei fradeling vil heller ikke medføre drifts- eller miljømessige ulemper for landbruket. Statsforvalteren har ingen merknader til kommunens vurderinger.

Kommunen har i sin saksutredning påpekt viktigheten av en tjenlig og variert bruksstruktur i Sør-Aurdal. Det vises til både lokal landbruksplan og etablert praksis i lignende delingssaker. Ved behandling av saker etter jordloven skal hensynet til lokalt eierskap og styrking av eksisterende landbrukseiendommer stå sterkt. Kommunens avslag på søknad om deling hviler i stor grad på et generelt ønske om å unngå fradelinger som etterlater ubebygde arealer uten lokalt driftssenter. Kommunen mener at fradeling av presteboligen vil bidra til en dårligere driftsmessig løsning etter deling enn det en hadde før deling.

Ovf anfører i sin klage at ei deling ikke vil bli noen praktiske endringer ettersom det ikke er noen reell driftsmessig sammenheng mellom presteboligen og skogen. Det hevdes at skogen har blitt og drives like godt som nærliggende skogeiendommer i privat eie.

De overordnede målene i landbrukspolitikken tilsier at en skal bruke lovgivningen til å rasjonalisere eiendomsstrukturen og med det bidra til mer rasjonelle og lønnsomme driftsenheter. Av hensyn bl.a. til driveplikten er det derfor viktig å holde ressursene i landbruket samlet og unngå løsrivelse av areal. Mulighetsrommet for deling er derfor størst dersom delinga også medfører en bruksrasjonalisering.

Statsforvalteren er enig i at dette er en spesiell eiendom og at det trolig ikke har noen praktisk betydning for drifta av skogen om presteboligen deles fra. Hvorvidt skogen driftes like godt som andre private skogeiendommer er en subjektiv påstand fra Ovf som ikke anses relevant for problemstillingen. Vi mener derimot at det er relevant for saken hvordan ei deling legger til rette for å oppnå de langsiktige målene om en rasjonell eiendomsstruktur med robuste og lønnsomme driftsenheter. Kommunen ønsker ikke å tillate delinger som ikke gir en full bruksrasjonalisering. Ovf påpeker at bruksrasjonalisering kan ivaretas gjennom konsesjonsbehandlingen ved et evt. framtidig salg av skogen. Det er likevel en eventualitet som kommunen først kan vurdere dersom det blir

³ Rundskriv fra Landbruks- og matdepartementet om driveplikt, omdisponering og deling etter jordloven

aktuelt. Ettersom Ovf på dette stadiet ikke har tatt stilling til sin framtidige eierskapsrolle til prestegardsskogen i Sør-Aurdal blir dette en hypotetisk problemstilling som ligger utenfor delingssaken. Statsforvalteren mener at hensynet til en tjenlig og variert bruksstruktur står så sterkt at kommunen holder seg innenfor rammene av jordloven §§ 1 og 12 ved å avslå delingssøknaden på dette grunnlaget.

Bosettingshensynet:

Dersom det etter §12 tredje ledd ikke ligger til rette for at deling kan tillates, kan kommunen iht. fjerde ledd tillate deling dersom det vil ivareta bosettingen i området.

Sør-Aurdal kommune og Ovf er uenige om hvordan bosettingshensynet påvirkes som følge av ei fradeling av presteboligen. Kommunen viser til at prestene ikke lenger kan pålegges å bo i en bestemt bolig og at man ved å fradele presteboligen dermed ikke har noen garanti for at den blir bebodd. Ovf mener at man ved å beholde eiendommen samlet ikke oppnår noen styrking av bosettingen utover dagens situasjon. Ved å legge til rette for at Ovf kan selge skogen som tilleggsareal kan dette indirekte bidra til å styrke bosettingen på andre gardsbruk.

Statsforvalteren bemerker at §12 (4) er en *kan*-bestemmelse hvilket gir kommunen adgang til å gi samtykke dersom det eksempelvis gjennom kommunale planer er et uttrykt politisk mål å styrke bosettingen i det aktuelle området. Kommunen er derfor ikke pliktig til å gi samtykke til deling, selv om det kan sannsynliggjøres en positiv bosettingseffekt. Også på dette klagemomentet tar Ovf utgangspunkt i en eventualitet. Ettersom det ikke foreligger en beslutning om salg av skogen er det heller ikke sannsynliggjort at ei deling vil ha noen form for bosettingseffekt.

Øvrige hensyn:

Etter §12 (3) tredje punktum kan det legges vekt på «*andre omsyn dersom dei fell inn under formålet med jordlova*». Det innebærer at det ved vurderingen etter tredje ledd ikke kan tas hensyn til andre momenter enn de som faller inn under § 1 i jordloven. Subjektive hensyn, for eksempel hensyn som er knyttet til søkerens særlige behov eller egne oppfatninger, kan tillegges vekt dersom avgjørelsen ellers byr på tvil⁴.

Ovf hevder i klagen at det er en fordel for det lokale sognet å kunne tilby en prestebolig og at det er samfunnsinteresser forbundet med fradelingen. Ovf viser også til at presteboligen har en kulturhistorisk verdi for Den norske Kirke, som også vil være den beste eieren ift. framtidig forvaltning av de fredede bygningene.

Statsforvalteren mener det kan tas hensyn til slike forhold som er av interesse for lokalsamfunnet, slik som å ivareta presteboligen som en del av det kulturhistoriske miljøet rundt kirka og kirkegården. Vi mener imidlertid at det er bedre å forvalte disse interessene gjennom f.eks. kommunale planer etter plan og bygningsloven. Det er etter vårt syn ikke entydig at ei deling vil fremme disse hensynene, og er i tilfelle ikke så vektige momenter at kommunens beslutning bør settes til side.

Adgang til å stille vilkår:

Etter jordloven §12 (5) kan samtykke til deling gis på slike vilkår som er nødvendige av hensyn til de formål loven skal fremme. Et alternativ kan derfor være at delingstillatelse blir gitt med vilkår om at skogen blir solgt som tilleggsareal i tråd med kommunens ønske. Ovf signaliserer også i klagen at

⁴ Rundskriv M-2/2021 kap 5.5.3.3 (s. 27).

det kan bli aktuelt å legge resteiendommen ut for salg på et senere tidspunkt, men at det av kapasitetsmessige forhold ikke er aktuelt å gjøre det nå.

Ved fastsettelse av vilkår må en vurdere hvor nødvendig og hvor omfattende et vilkår må være. Samtidig kan vilkåret ikke være uforholdsmessig jf. den ulovfestede vilkårlæren. Det er på det rene at vurderingen av hva som er «uforholdsmessig tyngende» bl.a. må bero på søkers stilling og i dette tilfellet hvor avhengig Ovf er av å beholde restarealene i sin næringsvirksomhet. Sør-Aurdal kommune kunne valgt å gi et delingssamtykke med vilkår om senere frasalg av areal, men har heller valgt å avslå søknaden. Kommunen har i klagebehandlingen drøftet denne mulighet og signalisert at søknad om deling bør utsettes til Ovf har kapasitet til også ta en beslutning om evt. salg av skogen. Statsforvalteren har ingen merknader til dette.

Praksis:

Kommunen viser til at de har hatt flere spesielle saker til behandling, men at det har vært klare politiske føringer på at tun ikke skal fradeles med mindre man oppnår en bruksrasjonalisering. Kommunen ser ikke at denne saken står i en særstilling.

Statsforvalteren ser at det er en spesiell situasjon hvor det er en statlig eier som søker deling og at delingssøknaden er en oppfølging av et vedtak i Stortinget. Vi vil likevel bemerke at dette stortingsvedtaket retter seg mot Ovf og Ovf sin rolle som eier av kirkegrunn og presteboliger. Det er etter det vi erfarer ikke kommet endringer eller presiseringer i jordloven eller tilhørende bestemmelser som tilsier at delingssaker der Ovf søker deling skal behandles etter særskilte regler.

Hensynet til det kommunale selvstyret:

Kommunen skal utøve et lokalt skjønn og forvalte de landbrukspolitiske virkemidlene innen rammene av nasjonal politikk. I saker som behandles etter jordloven gjør en rekke nasjonale hensyn seg gjeldende. Dagens landbrukslovgivning og virkemiddelbruk er knyttet til slike nasjonale mål. Når organ på kommunalt nivå behandler saker etter disse lovene, er det etter delegert myndighet fra Landbruksdepartementet. Det følger av forvaltningslovens § 34, annet ledd, tredje punktum at det skal legges vekt på det kommunale selvstyre ved prøvingen av det frie skjønn. Vi viser til departementets rundskriv M-2/2021 side 4 hvor det vises til at kommunene har et vidt handlingsrom i saker hvor lokale forhold skal vektlegges.

Dette innebærer at Statsforvalteren skal utvise forsiktighet med å overprøve kommunens praktisering av det lokale handlingsrommet. Statsforvalteren vurderer Sør-Aurdal kommunes vurderinger i saken som å være i tråd med de føringene som er gitt innen rammene av nasjonal politikk og har ikke funnet grunn til å overprøve kommunens vurderinger. Statsforvalteren stiller seg bak kommunens vedtak.

Ut fra en helhetsvurdering av jordlovens momenter har Statsforvalteren kommet til at det ikke er grunnlag for å tillate fradeling av tunet på 2,9 daa på Sør-Aurdal prestegard. Klagen fra Ovf tas ikke til følge.

Vedtak:

Med hjemmel i jordloven §§1 og 12 og forskrift om overføring av myndighet til kommunene m.fl. § 8, opprettholdes Sør-Aurdal kommune sitt vedtak datert 25.04.2023, sak 175/23. Det innebærer at søknad om deling av Sør-Aurdal prestegard g/bnr 38/1 er avslått.

Det er ikke klagerett på dette vedtaket, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd.

Med hilsen

Øyvind Gotehus (e.f.)
avdelingsdirektør

Geir Halvor Vedum
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi til:

SØR-AURDAL KOMMUNE

Tingvollbakkin 15

2930

BAGN

Sør-Aurdal kommune

Saksframlegg

ArkivSakID: 23/341
JournalpostID: 23/5518
ArkivID: GBNR-38/1
Saksbehandlar: Gunhild Bergene
Dato: 22.05.2023

Saknr.	Utvalg	Møtedato
023/23	Formannskapet	01.06.2023

38/1 Klage på vedtak om avslag om deling

Vedlegg:

22.05.2023	Sør-Aurdal pg - Klage på vedtak om avslag på søknad om fradeling av Sør-Aurdal prestebolig fra gnr 38 bnr 1	310662
22.05.2023	381 Avslag på søknad om deling av landbrukseiendom	310663
22.05.2023	Søknad om fradeling av Sør-Aurdal prestebolig fra gnr 38 bnr 1	310664
22.05.2023	Sør-Aurdal pg - Søknad om dispensasjon fra delingsforbud i LNF-sone ved fradeling av Sør-Aurdal prestebolig fra gnr 38 bnr 1 (950203).pdf	310665
22.05.2023	Sør-Aurdal pg - Nabovarsel om fradeling av Sør-Aurdal prestebolig fra gnr 38 bnr 1 (950206).pdf	310666
22.05.2023	Kvittering nabovarsel Sør-Aurdal (958655).pdf	310667
22.05.2023	161 Sør-Aurdal prestebolig (950209).pdf	310668
22.05.2023	Sør-Aurdal oversiktskart (950208).pdf	310669

Saksopplysninger:

Opplysningsvesenets fond (Ovf) søkte 16.03.2023 om å dele fra presteboligen i Sør-Aurdal fra landbrukseiendommen 38/1.

Saken ble behandlet delegert 25.04.2023 og det ble gitt avslag på deling.

12.05.2023 mottok kommunen klage fra Ovff på vedtaket.

Momenter i klagen:

Ovff presiserer i sin klage at skog og festetomter skal forbli i Ovff sitt eie og at presteboligen med eiendom rundt skal overføres til kirken. Etter overføringen vil Ovff på et senere tidspunkt ta stilling til videre forvaltning av landbrukseiendommen og om den eventuelt skal selges som tilleggsareal til et annet gårdsbruk. Ovff skriver at de ikke har ressurser til å vurdere dette nå.

Vern av arealressursene

Ovff ser ikke at det blir endring i forhold til dagens drift hvis presteboligen deles fra, da det er Ovff som drifter skogen og presten bor i presteboligen. De påpeker at ved et eventuelt videresalg av skogen må kjøper søke konsesjon. Eiendommen er derfor ikke fritt omsettelig. De påpeker at det er vanskeligere å avslå konsesjon på skogeiendommer med bolig, enn ubebygde skogteiger, da kommunen kan avslå konsesjonssøknader på eiendommer uten bebyggelse hvis kommunen mener det er bedre løsning at eiendommen selges som tilleggsjord/skog til et bruk i drift.

Kulturlandskap og bosetting

Hvis kommunen ikke tillater deling, påpeker Ovf at de vil fortsatt eie landbrukseiendommen med prestebolig og at boligen ikke er knyttet til driften. Ovf mener at bosettingshensynet blir bedre ivaretatt ved å tillate fradeling hvis de senere finner ut at de vil selge skogen som tilleggsareal til et eksisterende bruk. Uten fradeling vurderer Ovf at eiendommen vil være en selvstendig driftsenhet med begrensede ressurser og kostnadskrevenne bygninger.

Ovf mener at det bør legges stor vekt på at presteboligen er en rekrutteringsbolig med stor historisk verdi, og at det er av stor samfunnsnytte at den deles fra. De mener at boligen er attraktiv for prester. De mener også at kirken vil være den beste til å forvalte de frede bygningene på prestegården, og at de vil gis kompensasjon for oppgradering til dagens standard ved overføring til kirken.

Oppsummert mener Ovf at fradeling vil være en fordel i forhold til bosetting og at kulturverdiene blir best ivaretatt av kirken etter overføring ved gitt fradeling.

Vurdering:

I sin klage framgår det i flere punkter at Ovf er åpne for å vurdere salg av skogen som tilleggsareal til en annen landbrukseiendom i kommunen, men at de ikke har kapasitet til å ta stilling til det nå. Administrasjonen har i tidligere saker gitt tillatelse til fradeling av tun der det foreligger avtale om salg av resteiendommen til et annen landbrukseiendom i kommunen. Om Ovf ikke har nok ressurser til å vurdere et evt salg av resteiendommen nå, anser administrasjonen det som en bedre løsning at søknad om deling utsettes til de har kapasitet til å vurdere dette.

Vern av arealressursene

Administrasjonen ser ikke at det er en bedre løsning å tillate fradeling av tunet slik at resten av landbrukseiendommen ikke er knyttet til et driftssenter. Administrasjonen mener det er bedre at kommunen kan kreve boplikt hvis Ovf kommer fram til at eiendommen 38/1 skal selges. Som tidligere påpekt er det ikke nødvendig med tett nærhet mellom driftssenter og skog, men det vurderes allikevel som en fordel med kort avstand.

Kulturlandskap og bosetting

Prestegården er en spesiell eiendom men historisk verdi. Samtidig er det et stort, upraktisk bygg med et vesentlig etterslep av vedlikehold. Om presteboligen er en attraktiv bolig for ny-rekruttering av prester kan det stilles spørsmåltegn ved. Det stilles også spørsmålstegn ved om kirken v/menigheten eller kommunen har bedre økonomisk evne sammenlignet med Ovf til å overta de frede bygningene med presteboligen og skjøtte disse.

Administrasjonen kan være enig i at dette er en spesiell sak, men kan allikevel ikke se at denne saken står i en særstilling da det omhandler deling av landbrukseiendom. Kommunen hatt flere spesielle eiendommer til behandling om deling, men det har vært klare politiske føringer på at tunet ikke tillates fradelt med mindre landbrukseiendommen legges til annen eiendom som tilleggsjord/skog.

Administrasjonen har vurdert klagen fra Ovf og kan ikke se at det er nye argumenter som veier for at kommunen skal fravike tidligere praksis i liknende saker. Administrasjonen anbefaler derfor at saken om deling avslås.

Forslag til vedtak:

Klagen tas ikke til følge. Sør-Aurdal kommune opprettholder vedtak fattet 25.04.2023, i sak 23/341 og avslår søknad om deling av eiendommen 38/1 med hjemmel i jordloven §12.

Saken oversendes Statsforvalteren i Innlandet for endelig behandling.

Formannskapet 01.06.2023:**Behandling:**

Som forslag. Enstemmig.

FS- 023/23 Vedtak:

Klagen tas ikke til følge. Sør-Aurdal kommune opprettholder vedtak fattet 25.04.2023, i sak 23/341 og avslår søknad om deling av eiendommen 38/1 med hjemmel i jordloven §12.

Saken oversendes Statsforvalteren i Innlandet for endelig behandling.

Sør-Aurdal kommune
Saksframlegg – delegert sak

ArkivSakID: 23/341
JournalpostID: 23/4117
ArkivID: GBNR-38/1
Saksbehandler: Gunhild Bergene
Vedtaksdato: 25.04.2023

Planavdelingen

Saksnr.	Utvalg
175/23	Kommunestyret

38/1 Avslag på søknad om deling av landbrukseiendom

Vedtak:

Med hjemmel jordloven §12 avslås søknad om deling av eiendommen 38/1. Begrunnelse fremgår av utredningen.

Orientering om klageadgang

Vedtaket kan i medhold av forvaltningsloven §§ 28-36 påklages. Eventuell klage skal sendes skriftlig til Sør-Aurdal kommune. Klagefrist er tre uker fra vedtaket er bekjentgjort.

Gebyr i henhold til kommunens gebyrregulativ vil bli oversendt fra økonomiavdelingen.

Hjemmel: Sør-Aurdal delegeringsreglement revidert 18.6.2020 KS-044/20.

Sør-Aurdal kommune, 25.04.2023

Gunhild Bergene
Jordbrukssjef

I h.h.t. våre rutiner er dette dokumentet godkjent og sendt uten signatur.

Rett utskrift:

Mottakere: Opplysningsvesenets fond Postboks 535 Sentrum 0151 OSLO

Saksopplysninger:

Opplysningsvesenets fond søker om å dele fra Sør-Aurdal prestebolig fra landbrukseiendommen 38/1. De vises til at Stortinget bestemte i 2017 at eiendommer tilhørende Opplysningsvesenets fond (Ovf) skal deles mellom stat og kirke. Delingen skulle skje ved at all kirkegrunn (kirker og gravplasser) skal overdras til sognet og presteboligene skulle overdras til Den Norske Kirke (DNK). Øvrig eiendom skulle beholdes av Ovfv.

Ovfv søker om å dele fra Presteboligen med omliggende areal og dispensasjon fra dele- og omdisponeringsforbudet. Det vises til at presteboligen ikke har sammenheng med drift av skogen med samme gnr/bnr, og at Ovfv har skog i nabokommunen. Ovfv vurderer at det ikke vil danne presedens for fradeling av boligen i forhold til andre landbrukseiendommer da prestegården er i offentlig eie og stortingsvedtaket i 2017. Presteboligen med tilliggende tomt skal overføres til DNK mens skogen og flere festetomter overtas av Ovfv.

Sør-Aurdal prestegård 38/1 er på totalt 2866 dekar. Den består av 3 teiger der tunet på 4 dekar med adresse Bagnslinna 31 består av våningshus, garasje og stabbur. De to andre teigene er sammenhengende skog. Eiendommen har 2249 dekar produktiv skog og resten, 617 dekar, er annet uproduktivt areal. Det hører flere festetomter til 38/1.

Vurderinger:

Vurdering etter jordloven §12

Det vises til i søknaden at med bakgrunn i stortingets vedtak i 2017, bør det tillates deling. I stortingsmelding nr 29 (2018-2019) om Opplysningsvesenets fond er det i kapittel 8 vurdert hvordan verdiene i fondet kan deles mellom staten og Den norske kirke (DNK). I kapittel 8.3.1 går det fram at fradeling av prestebolig fra landbrukseiendom krever tillatelse etter jordloven og plan- og bygningsloven, samt disp behandling etter kommuneplan, og at det er kommunen som avgjør slike saker.

Det følger av jordloven § 12 at deling av landbrukseiendom må godkjennes av departementet. Hva som skal vektlegges i delingsvurderingen går fram av § 12 tredje ledd: «Ved avgjørelse om samtykke til deling skal givast, skal det leggjast vekt på om delinga legg til rette for ein tenleg og variert bruksstruktur i landbruket. I vurderinga inngår mellom anna omsynet til vern av arealressursane, om delinga fører til ei driftsmessig god løysing, og om delinga kan føre til drifts- eller miljømessige ulemper for landbruket i området. Det kan leggjast vekt på andre omsyn dersom dei fell inn under formålet i jordlova.» Utgangspunktet for bestemmelsen er at deling skal tillates dersom det ikke går ut over de interessene bestemmelsen skal verne om, jf. rundskriv M-1/2013.

Vern av arealressursene

Eiendommen 38/1 er en skogeiendom der den fulldyrka jorda og tunet med fjøs og forpakterbolig ble fraskilt i 2004 jm jordskiftesak 5/2004 i Valdres jordskifterett. 38/1 ble da en ren skogbrukseiendom med prestegården som driftssenter. Festetomtene fulgte også hovednummeret 38/1.

Opplysningsvesenets fond (Ovfv) driver skogeiendommen i dag etter skogbruksmessige prinsipper. En fradeling av prestegården med tomt rundt, vil derfor ikke medføre noe endring i drift av arealressursene da det er mulig å skjytte skogen uten direkte nærhet. Men, det vurderes som en fordel med kort avstand mellom driftssenter og skog. Da er enklere å ha oversikt over for eksempel billeangrep, behov for tynning, vindfall og annen skjøtsel. For 38/1 er det ca 600 meter fra prestegården og til skogteigen

Drifts- og miljømessige ulemper for landbruket

En deling vurderes ikke til å medføre nye miljømessige- eller drifts-ulemper for landbruket.

Kulturlandskap og bosetting

Bosetting er viktig i Sør-Aurdal. Prestegården nyttes som bosted av presten, men i dag står presten fritt til å velge bosted. Det innebærer at prestegården kan i prinsippet selges. Hvis deling tillates kan prestegården kjøpes uten at det kan kreves boplikt da kommunen ikke har nedsatt konsesjonsgrenser. Slik eiendommen er i dag kan det kreves boplikt ved salg. Både stabburet og hovedbygningen på prestegården er fredet. KulturminneID er 86298 nr1 og 2. Begge bygningene er fra 1800-tallet. En deling vil ikke medføre noe endring på tunet.

Helhetsvurdering og driftsmessig god løsning

Tjenelig og variert bruksstruktur er viktig i Sør-Aurdal. Lokalt eierskap og verdiskaping, samt styrking av eksisterende landbrukseiendommer står sentralt i behandling etter jordloven. I søknader om deling av landbrukseiendom der tunet deles fra har det vært gitt tillatelse hvis landbrukseiendommen legges til lokale jord og/eller skogeiendommer som tilleggsjord. I denne saken er det ønske om å beholde skogeiendommen og overlate gårdstunet til DNK. Det innebærer at landbrukseiendommen blir uten tilknytning til et lokalt driftsenter. I søknaden vises det til at Ovf eier skog i nabokommunen, men heller ikke der er skogen knyttet til et driftsenter. Det vurderes ikke som en driftsmessig god løsning å tillate fradeling av skogen til 38/1 uten avtale om at den skal legges til en annen landbrukseiendom i Sør-Aurdal som tilleggsjord og styrke driftsgrunnlaget til denne.

Konklusjon

Sør-Aurdal kommune ønsker å ha en bruksstruktur som legger til rette for bosetting og har ikke tidligere tillatt deling av landbrukseiendommer som medfører at de ikke er knyttet til et driftsenter i kommunen eller legges til en annen gård som tilleggsjord. I landbruksplan og formannskapssak 021/19 er det slått fast at ved deling av skog fra jord/landbrukseiendom gjøres en helhetlig vurdering av gårdens ressurser og hvem som skal kjøpe arealene. Resultatet skal gi bedre resultat enn det var før delingen. I denne saken vurderes løsningen som dårligere etter deling da det vil medføre at skogen ikke er knyttet til et driftsenter i kommunen, men blir en fritt omsettelig skogteig.

Vurderinger etter plan og bygningsloven samt dispensasjon

Da saken avslås etter jordloven er det ikke vurdert forhold etter plan og bygningsloven §19-2, §20-1 eller § 26-1 og forhold som skal vurderes etter disse bestemmelsene.

OPPLYSNINGSVESENETS FOND
Postboks 535 Sentrum
0105 OSLO

Dato: 15.12.2023
Vår ref: 23/22232-3
Deres ref:
Saksbeh.: Alexander Egner
Telefon:

441/1 - Avslag på søknad om deling av grunneiendom

Vedtak

Lillestrøm kommune gir ikke tillatelse til fradeling av 3 570 m² bebygd tomt med prestebolig og garasje fra eiendommen gbnr. 441/1, Fet prestegård.

Vedtaket er fattet med hjemmel i jordloven § 12, *deling*.

En deling vil svekke ressursgrunnlaget på eiendommen og vil dessuten føre til drifts- og miljømessige ulemper for landbruket.

Eiendommen ligger i et område som i kommuneplanens arealdel er avsatt til LNF-formål. I disse områdene vil en deling som omsøkt være i strid med arealformålet.

Klage

Vedtaket er et enkeltvedtak og kan påklages etter forvaltningsloven § 28. Klagefristen er normalt tre uker fra melding om vedtak er mottatt, men pga. julehøytid settes fristen til fredag 12.01.2024. Klagen skal være skriftlig begrunnet og sendes til Lillestrøm kommune, Postboks 313, 2001 Lillestrøm eller til postmottak@lillestrom.kommune.no. Hvis vedtaket opprettholdes, sendes klagen til Statsforvalteren i Oslo og Viken for endelig avgjørelse.

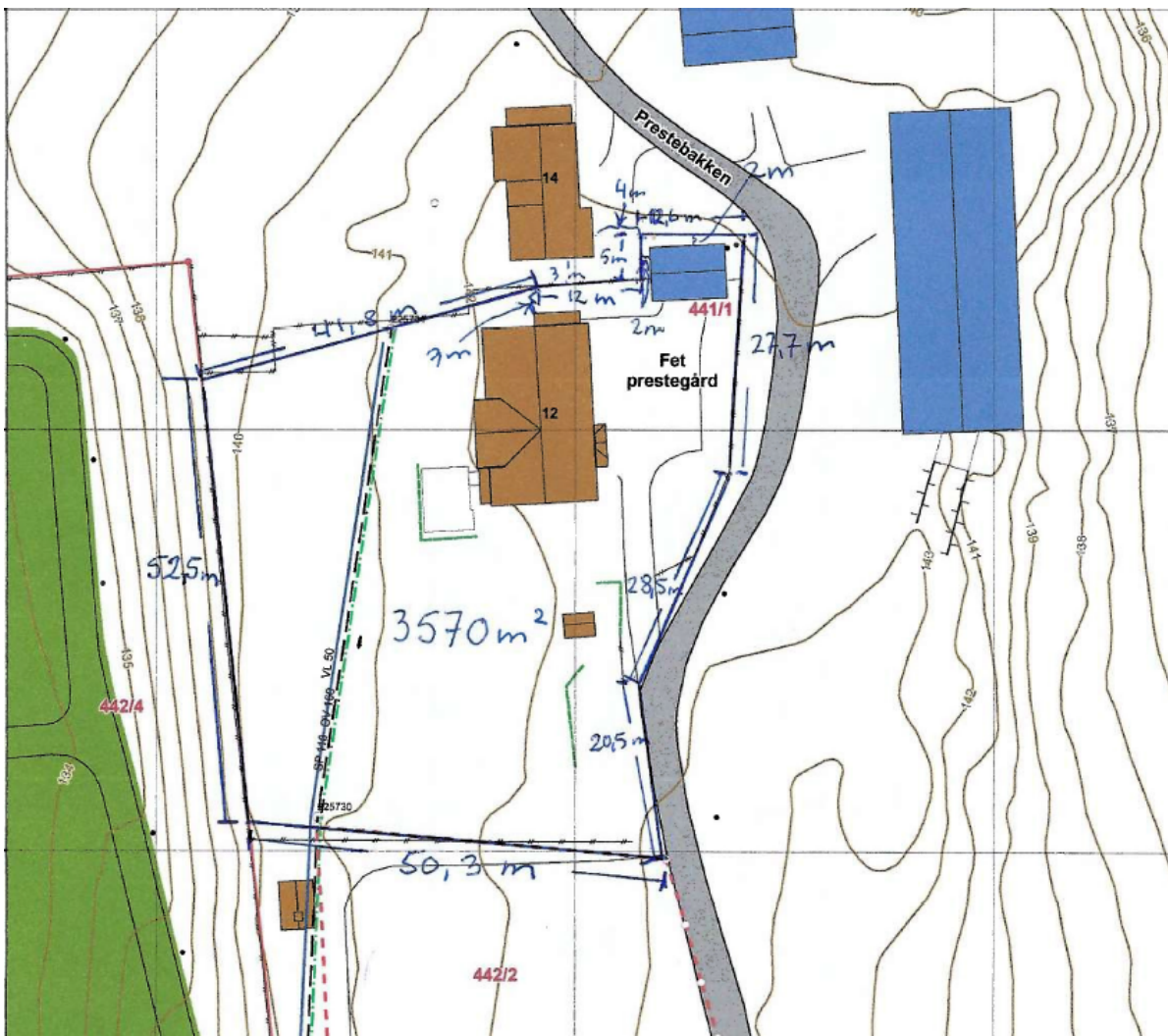
Gebyr

Gebyr for behandling av søknad om deling etter jordloven er kr 2 000,-. Gebyret er hjemlet i forskrift om gebyr for behandling av konsesjons- og delingssaker § 2. Faktura sendes søker.

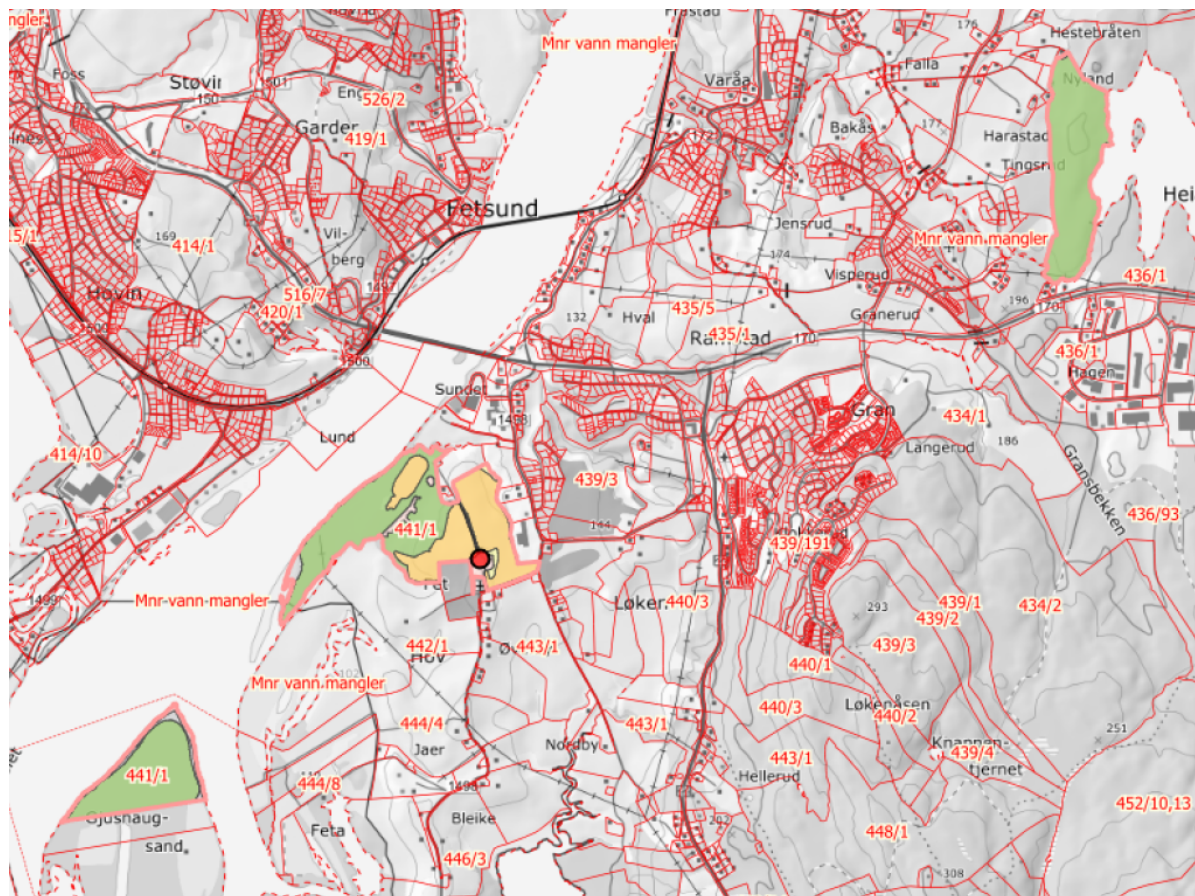
Bakgrunn for saken

Opplysningsvesenets fond (Ovf) søker om fradeling av 3 570 m² fra eiendommen gbnr 444/1, Fet prestegård. Tomta er bebygd med prestebolig og garasje. Den nye grunneiendommen på 3 570 m² skal overføres til Den Norske Kirke (DNK). Resterende eiendom, som vil utgjøre ca. 663 dekar, skal beholdes av Ovf. Denne vil bestå av en forpakterbolig, en driftsbygning og et uthus i tillegg til jord- og skogbruksarealer.

Søknaden begrunnes med at Stortinget, etter opphør av Statskirken i 2017, bestemte at de eiendommene som tilhører Ovf skal deles mellom stat og kirke. Delingen skal skje ved at all kirkegrunn (hovedsakelig kirker og gravplasser) skal overdras til det aktuelle sognet. Ca. 164 presteboliger (inklusive 5 bispeboliger og presesbolig) skal overføres til DNK. Øvrig eiendom skal beholdes av Ovf (stat). Fet prestebolig er en av presteboligene som er bestemt skal overføres til DNK.

Figur 1. Situasjonskart vedlagt søknad. Prestebolig med garasje omsøkt fradelt Fet prestegård, 3 570 m²

Figur 2. NIBIOs Gårdskart – oversikt over Fet Prestegård, gbnr. 441/1, 667 dekar.

Saksopplysninger

Fet prestegård, gbnr. 441/1, er en bebygd landbrukseiendom som ifølge Nibios Gårdskart består av totalt 667,2 dekar, fordelt på 140,5 dekar fulldyrka jord, 4,8 dekar innmarksbeite, 473,3 dekar produktiv skog og 48,6 dekar annet markslag (jorddekt fastmark, bebyggelse mv.).

Eiendommen ligger i et område som i kommuneplan for Lillestrøm kommune er avsatt til landbruks-, natur- og friluftsområde (LNF-område). Prestegården med tunet ligger innenfor to hensynssoner for bevaring av kulturmiljø (H570_57 og H570_4).

Lovgrunnlag

Søknad om fradeling behandles etter jordlova av 12. mai 1995, § 12 *deling*.

I lov om opplysningsvesenets fond av 18. juni 2021, § 5 *Overføring av egedeler til Den norske Kyrkja*, andre ledd, heter det «*krav om samtykke etter jordlova § 12 eller konsesjon etter konsesjonsloven § 2 gjeld på vanleg måte ved overføringar etter fyrste ledd*».

Kommunen har vedtaksmyndighet i saken, jf. Landbruksdepartementets delegasjonsbestemmelser gitt i Rundskriv M-2/2021. I saksbehandlingen skal prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 legges til grunn.

Vurdering

Søknad om fradeling skal behandles etter jordloven § 12. Kommunen vurderer at søknaden om fradeling av presteboligen med garasje fra Fet prestegård skal behandles som en ordinær delingssøknad etter jordloven § 12, jf. lov om Opplysningsvesenets fond, § 5. Statsforvalteren i Agder underbygger denne vurderingen i en [publikasjon](#) utgitt den 08.03.2023:

«Det fremgår av lov om Opplysningsvesenets fond (Lov-2021-06-18-98) § 5 annet ledd: «Krav om samtykke etter jordlova § 12 eller konsesjon etter konsesjonsloven § 2 gjeld på vanleg måte ved overføringar etter fyrste ledd. Vi kan heller ikke se at det av forarbeidene til loven, herunder Prop. 144 L (2020-2021), fremgår noen uttalelser som indikerer at det skal gjelde en annen praksis etter jordloven § 12 i disse sakene sett i forhold til i andre sammenlignbare saker. Vi har også forelagt dette spørsmålet for Landbruksdirektoratet. Direktoratet opplyser om at det ikke er gitt noen særregler eller lagt opp til noen særbehandling av søknader knyttet til deling av slike eiendommer som eies av Opplysningsvesenets fond (OVF), og at Landbruks- og matdepartementet ikke har gitt noen særføringer for slike saker. Dette innebærer med andre ord at det er lagt opp til en ordinær behandling og vurdering av slike saker etter jordloven § 12».

Jordloven § 12 annet ledd sier at det må foreligge samtykke til omdisponering etter jordloven § 9 dersom dyrka eller dyrkbar jord skal tas i bruk til andre formål enn jordbruksproduksjon. Ifølge Gårdskart har det omsøkte arealet markslaget «bebyggelse/samferdsel». Vurdering etter jordloven § 9 er derfor ikke nødvendig.

Etter jordloven § 12, tredje ledd, første punktum skal det ved avgjørelse av søknad om deling «*leggjast vekt på om delinga legg til rette for ein tenleg og variert bruksstruktur i landbruket. I vurderinga inngår mellom anna omsynet til vern av arealressursane, om delinga fører til ei driftsmessig god løysing og om delinga kan føre til drifts- eller miljømessige ulemper for landbruket i området*».

Vern av arealressursene

Begrepet «arealressurser» omfatter ulike ressurser som jord, skog og bygninger. I vurderingen skal det legges vekt på de langsiktige virkningene for eiendommen og inntekten fra den ved å dele fra areal eller bygninger. Det skal ikke legges nevneverdig vekt på hva som er privatøkonomisk mest lønnsomt for eieren ved behandling av søknad om deling av landbrukseiendommer.

Kommunens oppgave er å vurdere konsekvenser ved tillatelse til deling i et lengre perspektiv. Fet prestegård er en landbrukseiendom av betydelige jord- og skogbruksarealer, som er godt egnet til å drives som en selvstendig driftsenhet. Selv om eiendommens jordbruksarealer i dag er bortleid, kan det bli aktuelt for fremtidige eiere å bo på gården og drive jorda og skogen selv. En fradeling av presteboligen/våningshuset vil redusere ressursgrunnlaget på eiendommen og bør derfor ikke tillates.

Driftsmessig god løsning

Ved vurdering av om fradeling fører til en driftsmessig god løsning skal det legges vekt på en utforming av eiendommen som kan føre til kostnadseffektiv drift. En driftsmessig god løsning innebærer også at bygningsmassen på eiendommen kan utnyttes på en god måte. Kommunens oppgave er å legge til rette

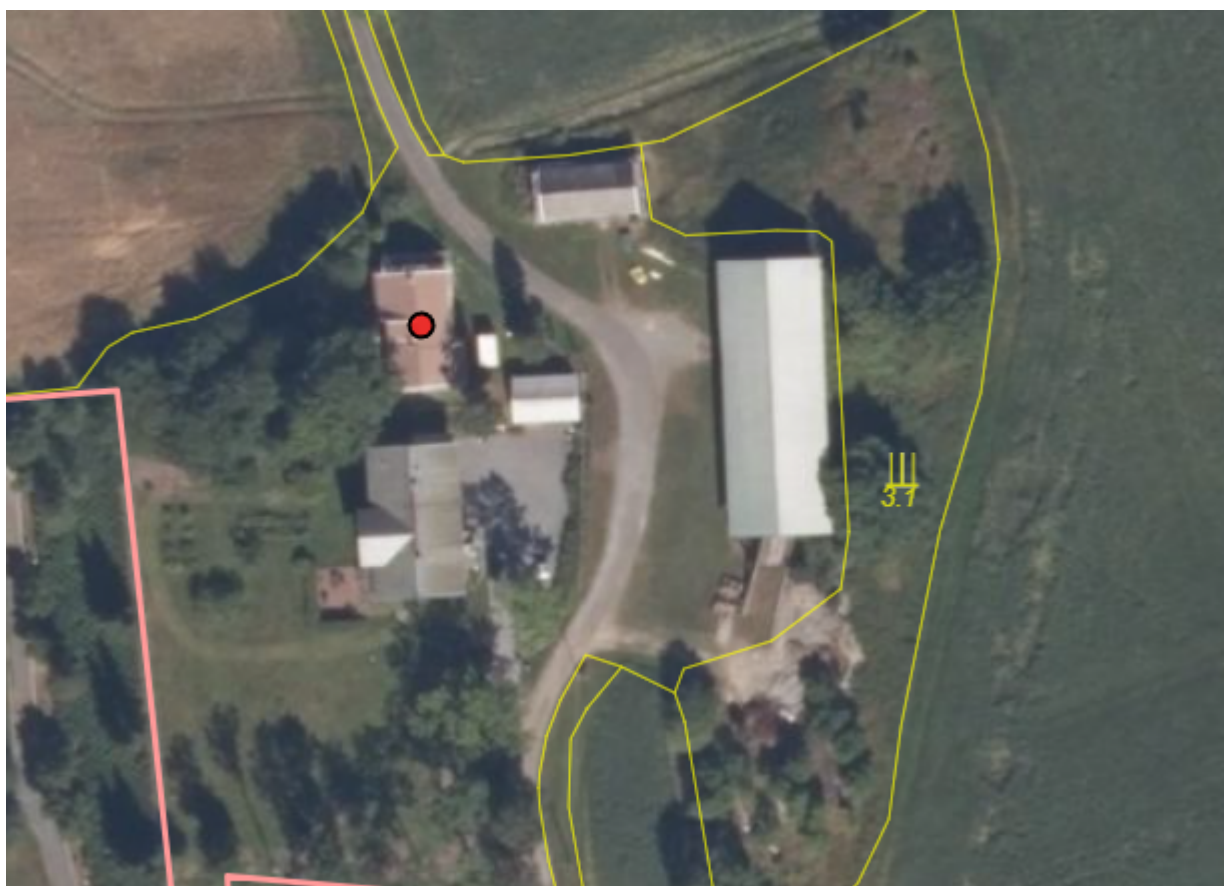
for et framtidig og robust landbruk.

Tillatelse til deling kan vurderes der en oppnår en form for bruksrasjonalisering. Bruksrasjonalisering oppnås ved å dele fra hele tun, der jord- og skogbruksarealer tillegges naboeiendom. Ved å tillate fradeling av presteboligen/våningshuset fra Fet prestegård, vil en ikke oppnå dette.

Drifts- og miljømessige ulemper for landbruket i området

Ved søknad om tillatelse til fradeling må det konkret vurderes hvilke ulemper som kan oppstå for eiendommen og for andre eiendommer i området. Driftsmessige ulemper kan være at delinga fører til dårligere arrondering av dyrka jord, eller at atkomsten til slikt areal blir vanskelig. Det kan også oppstå tråkk og slitasje på jordbruksareal eller at dyr på beite forstyrres. Miljømessige ulemper kan oppstå som følge av støv, støy, lukt, helge- og nattarbeid, men også som følge av bruk av driftsveier og utmark eller nydyrking av jord.

Fet prestegård består i dag av et samlet gårdstun med prestebolig (våningshus), garasje, forpakterbolig, uthus og driftsbygning, jf. figur 3 nedenfor.

Figur 3. Flyfoto - Fet prestegård

Våningshuset, garasjen og forpakterboligen ligger på vestsiden av veien (Prestebakken). Rett på andre siden av veien ligger driftsbygningen og uthuset. Kommunen har ingen praksis for å tillate fradeling av et våningshus som ligger slik til inne på et samlet gårdstun. Dette fordi våningshuset er nødvendig for drifta, jf. jordloven § 9 med Rundskriv M-2/2021. Uansett vil det i dette tilfellet ikke være en god løsning å skille ut noen av bolighusene, som ligger så tett inne på et veletablert tun. Det som kommunen normalt får søknader om og kan vurdere, er fradeling av bolighus nummer to (kårbolig) der den ligger mer enn 100 meter fra gårdstunet, har egen avkjørsel og andre forhold ellers ligger til rette for det.

Ved fradeling av presteboligen vil det i prinsippet oppstå en fritt omsettelig bolig inne på gårdstunet. Dette kan medføre driftsmessige ulemper i form av at driftsbygningen blir vanskelig å bruke i framtiden. Videre kan det fort oppstå konflikter mellom landbruket og den nye og fritt omsettelige boligen. Erfaringer viser at privatpersoner som ikke har tilknytning til landbruket har liten forståelse for landbruksdrift. Tråkk og slitasje på jordbruksarealene i vekstsesongen kan forekomme. Samtidig vil det oppstå miljømessige ulemper som støv, støy, lukt, helge- og nattarbeid fra landbruksdrifta. Slike ulemper kan igjen føre til krav om restriksjoner på drifta. Kommunen ønsker ikke å legge til rette for slike mulige konflikter.

Atkomst til landbrukseiendom 441/17 går gjennom tunet på 441/1, og fradeling av presteboligen kan også skape driftsmessige ulemper for landbruksvirksomheten på denne eiendommen.

En deling som omsøkt vil imidlertid ikke hindre tilgjengeligheten til jord- eller skogarealer, hverken på denne eiendommen eller andre landbrukseiendommer i området.

Andre hensyn

Eiendommen ligger i et område som i kommuneplanens arealdel er avsatt til LNF-formål. I disse områdene er fradeling av tomt med eksisterende landbruksbebyggelse i strid med LNF-formålet, jf. pbl § 11-6.

Naturmiljø

Naturmangfoldloven skal sikre en bærekraftig og langsiktig utnyttelse av naturressursene, og gir blant annet retningslinjer for utøvelse av offentlig myndighet. Søknaden er vurdert i henhold til §§ 8-12 i naturmangfoldloven.

§ 8 Kunnskapsgrunnlaget

Ifølge tilgjengelig materiale som Miljødirektoratets Naturbase, ligger presteboligen med tilhørende omsøkt tomt innenfor en naturtype av store gamle trær. Naturtypen har verdi viktig.

Omsøkte fradeling kommer ikke i konflikt med øvrige registreringer.

§ 9 Føre-var-prinsippet

Kommunen anser den kjente kunnskapen som god nok.

§ 10 Økosystemtilnærming og samlet belastning

Søknad om fradeling innebærer ingen terrenginngrep, og den registrerte naturtypen vil ikke påvirkes av tiltaket.

§ 11 Kostnader ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver

Det foreligger ingen kostnader ved miljøforringelse som skal bæres av tiltakshaver.

§ 12 Miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder

Det foreligger ingen teknikker eller driftsmetoder med den omsøkte fradelingen.

Kulturminner og kulturmiljø

Presteboligen/våningshuset er oppført i Riksantikvarens SEFRAK-register med tidsangivelse 1900 tallet, første kvartal. Oppslag i kulturminnebasen Askeladden gir treff av bosetning - aktivitetsområde – kokegrop bak driftsbygningen på 441/1. En eventuell fradeling av presteboligen vil isolert sett ikke påvirke disse registreringene.

Fet prestegård har et historisk tun som må ses på som et helhetlig miljø. Det vurderes som viktig å beholde et slikt helhetlig kulturmiljø for fremtiden. Fradeling av presteboligen vil etter kommunens vurdering være en ulempe for det eksisterende kulturmiljøet. Det vil ikke være heldig å få en fritt omsettelig bolig på et tun som bør forvaltes som en samlet enhet.

Prestegården med tunet er i den nylig vedtatte arealdelen i kommuneplanen underlagt to hensynssoner for bevaring av kulturmiljø (H570_57 og H570_4), som også er registrert som en del av KULA (kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse) hos Riksantikvaren. Kulturmiljøet i området vurderes derfor til å ha stor verdi og må hensyntas. Det vurderes som uheldig med en fritt omsettelig bolig i dette særpregede kulturmiljøet. For å sikre en samlet forvaltning og et helhetlig kulturmiljø bør gårdstunet beholdes slik det er i dag som en samlet enhet.

Konklusjon

Fet prestegård er et samlet og historisk gårdstun, og fradeling av presteboligen med garasje og tomt vil svekke ressursgrunnlaget på landbrukseiendommen.

Bruksrasjonalisering kan oppnås ved å dele fra hele tun, der jord og skog tillegges naboeiendom. I dette tilfellet vil en ikke oppnå noen form for bruksrasjonalisering.

Ved fradeling oppstår det en fritt omsettelig boligtomt inne på tunet på landbrukseiendommen. Dette kan medføre restriksjoner på bruk av driftsbygningen som ligger på gårdstunet. I tillegg kan fradeling av boligtomt som ligger omkranset av jordbruksareal medføre drifts- og miljømessige ulemper for eiendommen 441/1 og andre landbrukseiendommer i området. Det er heller ikke i samsvar med tidligere praksis å skille fra hverandre bygningsmasser som ligger inne på et eksisterende og samlet gårdstun.

Eiendommen ligger i et område som i kommuneplanens arealdel er avsatt til LNF-formål. I disse områdene vil fradeling av våningshuset være i strid med arealformålet.

For å sikre en samlet forvaltning av det særpregede kulturmiljøet i området bør prestegården beholdes slik det er i dag som en samlet enhet.

Samlet sett kan derfor ikke deling som omsøkt tillates.

Med hilsen

Torunn Engebretsen Hoel
Avdelingsleder

Alexander Egner
Rådgiver skogbruk

Dokumentet er godkjent elektronisk.

Vedlegg:

- 441/1 – Søknad om opprettelse av ny grunneiendom
- 441/1 – Søknad om fradeling av Fet prestebolig
- 441/1 – Søknad om dispensasjon fra delingsforbud i LNF-sone ved fradeling
- 441/1 – D01 Situasjonsskart

Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Akershus

Riksantikvaren 2021

ISBN / 978-82-7574-132-3 (PDF)

Stikkord / kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse,
KULA-områder Akershus, landskap, kulturmiljø

Riksantikvaren

Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo

Besøksadresse / Dronningens gate 13

Tlf. / 22 94 04 00

Faks / 22 94 04 04

E-post / postmottak@ra.no

www.riksantikvaren.no

Design: fetetyper.no

Layout: 07 Media – 07.no

Forsidefoto: Nes kirkeruin fra middelalderen på Nestangen
i elvemøtet mellom Vormå og Glomma. Foto: Dronegutta

Innhold

Innhold	3
Forord	5
Del 1	6
Akershus – landskap og kulturhistorie	7
Del 2	14
Omtale av de enkelte landskapene	15
1. Skrukkelia	15
2. Fra Tingvoll til Eidsvoll Verk langs Andelva	19
3. Kringler – Hovin	23
4. Vormadalen	28
5. Nestangen	32
6. Frogner kirkested	36
7. Sørumsletta	40
8. Bingsfoss i Glomma – Nordre Øyeren	44
9. Skulerud og Skulerudsjøen	48
10. Tanumplatået og Hornimarka	52
11. Semsvannet	56
12. Gamle Mossevei langs Gjersjøen	60
13. Spro – Svestad	64
14. Kirkebygda	68
15. Heer – Froen – Nordby	72
16. Kråkstad kirkested	76

Tangen er en av mange husmannsplasser rundt Semsvannet. Foto: Sissel Riibe, Viken fylkeskommune

Forord

Landskapet er som en levende historiebok. Det forteller om hvordan mennesker har levd og brukt landskapet og om endringer gjennom tidene fram til i dag. Sporene etter mennesker finnes overalt i landskapet – i det åpne jordbrukslandskapet, i skog og mark, på fjellet og i byer og tettsteder.

Landskapet har alltid vært i endring, men nå skjer forandringene raskere enn noen gang. Da er det større fare for at viktige landskapsverdier går tapt. Utfordringen er å forvalte landskapet på en måte hvor vi ivaretar viktige verdier samtidig som vi videreutvikler det i et langsiktig perspektiv.

For å bidra til å ivareta nasjonalt viktige landskap utarbeider Riksantikvaren et landsomfattende register – Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA). Dette er et oppdrag fra Klima- og miljødepartementet og blir gjennomført i nært samarbeid med regional kulturminneforvaltning og med involvering av kommunene.

Kommunen er gjennom sin arealplanlegging den viktigste forvalteren av landskap. Når de kulturhistoriske verdiene i landskapet skal ivaretas på en best mulig måte, er samarbeid mellom kommunene og regional kulturminneforvaltning viktig.

KULA er et kunnskapsgrunnlag for planlegging, og innebærer ikke et formelt vern eller fredning. Med KULA-registeret ønsker kulturmiljøforvaltningen tidlig og tydelig å si ifra om hvilke landskap som har nasjonale interesser, og med dette å bidra til en mer forutsigbar arealforvaltning.

Rapporten omfatter de 16 landskapene i Akershus (del av Viken fylkeskommune) som skal inngå i KULA-registeret. Et forslag ble sendt på høring i 2020. I det endelige utvalget er avgrensingen endret for noen av områdene, og det er gjort noen endringer i teksten. Rapporten starter med en innledning om landskap og kulturhistorie i Akershus. Dette gir en bakgrunn for omtalen av de enkelte landskapene og setter dem inn i en regional sammenheng. Deretter presenteres hvert område med kart og beskrivelse, landskapskarakter og begrunnelse for hvorfor dette landskapet har nasjonal interesse. Omtale av områdets sårbarhet og råd om forvaltning gis til slutt. Rapporten er utarbeidet av Riksantikvaren med utgangspunkt i et utkast skrevet av Akershus/Viken fylkeskommune.

Rapporten er tilgjengelig på Riksantikvarens nettside www.ra.no. Landskapene blir også lagt inn i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden <https://askeladden.ra.no> og i Kulturminnesøk www.kulturminnesok.no/

Hanna Geiran
riksantikvar

Del 1

Akershus – landskap og kulturhistorie

6

Akershus – landskap og kulturhistorie

Akershus var et av landets minste fylker, med et samlet areal på 4 918 km², og etter Oslo det mest folkerike. Det inngår fra 2020 i det nye fylket Viken. Akershus omkranser landets hovedstad på tre sider, og har navn etter Akershus festning i Oslo. Geografisk kan fylket deles i tre: Asker og Bærum vest for Oslo, Follo på østsiden av Oslofjorden og Romerike nord og øst for Oslo.

LANDSKAP OG NATURGRUNNLAG

Landskapet i Akershus er variert. Det er store kontraster mellom kystlandskapet i indre Oslofjord, de rike jordbruksbygdene og store skogsområdene i innlandet, og i tillegg de tett bebygde områdene med byer, tettsteder og forstadsbebyggelse.

I øst er det et småkupert, skogkledt grunnfjellslandskap med flatere, lavereliggende partier med marine løsmasser innimellom. I de vestre delene som tilhører Oslofeltet, finner vi kambrosilurisk skifer og kalkstein i lavereliggende områder i Asker og Bærum og på øyene innerst i Oslofjorden. Kambrosilurland-

skapet er preget av lange rygger og forsenkninger i terrenget. Høyereliggende områder består av store, kuperte skogtrakter med berggrunn av vulkansk opprinnelse i nord og nordvest, og med et karakteristisk platålandskap.

De topografiske hovedformene i landskapet er dannet av nord-sørgående forkastninger. Mjøsa, Vormå, Øyeren og Glommas dal, Bunnefjorden og Oslofjorden ligger i de mest markerte forkastningene. Glomma, Norges lengste elv, renner gjennom østre del av fylket. Ved innløpet til Akershus største innsjø, Øyeren, danner Glomma Nord-Europas største innlandsdelta i Nordre Øyeren.

Den siste istiden formet landskapet i stor grad. For 12 000 år siden var det meste av Akershus fremdeles dekket av is. Der isens tilbaketrekking gjorde et stopp, ble det dannet israndavsetninger – endemorener – langs iskanten. Moreneryggene er særlig karakteristiske for de sentrale follobygdene med Ski-Ås-trinnet som det mest markante høydedraget. Vi finner flere trinn med israndavsetninger nordover på Romerike,

Ravine innenfor området Øya – Nordre Eik i Nannestad. Foto: Sissel Riibe, Viken fylkeskommune

med Minnesund-trinnet som det siste i ismeltingen på Østlandet. Den øvre marine grense i Akershus, det som var det høyeste havnivået, er i dag ved omkring 220 moh. De største sand- og grusavsetningene i Akershus finnes på Øvre Romerike, med Gardermoen-Hauer seter som den mest kjente.

Sør i Akershus finner vi strandvoller og skjellbanker langt inn i landet som forteller om et høyere havnivå. Fjordene ble tømt og tidligere havbunn ble til slette-land, før vannet skar seg ned gjennom leirjorda og dannet V-daler eller raviner. Dette er et typisk trekk ved romerikslandskapet og søndre del av Follo. I dag er det fremdeles et viktig naturlig skille i landskapet der den tidligere kystlinjen gikk. Den markerer ofte overgangen mellom dyrket mark og skog. Leire avsatt på havbunnen gir grunnlaget for mye av jordbruket i fylket. Særlig på Romerike finnes store sammenhengende leirjordsområder.

MENNESKER I ELDRE TID – SPOR I JORD

De eldste spor etter mennesker i Akershus finner vi på Durud i Enebakk, på Toåsen på Nesodden og ved Stunner i Ski hvor det bodde mennesker for omkring 11 000 år siden. I Oslofjordområdet vokser befolkningen fra omkring 8000 f.Kr., og antallet kjente boplasser fra tidsrommet 8250-3800 f.Kr. er stort.

Den mest kjente steinalderboplassen i Akershus er Nøstvet-boplassen i Ås, hvor det er funnet mer enn 300 steinøkser fra eldre steinalder. Boplassene er konsentrert til kystlinjen, og de aller fleste ligger opp til datidens strandlinje, men det er også spor etter steinaldermenneskene i innlandet, blant annet ved Andelva og ved Hurdalssjøen. Den kraftige landhevingen i Akershus gjorde at boplassene ble flyttet nedover i terrenget etter hvert som havet trakk seg tilbake og derfor er de gjerne små og kun benyttet i et kort tidsrom.

I yngre steinalder var fangst fortsatt livsgrunnlaget for de fleste. Samtidig ble jordbruket introdusert, først i form av begrenset husdyrhold og noe senere med kornproduksjon. Det varme klimaet og moreneryggen med lettdyrka jordarter ga gunstige forhold for det aller første jordbruket. I Akershus var det ikke omfattende dyrking av korn før helt mot slutten av yngre steinalder.

Allerede i steinalderen var det utstrakt byttehandel med flint mellom Sør-Skandinavia og Norge. Handelsnettverket banet vei for utveksling av kunnskap og ideer, som senere preget bronsealderen. Kobbergjenstander fra Vest-Europa, som økser og dolker, nådde fram til Sør-Skandinavia og Norge. Disse ble kopiert lokalt i flotte flint- og bergartsversjoner, som vi også finner i Akershus. Det er også bevart helleristninger og gravrøysen fra bronsealderen i fylket. Gravrøysene ble som regel plassert godt synlig i terrenget, gjerne med vid utsikt over vann og veifar.

I løpet av bronsealderen ble flere gårder etablert og mange begynte med jordbruk i tillegg til jakt og fiske. Dette ga økt behov for å markere eierskap til landområder. Det vokste fram en overklasse i de rikeste jordbruksområdene, som kontrollerte tilgangen til bronse og som brukte den til å legitimere sin makt som verdslige og åndelige ledere. Dette skapte større sosiale forskjeller i samfunnet. Gravrøysene fra bronsealder med rikt innhold har vært med på å markere sosial status. Gode eksempler på dette er den store gravrøysa på gården Ørebæk i Vestby hvor det ble funnet en miniatyrdolk i bronse, og bronsealderrøysen på gården Jong Østre i Bærum hvor det ble funnet blant annet en rakekniv i bronse.

I løpet av bronsealderen og tidlig jernalder fikk gårdene den utformingen vi kjenner i dag, med inndeling i innmark og utmark. Langhusene ble bredere og lengre, med bolig i en ende og fjøs i den andre, noe vi også finner spor av i Akershus. I løpet av jernalderen ble de stadig større og fikk flere rom med spesialfunksjoner.

I motsetning til bronse var jernet tilgjengelig for alle, og første del av jernalderen var preget av sosial utjevning. Det er få kjente spor etter større produksjonsanlegg for jern i Akershus, men de mange kullgropene, spesielt nord i fylket, forteller om utnyttelse av malmforekomster og lokal jernproduksjon. Produksjonen av klebersteingjenstander økte også utover jernalderen. I Akershus er det funnet flere kleberbrudd som i vikingtiden trolig ble utnyttet på industrielt vis. Kontroll over kleber og jernproduksjon la et viktig grunnlag for økonomisk overskudd og makt, noe som igjen skapte et mer lagdelt samfunn med etableringen av permanente høvdingedømmer og etter hvert også kongemakt.

Gravhaugene fra jernalderen er antagelig de mest markante landskapsinnslagene vi har spor etter fra forhistorisk tid. Jernalderens gravplasser lå nær gården, slik at haug og gård dannet en enhet. Det finnes hundrevis av hauger i dagens landskap, og trolig lå det ti ganger så mange her i jernalderen. Akershus har Nord-Europas største gravhaug – Raknehaugen ved Hovin kirke i Ullensaker. I løpet av jernalderen etableres det også bygdeborger, som vi kjenner til rundt 25 av i Akershus. Man antar at borgene var midlertidige tilfluktssteder eller festningsanlegg. Borgområdene ble lagt på åser og koller med god utsikt, og er kulturminner som i stor grad utnyttet landskapets naturlige former.

Overgangen fra vikingtiden, jernalderens siste del, til middelalderen var preget av et gradvis religionsskifte, og i løpet av middelalderen skjedde det store politiske og samfunnsmessige forandringer. Med kristendommen dukket det opp nye viktige bygninger i landskapet – kirker. I Akershus kjenner vi til over 60 kirkesteder i middelalderen, og det står fortsatt tolv steinkirker fra 1100- og 1200-tallet i Akershus. Mange

Gravhauger til høyre for gård i nærheten av Semsvannet, Asker kirke er synlig i bakgrunnen. Foto: Ola Rønne, Viken fylkeskommune

kirkesteder indikerer kontinuitet i bruk av kultsted. Kirkestedene lå sentralt i bygdene og ble knutepunkter for ferdsel i og mellom bygdene. De utgjorde derfor ofte starten på tidlige sentrumsdannelser.

Med kristendommen ble gravstedene flyttet fra de gårdsnære ættegravstedene til sentrale kirkesteder med begravellesrett. Flere av de middelalderske kirkegårdene er bevart i Akershus. Av andre fysiske spor fra middelalderen i Akershus finner vi blant annet en rekke bosetningsspor, dyrkingsspor, veifar, kullgroper, tjeremiler og fangstgroper.

Mange gårdstun fra middelalderen har ligget på samme sted som dagens gårder, derfor er middelalderens gårdsbebyggelse ikke så godt kjent. I løpet av vikingtid og tidlig middelalder ble byggeskikken endret. De større stolpebygde langhusene ble gradvis erstattet av mindre og spesialiserte bygninger konstruert av rammeverk eller laft. I Akershus har arkeologiske undersøkelser påvist bygninger fra middelalderen blant annet på Labo gård ved Son i Vestby og på Garder østre i Ullensaker.

BONDESAMFUNNET OG LANDBRUKETS UTVIKLING

Jordbrukslandskapet har gjennom hundreårene endret seg som følge av ulike driftsformer, teknisk utvikling og sosiale klasseskiller. På bygdene var det et stort skille mellom gårdbrukerne og de eiendomsløse. Befolkningsøkningen fra 1600-tallet og særlig i første halvdel av 1800-tallet, samt vanskeligheten med å dele gårdsbruk, var hovedårsaker til framveksten av husmannsvesenet. I 1855 var det flere husmenn enn det var gårdbrukere i Akershus, det var dette året husmannsvesenet nådde sitt høydepunkt i Norge.

På slutten av 1800-tallet gjennomgikk jordbruket store endringer, som er blitt kalt «det store hamskiftet». Mekanisering og tekniske nyvinninger som slåmaskin og selvbindere førte til mindre behov for arbeidskraft på gårdene, og flere husmenn fikk mulighet til å kjøpe plassen og bli småbrukere.

Gårdstunet på 1700-tallet besto av mange hus i klynge, mens kjona, badstua og smia lå i utkanten av tunet på grunn av brannfare. Ved de store omleggingene i jordbruket ble de gamle uthusene på gårdene gradvis erstattet med store driftsbygninger – enhetslåver – som samlet flere funksjoner under ett tak.

Kornimporten førte til sterkere satsing på husdyrhold, noe som også ga økt gjødsel til åkrene. Omleggingen ga et frodigere jordbrukslandskap fra 1880-årene. Jordene vekslet mellom korn og fôrvekster, mens det var beitemarker, havnehager og lunder i bakkene. Denne typen landskap nådde et høydepunkt i 1920-1950-årene.

Fra 1950-tallet endret bakkeplaneringen mange steder det frodige landskapet. Særlig synlig ble denne endringen på deler av Romerike, der det kuperte ravinlandskapet var så dominerende. Også overgangen fra husdyrhold til korn og oljevekster har gitt et mindre frodig landskap, som mange steder i dag veksler mellom store åkre og tett granskog. Akershus var landets største kornfylke, og ble omtalt som «Norges kornkammer». Nær 80 % av arealet i drift brukes til kornproduksjon, noe som spesielt dominerer på Romerike. I Asker og Bærum og dels i Follo er hagebruket mer utbredt. Husdyrholdet i Akershus er sterkt redusert, men det finnes fortsatt.

Gårdsbebyggelsen i dagens jordbrukslandskap spenner fra tidligere husmannsplasser og småbruk med stue og uthus, til storgårder med monumentale våningshus og lange låvebygninger. Mange gårdstun kjennetegnes av hvite våningshus og stabbur, gjerne også bryggerhus, og store røde låver som er markante innslag i jordbrukslandskapet over hele Akershus. Låvene er mange steder bygget om for å kunne brukes til dagens landbruksdrift.

SKOGEN OG DE NYE NÆRINGENE

Skog og utmark har alltid vært en viktig ressurs, og har blant annet blitt utnyttet til beite, fôr, setring,

jakt, fangst, fiske, brensel, og råvarer til bygninger. I Asker og Bærum var brenning av bygningskalk lenge en viktig næring for bøndene.

På 1500- og 1600-tallet vokste det fram nye næringer som var avhengige av skog. Behov for tømmer til sagbrukene, og trekull og ved til bergverk, jernverk og glassverk førte til at skoglandskapet ble mer intensivt og ensidig utnyttet. Kullmilene fra denne tiden har etterlatt seg tallrike spor i skogen – kølabonner. Driften ga grunnlag for permanent bosetting i skogen, som leilendingsbruk og husmannsplasser under store skogeiere.

På 1600-tallet innvandret mange finner til Norge og slo seg blant annet ned i skogene i Hurdal, Nes, Aurskog-Høland, Enebakk, Asker og Bærum. De drev svedjebruk, men denne ekstensive driftsformen kom etter hvert i konflikt med annen bruk av skogen. Svedjebruket forsvant derfor gradvis, men bosettingen de grunnla preger fremdeles skogsområder her, som i Skrukkelia i Hurdal.

Utnytting av skogressursene ble en viktig næring for store deler av befolkningen i Akershus. Skogene i Vest-Europa var uthugget, og det ble stor etterspørsel etter norsk trelast. De mange vassdragene i fylket muliggjorde tidlig industrivirksomhet. Tømmeret ble fraktet fra skogen med hest og slede og fløtet på elver og vann. Det ble etablert sagbruksvirksomhet langs elver og bekker. Oppgangssaga, som ble drevet av vannkraft, økte sagenes produksjonsevne. Trelast ble Norges viktigste eksportvare, og var derfor viktig for bønder og andre skogeiere i Akershus. Trelastnæringen ble særlig stor på Romerike, hvor vannveiene ga muligheter for transport av enorme skogressurser.

Fetsund lenser med hivlebrakker på vannet til venstre. Foto: Hege Skalleberg Gjerde, Riksantikvaren

Drøbaksundet med Oscarsborg og det gamle ladestedet Drøbak sett fra Håøya. Foto: Sissel Riibe, Viken fylkeskommune.

Gjennom kjøpstadprivilegiene av 1662 og sagbruksprivilegiene ga myndighetene rike Christiania-borgere enerett til å drive næringer. Skogeiendommer og nye anlegg ble samlet på få hender hos grossererne i hovedstaden, og mye av utviklingen i Akershus ble styrt fra sentralt hold.

Verksindustrien i Akershus var omfattende. Det var blant annet mange jernverk. Hakadal Jernverk i Nitte-dal fra 1400-tallet er trolig Norges eldste, og blant de store jernverkene som ble anlagt i Norge på 1600-tallet finner vi Bærums verk fra 1610 og Eidsvoll verk fra 1624. Verksprivilegiene påla bøndene i en viss omkrets rundt verket, kalt cirkumferensen, å levere tømmer, ved og kull til verket. I tillegg måtte de frakte malm og jern. Glassproduksjonen i Norge startet på midten av 1700-tallet etter statlig initiativ og som

følge av dette ble Hurdal Glassverk, anlagt i 1755. Akershus har også hatt mange teglverk, som ble anlagt der det var leirjord.

FJORDEN, HANDEL OG SJØFART

Oslofjorden åpnet Akershus mot «verden» og fra 1500-tallet betydde kontakten med europeiske land mye for befolkningen langs fjorden. I tillegg til tømmer og trelast, var glass og jernvarer blant de viktigste eksportvarene. Med seg til Norge brakte skutene korn, teglstein og varer som tobakk, tekstiler og fajanse. Ladestedene Drøbak, Hvitsten, Son og Hølen vokste fram. De hadde isfrie havner om vinteren, og mye tømmer og trelast fra skogene i Akershus ble skipet ut fra Follo. I vestregionen foregikk trelasteksporten fra Vækerø ved utløpet av Lysakerelva og fra

Sandvika. Sandvika var også utskipingshavn for kalk, og mottok malm fra Sørlandet til Bærums Verk.

I andre halvdel av 1800-tallet ble eksport av is en viktig næring langs Oslofjorden. Isdriften sysselsatte tusenvis av mennesker hver vinter. Isen ble skåret på småvann og kunstige dammer og fraktet ned til havner ved fjorden. Det ble tatt ut is både i Asker og Bærum og flere steder i Follo, som ved Spro på Ness-odden. Isblokker ble blant annet eksportert til England, Tyskland og Frankrike, men ble også brukt lokalt. Iseksporten oppsto i Drøbak, som ble en viktig utførselshavn for is og et utgangspunkt for etableringen av denne industrien.

FORSVAR OG SELVSTENDIG STAT

Akershus har en strategisk beliggenhet mellom hovedstaden og riksgrensen mot Sverige. Angrep mot Oslo og Akershus festning har kommet fra sør eller øst, til lands og til vanns. Både ved de store elvene på Romerike og langs Oslofjorden finnes det forsvarsverk fra flere epoker.

For å styrke forsvaret mot Sverige på 1600-tallet ble det anlagt en kjede av befestningsanlegg langs Glomma, blant annet Blaker skanse og Nes skanse på Romerike. I årene før unionsoppløsningen i 1905 ble det igjen etablert en forsvarslinje mot Sverige langs Haldenvassdraget og Glomma, den såkalte Glomma-linjen, med Urskog Fort, Fetsund batteri og Høgås fort.

I Drøbaksundet ligger Oscarsborg festning. De første festningsverkene der kom på 1600-tallet, mens dagens festning sto ferdig i 1853. På slutten av 1800-tallet ble det anlagt flere batterier og skanser på Håøya og fastlandet i Frogn, og festningsverkene på Oscarsborg ble betydelig modernisert og utvidet. Oscarsborg festning fikk stor betydning 9. april 1940, da den tyske krysseren Blücher ble senket derfra.

Norges grunnlov, dokumentet som sikret norsk selvstendighet og demokratisk utvikling, ble til på Eidsvoll Verk i 1814. Fra å være del av et enevelde med hovedstad i København var vi en selvstendig stat i få måneder, før vi gikk inn i en politisk union med Sverige. På tross av krig og omveltninger skapte hendelsene dette året varig fred og stabilitet i Norden og indre selvstyre i Norge.

SAMFERDSEL OG FRAMVEKSTEN AV TETTSTEDER

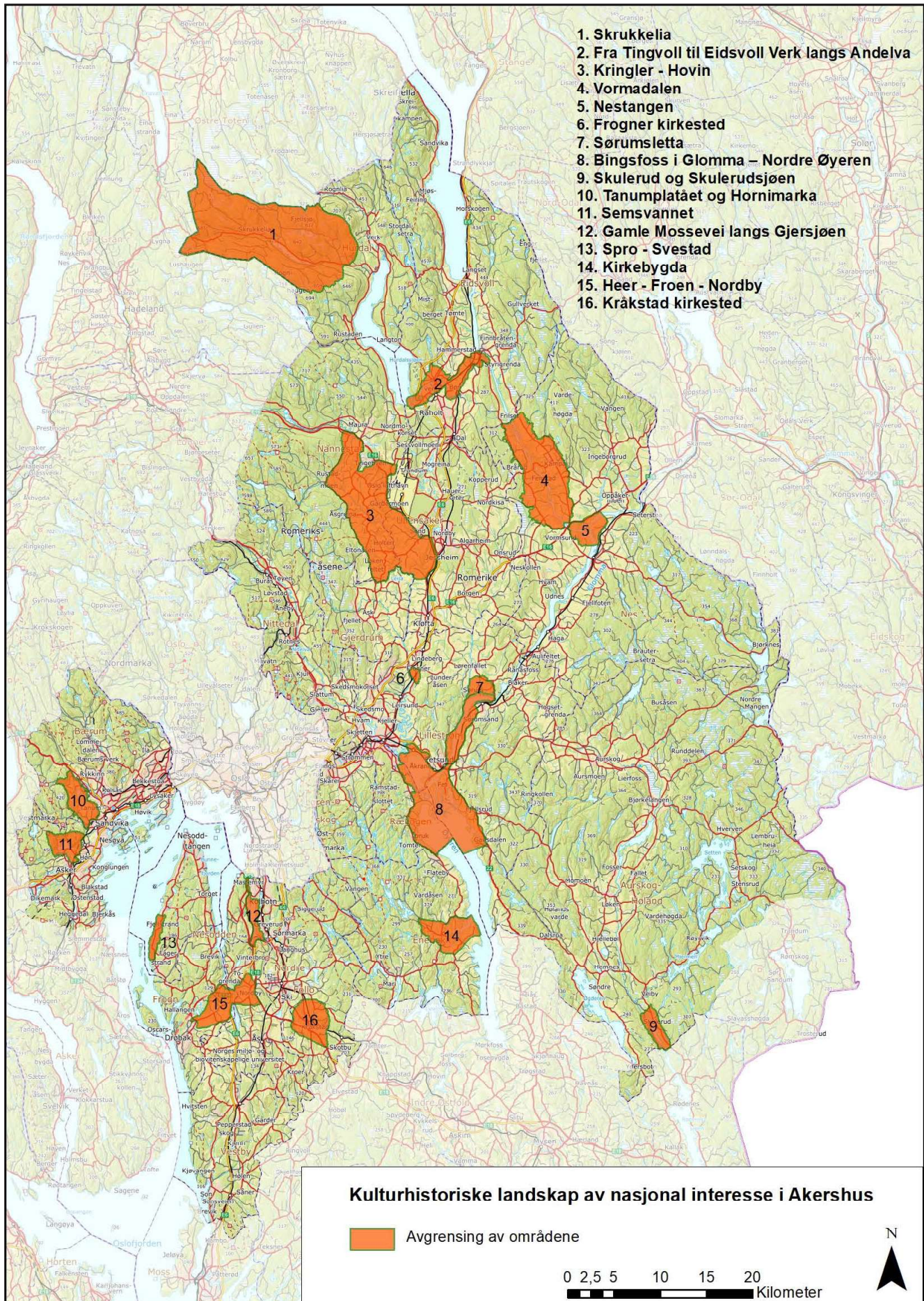
Akershus har gjennom flere hundre år vært landets viktigste knutepunkt, med de største vannveiene for transport og ferdsel. 13 kongeveger og fem av landets stamjernbaner gikk gjennom Akershus, der Hovedbanen fra 1854 og Kongsvingerbanen fra 1862 er de to eldste jernbanene.

Langs ferdselsårene mot hovedstaden gikk det en strøm av produkter fra distriktene rundt, til eksport, omsetning eller forbruk i Oslo, som var i ferd med å bli en industriby. Industrialiseringen førte til behov for stadig nye og bedre veier. Fra 1850 ble veiene bygget som chausséer, som fulgte terrengets kurvatur for å unngå uønskede stigninger. Gamle Mossevei er en av de første chausséene som ble anlagt i Norge.

Bosettingen i Akershus var knyttet til jordbruket til langt ut på 1800-tallet. De få tettstedene som fantes hadde gjerne oppstått ved verk og sagbruk og ved knutepunkter for handel og ferdsel. I kjølvannet av industrialisering og utbygging av samferdselsnettendret bosetningsmønsteret seg, og det vokste fram tettsteder og småbyer rundt industribedrifter, jernbanestasjoner og andre trafikk-knutepunkter. Nye samfunnsinstitusjoner kom også til å prege mange lokalsamfunn, slik som Landbrukshøgskolen på Ås og Dikemark sykehus i Asker.

Oslofjorden ble fra slutten av 1800-tallet et populært rekreasjonsområde for hovedstadens innbyggere. Først for borgerskapet, senere også for arbeidsfolk. Ladestedene og strandstedene blomstret opp som feriesteder, og det ble bygget hoteller, sommerpensionater og sjøbad. Etter hvert som ferie ble et gode alle fikk ta del i, ble det bygget mange hytter ved fjorden og i skog og mark.

I etterkrigstiden var det stor tilflytting og sterk befolkningsvekst i Akershus, og det finnes flere enhetlige områder som representerer etterkrigstidens sosiale og kooperative boligbygging. Etter 1960 vokste nye tettsteder fram som bilbaserte boligbyer, der bosetningen har liten forankring i lokale næringer, men er knyttet til et stort regionalt arbeidsmarked. Mange av innbyggerne i Akershus bor i områder som i praksis hører til Stor-Oslo.

Del 2

Omtale av de enkelte landskapene

1.	Skrukkelia	15
2.	Fra Tingvoll til Eidsvoll Verk langs Andelva	19
3.	Kringler – Hovin	23
4.	Vormadalen	28
5.	Nestangen	32
6.	Frogner kirkested	36
7.	Sørumsletta	40
8.	Bingsfoss i Glomma – Nordre Øyeren	44
9.	Skulerud og Skulerudsjøen	48
10.	Tanumplatået og Hornimarka	52
11.	Semsvannet	56
12.	Gamle Mossevei langs Gjersjøen	60
13.	Spro – Svestad	64
14.	Kirkebygda	68
15.	Heer – Froen – Nordby	72
16.	Kråkstad kirkested	76

1. Skrukkelia

Skogfinsk landskap og skogsarbeiderbygd

Hurdal kommune

Areal: 134,4 km²

Området ligger i landskapsregion 7) Skogtraktene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Landskapet omfatter store skogsområder med innslag av jordbruksdrift i Skrukkelia nordvest i Hurdal og grenser mot Oppland både i nord, vest og sør. Fylkesvei 180 går gjennom hele hoveddalføret. Området inkluderer også Skrukkelisjøen og Fjellsjøen.

BESKRIVELSE

Skrukkelia er et dalføre med den lange Skrukkelisjøen som et sentralt element. I liene ned mot Skrukkeli-

sjøen er det flere gårder med innmark. Sjøen er omkranset av sammenhengende skogsområder med bevarte spor etter bosetning. Her er det spor etter skogfinsk bosetting, seterdrift og skogbrukssamfunn under Mathiesen Eidsvold Værk. Fra stiene i området kan en se spor etter bosetningene med ødeåkre, åkerterrasser, steingjerder og hustufter og også en del stående bygninger.

I Skrukkelia regnes de fleste gårdene eller plassene som finneplasser. De første skogfinnene kom til Skrukkelia så tidlig som på 1630-tallet. Da hadde området ligget øde siden middelalderen, så skogsområdene var fylt med ressurser. På de mange ødegårdene fra middelalderen var jorda lett å ta opp igjen, og det var først og fremst her finnene valgte å bosette seg. Ut fra skriftlige kilder kan det se ut som

Det er store dimensjoner på denne rydningsrøysen på gården Falla. Foto: Sissel Riibe, Viken fylkeskommune

det var tidligere skogfinsk bosetning i Skrukkelia enn på Finnskogen. Dette kan ha sammenheng med at det i denne perioden var krig med Sverige, og at grenseområdene derfor ikke var egnede for bosetning.

Skogfinnene spilte en viktig rolle i oppdyrking og befolkning av flere grender i Hurdal. I starten drev de svedjebbruk, men mye tyder på at de i Hurdal raskt gikk over til lokale driftsmåter og endret byggeskikk. Det er ikke påvist rester etter finsk tun-struktur eller finsk byggeskikk i de bevarte tuftene. Andre tradisjoner ble beholdt og gitt videre, for eksempel er fletting av bjørkenever et lån fra finnekulturen. Finnene har satt dype spor i bygdas historie og er stamfedre og stammødre for en stor del av dagens hurdølinger.

Finneplasser finnes i store deler av Skrukkelia. I nord og nordvestenden av Skrukkelisjøen ligger for eksempel finneplassene som kalles Skrukkeligårdene. Det er fortsatt mange finnenavn som er i bruk i Skrukkelia, et av dem er Sylta ved gården Lundberg, som trolig kommer fra det finske *silta*, som betyr bru eller vadested.

Det er synlige tufter på flere av finneplassene, blant annet på Vollenga og Lundberg. Det er trolig spor etter badstuovner enkelte steder, men det er ellers ikke rester etter finsk byggeskikk, som for eksempel røykstuovner, i Skrukkelia. Landskapet med skogen og bosetningssporene representerer likevel skogfinnene som har satt dype spor i bygdas historie.

Vollenga gård som regnes som en finneplass, ligger høyt og fritt på nordsida av Skrukkelidalføret. Tunet har vært i bruk siden midten av 1700-tallet. Her finnes det fortsatt verdifulle slått- og beitemarker, blant annet fordi gamle driftsformer som slått med lå og bruk av hest og slåmaskin lenge ble holdt i hevd i det bratte Hurdalslandskapet. Knaisætra i lia sørøst for Skrukkelisjøen, som er fra slutten av 1600-tallet, var seter for Knaigårdene og har 16 godt bevarte bygninger, flere av dem er mer enn 150 år gamle. Knaisætra er den største og best bevarte setervollen i Akershus, selv om den opprinnelig var noe større enn det som er bevart i dag.

Storslått skoglandskap i Skrukkelia med Embretsæter til høyre i bildet. Foto: NRK

Lundberggårdene er blant de eldste gårdsbruka i Skrukkelia. I 1698 ble Lundberg delt i to bruk, Oppistua og Nistua. Det er bevart flere gamle hus omgitt av gammel kulturmark. Fra 1600-tallet og fram til 1970-tallet har brukerne vært husmenn, leilendinger og til sist forpaktere av sine bruk. Gårdene var i Mathiesenfamiliens eie fra 1788 til 1970-tallet da brukerne kjøpte av Mathiesen. Like ved gården ligger vakre Skrukkeli kapell fra 1923 langs fylkesveien. Kapellet ble tegnet av Henrik Nissen og ble oppført som en gave til Skrukkelia-folket av kammerherre Haaken Mathiesen.

Skogsarbeid har vært en viktig næring og Lundberggårdene representerer derfor viktige sider i dalens kulturhistorie. Embretsætra ble brukt som sagemesterbolig fra 1769, og er knyttet til skognæringen. Den er et godt eksempel på en husmannsplass fra midten av 1800-tallet, der alle husene trolig er eldre enn 1850 og i uendret stand. Embretsætra ligger øst for Skrukkelisjøen og var seter for Gjøding på 1660-tallet. Andre spor etter tømmerneeringen er fløtevoddemningen Ostetjernsdammen. Den ble bygget for å heve vannstanden og øke vanntrykket ved fløting nedover Osteelva til Skandølam vest for Skrukkelisjøen. Skrukkelia hadde også betydning for Glassverket Hurdal Verk (1755-1895). I tillegg til Hurdals vannkraft og trevirke til brensel var kvartsforekomstene i fjellgrunnen i Skrukkelia avgjørende for verkets produksjon.

Store skogområder i Skrukkelia og området rundt Øyangen ble i løpet av 1700-tallet kjøpt av handelshus i Christiania, fra 1860-tallet ble skogseiendommene i Skrukkelia en del av Linderudgodset. Eiendommen ble ytterligere utvidet da Mathiesenfamilien kjøpte Eidsvoll Verk i 1893 og Hurdal Verks skogseiendommer i 1896. Mathiesen Eidsvold Værk (MEV) eier fortsatt mer enn 3/4 av all skog i Hurdal. Mathiesen Eidsvold Værk kjøpte også en rekke gårder fra 1869 og fram mot 1900-tallet og hadde mange leilendingsbruk. I 1923 og 1955 ble deler av noen gårder og leilendingsbruk solgt til brukerne, og i denne prosessen oppstod det noen konflikter mellom grunneier og brukere.

LANDSKAPSKARAKTER

Landskapet utgjør et dalføre med den lange Skrukkelisjøen som et sentralt element. I de bratte liene ned mot Skrukkelisjøen er det flere gårder med innmark. Sjøen er ellers omkranset av større, sammenhengende skogsområder med bevarte spor etter bosetning. Her er det mange kulturminner i form av blant annet veifar, ødeåkre, tufter og stående hus som kan oppleves. De sammenhengende skogområdene gjør

at en kan oppleve det landskapet skogfinnene og senere andre jord- og skogbrukere bosatte seg i.

NASJONAL INTERESSE

De godt bevarte kulturminnene og landskapet i Skrukkelia viser godt historien om skogfinsk bosetning utenfor hovedområdet på Finnskogen. Bosetningen i utkanten av finnebosetningen skiller seg fra kjerneområdene, for eksempel var det mer kontakt mellom finner og nordmenn. Denne kontakten påvirket den materielle kulturen og dermed de bevarte kulturminnene. I tillegg forteller landskapet om skogbrukssamfunnet under Mathiesen-Eidsvoll Verk.

SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

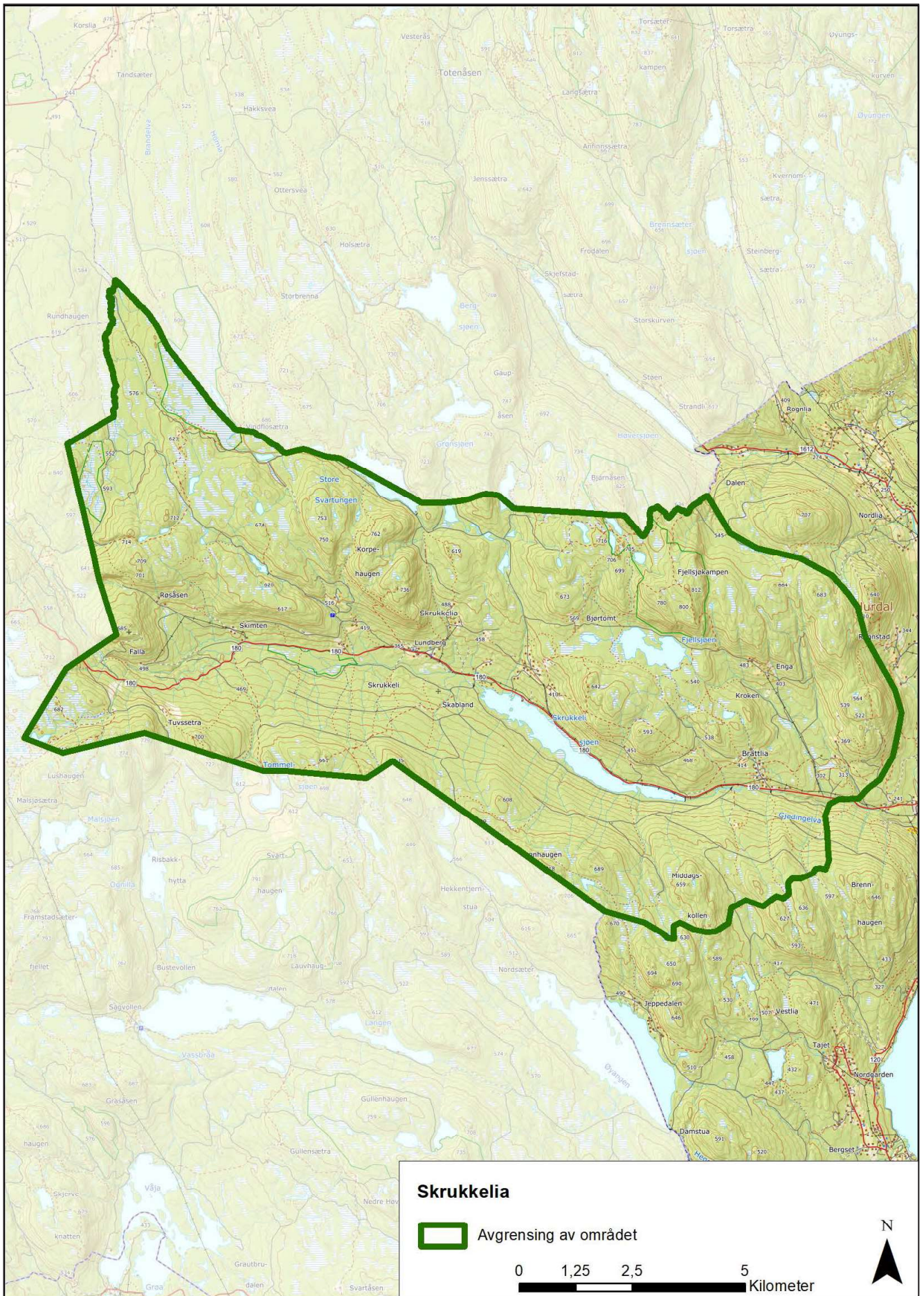
I 1995 ble Vollenga med som et spesielt verneverdig område i den nasjonale registreringen av verdifulle kulturlandskap fordi stedet sammen med blant annet Knaisætra representerer en kulturmarkstype som er sjelden i Østlandsområdet i dag, nemlig slåtteng- og beitemark.

Slåtteengene er sårbare for gjengroing, mens kulturminnene i området er sårbare for skader ved hogst.

KULA-området bør vises i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > Kulturminner som ikke er registrert bør måles inn og legges inn i Askeladden.
- > Ved hogst er det viktig at det blir tatt hensyn til kulturminnene i området. Mange av disse er ikke kartfestede og god dialog med fylkeskommunen kan bidra til å ivareta kulturminnene på best mulig måte.
- > Ved eventuelle utbyggingsplaner bør kulturminnene og deler av skogsområdene rundt bevares for å opprettholde landskapsopplevelsen.
- > De artsrike slåttengene bør skjottes for å holdes i hevd.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet. Landskapet og de bevarte kulturminnene i Skrukkelia er i dag lett tilgjengelig, men ødegårdene kan skiltes eller merkes for å gjøre historien mer synlig. På denne måten kan både skogfinsk historie og kunnskap om det senere skogbrukssamfunnet formidles til lokalbefolkningen og besøkende.

2. Fra Tingvoll til Eidsvoll Verk langs Andelva

Verkslandskap og lovens landskap

Eidsvoll kommune

Areal: 18,1 km²

Området ligger i landskapsregion 3) Leirjordsbygdene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Området strekker seg fra Bergerøya i enden av Hurdalssjøen i vest, langs Andelva gjennom Eidsvoll Verk, Sagmoen, Bønsdalen, Eidsvoll kirkested og tingsted og Bårlidalen til utløpet i Vorma ved Sundet i øst.

BESKRIVELSE

Området er et åpent småkupert jordbrukslandskap på slettene og ravinene langs Andelva, med skogområder

rundt. Området har en lang og lesbar historie som et sted for makt og stormenn, der mange viktige kulturminner er bevart og kan oppleves ved å følge vannveiene og kulturhistoriske stier. Pilegrimsleden går forbi Eidsvollsbygningen, jernverket, tingstedet, middelalderkirken og prestegården og binder det historiske landskapet sammen. Prestegården, som nå er pilegrimsherberge, har vært bolig for Eilert Sundt og Wergeland-familien, som har hatt sentrale roller i norgeshistorien. Landskapet består også av skog og jordbruksarealer på sletter og i raviner langs Andelva. Både Hovedbanen og Gardermobanen skjærer gjennom området.

Eidsvoll er sammensatt av eid – et sted hvor båter ble dratt over land, og voll – eng. I navnet ligger

Eidsvollsbygningen var samlingssted da grunnloven ble skrevet i 1814. Foto: Fredrik Eriksen, Riksantikvaren

Andelva ved Eidsvoll verk, der det gamle bygdesentret Piro er på motsatt side av elva for Eidsvollsbygningen. Foto: Ola Rønne, Viken fylkeskommune

koblingen mellom vann og land, og et sentralt element i landskapet er nettopp elvene som vannvei og vannkraft. Vorma og Andelva ligger der fortsatt med en stor mengde kulturminner i sin nærhet, som gjør det mulig å lese historien i landskapet og forstå betydningen stedet og vannet har hatt. Eidsvoll har også hatt en sentral beliggenhet i innlandet. Her møttes flere veier og stedet har gjennom historien vært lett tilgjengelig fra alle kanter. Vorma og Mjøsa ga tilgang til de nordre delene av innlands-Norge. Det gikk også veier sørover mot Oslofjorden, østover til Odal, og vestover til Hadeland og Valdres. Dagens tettsted i Eidsvoll er Sundet, der en kunne krysse Vorma. Sundet fikk trolig faste fergemenn da kongen fikk kontroll over småkongedømmene på Østlandet på 1100-1200-tallet.

Det er gjort mange arkeologiske funn i området. Bosetningsspor ved Andelva, Hurdalssjøen og Vorma, fra helt tilbake til steinalderen, forteller om vannveiens betydning. Gravhauger fra jernalder gir en umiddelbar opplevelse av forhistorien. Norges fjerde største gullfunn fra folkevandringstid, Stavifunnet med 419 gram gull, ble gjort like ved Eidsvollsbygningen. Dette gullfunnet vitner om stor rikdom og kan settes i sammenheng med stormenn i området. De kultiske og politiske sporene i landskapet understrekes av store kokegropfelt ved Andelva med usedvanlig store kokegropser.

Området rundt Eidsvoll kirke er et gammelt makt-sentrum som lå sentralt til i overgangen mellom sjø- og landtransport. På Eidsvoll kirkested har det vært en eller to trekirker før det ble bygget en romansk steinkirke rundt år 1200. Kirken står ennå, men er gjenoppbygd og restaurert etter branner. Ved utgravninger på 60-tallet inne i den nåværende kirkens østre korsarm, er det dokumentert graver eldre enn den romanske steinkirken. I Olav den helliges saga nevnes også en kirke på Eid gård. Kirka, kirketuften inne i den stående kirka og middelalderkirkegården er automatisk fredet. Herfra går det en tydelig hulvei ned mot Vorma og Sundet. Hulveien er svært markert med bratte sidekanter som er opp mot fire meter høye.

Den sentrale beliggenheten gjorde at det ble lagt et tingsted, Eidsivatinget, ved gården Eid i 1022. Gården kan ha ligget mellom Eidsvoll kirke og prestegården, tingstedet antas å ha ligget ved Eidsvoll kirkested. Eidsivatinget ble holdt med representanter fra Hedmark, Hadeland og Romerike, senere også Gudbrandsdalen og Østerdalen. I over 600 år hadde Eidsivatinget sete på Tingvoll ved Eidsvoll kirke. Nøyaktig lokalisering og avgrensning av tingstedet er uavklart, men det antatte stedet er automatisk fredet som en tradisjonslokalitet. På stedet er det satt opp en minnestein med teksten: «Her stod Eidsivatinget. For lov og rett. Reist av Eidsvoll bygd 17. juni 1958».

Eidsvoll har hatt en viktig rolle i lovgivning og styre fra det ble tingsted i 1022, gjennom middelalderen til ca. 1620, og igjen i 1814. Eidsvollsmennene kjente godt til landslovene, og de er brukt som inspirasjon i arbeidet med grunnloven. Det er ikke tilfeldig at vi fortsatt bruker ordet ting, i blant annet Storting, lagting og odelsting, Eidsvollsmennene tok tingbegrepet med seg. At de samlet seg nettopp i Eidsvollsbygningen som var hovedbygningen på Eidsvoll Verk er heller ikke tilfeldig. Carsten Anker, som eide Eidsvold Verk, var en av landets rikeste menn og en venn av prins Christian Frederik. Eidsvollsbygningen som ligger fint til ved Andelva er nå det nasjonale minnesmerket over Riksforsamlingen i 1814.

Jernverksdriften ved Eidsvoll verk startet i 1624. Verket var et smelteverk for jern, drevet av vannkraft fra et av vannfallene i Andelva. Verket etablerte senere både teglverk og tresliperi i tilknytning til elva. Slagghauger fra jernverket ligger fortsatt i landskapet rundt verket og gir, sammen med de bevarte bygningene, en opplevelse av stedets historie.

Rundt Eidsvoll Verk var det mange små selveide landbrukseiendommer som oppsto som følge av at verkseier Theodor von Schlanbusch i 1746 testamenterte Verkets jord- og skogeiendommer til arbeidere ved Verket, til sammen 48 plasser. Flere av disse er fortsatt bevart.

I 1854 åpnet landets første jernbane mellom Kristiania og Eidsvoll. Det var en direkte følge av sagbruksnæringens behov for effektiv transport av varer til Christiania. På 1850-tallet ble det oppført et damp-sagbruk på Berger gård. I 1857 ble det bygget et glassverk på gården som brukte avfall fra saga til å fyre med. Industrien økte på 1870-tallet blant annet med treforedling i Bønsdalen ved Andelva. Bønsdalen ble utviklet til et stort industriområde og her er fortsatt fabrikkbygninger, administrasjonsbygninger og arbeiderboliger bevart. Kunstmaleren Arne Ekeland (1908-1994) var født i Bøn. Med sin blanding av fabrikkstrøk og bondeland danner Bøn bakgrunnen i Ekelands malerier.

LANDSKAPSKARAKTER

Området omfatter verkslandskap, skog og jordbruksarealer på sletter og i raviner langs Andelva. De ulike delene av området knyttes sammen av vannveiene som gir en umiddelbar opplevelse av det som var landskapets viktigste element. Både muligheten til å ferdes på vannet og de tilrettelagte turveiene gjør landskapet tilgjengelig for opplevelser. Tidsdybden i dette landskapet er også tydelig, synlig og lett lesbar. Her finnes bosetningsspor tilbake til steinalder, gravhauger fra jernalder, tingsted og kirkested fra middelalder, bevarte kulturminner fra industri-historien og Eidsvollsbygningen som symboliserer nasjonsbyggingen i 1814.

NASJONAL INTERESSE

Den sentrale beliggenheten i innlandet med nærhet til vannveiene og vannkraften har gjort stedet til et knutepunkt for flere nasjonalt viktige hendelser. Landskapet har hatt stor betydning for lov og rett. Som tingsted for Eidsivatinget i flere hundre år og som samlingssted for Eidsvollsmennene i 1814 har det høy symbolverdi. Landskapet har også hatt stor betydning i industrihistorien. Den store tidsdybden og en stor mengde bevarte kulturminner kan oppleves i dagens landskap.

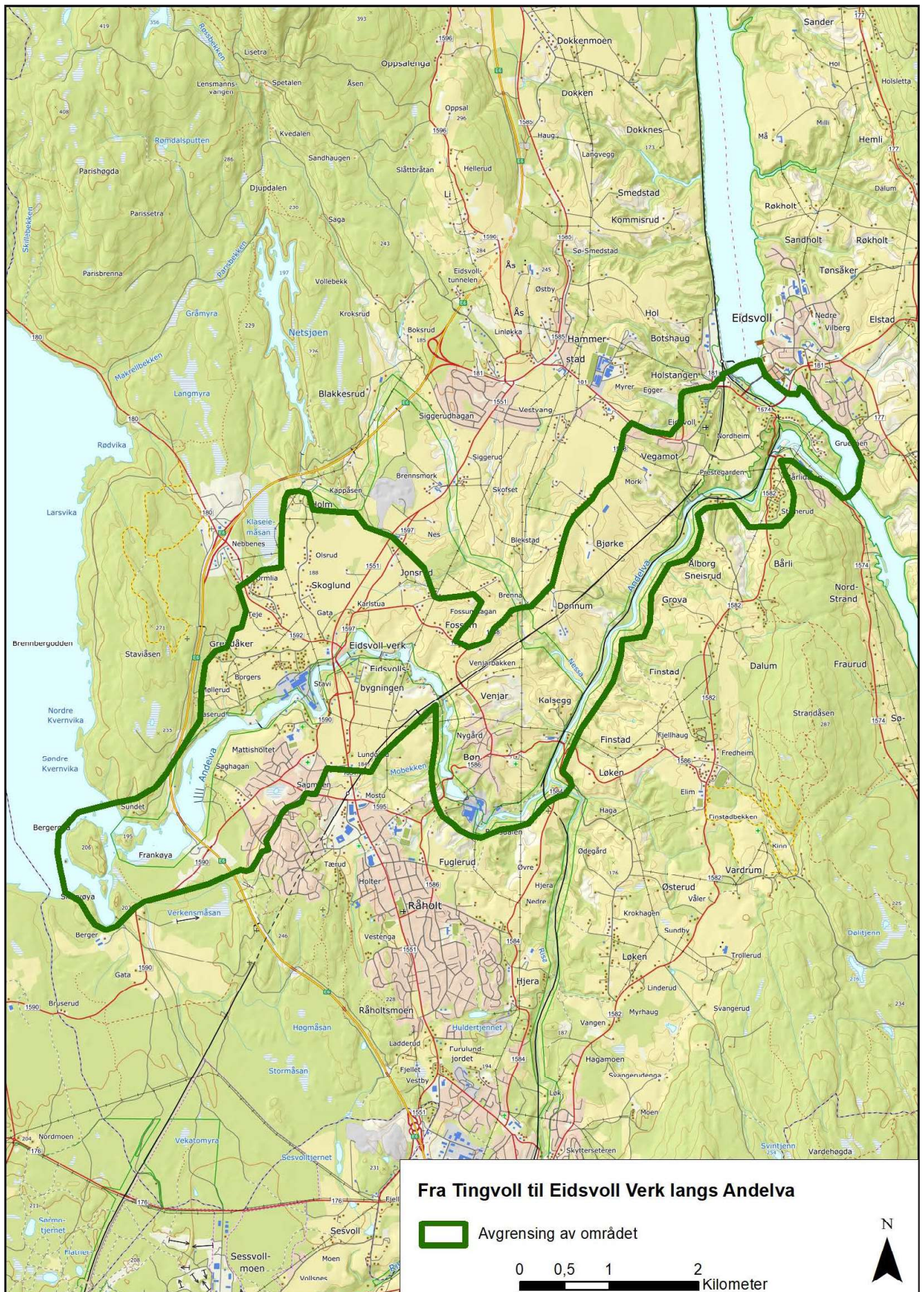
SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

Området er sårbart for blant annet utbyggingspress og det er viktig at man planlegger tiltak innenfor området på en måte som ivaretar kulturminnene og sikrer opplevelsen av historien i dette mektige landskapet.

KULA-området bør vises i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > Ved utbygging bør en ta hensyn til landskapets hovedstrukturer og at de sentrale kulturminnene får beholde sin dominerende plass i landskapet.
- > Fortsatt landbruksdrift på jordbruksarealene er vesentlig for å ivareta landskapets karakter.
- > Bebyggelse og struktur på gårdstun og plasser bør søkes beholdt.
- > Ny bebyggelse bør forholde seg til eksisterende skala og struktur.
- > Elementer som underbygger det historiske landskapets karakter bør ivaretas, slik som gravhauger, bosetningsspor, hulveier og andre veifar. Landskapet rundt de automatisk fredete kulturminnene bør bevares.
- > Eidsvollsbygningen og Eidsvoll kirke bør få beholde sin framtrede plass i landskapet.
- > Industrihistorien langs Andelva bør ivaretas gjennom bevaring av bygninger og anlegg eller dokumentasjon.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet. Der det ikke allerede er turløyper og skilt kan utvalgte steder tilrettelegges bedre og flere skilt, eller stolper med digital informasjon, kan settes opp. Fylkeskommunen har planer om å lage en informasjonsfilm som vil bli tilgjengelig via YouTube og kan brukes til formidling.

3. Kringler – Hovin

Kong Raknes landskap i rik jordbruksbygd

Ullensaker og Nannestad kommuner

Areal: 85,9 km²

Området ligger i landskapsregion 3) Leirjordsbygdene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Området ligger i den nordre delen av Romerikssletta på Øvre Romerike. Landskapsrommet er avgrenset av Romeriksåsen i vest og av Oslo lufthavn på Gardermoen, E 16 og tettstedet Jessheim i øst. I sørøst avgrenses området sør for Hovin kirke, i sørvest av kommunegrensa mot Gjerdrum og mot nord av E 16 og Nannestad sentrum. Romerike landskapsvern-område og det utvalgte kulturlandskapet Øya – Nordre Eik inngår i området.

BESKRIVELSE

Sør for Hurdalsjøen og Mjøsa, mellom vidstrakte åser i øst og vest, ligger Romerikssletta, dekket med tykke lag av marine løsmasser avsatt under isens siste tilbaketrekking. Her møter moer med store grus- og sandavsetninger de store leirjordsområdene langs elva Leira, som renner sørover mot Øyeren. Landskapet er formet av elver og bekker som har gravd dype raviner i sand og leire gjennom flere tusen år. Ravinelandskapet, med stort naturmangfold, er bevart i et jordbruksområde der det på 1960–1970-tallet ellers var mye bakkeplanering.

Store deler av området er rikt på arkeologiske spor som vitner om bosetting og aktivitet langt tilbake i tid. Her finner vi mange gamle gårdsnavn, et stort antall gravhauger, oldtidsveier, bosetnings- og

Raknehaugen fra 500-tallet ved Ljøgodttjernet er Nord-Europas største gravhaug. Foto: Ola Rønne, Viken fylkeskommune

dyrkingsspor og gjenstandsfunn. Det er også knyttet sagn til flere steder i området: om Raknehaugen og kong Rakne, om slaget ved Låke i 1240, og om bauta-steinen Vigsteinen like ved jernaldergravfeltet på Vigsteinmoen, den største samling gravhauger på Romerike.

Jordbruksarealene ligger i hovedsak under marin grense (200 moh), hvor det er stort innhold av næringsrik leire- og siltjord som gir et godt grunnlag for jordbruksdrift. Her har det vært bosetning og jordbruk helt tilbake til yngre steinalder, fra omlag år 2 500 f.Kr.

Gårdene har alltid ligget på høydene mellom ravinene og på kanten av sandmoplatået ut mot leirjordsområdene, omgitt av vide jorder med korn- og grasproduksjon. I ravedalene er det dels åpne, terrasserte beitebakker og dels tett, frodig blandings-skog. I Romeriksåsen i vest og på de skogkledde sandmoene i øst, lå gårdenes utmarksområder. Enkelttun dominerer, men det finnes også dobbelttun som på Sø- Kringler med et intakt bygningsmiljø fra 1800-tallet. Det finnes også fellestun og tunklynger, som på Garder like vest for flyplassen, der bosettingsspor og gravhauger gir miljøet stor tidsybde.

De mange husmannsplassene, som ofte lå i ytterkant av gårdsområdene, har også vært med på å prege landskapet. På moene er det et karakteristisk trekk at plasser og småbruk er samlet i klynger og langs veiene.

Områder med -riki i navnet, slik som raumaricii (Romerike), er eksempler på skandinaviske småkongedømmer som vokste fram i folkevandringstid og merovingertid (400 – 570 e.Kr.). I merovingertid ble det reist flere storhauger som markerer maktsentra innenfor slike kongedømmer. Haugene dominerte i landskapet og var viktige religiøse, sosiale og makt-politiske monumenter.

Den største av disse er Raknehaugen, som også er Nord-Europas største gravhaug. Den ble reist ved Ljøgodttjernet, med stor sannsynlighet i løpet av én vinter og sommer i perioden 533-551 e. Kr. Den har opprinnelig vært over 18 meter høy og 77 meter i diameter og er bygget opp av nær 75 000 tømmerstokker. Det knytter seg mange sagn og historier til haugen. Den sies å være reist over kong Rakne, men han kan ikke identifiseres som en historisk skikkelse. En slik haug vitner om stor makt og kontroll, og har i lang tid påvirket bruken av landskapet.

Området rundt Raknehaugen, hvor rideveien fra Nannestad møtte oldtidsveien mellom Mjøsa og Oslofjorden, var også et viktig knutepunkt i jernalderen og

middelalderen. I middelalderen gikk pilegrimsveien til Nidaros gjennom området. I dag går leden lenger øst, men har en avstikker innom Raknehaugen, som i alle tider har vært et lokalt samlingssted. På begynnelsen av 1800-tallet ble Raknehaugen viktig for den oppblomstrende historiske og nasjonale interessen i lokalsamfunnet.

Gården Hovin, sør for Raknehaugen, har et navn som betyr enga ved hovet. Navnet indikerer at gården var et førkristent politisk og religiøst senter. Rike arkeologiske funn fra de omkringliggende gårdene viser at befolkningen har hatt tett kontakt med eliten i resten av Nord-Europa gjennom eldre jernalder (500 f.Kr. – 570 e.Kr.). I middelalderen utgjorde Hovin senter i et storgods. At det ble reist en kirke her forteller om maktkontinuitet gjennom religionsskiftet. Like ved dagens kirke fra 1695 ligger Hovin prestegård og den tidligere sorenskrivergården Hovin østre med fredet hovedbygning.

I middelalderen var det flere kirkesteder innenfor området, og noen av dem eksisterer fortsatt. Blant annet Nannestad kirke som er en romansk steinkirke fra middelalderen. Ved kirkestedene er det gamle veifar, gravhauger og andre arkeologiske funn som vitner om bosetting langt tilbake i tid. Både på Hovin, i Holter og i Nannestad er det prestegårder ved kirkene, og i nærheten har det vokst fram små bygdesentre.

Øya – Nordre Eik er et sjeldent godt bevart ravinelandskap med både biologiske og kulturhistoriske verdier. Gårdene ligger her på et dels sanddekt leirplatå, og utgjør kjerneområdet i et sammenhengende ravinelandskap langs Leira. Her opprettholder beiting et åpent landskap og ivaretar den rike vegetasjonen i området.

Langs Leira er det flere fossefall som tidligere ble utnyttet til kvern-, mølle- og sagbruk. Det viktigste fossefallet for sag- og møllevirksomhet var Kråkfoss lengst sør. Leira ble også brukt til tømmerfløting helt fra 1600-tallet, muligens enda tidligere, selv om lite vannføring og langt og kronglete løp var en utfordring. Tømmeret ble fløtet nedover til de mange sagbrukene langs elva eller helt ned til lensene lenger sør.

Nærheten til Gardermoen, som har vært landets største ekserserplass og fra 1998 Norges hovedflyplass, har preget området økonomisk, kulturelt og sosialt. Ekserserplassen var en betydelig faktor for etablering av boligbebyggelse og mindre håndverksvirksomheter. Nært opp til og langs veiene som førte til militæranleggene dukket det opp mange husmannsplasser og småbruk som hadde ekserser-

Jordbrukslandskap med raviner i området Øya – Nordre Eik, som også har status som utvalgt kulturlandskap i jordbruket.

Foto: Sissel Riibe, Viken fylkeskommune

plassen som en av sine forutsetninger. Gårdene i området leverte også landbruksvarer til militæret.

LANDSKAPSKARAKTER

Dette er et storskala, bølgende jordbrukslandskap i nordre del av Romerikssletta der sandmoplatå møter leirjordsbygd med dype raviner. Elva Leira med mange sideelver og bekker bukker seg gjennom et landskapsrom avgrenset av Romeriksåsen i vest og Gardermoplatået med skogkledde moer i øst. Ravinelandskapet har stort naturmangfold.

Landskapet har en tydelig struktur med gårdstun på høydene i leirjordsområdene og på sandmoene ut mot ravinene, gamle husmannsplasser og småbruk i utkanten. Storhaugene Raknehaugen og Vilashaugen, et stort antall gravhauger og gravfelt ved gamle navnegårder, veifar og knutepunkt gir området stor tidsdybde. Bygdesentre har vokst fram rundt middelalderkirkesteder. Det er stor kontrast til tilgrensende Oslo Lufthavn på Gardermoen.

NASJONAL INTERESSE

Romerikssletta, som ble dannet etter siste istid, er landets største innlandsslette. Her møter vide grus- og sandmoer de store leirjordsområdene langs elva Leira med det største sammenhengende ravinelandskapet i Norge, som også er viktig i internasjonal sammenheng. Dette er en landskapstype som spesielt særpreger Romerike. Ravinelandskapet er bevart i et område som ellers er preget av mye bakkeplanering, som i seg selv er en viktig side ved det norske landbrukets utvikling og modernisering.

Landskapet har betydelige verdier med stor tidsdybde og mangfold. Landskapet gjenspeiler både makt og samfunnsforhold. Området ved Hovin og den monumentale Raknehaugen var et maktpolitisk senter på Romerike og et sentralt ferdselsknutepunkt i jernalderen og middelalderen. Den sosiale strukturen og kontrasten i det gamle bondesamfunnet mellom storgårder, husmannsplasser og småbruk er fortsatt lesbar.

SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

Øya – Nordre Eik er med i den landsomfattende satsingen *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket*. Satsingen er et samarbeid med brukerne i området. Det er utarbeidet egen forvaltningsplan for området og det tildeles årlige midler til investerings- og skjøtselstiltak som blant annet ivaretar kulturarven.

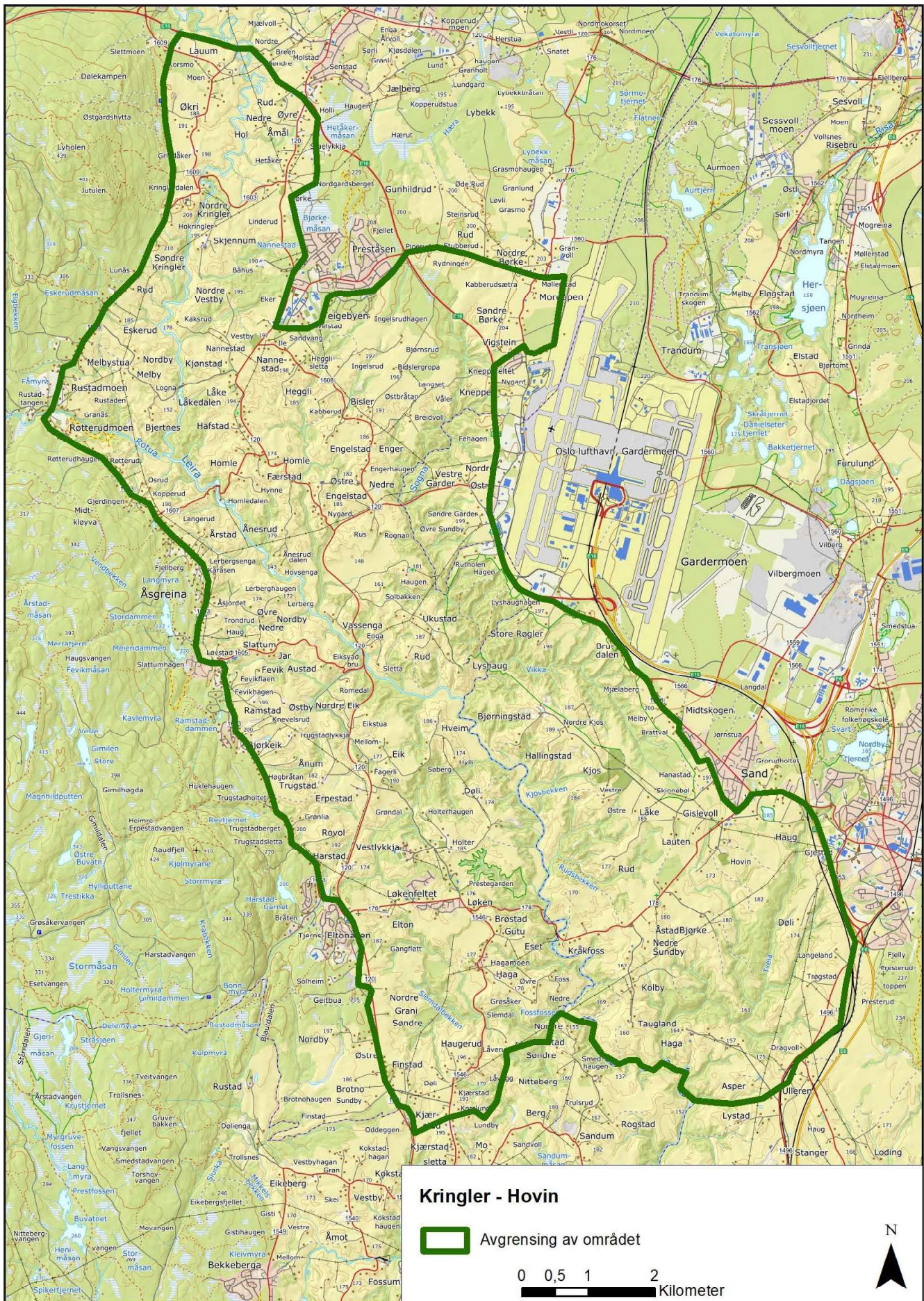
Det er tre områder innenfor KULA-området som er vernet etter naturmangfoldloven. Dette er Nannestad kapellangård naturreservat, Ljøgodtjern naturreservat og den delen av Romerike landskapsvernområde som ligger like sør for Oslo Lufthavn. Her gjelder verneforskriftene og forvaltningsplanene for de verneområdene. Bahusravinen er vernet gjennom plan- og bygningsloven.

Landskapet er sårbart for utbygging av boligfelt, næringsområder, bakkeplanering, masseinntak og andre arealkrevende inngrep som ikke er knyttet til landbruksdrift.

Hele KULA-området bør vises i kommuneplanenes arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanenes arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken. Disse må samtidig samsvare med bestemmelsene innenfor de deler av KULA-området som også er landskapsvernområde.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning innenfor dette landskapet:

- > Fortsatt landbruksdrift på jordbruksarealene og beiting i ravinene er vesentlig for å ivareta landskapets karakter.
- > Bakkeplanering, masseinntak og lignende bør unngås.
- > Bebyggelse og struktur på gårdstun og plasser bør beholdes.
- > Ny bebyggelse bør forholde seg til eksisterende skala og struktur.
- > Elementer som underbygger det historiske landskapets karakter bør ivaretas, slik som gravhauger, og gravfelt, gamle veier og alleer.
- > Kirkene og middelalderkirkestedene bør beholde en framtrædende plass i jordbrukslandskapet.

4. Vormadalen

Fra klassesdelt bondesamfunn til Norges kornkammer

Nes kommune

Areal: 52,8 km²

Området ligger i landskapsregion 3) Leirjordsbygdene på Romerike (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Landskapet omfatter et vidt jordbrukslandskap på vest- og østsiden av Vorma fra grensen mot Eidsvoll i nord og sørover til tettstedet Vormsund. Avgrensningen av området mot vest følger skogkanten og Vestsidavegen og mot øst i hovedsak skogkanten øst for Eidsvollvegen.

BESKRIVELSE

Vorma har sitt utspring ved Minnesund i Mjøsa og renner sørover gjennom landskapet, nesten uten fall

ned til Svanfossen og tilsvarende videre til der den møter Glomma ved Nestangen. Vorma er bred og dyp og i flomtider er den landets mest vannrike elv. Navnet kommer av at vannet i elva er varmere om vinteren enn i mange andre vassdrag og er sjelden islagt.

Landskapet langs elva består av hav- og fjordavsetninger med leirjord, enkelte elveterrasser og dype, bratte raviner med åer og evjer og mye tett vegetasjon. Ravinelandskapet er stedvis bakkeplanert og fulldyrket. Opp fra ravinene flater terrenget ut til store moer med fin sand og mjele (silt) oppå leira. Sør for Svanfossen vider Vormadalen seg ut med store, sammenhengende jordbruksarealer, der gårdsbruk med korndyrking fortsatt dominerer.

De aller fleste gårdene i Vormadalen ble ryddet i jernalderen. Gårdsnavn med røtter fra jernalderen, gravhauger og andre arkeologiske funn, vitner om

Svanfoss sluser i Vormo åpnet i 1912. Foto: Øivind Møller Bakken

Vormadalen med jordbrukslandskap og tett bevokste raviner på begge sider av elva Vorma. Foto: Veset gård.

lang tids bosetting og bruk av landskapet. I middelalderen ble det bygget kirke på Fenstad og det ble ryddet flere gårder. De første gårdene i Vormadalen, som ble anlagt i jernalderen, lå på rekke langs begge sider av elva der den mest næringsrike jorda finnes.

På 1600-1700-tallet ble det bygd mange nye bosteder. De fleste ble bygget som plasser på eiendommene til de gamle gårdene, i utkanten av jorder og i skogkanter, i hageskog og bråter eller i elvebakken ned til Vorma. Ved husmannstellinga i 1804 var det så mange som 410 husmannsplasser med jord i Nes. Husmannsvesenet var en viktig del av bondesamfunnet. Husmannen og bonden var gjensidig avhengig av hverandre, men sosialt var det stor avstand mellom dem.

Flere steder ble plasser samlet i nye grender, som Åland langs Kampåa på østsiden av Vorma der det rundt 1800 var 20-25 plasser. Ved Kampåa var det tidligere også en rekke sagbruk og møller drevet av vannkraften.

I løpet av 1900-tallet ble mange av husmannsplassene selveide småbruk, noen ble villabruk, og mange ble forlatt og oppgitt som bosteder. I Vormadalen er

det i dag noen få plasser igjen der de gamle husene er bevart.

De store, flate mjestrekningene lå lenge urørt, og det var først på 1900-tallet og særlig etter 1920 at disse områdene ble tatt i bruk, etter hvert som bedre grøfting, kunstgjødsel og bulldosere gjorde dette mulig. I Vormadalen finner vi de største sammenhengende mjelemoene på østsiden av elva. I dag utgjør mjelejorda den største og viktigste delen av jordarealet i Nes.

Etter andre verdenskrig har arealene til korndyrking økt mens husdyrholdet har gått ned. Nes er i dag en av de største kornkommunene på Romerike, og ligger i det som var Akershus fylke som hadde mest kornareal i landet. Jordbrukslandskapet i Vormadalen representerer således Norges kornkammer.

Innenfor dette KULA-landskapet ligger bygda Fenstad som omfatter områder nord og sør for Svanfoss og på begge sider av Vorma. I middelalderen ble det bygd kirke på gården Fenstad, og etter noen hundre år hadde navnet Fenstad fortrent Vormadalen som bygdenavn. Dagens kirke i Fenstad er en tømret korskirke fra 1703 som erstattet en eldre kirke.

Ikke langt fra kirken ligger Huser gård, som var presteenkesete i Nes.

I Vormadalen er det mange store to-etasjes midtkammerbygninger fra 1700- og 1800-tall på gårdene. Dette er en særpreget byggeskikk i dette området, og de er oftest godt bevart. Sammen med røde enhetslåver og gamle stabbur preger de landskapet på begge sider av Vorma. Det er stor kontrast mellom de store midtkammebygningene og husmannsstuene som er bevart på blant annet Veset og Horgen.

Før jernbanen kom til Eidsvoll i 1854 og Årnes i 1862, var elvene på Romerike viktige transportårer. I Vorma var det båttrafikk fra Mjøsa og sørover mot Glomma, og i Fenstad var det sundsted over Vorma ved Huser-sund mellom Huser og Strøm. Vel så viktig var tømmerfløtingen, som har foregått siden 1600-tallet, og opphørte i 1980.

For å lette båttrafikken ble elva regulert i 1859 med en demning ved Sundfossen i Eidsvoll. I forbindelse med reguleringen av vannstanden i Mjøsa ble Svanfossen lenger ned i elva demmet opp i 1910. Denne demningen hevet vannspeilet nok til å eliminere fallet ved Sundfossen ovenfor. Ny bru over Svanfossen bandt de to delene av Fenstad sammen, og Svanfoss ble et knutepunkt i bygda med damvokterbolig, butikker og sagbruk.

I 1912 ble det åpnet sluse forbi Svanfoss, som da var den eneste fossen i Vorma. Dette muliggjorde båttrafikk mellom Mjøsa og Glomma. I mange år var det livlig båttrafikk, og slusen var i regelmessig bruk. Med bilens inntog sank båttrafikken, og slusen ble stengt på 1970-tallet. Etter aktiv innsats fra lokale krefter ble den gjenåpnet i 1993, og båter kan igjen ferdes mellom Mjøsa og Glomma.

LANDSKAPSKARAKTER

Vorma er hovedstrukturen i landskapet, der den flyter gjennom en vid elveslette med bratte raviner langs elva i et jordbrukslandskap med lang bosettingshistorie. Oppover hele Vormadalen repeteres et mønster med gårder og tett bevokste raviner. På begge sider av elva finnes godt bevarte gårdstun med store midtkammerbygninger, røde enhetslåver og gamle stabbur. Kontrasten mellom store gårdstun omkranset av vide jordbruksarealer og små husmannsplasser i skogkanten er noen steder fortsatt tydelig. Midt i Vormadalen ligger Fenstad kirke med kirkegård fra middelalderen. Ved Svanfossen vokste det fram et lite bygdesenter i Fenstad etter at det ble bygget dam, bro og sluser i fossen.

NASJONAL INTERESSE

Vormadalen er et storskala jordbrukslandskap typisk for Romerike, som med sine vidstrakte kornåkre er en god representant for Norges kornkammer. På begge sider av Vorma er det godt bevarte gårdstun og et stort antall midtkammerbygninger, som er et særpreg ved Vormadalen.

Husmannsvesenet var en viktig del av samfunnet i Norge på 1700- og 1800-tallet, og i Nes var det spesielt mange husmenn. Den tydelige sammenhengen mellom de store gårdsbygningene og de bevarte husmannsplassene, viser godt den viktige historien om sosial struktur og kontrast i det gamle bondesamfunnet.

Svanfoss sluser regulerer vannstanden i landets største innsjø Mjøsa og har således en viktig historie og funksjon.

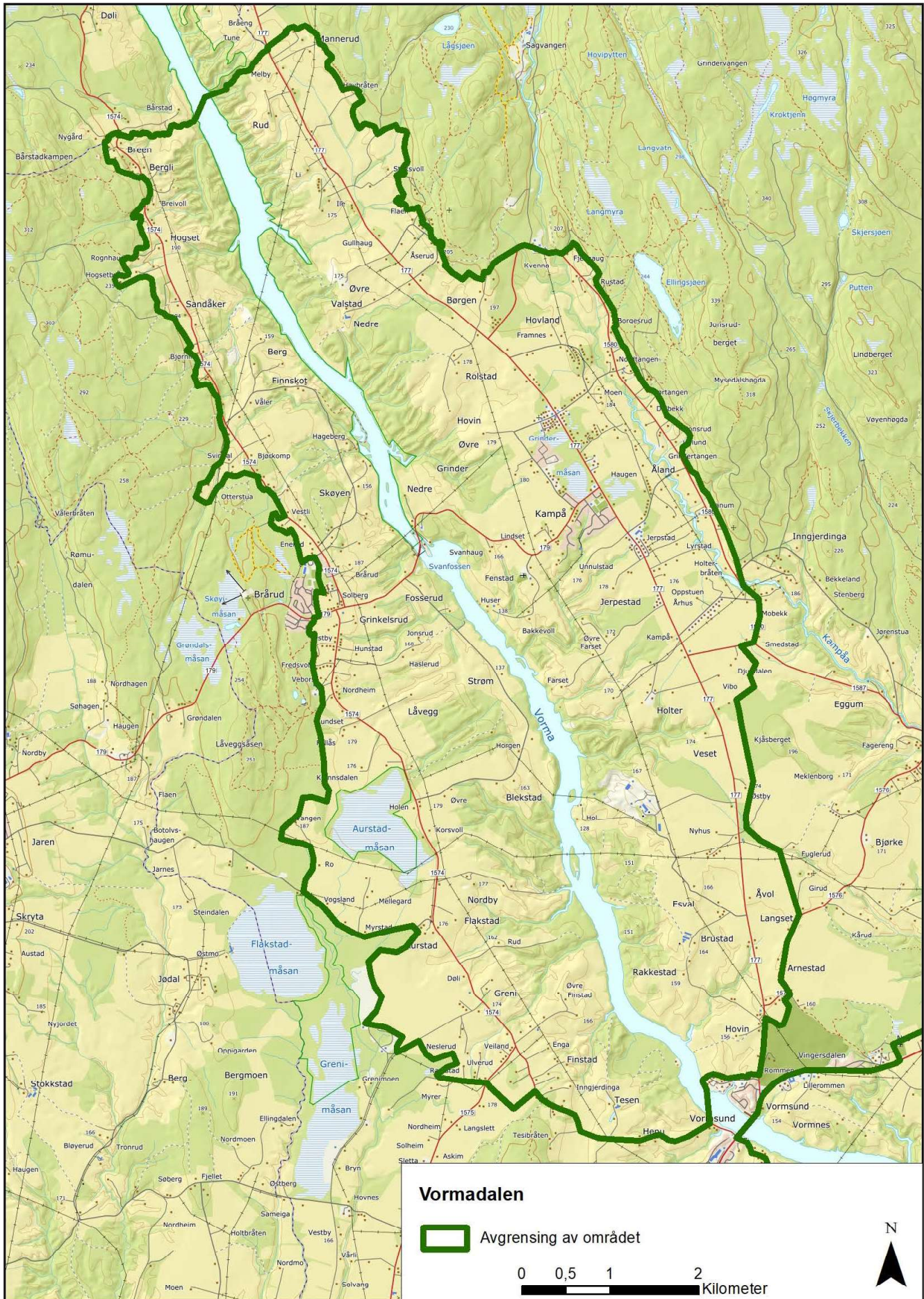
SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

Landskapet er sårbart for større boligfeltutbygging og næringsområder utenom gårdstun samt andre arealkrevende inngrep som ikke er knyttet til landbruksdrift.

Hele KULA-området bør vises i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning innenfor dette landskapet:

- > Fortsatt landbruksdrift på jordbruksarealene er vesentlig for å ivareta landskapets karakter.
- > Bebyggelse og struktur på gårdstun og plasser bør søkes beholdt.
- > Ny bebyggelse bør forholde seg til eksisterende skala og struktur.
- > Elementer som underbygger det historiske landskapets karakter bør ivaretas, slik som gravhauger, gamle veier, enkelttrær og alleer.
- > Fenstad kirke og middelalderkirkested bør beholde sin frittliggende plass i jordbrukslandskapet.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet. I Vormadalen er det mange aktiviteter og arrangementer i regi av både grunneiere, frivilligheten og kommunen som bidrar til dette. Disse bør videreføres.

5. Nestangen

Historisk kirkested der to store elver møtes

Nes kommune

Areal: 9,7 km²

Området ligger i landskapsregion 3) Leirjordsbygdene på Romerike (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Landskapet omfatter elvemøtet der Vorma munner ut i Glomma fra nordvest, sør for E16. Nord for elvemøtet ligger Nestangen med Nes kirkeruiner på en høyde ute på spissen. I tillegg omfatter det jordbruksarealer på østsiden av Glomma og på sørsiden av Vorma. I sør grenser området til tettstedet Årnes.

BESKRIVELSE

De store elvene Glomma og Vorma som renner gjennom nordøstre del av Romerike skjærer gjennom Nes og deler kommunen i tre. Landskapet langs elvene består av hav- og fjordavsetninger med leire og silt (mjelle) som mange steder er gjennomskåret av raviner. På østsiden av Glomma er sandavsetninger lagt opp i elvens innersving.

I samløpet mellom Vorma og Glomma er det dannet et stort, spisst nes med bratte bakker og raviner ned mot elvene. Sør for Vorma og øst for Glomma – på motsatt side av Nestangen – er det store sletter ut mot elvesvingene.

Nes kirkeruiner fra middelalderen. Foto: Kristoffer Andersen, Nes kommune

Husmannsplassen Ullershovfallet ved Glomma. Foto: Kristoffer Andersen, Nes kommune

Gamle gårdsnavn, gravhauger og gravfelt fra jernalderen, samt spor i dyrket mark etter eldre tiders bosetting og aktivitet, vitner om at landskapet her har vært bosatt og i bruk fra langt tilbake i tid. Det er synlige gravhauger på gårdene Vormnes, Vormsund, Ullershov og Haug. På østsiden av Glomma ligger det rester av et større gravfelt på gården Henni. Her sto det også en kirke som ble lagt ned tidlig på 1600-tallet.

Området preges i dag av gårdsbruk med store jordbruksarealer der korndyrking dominerer på slettene. Det er også en del husdyrhold og eng. I ravedalene er beiter stedvis holdt i hevd. Enkelte ravedaler og elvebredder er skogkledte. På Nestangen er det også store naturverdier, samt gammel hagemark og slåttemark og et særpregede beitelandskap. Gårder med bygninger fra både 1700-, 1800- og 1900-tallet gjenspeiler utviklingen i landbruket.

Nestangen heter på folkemunne også Gamle Nes. Ytterst på neset ligger Nes kirkeruiner i vakre omgivelser. Kirkens geografiske plassering er ikke tilfeldig. Stedet var et viktig knutepunkt den gang elvene utgjorde de viktigste ferdselsårene i innlandet.

Gårdsnavn som Ullershov og Disen er knyttet til norrøn mytologi og tyder på at området allerede i førkristen tid kan ha vært et kultsentrum.

Romerike var sannsynligvis alt i førkristen tid delt i tre tinglag (tridjunger); Sørums, Ullensaker og Nes. På 1100-tallet ble Nes kirke oppført som en av Romerikes tridjunkskirker, det vil si en av tre hovedkirker på Romerike. Det er antatt at den kan ha hatt en forgjenger i tre som ble bygget så tidlig som på 1000-tallet.

Nes kirke ble opprinnelig bygget som en steinkirke i romansk stil. Kirken gjennomgikk flere byggetrinn og ombygginger i løpet av sin 700-årige historie. Den siste store ombyggingen fant sted i 1697, da kirken fikk sin nåværende form som korskirke preget av nordisk barokk. De tidligere bygningsfasene er i dag synlige i form av fundamenter i bakken inne i kirken.

I 1854 ble kirken herjet av brann etter et lynnedslag, og på grunn av rasfare ble den ikke gjenoppbygd. Inventaret som ble reddet ble flyttet til den nye kirken som ble oppført i 1859-1860 ved den nye hovedvegen (dagens E16) omkring en km lenger nord.

Sammenraste deler av ruinene ble rekonstruert slik at murene i dag framstår som nesten komplette opp

til takhøyde. Ruinene er senere blitt reparert og konservert flere ganger. I 2010 ble det innviet et nytt, moderne klokketårn ved kirkeruinene.

Nes kirkeruiner er en viktig arena og et viktig møtested også i våre dager, og brukes fortsatt til gudstjenester, bryllup og arrangementer. Det er et stort lokalt engasjement for å skjytte om Nes kirkeruiner og landskapet rundt.

Før jernbanen ble anlagt til Eidsvoll i 1854 og til Årnes i 1862, var elvene på Romerike viktige transportårer. Nestangen var da et viktig trafikknutepunkt, med forbindelser og sundsteder over både Glomma og Vorma. Det viktigste sundstedet i Nes var trolig ved Vormsund gård på østsiden av Vorma. I 1909 ble sundstedet ved Hennisand på østsiden av Glomma erstattet av bru ved Årnes, etter at Årnes erstattet Vormsund som kommunesenter. Det betød slutten for Nestangen som trafikalt samlingspunkt i bygda.

På 1670-tallet tok stattholder i Norge, Ulrik Frederik Gyldenløve, initiativ til at det ble bygget en militær skanse rundt Nes kirke. Skansen var et ledd i en kjede av befestningsanlegg langs Glomma for å styrke forsvaret mot Sverige på 1600-tallet. Befestningen rundt Nes kirke dekket fergestedene ved Vorma og Glomma.

Noen år etter fredsslutningen med Sverige i 1679 ble Nes skanse lagt ned og fjernet og senere avløst av Blaker skanse ved Glomma lenger sør. Det er fortsatt noen spor igjen etter den militære virksomheten.

Nestangen er et svært rasutsatt område. 20. september 1725 gikk det store raset på Nestangen som kalles Ullershovfallet. Alle husene på begge Ullershov-gårdene raste ut i Glomma, og nye hus ble satt opp lenger inn på land. På Nordre og Søndre Ullershov finnes det fortsatt bygninger fra den første gjenoppbyggingen. Disen gård ble på den tiden prestegård på grunn av sin sikrere plassering lenger unna neset.

Etter det store leirskredet i 1725 har det gjennom årene inntruffet flere store og små ras i området. For å sikre mot ras ble det i perioden 1965-1975 foretatt store elveforbyggingsarbeider i strandkanten rundt hele Nestangen.

LANDSKAPSKARAKTER

Elvemøtet til Vorma og Glomma og det markante neset nord for dette, utgjør de naturskapte rammene for landskapet. Nestangen, som var et viktig knutepunkt for ferdsel over land og på elvene, ligger sentralt plassert ved elvemøtet. Ytterst på Nestangen ligger middelalderkirkestedet med Nes kirkeruiner svært synlig over elvemøtet, og med vid utsikt i alle himmelretninger.

Jordbrukslandskapet langs elvene er en vesentlig del av den kulturhistoriske opplevelsen. Dette er et åpent og bølgende jordbrukslandskap med åkerland, ravinedaler, beiter, og store gårder med bygninger fra

1700 - 1900-tallet som gjenspeiler utviklingen i landbruket. Gravhauger og andre kulturminner fra førkristen tid gir området stor tidsdybde.

NASJONAL INTERESSE

Et særpreget landskap har oppstått der de store elvene Vorma og Glomma møtes i dette karakteristiske leirjordsområdet. Det er grunnlaget for at Nestangen har vært et viktig knutepunkt for ferdsel over land og på elvene, og derfor var et sentralt sted på Romerike i uminnelige tider. Nes kirkeruiner som ligger på tangen, var en av Romerikes tre hovedkirker i tidlig middelalder. Skansen som ble bygget ved kirken viser stedets strategiske betydning i forsvaret mot Sverige. Mye tyder på at Nestangen allerede i førkristen tid var et kultsentrum, og at det har vært kultstedskontinuitet fra jernalderen og frem til i dag. Landskapet med kirkeruiner, ny kirke, gravhauger, gamle sundsteder, prestegård og øvrige gårdstun utgjør et helhetlig kulturlandskap med stor tidsdybde.

SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

Nestangen ble utpekt som nasjonalt verdifullt kulturlandskap i fylkesmannens rapport 1994-1995 og har status som helhetlig kulturlandskap i Miljødirektoratets Naturbase. Nes kommune har utarbeidet en skjøtelsesplan for området. Nes kirkeruiner er en del av Nes samlinger, som hører inn under Museene i Akershus.

Landskapet er sårbart for utvidelse av tilgrensende tettsteder, ny bebyggelse utenom gårdstunene og andre arealkrevende inngrep som ikke er knyttet til landbruksdrift. Å opprettholde beitene med riktig beitetrykk er utfordrende. Det er også utfordrende at bygninger på gårdstun går ut av bruk.

Hele KULA-området bør vises i kommuneplanenes arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssoenen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning innenfor dette landskapet:

- > Middelalderkirkestedet med Nes kirkeruiner bør få beholde sin framtreddende plass i landskapet.
- > Fortsatt landbruksdrift på jordbruksarealene og beiting for å begrense gjengroing er vesentlig for å ivareta landskapets karakter.
- > Bebyggelsen og strukturen i gamle gårdstun og plasser bør søkes beholdt.
- > Ny bebyggelse bør forholde seg til eksisterende skala og struktur.
- > Elementer som underbygger det historiske landskapets karakter bør ivaretas, slik som gravhauger, gamle veifar, enkelttrær og alleer, åkerholmer, gårdsdammer med mer.

6. Frogner kirkested

Middelalderkirkested på jordbruksplatå

Lillestrøm kommune (Sørum før 2020)

Areal: 1,4 km²

Området ligger i landskapsregion 3) Leirjordsbygdene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Frogner kirkested og Frognergårdene ligger i et jordbrukslandskap rett sør for tettstedet Frogner, vest i det som tidligere var Sørum kommune på Romerike. Området ligger mellom elva Leira i vest og sideelva Jeksla i øst, og strekker seg til og med Myrergårdene i sør. I nord og nordvest avgrenses området av tettbebyggelse. Norges eldste jernbanestrekning, Hovedbanen, krysser området i vest og Gardermobanen krysser området i øst.

BESKRIVELSE

Hele Frogner lå under havet etter istiden. Elver og bekker har formet den gamle havbunnen og skapt

ravinedaler. Jordsmonnet består for det meste av leire, og stedvis kvikkleire. På høydedragene hvor gårdene er plassert, ligger det elveavsetninger som gir gode dyrkingsforhold. Området preges av jordbruksarealer med gårdsbebyggelse, i tillegg til noen få eneboligtomter og et felt med nye blokker i nord.

Sognet het opprinnelig Gauteid, men da kirken fikk navn etter Frognergårdene, som ligger sentralt i området, ble etter hvert Frogner også navn på sognet. Det er usikkert hva Frogner betyr. Det kommer fra Fraun, er trolig et veldig gammelt navn og kan være knyttet til den eldste faste bosetningen i et område. Navnets alder og mulige betydning tyder på at det har ligget gårder her i veldig lang tid, sannsynligvis tilbake til jernalder eller enda tidligere. Det er funnet gjenstander i området fra siste del av steinalderen, som er knyttet til jordbruksaktivitet.

Frognergårdene ligger på et markant platå i jordbrukslandskapet. Dette er en typisk plassering for de eldste gårdene. I jernalderen ble gravhaugene som

Den nye kirken med Frogner gamle kirke til høyre ligger i et bølgende jordbrukslandskap. Foto: Bodil A. Westby, Sørum kommune

Middelalderkirkestedet med Frogner gamle kirke. Foto: Turid Rikheim, Sørum kommune

regel plassert i nærheten av bosetningen. I området rundt Frognergårdene er det bevart en gravhaug og det har vært flere her som er fjernet. Dette tyder på at det har vært gårdsbebyggelse her i denne perioden.

Kirkestedet ligger ved den sørligste gården på fellestunet til Frognergårdene, øverst på en høyde i ravinlandskapet. Her er det kirkegård og kirke fra middelalderen i tillegg til en nyere trekirke. En runeinnskrift tyder på at den eldste kirken, som er en romansk steinkirke, ble bygget omkring 1200. Kirken

ble trolig etablert som privatkirke på storgården Frogner i løpet av 1100-tallet. Plasseringen av kirken på høydedraget viser kirkens og gårdeierens makt i samfunnet. Herfra kunne man ha oversikt over, og dominere omgivelsene.

I 1918 brant kirken og inventaret gikk tapt, men store deler av murene sto igjen. Den yngre trekirken, sør for den gamle, ble ferdigstilt i 1925 som erstatning for den nedbrente kirken. Middelalderkirken ble

gjenoppbygget i flere etapper fram til 70-tallet og ble vigslet til ny bruk i 1981.

Frogner var i flere hundre år anneks sogn i Sørums, det vil si at de ikke hadde egen prest. Frognergårdene som lå like ved kirkene har derfor hatt flere tilleggsfunksjoner gjennom tiden, som for eksempel husly for presten og andre kirkebesøkende. På 1800-tallet var det også skystasjon, gjestgiveri og landhandel på den sørligste gården på fellestunet. Alt dette vitner om at Frognergårdene har hatt en sentral posisjon både i bygda og på Romerike. Den nordligste gården på fellestunet den eldste bevarte bebyggelsen.

Frogner var og er mer sentralt enn resten av Sørums, når det gjelder kommunikasjon. Den Trondhjemske Kongevei, som før var hovedvegen fra Oslo til Trondheim, gikk gjennom Frogner. Denne var delvis sammenfallende med Pilegrimsleden og Oldtidsvegen, den eldste traséen går øst for kirkestedet og dagens Pilegrimsled går innom kirkene. Den Fredrikhaldske hovedvei tok av fra den Trondhjemske kongevei og gikk videre østover gjennom Sørums og til Halden. Traséene til disse tidligere hovedvegene er i dag endret, men deler av strekningene er bevart.

Da Hovedbanen ble åpnet og Frogner fikk jernbanestasjon i 1854, vokste det fram et lite sentrum rundt stasjonen nord og vest for jernbanen langs Trondheimsvegen. Dermed flyttet sentrumsfunksjonene seg fra Frognergårdene til motsatt side av jernbanen. Den arkitekttegnede stasjonsbygningen i sveitserstil er fra samme år som stasjonen åpnet og ligger nordvest i landskapet. Ved jernbanestasjonen ble det etablert meieri, butikker og bedrifter som førte til økt tilflytning. Utbyggingen av villaer økte fra 1950, og på 90-tallet og framover har det vært kraftigst fortetting og bygging av blokker.

Fra å tidligere ha vært preget av jordbruk og industri har Frogner i større grad blitt en bolig- og pendlerbygd hvor kun en liten del av innbyggerne jobber ved bostedet. Jordbruket er fortsatt aktivt med store sammenhengende jordbruksarealer.

LANDSKAPSKARAKTER

Middelalderkirkestedet ligger i et bølgende jordbrukslandskap med raviner, og elver i øst og vest. På et markant platå i landskapet ligger en middelalderkirke og en nyere kirke med kirkegård. På det samme platået ligger også de eldste tunene til Frognergårdene som kirken og deretter bygda har fått navn etter. Området er et historisk knutepunkt for ferdsel med

to tidligere hovedveger som har krysset hverandre her, i tillegg til Hovedbanen, med Frogner stasjon, som går på vestsiden av Frognergårdene. Gårdene, kirkene og etter hvert jernbanen har lagt grunnlaget for utviklingen av det som ble tettstedet Frogner på nordsiden av dette landskapet.

NASJONAL INTERESSE

Kirkene med pilegrimsleden, Frognergårdene og forhistoriske spor med sammenhengende åkre rundt, utgjør et helhetlig landskap med stor tidsdybde. Dette stedet har vært sentralt på Romerike i lang tid, med to hovedveier som møttes her. Deler av en av dem har også vært en oldtidsvei, og Pilegrimsleden som brukes i dag går innom kirkene på Frogner. Den sentrale beliggenheten gjør området mer sårbart, samtidig som opplevelsesverdien blir langt større enn om det hadde ligget for seg selv i et mindre utbygget landskap.

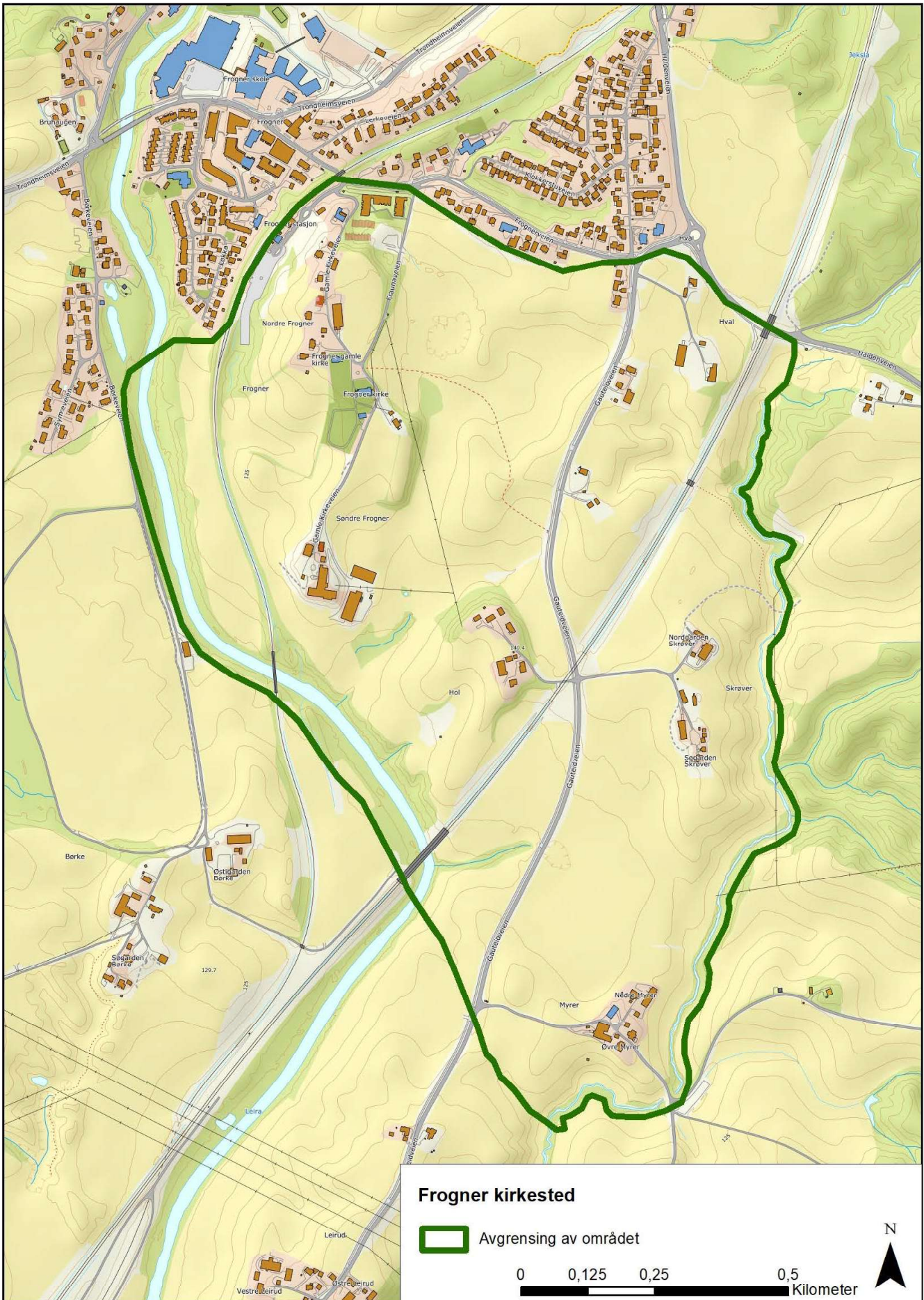
SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

Dette området er sårbart for utbygging og arealendring, fordi det grenser inn mot et av fylkets prioriterte tettsteder som skal vokse kraftig i årene som kommer. Det er generelt utbyggingspress i og rundt tettstedet Frogner. Øverst i kirkebakken er nye blokker under oppføring og på Hvalsjordet nordøst for området er det også planer om utbygging. Det er i tillegg planer om utvidelse av kirkegården sørøst for kirkene.

Hele KULA-området bør legges inn i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen, samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > I tillegg til at enkeltelementene med kulturhistorisk verdi bør bevares, bør også jordbrukslandskapet opprettholdes med aktiv drift.
- > Det er viktig at kirkene får fortsette å være godt synlige i landskapet og at ikke annen bebyggelse og endring av landskapet minker den visuelle virkningen de har.
- > Strukturen og den eldre bebyggelsen i gårdstunene bør beholdes.
- > Nye driftsbygninger bør få en form og plassering som tar hensyn til landskapet.

7. Sørumsletta

Sudreimsættas landskap

Lillestrøm kommune (Sørum før 2020)

Areal: 4,6 km²

Området ligger i landskapsregion 3) Leirjordsbygdene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Sørumsletta ligger sentralt i Midtbygda i tidligere Sørum kommune langs nordsiden av Glomma, på motsatt side av Sørumsand sentrum. Området avgrenses av elva Rømuia i vest, Haldenvegen i øst, Glomma i sør og Lørenfallet i nord.

BESKRIVELSE

Sørumsletta er et relativt flatt bølgende jordbrukslandskap med raviner langs Glomma. Haldenveien, som går på østsiden av sletta, het tidligere Øvre Fredrikhaldske kongevei og gikk fra Halden via Aurskog og Blaker til Frogner hvor den møtte den Trondhjemske kongevei. Ved Elvestad var det fergested for kryssing av Glomma. Vannveiene, ferdselsårene og gode dyrkingsforhold har gjort Sørumsletta til et sentralt og attraktivt sted i lang tid. Fra sletta er det vid utsikt mot sør og vest.

Sørum kirke ligger på høyden av sletta og er en middelalderkirke i romansk stil fra slutten av 1100-tallet. Kirken er lite endret med bevarte detaljer

Sørum kirke fra middelalderen er svært godt bevart. Foto: Ola Rønne

Utsikt mot Sørumsletta, sett fra Søhammeren på motsatt side av Glomma. Foto: Turid Rikheim, Sørum kommune

fra middelalderen og den var en av tre tridjunkskirker, det vil si hovedkirker, på Romerike. De andre to var i Nes og Ullensaker. Kun Sørum kirke er bevart, mens Nes kirke står som ruin.

Gårdsnavnet Sørum, i eldre form Sudreim, ga navn til kirken og senere til sognet og bygda.

Gården Sørum var på 1300- og tidlig 1400- tall adelig setegård for Sudreimsætta og var et av landets største gods. Ætten var i slekt med norske konger, de var sysselmenn på Romerike og deltok i rikets styre. Et av Sudreimsættras skjoldmerker var inspirasjonen til Sørums kommunevåpen, som var en rød rose på gylden bunn.

Akkurat hvor godset lå er ikke kjent, men det kan ha vært mellom de to gårdstunene på dagens Sørumgårder. Noe av grunnlaget for makten til Sudreimsætta var det selvdrenerende jordsmonnet på Sørumsletta som var attraktiv dyrkingsjord. Sørumgårdene hadde

en viktig posisjon også etter 1600-tallet da de gikk ut av Sudreimsættras eie. Blant annet var Sørum Søndre kapellangård på 1700-tallet. På 1700- og 1800-tallet hadde Sørumgårdene et teglverk som lå ved gårdstunet på Smedsrud, med Blaker Skanse som en viktig kunde.

Sørum prestegård, som tidligere het Huseby, ligger nord i området og har vært prestegård siden middelalderen. Den var en storgård med mange husmannsplasser. Hovedbygningen fra 1830-årene er bevart. Nord for gården ligger en av de større gravhaugene på Romerike, og like ved er det funnet spor etter et stort forhistorisk langhus. Dette tyder på at det har vært maktkonsentrasjon her også i jernalderen. Gårdsnavnet Huseby er ofte knyttet til gårder med sentrumsfunksjoner.

I området rundt Sørumgårdene er det funnet svært mange fornminner. Blant annet er prydgjenstander

fra jernalder funnet løst på åkrene i området. I skogholtet mellom Haldenveien og Bingenveien ligger det tre gravfelt med gravhauger og en hulvei (oldtidsvei). Det har trolig vært mange flere synlige gravhauger i landskapet i jernalderen som er fjernet over tid etter omleggingen av jordbruket.

Mange av fornminnene ligger under markoverflaten. Ikke langt fra Sørungårdene ble det ved arkeologiske undersøkelser blant annet funnet mer enn 500 stolpehull og trolig finnes det langt flere ellers i området. Dette tyder på at det har vært mange hus her i forhistorien.

I tillegg til Sørungårdene og Huseby har også Bingengårdene vært storgårder og hatt en sentral posisjon. Sorenskriveren bodde på Bingen på tidlig 1800-tall og gårdene var også til ulike tider lensmannsgårder. Bingen lense ligger ute i Glomma på sørsiden av Sørumsletta. Vest-Bingen hadde rettighetene til landet der lensefestene var plassert. Eierne eller brukerne av lensene måtte betale lensetoll til eieren av gården.

Erling Skakke tok ifølge sagaene inn hos en prest som holdt messe ved Rjødokull i 1167, hvor han ble overfalt av Hettesveinene. Mye tyder på at dette var en kirke som lå der Bingengårdene ligger nå.

Gårdene på Bingen består i dag av fem driftsenheter og dekker et stort sammenhengende landbruksareal i småkupert terreng, oppdelt av noe skog og beiteområder. Gårdsbebyggelse fra 1800-tallet er bevart på Huseby, Sørungårdene og Bingengårdene. Mange husmannsplasser hørte til Bingen. De fleste lå ned mot elva og huset lensearbeidere. Noen hadde også arbeid på gårdene eller kombinerte jordbruksarbeid med arbeid på lensene. Sørungårdene hadde også flere husmannsplasser, som for det meste lå nedover mot Glomma.

Kommunesenteret var tidligere i Lørenfallet, nord for Sørum kirke og skolen. På 60-tallet ble det flyttet til Sørumsand. Bosetningen i området preges fortsatt av at det er et aktivt jordbruksområde, men fra 1900-tallet har det kommet til noe villabebyggelse langs veiene.

LANDSKAPSKARAKTER

Landskapet langs Glomma preges av bølgende åkermark med raviner og en middelalderkirke på høyden av sletta. Rømua renner forbi i vest og Øvre Fredrikhaldske kongevei passerer i øst. I det åpne og sammenhengende jordbrukslandskapet er det flere godt bevarte gårdstun, eldre ferdselsårer og stor tetthet av arkeologiske kulturminner.

NASJONAL INTERESSE

Sørumsletta var et maktsenter i jernalder og middelalder og er nevnt i sagaene. Det åpne sammenhengende jordbrukslandskapet har lang kontinuitet og svært stor tetthet av fornminner, spesielt fra jernalder. Den godt bevarte middelalderkirken med sin sentrale plassering i landskapet, var en av tre hovedkirker på Romerike, og storgården Sørum var sete for adelsslekten Sudreimsætta.

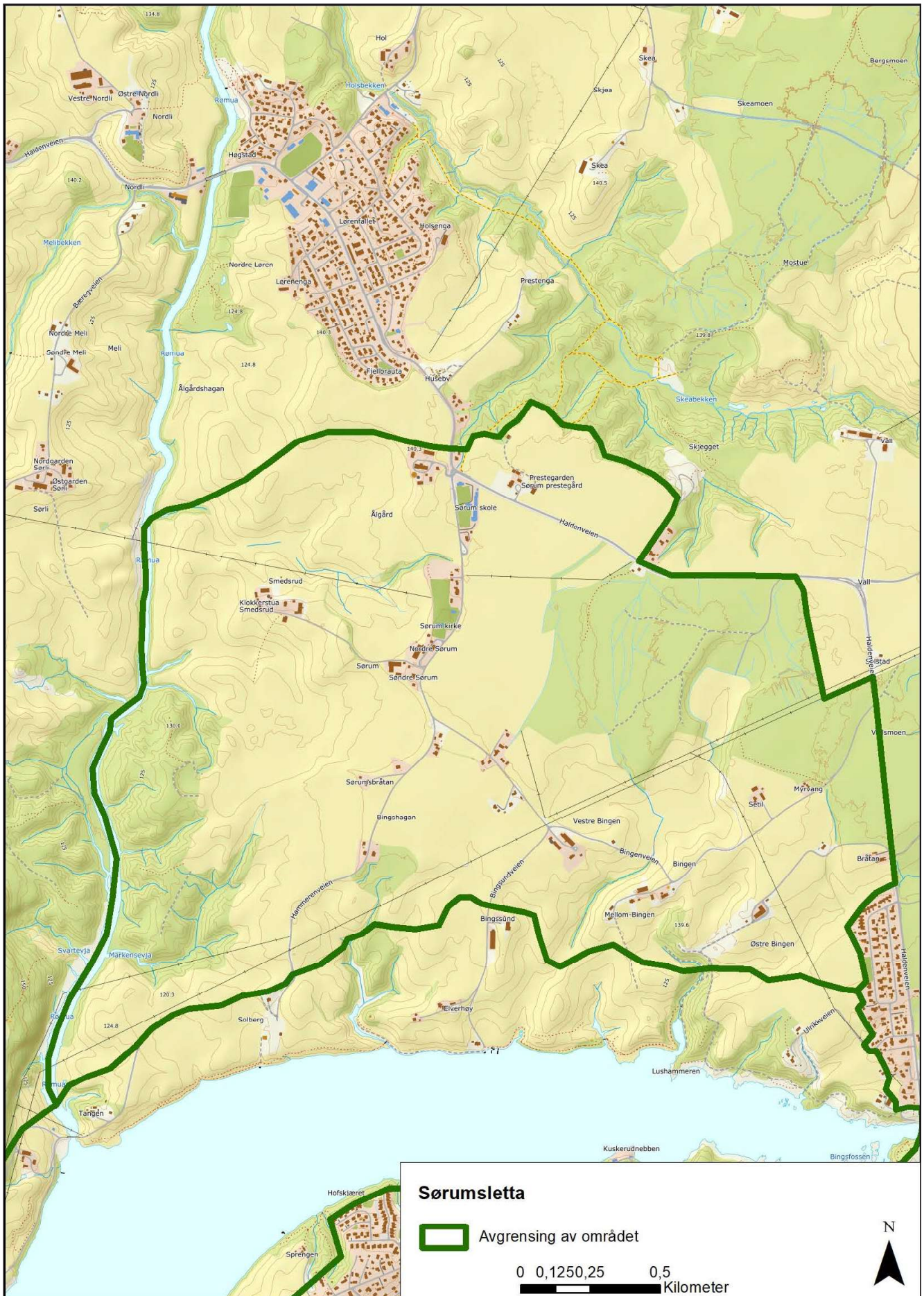
SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

Området er sårbart for fradeling, utbygging og nye store landbruksbygg. Fortsatt jordbruksdrift er viktig for å opprettholde landskapsverdiene. Det er viktig at kirken beholder sin synlige plassering i landskapet.

Hele KULA-området bør legges inn i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen, samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > Enkeltelementene med kulturhistorisk verdi bør bevares.
- > Jordbrukslandskapet bør opprettholdes med aktiv drift.
- > Det er viktig at kirken får fortsette å være godt synlig i landskapet og at ikke annen bebyggelse og endring av landskapet minker den visuelle virkningen den har.
- > Strukturen og den eldre bebyggelsen i gårdstunene bør beholdes.
- > Nye driftsbygninger bør få en form og plassering som tar hensyn til landskapet og er i tråd med eksisterende bygningsstruktur.

8. Bingsfoss i Glomma – Nordre Øyeren

Tømmerslepenes landskap

Lillestrøm (Sørum og Fet før 2020) og Rælingen

kommuner

Areal: 73,9 km²

Området ligger i landskapsregion 3) Leirjordsbygdene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Landskapet omfatter nordre del av innsjøen Øyeren og deler av Glomma, Nitelva og Leira som munner ut i Øyeren i nord. Avgrensingen følger hovedsakelig Glomma fra Bingsfossen ved Sørumstrand i nordøst, til og med Øyerendeltaet. Nordvest for Øyeren strekker landskapet seg opp til elvemøtet Nitelva/Leira hvor byen Lillestrøm begynner.

BESKRIVELSE

Der Glomma møter Øyeren i nord finner vi Nord-Europas største innlandsdelta, et landskap som domineres av mange øyer og sandbanker med strandområder rundt. Skogsområder omkranser store deler av landskapet, og skogen har alltid vært en viktig ressurs. Treslagene som ble brukt til materialer for tusen år siden vokste ofte langt fra bosetningsområdene. Derfor er det sannsynlig at tømmerfløting, der det var mulig, allerede da var en viktig transportmåte.

Det har vært fløtet store mengder tømmer i Glomma gjennom flere hundre år. Skriftlige kilder dokumenterer fløting ved Bingen lenser tilbake til 1500-tallet, men antagelig startet det tidligere. Bingen lenser ligger ute i Glomma ved tettstedet Sørumstrand. De majestetiske steinkarene er godt synlige i landskapet. Ved strandbredden på begge

Bingen lenser med massive lensekar i Glomma. Foto: Turid Rikheim, Sørum kommune

Fløtingsanlegget på Fetsund lenser er et markant element i landskapet. Foto: Arve Kjersheim, Riksantikvaren

sider av Glomma er lenseplasser (fløterbruk) og hvilebrakker for arbeiderne på anlegget fortsatt bevart.

Tidligere strakte Øyeren seg kun fra Mørkfoss i Spydeberg og opp mot Enebakk. Områdene i nordenden var tørt land, og elveløpene buktet seg fram. Bordbåtene med plank fra de mange oppgangssagene i området ble staket oppover Nitelva til Lillestrøm der plankekjøerne overtok. I årene rundt 1860 kom den første reguleringen av Øyeren. For å få bukt med de store vårflommene ble vintervannstanden regulert opp med nesten to meter og de lavtliggende områdene kunne tas i bruk til tømmerfløting. Noen beitearealer gikk tapt, mens andre områder kunne tas i bruk, siden de ble sikret mot oversvømmelse. Slik endret reguleringen landskapets karakter.

I 200–300 år ble tømmeret sortert ved Bingen lenser, et lenseanlegg nedenfor Bingsfossen. Kongsvingerbanen kom i 1862, og Fetsund ble valgt som krysningssted over Glomma. I 1860–1861 ble hovedlensene flyttet til Fetsund og Bingen lenser ble da en atthaldslense som stoppet tømmeret. De første dampsagene ble bygd ved Nitelvas bredder på stedet som etter hvert fikk navnet Lillestrøm. Da ble også Glomma det vassdraget i Norge som fraktet mest tømmer, og Bingen- og Fetsund lenser ble et viktig knutepunkt.

Byggingen av jernbanebrua over Glomma ved Fetsund førte til at mye av virksomheten ved Bingen ble flyttet til Fetsund. Bingen lenser fungerte da som et stort tømmerlager som slapp dagsrasjonene med tømmer nedover elva til Fetsund. Ved Fetsund lenser

ble tømmeret sortert, buntet og slept videre nedover Øyeren til Østfold eller til lokale sager. Like utenfor KULA-området, nært opp til Bingen lenser, ligger startstedet for den smalsporede jernbanen Urskog-Hølandsbanen/Tertitten som i sin tid ble bygget for tømmertransport og som knytter området til Haldenkanalen i Østfold. Bingen- og Fetsund lenser er tett knyttet til hverandre historisk og sporene fra begge er godt synlige i landskapet. I 1985 ble driften ved anleggene lagt ned og tiden da tømmer-slepene gikk nedover Øyeren var over.

Det som fortsatt er bevart av fløtingsanlegget på Fetsund består i dag av 2,5 km anlegg i vann, 25 bygninger, 12 stålbåter og 23 robåter. I tillegg ligger det kulturminner som lenseplasser, bygninger tilhørende lenseanlegg og rester etter sagbruk, langs Glomma.

Flere åer og bekkedrag som har hatt en sentral rolle for tømmerhistorien munner også ut i vassdraget. Sør for deltaet finner vi spor etter den omfattende sagbruks- og industrivirksomheten som fantes her.

På vestsiden av Øyeren har vannveiene i landskapet vært grunnlaget for sagbruk i flere hundre år. Fra 1500-tallet og fram til omkring 1860, har det vært sagbruk og annen industri ved Nordbyåa, som var et viktig industriområde i Rælingen i nærmere 400 år. Ved Byåa, lenger sør var det på det meste syv sager. De nederste sagene lå nesten helt nede ved Øyeren, og var trolig basert på innkjøpt tømmer som kom vannveien. Flere lensefester ligger helt eller delvis ute i vannet ved åa. Dette er antakelig rester etter oppsam-

lingsanlegg for tømmer. Nordbyåa og Byåa har begge rester etter de mange oppgangssagene som fantes på Nedre Romerike før dampsgene gjorde sitt inntog.

I Gansdalen, på østsiden av Øyeren, var det sagbruksdrift fra rundt år 1600. Før det nåværende sagbruket ble anlagt i 1882, bestod Gahn Bruk av 12 oppgangssager som lå etter hverandre i Gansåa og Østanesåa. Samlet var Gansbruket det største sagbruket i Fet og sentrum for sagbruksindustrien rundt Øyeren. Bruket fikk fløtet tømmer fra Fetsund Lenser. Gansbruket er det eneste sagbruket som er bevart innenfor dette landskapet og vitner om den store sagbruksvirksomheten som en gang var rundt Øyeren. På en høyde over bruket ruver fortsatt Gan gård hvor brukseieren holdt sine sommerfester med bemidlede gjester fra hovedstaden.

Området har stor tidsdybde. Langs Glomma ved Bingen finner vi gravrøysen, Romerikes eneste kjente helleristninger med motiver av blant annet en båt, og funnstedet for Norges eldste båt; Sørumbåten en stokkebåt fra ca. 170 år f. Kr. Nord for området, like ved Sørums middelalderkirke, ligger Sørums gård som var setegård for Suderheimsætten, en av de rikeste adelssektene i Norge i middelalderen. I området rundt Sørums kirke er det en uvanlig høy tetthet av kulturminner som viser hvor viktig dette stedet har vært i lang tid.

LANDSKAPSKARAKTER

Hovedstrukturen i landskapet er vannveiene som omfatter Nordre del av Øyeren og innsjøens møte med de omkringliggende elvene Glomma og Nitelva/Leira. Landskapet domineres også av øyene i deltaet i Nordre Øyeren og strandområder rundt.

Tømmersorteringsanleggene la grunnlaget for mye av tettstedveksten som omkranser dette landskapet. Omfattende drift og tidlig industri knyttet til skogbruket i denne delen av Glommavassdraget, har preget landskapet i Nordre Øyeren. Sentralt i Glommavassdraget ligger Bingen lenser og Fetsund lenser med landskapet rundt. Her møtes tømmerfløting og tømmersortering og- frakt på vann.

NASJONAL INTERESSE

De bevarte anleggene ved Bingen lenser og Fetsund lenser, sammen med rester etter sagbruk og tømmertransport, er en svært viktig del av den nasjonale fortellingen om Norge som trelastnasjon. Her møtes tømmerfløting og tømmersortering og- frakt på vann. Dette landskapet gir et svært godt bilde av sammenhengene mellom natur og kultur i det som en gang var landets største næring. Dette er det eneste området i landet der så mange elementer fra denne historien fortsatt er bevart. Det er sannsynligvis også det eneste, eller et av få, som er bevart i verden av denne størrelsen og utstrekningen.

SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

Store deler av Nordre Øyeren er vernet som naturreservat og Fetsund lenser, med lenseanlegget i elva og omkring 20 bygninger på nordvestsiden av elva, er fredet etter kulturminneloven. Områdereguleringsplan for Bingen lenser og områdene langs Glomma ble vedtatt i 2020 med formålet å sikre bevaring av kulturminner med mer, og legge til rette for friluftsliv.

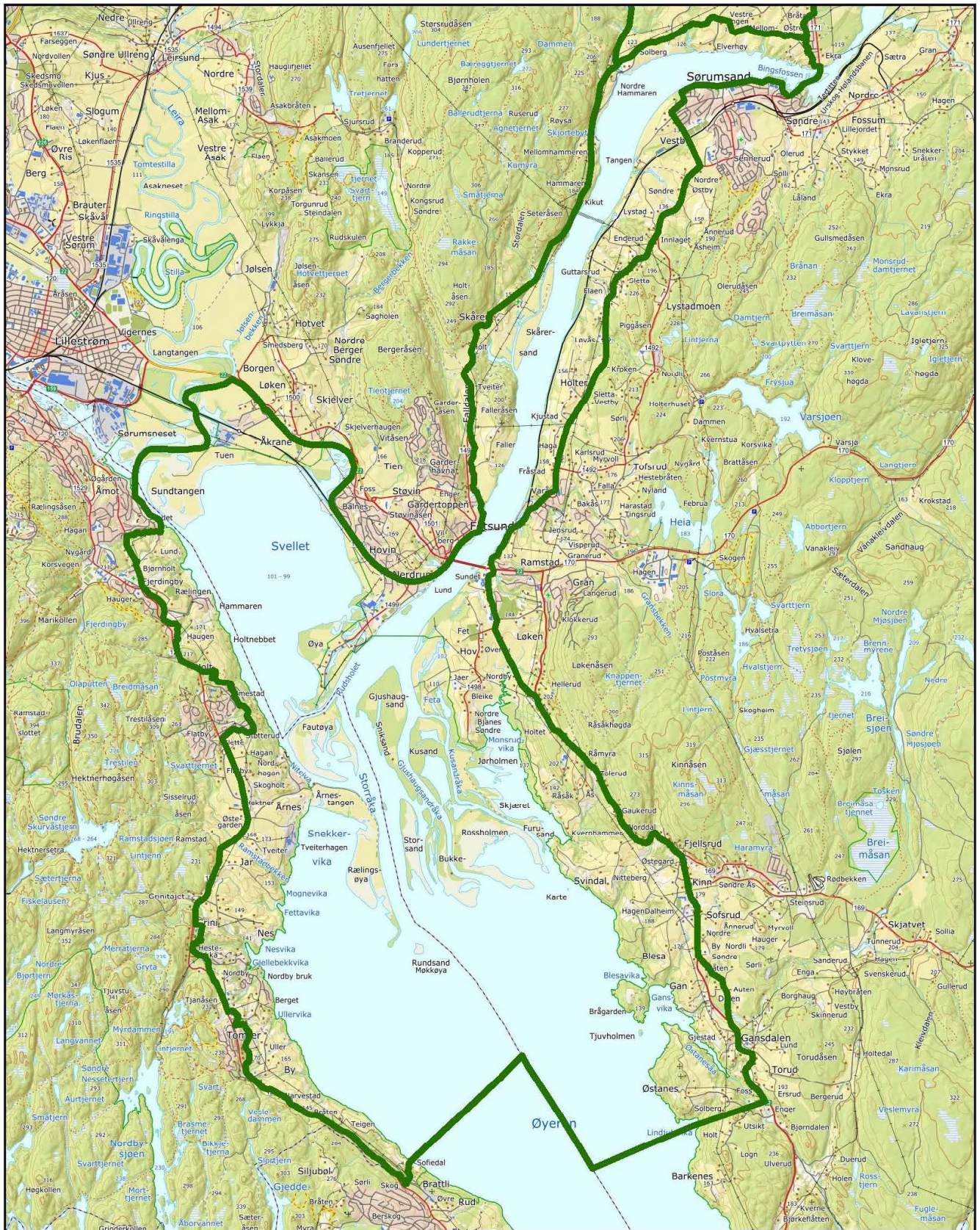
Fetsund lenser er et av de 15 anleggene som inngår i Riksantikvarens bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminner. Disse anleggene er vurdert å ha nasjonal verdi som representanter for virksomheter og næringer som har vært vesentlige for Norges utvikling som industrinasjon, og for utviklingen av det moderne Norge.

Det er spesielt sammenhengene mellom de ulike kulturmiljøene i området som er mest sårbare for endringer og som vil kunne påvirke opplevelsen og forståelsen av det kulturhistoriske landskapet og anleggene. Flere sentrale trafikkårer går gjennom og grenser til området. Framtidige utbygginger av vei og jernbane vil derfor kunne endre området i stor grad. Det er utbyggingspress i de tilgrensende tettstedene Fetsund og Sørumsand, og fortetting og nye boligfelt vil kunne endre landskapet og påvirke opplevelsen av kulturhistorien i området.

Hele KULA-området bør vises i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > Enkeltelementer, som installasjoner og byggverk i vann og på land tilhørende fløting og sagbruksvirksomhet bør bevares. Dette gjelder blant annet lenseanlegg, tekniske innretninger, murer, veifar, brygger, verkstedbygninger, hvilebrakker, lenseplasser og andre bygninger.
- > Eldre installasjoner og bygninger tilhørende dampskipstrafikken og det tidlige friluftslivet langs Øyeren bør også bevares.
- > Det er viktig at sammenhengene mellom enkelt-elementene, anleggene og vannstrengen bevares.
- > Omfattende samferdselstiltak og utbygging som ødelegger sammenhengene mellom de ulike elementene og lesbarheten i landskapet bør unngås.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet. Det viktige og omfattende arbeidet som gjøres for å formidle historien i dette landskapet bør videreføres.

Bingsfoss i Glomma - Nordre Øyeren

 Avgrensing av området

N

9. Skulerud og Skulerudsjøen

Tømmerfraktens landskap

Aurskog-Høland kommune

Areal: 7,1 km²

Området ligger i landskapsregion 7) Skogtraktene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Landskapet omfatter Skulerudsjøen (118 moh) og de nærmeste jordbruks- og skogsområdene rundt sjøen. Skulerudsjøen er en del av Haldenvassdraget, som strekker seg 149 km fra kilder i Nes kommune i Akershus til utløpet i Iddefjorden ved Halden i Østfold. KULA-området avgrenses til det landskapet ved Skulerudsjøen som har direkte tilknytning til Haldenkanalen. Ved fylkesgrensen i sør møter området KULA-området *Haldenvassdraget* i Østfold, der hovedparten av Haldenkanalen ligger.

BESKRIVELSE

Skulerudsjøen ligger i et stort barskogområde med omfattende tømmerressurser og noe dyrket mark ved sjøene. Skulerudsjøen kalles også Skulerudvannet. Skulerud brygge på østsiden var endestasjon for Urskog-Hølandsbanen. Ved Skulerudsjøen er det påvist gravrøyser fra jernalder, dyregraver fra vikingtid og middelalder og anlegg for produksjon av kull fra middelalder som viser at området har vært brukt over svært lang tid. Det har trolig vært fløtet tømmer fra Høland til Halden allerede omkring 1330.

I 1852 ble Haldenvassdragets kanalselskap stiftet for «Farbargjørelsen av Det Fredrikshaldske Vasdrag». Den opprinnelige planen var å kanalisere helt fra Bjørkelangen i Aurskog-Høland til Femsjøen ved Halden, men de foreslåtte anleggene lengst nord ble ikke etablert. Endestasjonen for Haldenkanalen ble dermed Skulerud øverst i Skulerudsjøen.

Skulerud brygge med pakkhuset til høyre. Foto: Christina Ljosåk, Riksantikvaren

Nedenfor Skulerud kalles Haldenvassdraget for hovedvassdraget. I årene 1852 -1860 ble det bygget sluser mellom de fem sjøene i hovedvassdraget slik at det ble farbart mellom Skulerud og Femsjøen ved Halden. I Skirfossen mellom Skulerudsjøen og Rødenessjøen ble den trange passasjen i 1862 sprengt ut for å gi plass til dampdrevne båter.

Haldenkanalen ble bygget under ledelse av fløtningsinspektør Engebret Soot, en pioner i faget. Han hadde tidligere bygget Sootkanalen, Norges eldste sluseanlegg som sto ferdig i 1849. Sootkanalen var en del av Grasmokanalen, som starter fra Skjervangen i Eidskog i Hedmark. Dette anlegget gjorde det mulig å frakte tømmer fra de skogrike områdene på norsk side av grensen motstrøms over vannskillet til Setten i Aurskog-Høland, og derfra sørover mot Skulerudsjøen. Videre sørover kunne tømmeret fløtes i Haldenvassdraget til sagbrukene ved Halden. Den siste ordinære fløtingen i vassdraget var i 1982, og en over 600 år gammel virksomhet var avsluttet.

Fra siste del av 1800-tallet ble kanalen også brukt til gods- og passasjertrafikk og i turistsammenheng. Fra 1863 med DS Engebret Soot og fra 1887 med DS Turisten som gikk i rute mellom Tistedal og Skulerud.

I 1896 åpnet den smalsporede jernbanen Urskog-Hølandsbanen, også kalt «Tertitten», mellom Sørumsand ved Glomma og Bjørkelangen. I 1898 var banen forlenget til Skulerud brygge. Også før jernbanen kom til Skulerud var stedet et viktig knutepunkt mellom vei og vannvei. I tillegg til å være jord- og skogbruksbygd var Skulerud et industristed med fløting, dampsag, garveri og dreieri. Med Urskog-Hølandsbanen ble Skulerud også et knutepunkt mellom jernbane og kanal og etter hvert buss. Her var det skystasjon og senere også hotell for reisende.

Skulerud som endestasjon for Urskog-Hølandsbanen knytter Haldenkanalens historie sammen med tømmertransporten fra Glommavassdraget. Ved Skulerud brygge ble tømmer lastet over fra jernbanevogner og fløtet videre nedover Haldenkanalen. Jernbanen ble også brukt til gods- og persontransport og tidlig turisme. Samtrafikk med DS Turisten i «Den store rundreisen» ble en populær turistattraksjon.

Urskog-Hølandsbanen ble nedlagt i 1960. I Aurskog-Høland er selve traseen bevart gjennom store deler av kommunen, dels som gang- og sykkelvei og dels som bilvei, og flere steder er det bevart kulturminner knyttet til jernbanen, men det er kun i Sørumsand det er bevart en strekning med jernbanskiner. I KULA-området inngår kun den delen av Urskog-Hølandsbanens jernbaneanlegg som er tilknyttet Skulerud.

Tømmerkrana ved Skulerud brygge var viktig for overgangen mellom jernbane og kanal. Foto: Ulf Ingemar Gustafsson, Riksantikvaren

Ved Skulerud er stasjonsbygningen revet, men lokomotivstallen står fortsatt. Det samme gjør smia, den gamle tømmerkrana, pakkhuset og dampskipsbrygga. Arbeidet med å reetablere jernbanemiljøet er i gang i regi av Haldenvassdragets Kanalselskap AS, og det er lagt jernbanespor på stasjonsområdet.

Fra dagens Skulerud kan reisende starte sin ferd gjennom Haldenkanalen, og de kan overnatte i Smia som er innredet til kystledhytte. Den nyrestaurerte dampbåten Turisten går atter i turisttrafikk på kanalen.

LANDSKAPSKARAKTER

Hovedstrukturen i landskapet er den langstrakte Skulerudsjøen som er omgitt av store skogsområder og med gårder og dyrket mark ned mot sjøen. Skulerudsjøen er en del av Haldenvassdraget, der Haldenkanalen ble anlagt for å frakte tømmer fra skogrike områder.

Ved Skulerud brygge, som er den nordlige endestasjonen på Haldenkanalen og den sørlige endestasjonen for Urskog-Hølandsbanen, møttes transport på bane og transport over vann. Det bevarte og reetablerte jernbaneanlegget ved Skulerud er et svært sentralt kulturminne i denne fortellingen.

NASJONAL INTERESSE

Skulerudsjøen og Skulerud brygge er en integrert del av Haldenkanalen. Det er det eldste av Norges to kanalsystemer med sluser som fortsatt er i bruk til turisttrafikk. Haldenkanalen representerer et større kanalsystem knyttet til både trelast- og foredlingsindustrien og samferdsels- og teknologihistorien i Norge fra andre halvdel av 1800-tallet og utover 1900-tallet. Byggingen av anlegget ble ledet av Engebret Soot, en pioner innen kanalbygging i Norge. Skulerud brygge og jernbaneanlegg er knutepunkt mellom to anlegg som representerer nyvinninger innen samferdsel og teknologi på 1800-tallet; Haldenkanalen og Urskog- Hølandsbanen. Anleggene representerer virksomheter og næringer som har vært vesentlige for utviklingen av Norge som industri-nasjon, og for utviklingen av det moderne Norge.

SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

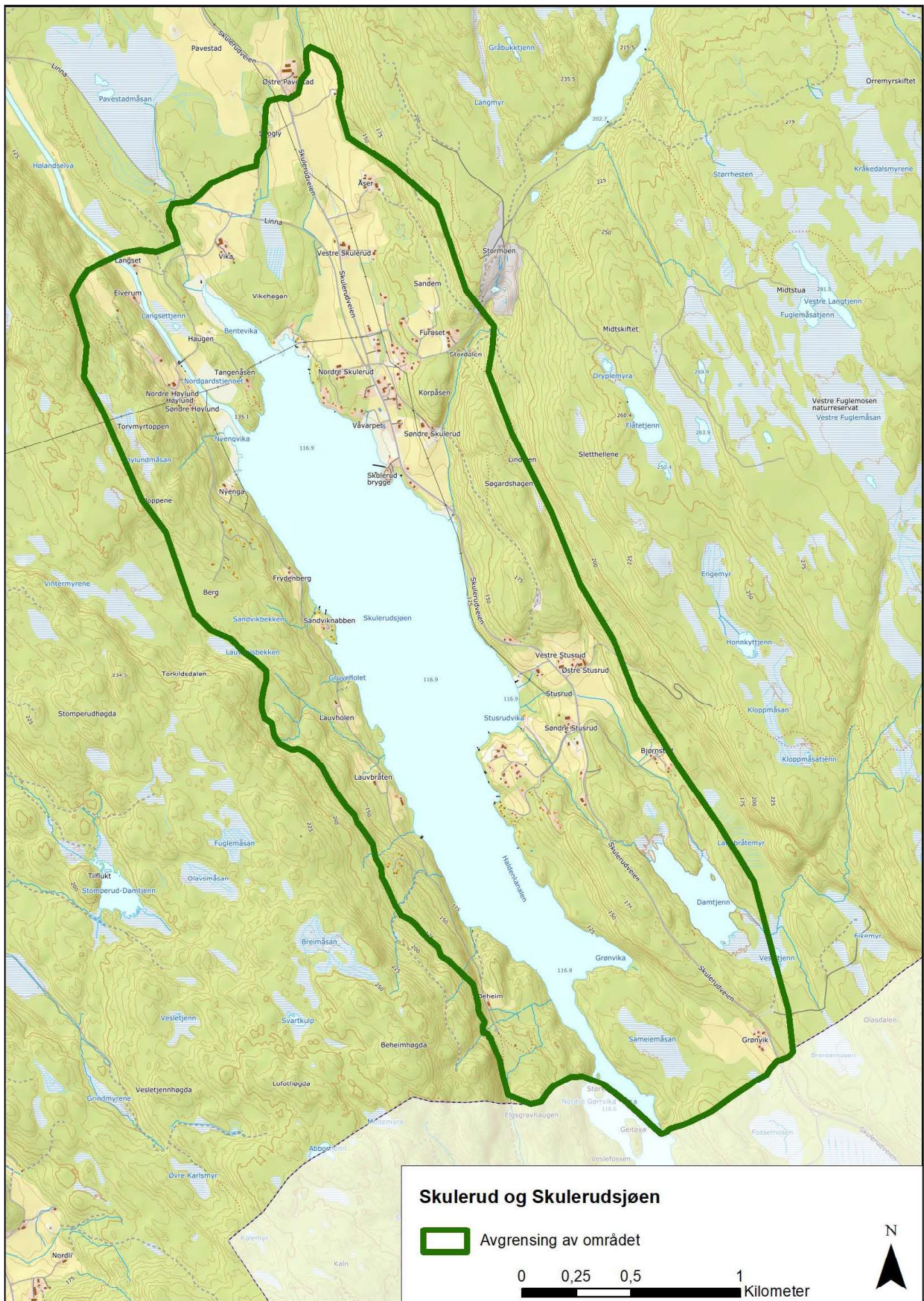
Haldenkanalen med jernbaneanlegget på Skulerud inngår i Riksantikvarens bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminner. Anlegget ved Skulerud inngår i et fredningsforslag for Haldenkanalen.

Det er spesielt arealene ved Skulerud brygge med jernbaneanlegget og langs strandsonen i Skulerudsjøen som er mest sårbare for endringer som vil kunne påvirke opplevelsen av det kulturhistoriske landskapet og anlegg knyttet til Haldenkanalen.

Hele KULA-området bør vises i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > Lokstall, svingskive, tømmerkran, smie, pakkhus og Turisten-brygge ved Skulerud bør bevares og vedlikeholdes.
- > Det bør ikke fortettes med nye bygg og anlegg mellom lokstallen og bryggen.
- > Landskapskarakteren rundt Skulerudsjøen bør ivaretas ved at landbruksarealene holdes i drift og skogen i åssidene opprettholdes.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet. Innenfor dette KULA-området gjøres det en stor innsats for formidling. Dette bør videreføres.

10. Tanumplatået og Hornimarka

Storskala og småskala landbrukslandskap i kambrosilurområde

Bærum kommune

Areal: 11,9 km²

Området ligger i landskapsregion 7) Skogtraktene på Østlandet og i landskapsregion 2) Oslofjorden (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Området avgrenses av Vestmarka i vest og nord, av tettstedsbebyggelsen i Slependen i sørøst og av bebyggelsen på vestsiden av Isielva i øst. Stovivannet ligger midt i området. Øst i Hornimarka, inntil Tanumplatået, ligger Ringiåsen og Svartoråsen. Vest for åsene er et nord-sør gående dalføre med skog og jordbruksområder som i vest grenser mot Ramsås og i nordvest mot Risfjellet. Mellom Risfjellet og Ramsås er deler av Urdsdalen som er et øst-vest gående dalføre. Urdselva renner igjennom begge dalførene.

BESKRIVELSE

Tanumplatået og Hornimarka er et intakt skogs- og jordbrukslandskap uten større tekniske inngrep. Landskapet omfatter storskala og småskala jordbruksarealer med gårdsbruk på Tanumplatået og i Hornimarka. Platået danner et tydelig landskapsrom på høyden over Skuidalen og Vøyenenga, og nedenfor Ringiåsen og Svartoråsen. Tanumplatået er geologisk dominert av sandstein fra silur og permiske lavaer med innslag av kalkrik kambrosilur som er gunstig for jordbruket. Nordre del av platået kalles ofte Jarenplatået.

Tanumplatået er et av de viktigste og best bevarte kulturlandskapene i Akershus med stor tidsdybde og en enorm tetthet av kulturminner, hvor de eldste funnene er økser fra yngre steinalder. Området viser særpreget ved silurbygdene og er et typisk storskala

Tanumplatået med Gamle Jarenvei sett mot Skui. Foto: Erik Jørgensen

Gravhaug på Tanumplatået i vinterdrakt. Foto: Viken fylkeskommune

jordbrukslandskap. Sørøst i området ligger Tanumskogen som i øst grenser mot stupet ned mot Tokerud. Plataet grenser i vest til Hornimarka, som gjennom historien har blitt utnyttet som utmarksområde av gårdene på Tanumplatået. Det er en klar funksjonell sammenheng mellom de to områdene. Hornimarka har opp gjennom tiden blitt utnyttet på forskjellig vis med lang tradisjon for blant annet seterdrift og beiteland, spredte husmannsplasser og råvareutvinning.

Stovivannet er et sentralt element i landskapet, der det ligger nordvest på Tanumplatået og grenser mot Hornimarka. I dag er Stovivannet et populært friluftsområde, men det har også vært vannkilde siden 1898. I tillegg var isskjæring, spesielt for eksport til utlandet, viktig fram til 1950. Ved Stovivannet ligger gårdsanleggene karakteristisk på brinken av plataet. Landskapet åpner seg noe sørover og gårdene ligger mer spredt på høyder i terrenget.

Hornimarka ligger innenfor Markagrensa og er et svært mye brukt tur- og rekreasjonsområde. Hornimarka har tradisjonelt vært utmarksområde for gårdene på Tanumplatået, men det er også mindre

gårder og husmannsplasser der. I Hornimarka er det en rekke kulturminner som vitner om stedets tidsdybde. Det er blant annet registrert bosetningsspor og flere gravrøyser fra bronsealder-jernalder, gamle dyrkningsspor og kullfremstillingsanlegg fra nyere tid. Det er en stor mengde bevarte, eldre bygninger både i Hornimarka og på Tanumplatået. Vinsvoll-loftet og bygningsanlegget Bjerketun er fredet etter kulturminneloven. På gårdene Tanum og Ringi på Tanumplatået er det rester etter kalkovner. På Ringi er en kalkovn restaurert. Kalk fra Ringi har blant annet blitt brukt på Akershus festning.

På Tanumplatåets høyeste punkt er Tanum kirkested med kirke og kirkegård fra middelalder et naturlig sentrum. Pilegrimsleden fra Larvik (Tunsbergleden) går forbi Tanum kirke. Kirken er en romansk steinkirke oppført på begynnelsen av 1100-tallet, og i tilknytning til kirkestedet går det flere eldre veifar. Tanum kirkeveier tilhører Bærums eldste veisystem med far tilbake til førkristen tid. Store partier av Tanum kirkeveier har storslagen utsikt, og i nærområdet rundt kirkestedet er det monumentale gravhauger, større kokegropfelt, dyrkningsspor og

gårder fra eldre jernalder med mange godt bevarte bygninger fra de siste århundrer. Det er få steder på Østlandet vi har en slik samling synlige fortidsminner, som et arkiv i et vakkert kulturlandskap.

På bakgrunn av flere funn av økser assosiert med jordbruk fra yngre steinalder er det rimelig å anta at man på Tanumplataet har drevet jordbruk siden slutten av denne perioden. Dagens gårdsstruktur har røtter tilbake til jernalderen, og mange av gårdene i området har navn som indikerer at de går tilbake til den eldste delen av jernalderen. Dette gjelder blant annet Horni, Stovi, Skui og Tanum.

Beliggenheten i landskapet og de naturgitte forholdene har gjort dette til et attraktivt sted å bosette seg fra steinalderen og fram til i dag. Sporene etter menneskene som levde og virket her er små fortellinger i den store historien. Landskapet rommer svært mange kulturminner som de monumentale gravhaugene, men også det som kan kalles biologiske kulturminner, nemlig spesielle plantearter som er igjen etter eldre driftsformer, og gamle styva trær som bidrar til et opplevelsrikt landskap hvor historien er lett å lese.

LANDSKAPSKARAKTER

Tanumplataet danner et tydelig landskapsrom på høyden over Skuidalen og Vøyenenga og nedenfor Ringiåsen og Svartoråsen som er del av Hornimarka. Her preges landskapet av storskala og småskala jordbrukslandskap og utmark i et kambrosilurområde med røtter tilbake til yngre steinalder. Stovivannet er et sentralt element i landskapet, i overgangen mellom Tanumplataet og Hornimarka.

NASJONAL INTERESSE

Tanumplataet og Hornimarka er et kambrosilurlandskap som er karakteristisk for de vestre områdene av indre Oslofjord. Landskapet er usedvanlig godt bevart, og helhetlig, med stor tidsdybde. Det er lett lesbart, og gir en god forståelse av forholdet mellom gårdsbosetningen på Tanumplataet og utmarksområdet i Hornimarka. Her er det en svært stor tetthet av kulturminner bevart fra ulike tidsperioder og et

rikt planteartsmangfold som vitner om eldre driftsformer, og som gir en fantastisk opplevelse av landskapets historie. Gamle gårder som fortsatt er i drift, med eldre bygninger og husdyr på beite, bidrar til å opprettholde kulturbetinget biologisk mangfold og gir høy opplevelsverdi i kulturlandskapet.

SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

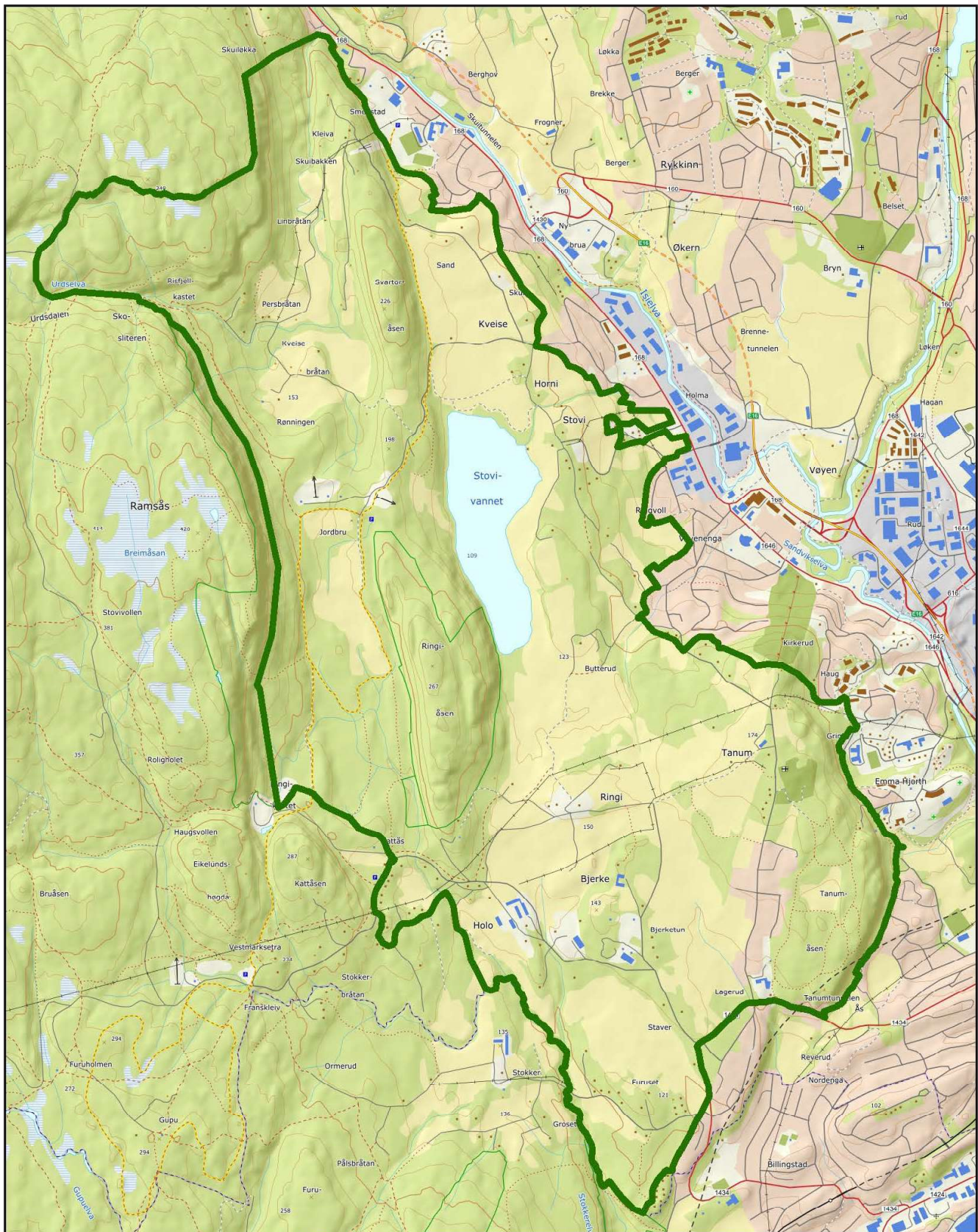
Tanumplataet har status som et nasjonalt verdifullt kulturlandskap.

Tanumplataet og Hornimarka er sårbart for endringer som vil kunne påvirke opplevelsen av det kulturhistoriske landskapet, spesielt nedbygging og fragmentering.

Hele KULA-området bør vises i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > Det er viktig at tiltak innenfor området planlegges på en måte som ivaretar kulturminnene og sikrer opplevelsen av historien i dette viktige og godt bevarte landskapet.
- > Det er viktig å opprettholde de sammenhengende jordbruksarealene.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet. Det er allerede gjort tiltak for formidling av kulturhistorien i området, men det kan formidles mer via flere skilt, kart og digitale verktøy.

Tanumplataet og Hornimarka

 Avgrensing av området

11. Semsvannet

Landbrukshistorie i kambrosilurbygd

Asker kommune

Areal: 9,1 km²

Området ligger i landskapsregion 2) Oslofjorden og i landskapsregion 7) Skogtraktene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Landskapet er sentrert rundt Semsvannet på 145 moh. Dette området tilsvarer hele Semsvannet landskapsvernområde og i tillegg Skaugum, deler av Skaugumsåsen øst for Semsvannet, Asker kirke og prestegård i sør, deler av Hagahogget på vestsiden og Tveitersetra i nordvest.

BESKRIVELSE

Skaugumsåsen og Hagahogget danner sørgrensen av et lavaplatå som strekker seg over mot Tyrifjorden og Krokskogen. En israndavsetning på sørsiden har sammen med kalkrygger demmet opp vannet. Jordbrukslandskapet rundt Semsvannet er en del av det kambrosilurske landskapet i Indre Oslofjord, der berggrunn og løsmasser har skapt næringsrik jord. I nord er det skogsområder, mens søndre del er jordbrukslandskap. I øst og sør omkranses landskapet av tettstedsbebyggelse.

Navnet Sem betyr «heimen ved fjorden». Bosetningen i områdene rundt Semsvannet har sin bakgrunn

Landskapet ved Semsvannet sett fra Skaugumsåsen. Foto: Ola Rønne, Viken fylkeskommune

Tidligere Statens småbrukslærerskole, nå Sem Gjestegård troner på sørsiden av Semsvannet. Foto: Karl Braanaas

i det næringsrike jordsmonnet, god skog, elver og vann, samt åser som er godt egnet til beskyttelse og vakthold. Fra blant annet Skaugumsåsen kunne man holde oversikt over fartøyer som seilte inn og ut av Oslofjorden.

Tusenårig jordbruksdrift har vært med å forme landskapet rundt Semsvannet og gitt det sitt særpreg. Her er det dyrka mark, slåttenger, beiter, kantsoner, åkerholmer, alleer, askekaller, styvingstrær og gamle veifar som bidrar sterkt til mangfold og struktur i landskapet. Skogen har vært en svært viktig del av gårdenes næringsgrunnlag. Mange kulturminner og rester etter gamle driftsformer i innmark og utmark og i vassdrag gir landskapet stor historisk dybde.

Det er registrert mange kulturminner som bekrefter at Semsvann-området og de nærliggende bygdene har vært sentrale områder for makt, politikk og religion. Eksempler på dette er bygdebosetning på Skaugumsåsen og på Vindkovan vest for Semsvannet, gravhauger og spor etter bosetning og eldre dyrking, samt middelalderkirkestedet der Asker kirke står i dag. Eldre vegfar går gjennom området, slik som oldtidsveien mellom Tanum og Asker kirke og Kongeveien til sølvgruvene på Kongsberg fra 1665.

Storgårder og tidligere husmannsplasser gjenspeiler det sosiale hierarkiet i det gamle bondesamfunnet.

Bebyggelsen på gårdstunene har et nærmest monumentalt preg i sterk kontrast til plassbebyggelsen.

I området ligger gårdene Sem, Tveiter, Berg, Vøyen, Skaugum, Haugbo og Asker prestegård som er blant de eldste og mest fruktbare gårdene i Asker. Gårdene har forholdsvis store åkre og store skogeiendommer. Fra skogen leverte gårdene tømmer og trekull til jernverkene i Bærum og på Dikemark og ved til Akershus festning og til storbyen. Mye ved ble også brukt til saltkoking og kalkbrenning. Ved Gupuelva og Askerelva vokste det fram sag- og kvernbruk. Ved Askerelva fikk virksomheten mer industrielt preg i Sem Bruk, som i dag har nye produksjonsbygninger bortenfor de gamle.

Rundt Semsvannet og oppunder åsene var det mange husmannsplasser under gårdene på 1700- og 1800-tallet. Plassene Tangen, Kveglund, Kølabbonn, Svensrud, Mobråtan og Tømmervika og flere til har godt bevarte hus som er karakteristiske for denne sosiale gruppen. Gårdene hadde også setre i marka.

I 1887 grunnla brødrene Bernt og Wilhelm Holtsmark en privat landbruksskole på Sem Nedre. Senere ble den flyttet til Sem Øvre. I 1915 ble Statens småbrukslærerskole opprettet her og representerte motstykket til Norges Landbrukshøgskole (nå NMBU) innenfor statens landbruksutdanning.

Statens småbrukslærerskole – ofte bare kalt «Småbruker'n» – var et helt lite samfunn med undervisningsbygg, elevinternat, gårdsanlegg med driftsbygninger, boliger, demonstrasjonsbruk, hager og parkanlegg. Flere av disse bygningene framstår som landemerker og har en synlig plassering på sørsiden av Semsvannet. Småbrukslærerutdanningen ble nedlagt i 1963, samtidig som Sem Øvre ble lagt under Norges landbrukshøgskole. I 1995 ble Sem Gjestegård med kurs og konferansesenter etablert.

Området ved Asker kirke, Asker prestegård og Haugbo, som ligger nord for dagens Asker sentrum, har kontinuitet som Askers religiøse og administrative sentrum fra jernalderen. Det er mange gravhauser i dette området, og den mest kjente er Prinsehaugen i prestegården. Den gamle middelalderkirken av stein brant ned i 1878, og ny kirke stod ferdig i 1879.

Mot slutten av 1700-tallet var opplysningsmannen Vogelius prest i Asker. Han bygde om Kongeveien som går forbi prestegården, innførte hagebruket i Asker og skal ha vært ansvarlig for den store askealleen langs Kongeveien ved kirken og prestegården. Både prestegården og nabogården Haugbo samt Vøyen og Skaugum ble drevet etter opplysningstidas prinsipper.

Under Skaugumsåsen ligger gårdstunet på Skaugum med alleer, stor park og hovedbygning fra 1932 tegnet av Arnstein Arneberg. Gården har vært kongefamiliens kronprinsresidens siden 1929. Området utgjør en viktig kulturhistorisk enhet – en storgård med flere husmannsplasser. Bygningsmiljøet og kulturlandskapet framstår i store trekk som det var de første tiårene av 1900-tallet.

LANDSKAPSKARAKTER

Semsvannet nedenfor Skaugumsåsen og Hagahogget utgjør sammen med Askerelva sentrale naturskapt elementer i landskapet. Skaugumsåsen og Hagahogget danner sørgrensen av lavaplatået i det geologisk svært interessante Oslofeltet. Landskapet rundt Semsvannet møter Hagahoggets og Skaugumsåsens bratte skrenter og karakteristiske profiler. Mellom Hagahogget og Skaugumsåsen stiger landskapet svakere mot Vestmarkas barskogsområder. Den tidligere Statens småbrukslærerskole på Sem Øvre troner på sørsiden av vannet. Flere av bygningene framstår som landemerker i landskapet. Rundt Semsvannet og sørover mot Asker kirke og prestegård preges landskapet av beitemarker, åkerholmer og skogteiger, sammenhengende åkerarealer, storgårder og husmannsplasser. Kulturminnene har både stor historisk dybde og tematisk bredde.

NASJONAL INTERESSE

Kambrosilurlandskapet rundt Semsvannet er særlig karakterisk for denne delen av Akershus. Her er det betydelige natur- og kulturverdier med stor tidsdybde og stort mangfold. Bygdeborger troner over et gammelt og helhetlig kulturlandskap. Middelalderkirkested, store gravhauser og gravfelt, mange bosetningsspor, oldtidsveier og Kongevei vitner om stedets sentrale betydning i jernalder og middelalder.

Den sosiale strukturen i det gamle samfunnet med storgårder og mange husmannsplasser er svært lesbar. Sentralt i det store landskapsrommet ligger den tidligere Statens småbrukslærerskole som er en viktig historiefortellende representant for landbruksutdanningen i Norge. Asker prestegård, Haugbo, Vøyen og Skaugum er knyttet til foregangsmenn innen jordbruket. Skaugum har høy symbolverdi som kronprinsresidens.

SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

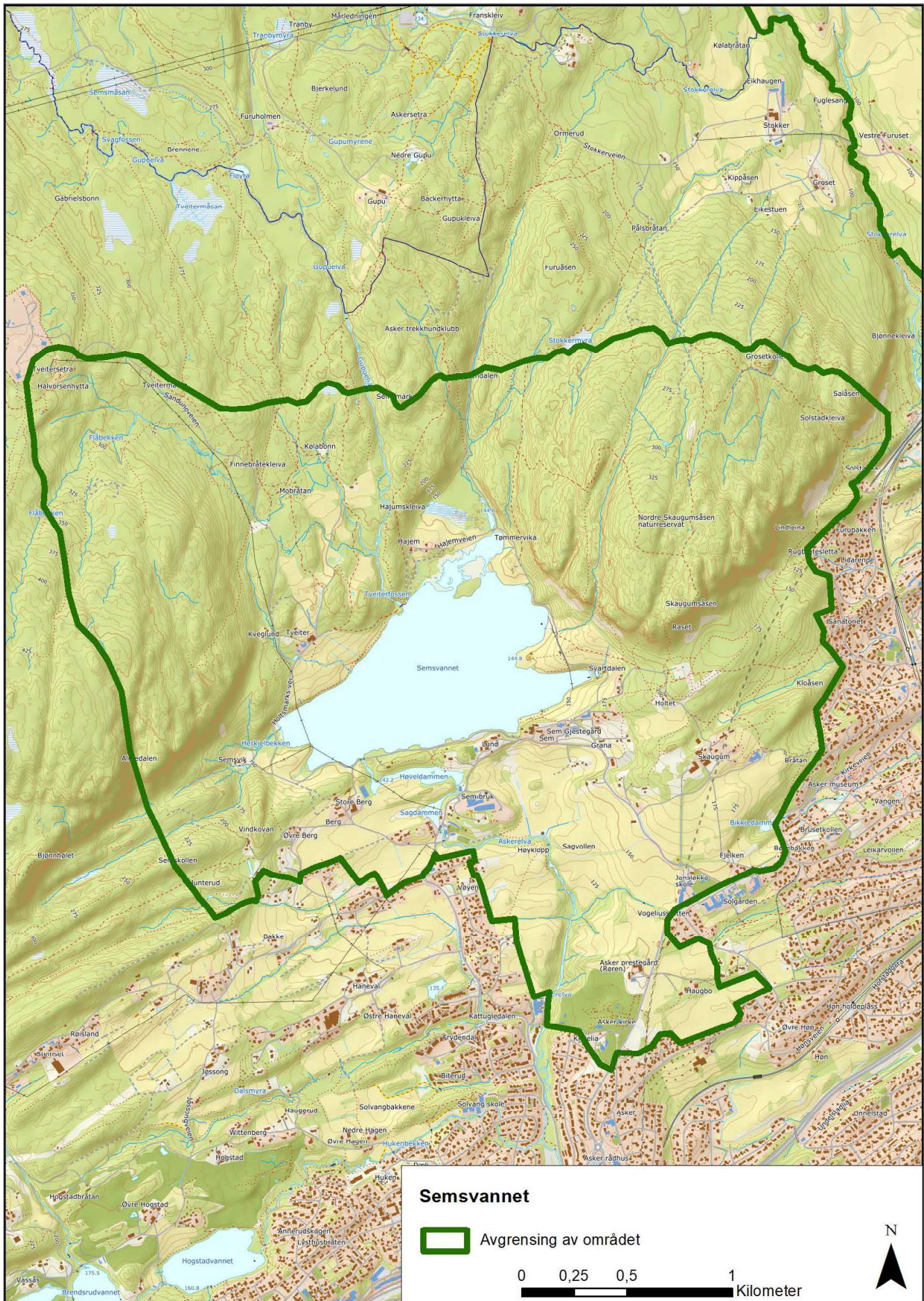
Mesteparten av dette KULA-området består av Semsvannet landskapsvernområde. Det er statsforvalteren som har ansvaret for forvaltningen av landskapsvernområdet. Verneforskriftene og forvaltningsplanen gjelder her. Skaugumsåsen og Hagahogget er naturreservater.

Landskapet er sårbart for utbyggingspress og for slitasje og trafikkproblemer da det er et svært mye brukt tur- og friluftsområde.

Hele KULA-området bør vises i kommuneplanenes arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken. Disse må samtidig samsvare med bestemmelsene innenfor de deler av KULA-området som også er landskapsvernområde.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning innenfor dette landskapet:

- > For å ivareta landskapets karakter er det nødvendig med fortsatt jordbruksdrift og allsidig beiting for å begrense gjengroing.
- > Bebyggelsen og strukturen i gamle gårdstun og plasser bør beholdes.
- > Ny bebyggelse bør forholde seg til eksisterende skala og struktur.
- > Det er viktig at elementer som underbygger det historiske landskapets karakter ivaretas, slik som automatisk fredete kulturminner fra flere tidsperioder, askekaller, styvingstrær, alleer, trekker, åkerholmer, gamle veifar, rester etter kalkovner samt kulturminner i skog og vassdrag.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet. Det er behov for bedre tilrettelegging, skilting og skjøtsel i området.

12. Gamle Mossevei langs Gjersjøen

Chausseens landskap – fra hestens krefter til hestekrefter

Oppegård og Ås kommuner

Areal: 6 km²

Området ligger i landskapsregion 2) Oslofjorden
(Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Gamle Mossevei, med dens nære omgivelser, ligger langs Gjersjøelva og Gjersjøen på 40 moh. Landskapet avgrenses i nord ved grensen mot Oslo, i sør av Gjersjøens sørende ved Hjulet på Ringnes, i vest av de nærmeste omgivelsene langs chausseen og i øst langs åskammen på Gjersjøens østside.

BESKRIVELSE

Landskapet omfatter strekningen av Gamle Mossevei som var ferdig anlagt i 1859. Den går fra Oslos grense i nord, gjennom den trange Gjersjøelvdalen som renner nordover mot Bunnefjorden, og svinger seg videre sørover langs vestsiden av Gjersjøen. Vassdraget er omkranset av skogkledde åssider.

I dette veihistoriske landskapet er det forbindelser til både tidligere og nyere epoker i samferdselshistorien, samt til industrihistorie. Den gamle hovedforbindelsen øst-vest i Oppegård krysset Gjersjøen fra Flåtestad på østsiden til Sjeisen på vestsiden og derfra opp Rytterkleiva vestover til Oppegård kirke.

Fra gammelt av var isen på Gjersjøen en del av vinterveien mellom Oslo og Ås. Denne vinterveien er utførlig beskrevet av biskop Jens Nilssøn da han dro på visitasreise fra Oslo sørover til Båhuslen i mars 1594. Gjersjøen ble også brukt til tømmertransport til Ljansbruket. Gjersjøen og Gjersjøelva var en forutsetning for den svært tidlige og etter hvert svært omfattende sagbruksvirksomheten ved Ljansbruket, som er en viktig del av norsk trelast- og sagbrukshistorie.

Utover 1800-tallet gjennomgikk det norske samfunnet store endringer, blant annet fra naturalhusholdning til pengehusholdning. Transporten av folk, råvarer, friske landbruksprodukter og ferdigvarer mellom by og land vokste sterkt, ikke minst i nærom-

Gamle Mossevei svinger seg på vestsiden av Gjersjøen, Oslo ses i det fjerne. Foto: Dronegutta

Landemerket Hjulet ved Gamle Mossevei i sørenden av Gjersjøen. Foto: Dronegutta

rådene til hovedstaden Christiania, som fra 1850-årene utviklet seg fra småby til storby. Mengden av gods som skulle fraktes satte også krav til veiene. Gjennom Follo var den Fredrikshaldske kongevei fra Oslo til Halden kjøreveg, men den hadde mange svært bratte bakker. Kravet om slakere transportveier ble stadig sterkere, og horisontalplanveger – chausseer – ble den nye løsningen.

I 1847 la ingeniørløytnant Christian W. Berg, som senere ble Norges første vegdirektør, fram en plan om en ny veg rundt Ekebergåsen innover Bunnefjorden mot Moss. Den nye Mosseveien, også kalt Mosselina eller Bylina, ble utbygd i tre etapper. Første etappe fra Oslo ladegård langs fjorden til Sæterstrand og Ljabru sto ferdig i 1850 og fikk navnet Ljabru-chausseen. Neste etappe fra Sæterstrand langs Gjersjøelva og Gjersjøen til Vinterbro sto ferdig i 1860. Siste etappe fra Vinterbro via Nettet ved Bunnefjorden til Korsegården i Ås sto ferdig i 1870. Samme år kunne den Fredrikshaldske kongevei nedlegges som hovedvei fra Christiania til Korsegården.

Mosseveien, eller Gamle Mossevei som vi kaller den i dag, var en av de første i Norge som ble bygget etter de nye chausseprinsippene både med hensyn til teknikk, stigning og linjeføring. I motsetning til konge-

veiene som ble anlagt i rette linjer og opp og ned bakker, skulle chausseene føye seg mykt inn i landskapet, svinge utenom høyder og ha så liten stigning som mulig. Dette var gunstig når man ønsket å kjøre færrer og større lass, noe som ble regnet som god samfunnsøkonomi.

Langs Gjersjøen ble det etablert skystasjoner og hvilestuer; fra nord Tyrigrava, Sandvigen Café og Restaurant, i dag kjent som Villa Sandvigen, Tangen (brant i 1989), og helt i sørenden Ringnes, som lenge hadde det største hesteholdet i hele Akershus amt.

Fram til 1920-tallet ble veiene bygget for hestetransport. På 1930-tallet ble det utført betydelig utbedring av Mosseveien for å tilpasse den til biltrafikk, og i 1933 åpnet Gjersjøen bensinstasjon som den første på denne strekningen.

Landskapet langs Gjersjøen har vært sentralt i privatbilens og den moderne fritidskulturens inntog. I mellomkrigstiden ble det arrangert israce på Gjersjøen for både bil og motorsykkel, og noen av de første campingplassene åpnet langs Gjersjøen, da telting ble populært for arbeidsfolk fra byen. Det har vært flere kiosker og serveringssteder langs veien. Blant annet den gamle skystasjonen på Ringnes, hvor dagens bygninger er oppført i 1920-1930-årene.

Landemerket langs Gamle Mossevei i dag er Hjulet, det store reklamedekket fra Askim gummivarefabrikk (Viking) som ble satt opp midt på 1930-tallet. Hjulet var et populært stoppested for søndagsturen på 1950- og 60-tallet. Ved Tyrigrava ble det i 1932 bygget et nytt serveringssted i funksjonalistisk arkitektur etter at den gamle skystasjonen brant. Fra slutten av 1950-årene ble Tyrigrava et populært møtested for ungdom i sine amerikanske biler, senere også for motorsykkellentusiaster.

Mosseveien var en del av Riksvei 1, som fra 1928 var navnet på riksveien fra Oslo gjennom Akershus og Østfold til svenskegrensen. Mosseveien var hovedvegen mot sør fra 1860 til 1970, da den ble erstattet av dagens E18, motorveien som i dag går parallelt med chausseen gjennom det skogkledde høydedraget vest for Gjersjøen.

Gamle Mossevei er i dag en to-felts asfaltert kjørevei som i stor grad har bevart sin opprinnelige linjeføring og oppbygging med tørrmurer. Under asfalten ligger eldre brostein, og noen steder står stabbesteiner fortsatt i veiens ytterkant. I tillegg til motorisert ferdsel er veien del av en hovedsykkelrute og en mye brukt sykkelvei for daglig pendling og rekreasjon.

Gamle Mosseveis historie og verdi er formidlet gjennom film tilgjengelig på YouTube.

LANDSKAPSKARAKTER

Hovedstrukturen i dette landskapet er Gjersjøen og den trange Gjersjøelvdalen som har avrenning nordover mot Bunnefjorden. Vassdraget er omkranset av skogkledde åssider.

Chausseen Gamle Mossevei følger Gjersjøelvas østside før den svinger seg sørover langs Gjersjøens vestsida. Det er en rik kulturhistorie knyttet til både veien, vassdraget og landskapet rundt. Den gamle veitraseen ligger i dag idyllisk til langs Gjersjøen, med flere stoppesteder som fortsatt er i drift. Utsikten mot Gjersjøen, et skogsvann nærmest uten bebyggelse, er tilnærmet den samme som da veien ble anlagt.

NASJONAL INTERESSE

Gamle Mossevei langs Gjersjøelva og Gjersjøen er en av de første som ble bygget som chausse. Sammen med Ljabruchausseen i Oslo er veien en svært godt bevart representant for en viktig epoke i landets

samferdselshistorie på 1800-tallet, da samfunnsendringene førte til behov for en ny type veier. Chausseens linjeføring og opplevelsen av kulturminner og miljøer langs veien har stor verdi.

Landskapet viser privatbilens og den moderne fritidskulturens inntog på en god måte. Langs chausseen ble det etablert bensinstasjoner, nye bevertningssteder, campingplasser og utfartssteder. Gjersjøen og Gjersjøelva er et landskap mange vefarende har et forhold til.

SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

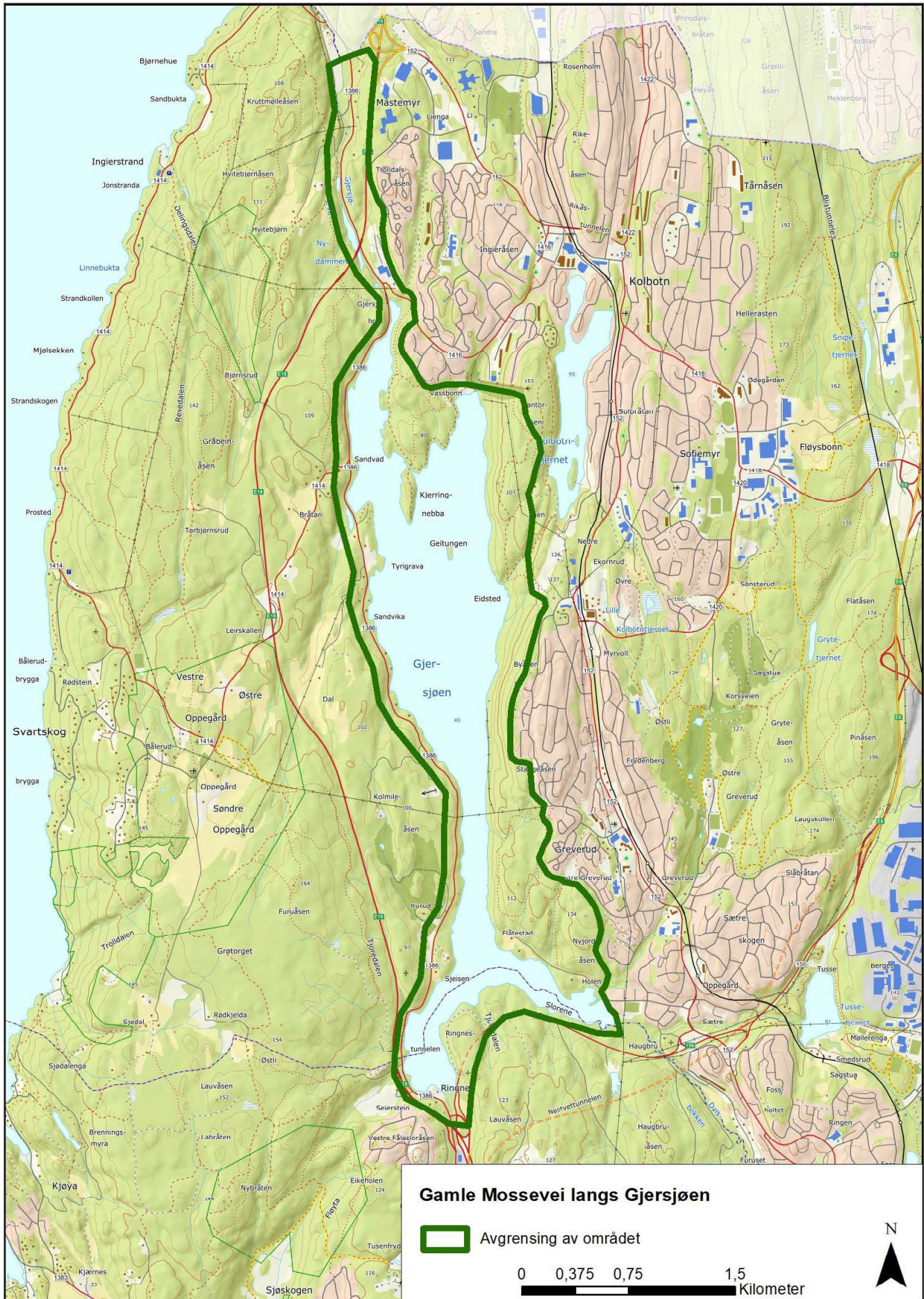
Mosseveiens strekning langs Gjersjøen er med i Nasjonal verneplan for veier, bruer og vegrelaterte kulturminner. I verneplanen heter det at det må utarbeides spesifikke vernebestemmelser som sikrer bevaring av vegens linjeføring.

Chausseen er sårbar for endringer som vil kunne påvirke opplevelsen av dette historiske veilandskapet. Utsikten mot Gjersjøen og de tilnærmet ubebygde åsene rundt er en viktig del av landskapet.

KULA-området bør vises i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > Utbygging i åssidene langs Gjersjøelva og Gjersjøen bør unngås.
- > Chausseens opprinnelige linjeføring og oppbygging med tørrmurer og stabbesteiner samt bygninger på stoppesteder langs veien bør bevares og vedlikeholdes.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet. Landskapet bør videreutvikles som et område for rekreasjon.

13. Spro – Svestad

Isdriftens landskap

Nesodden kommune

Areal: 4,1 km²

Området ligger i landskapsregion 2) Oslofjorden
(Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Landskapet omfatter en rekke med isdammer som ligger i et kystnært skogsområde langs riksvei 157 fra Spro nordover til Svestad på Nesoddlanets vestside, omkring 50 moh. Landskapet strekker seg ned til Oslofjorden, der det var utskipingshavner. Avgrens-

ingen går i marka øst for isdammene, i nord ved Granerudstøa og i sør ved Søndre Spro brygge.

BESKRIVELSE

I andre halvdel av 1800-tallet og tidlig på 1900-tallet var Norge en stor aktør i den internasjonale handelen med naturis. Store mengder isblokker ble produsert og fraktet med skip, først og fremst til England, men også til Europa ellers og andre kontinenter. Næringen hadde sin storhetstid i de siste tiårene av tiden da

Buksedammen ved Spro, på vestsiden av Sproveien, er en tidligere isdam med oppmurt demning, som ble anlagt i perioden 1860-1890. Foto: Øivind Møller Bakken

Nydammen med synlig isrenne. Foto: NVE, Helena Nynäs

seilskuter av tre fremdeles spilte en vesentlig rolle, og hadde stor betydning for skipsfartens utvikling.

Sammen med tekniske nyvinninger som dampskip og jernbane bidro handelen med naturis til framveksten av en moderne livsform og byvekst. Før moderne kjøleteknologi tok over på 1900-tallet, var kjøling med naturis viktig for mattrygghet og helse. Naturisen var også viktig i det norske samfunnet, der den ble brukt til kjøling i blant annet fiskerinæringen, meierier, bryggerier, kjøtthandel, apotek, sykehus, kjemisk industri og i private husholdninger.

Den store iseksporten begynte å avta ved århundreskiftet, og ble nesten helt borte under første verdenskrig. Men fortsatt var det mye isskjæring til hjemmemarkedet. I hovedstaden Christiania var det stor etterspørsel, og mye trengtes i lokalmiljøet.

I de første tiårene med iseksport fra Norge ble isen mest skåret på naturlige tjern og innsjøer. Fra rundt 1860 økte både etterspørselen og kravet til kvalitet på naturisen, og kunstige dammer ble anlagt for å øke

det produktive arealet. Produksjonen og utskippingen av isblokker sysselsatte i toppårene tusenvis av mennesker langs norskekysten og flere hundre skip. Isdriften har hatt betydning for utviklingen av mange lokalsamfunn. Spesielt rundt Oslofjorden og på Sørlandskysten var det stor aktivitet.

Det var skipsreder Søren Parr i Drøbak som etablerte denne næringen i den indre delen av Oslofjorden, og mange fulgte i Parrs fotspor. Isdriften skulle sette sitt preg på flere av bygdene rundt fjorden, og Nesodden kom snart til å stå i fremste rekke blant dem. Nesodden var en av de kommunene i Norge som skar og eksporterte mest is i perioden 1870–1910. Helt fra 1870-årene til første verdenskrig var bortimot to hundre mann på isarbeid i flere uker en gjennomsnittlig «isvinter», de beste årene opp mot fire hundre. Dette fikk stor betydning fordi det tidligere tidvis hadde vært mangel på sysselsetting vinterstid. Denne blomstrende næringen forbedret arbeidernes kår og kan også være med å forklare hvorfor Amerika-

utvandringen var mindre fra Nesodden enn fra svært mange andre bygder.

Istrafikken satte sitt tydelige preg på Nesodden. Det ble ryddet veier og bygget isrenner, ishus, utskipingsanlegg, arbeiderboliger, smier, redskapshus og staller. Selv terrenget ble forandret ved at en rekke kunstige dammer ble anlagt og myrdrag og bekker ble til store dammer.

Vestre side av Nesodlandet, der det gjerne var isfri led relativt tidlig, var et gunstig sted å anlegge isdammer. Spro-området ble et av tyngdepunktene i bygdas iseksport. Langs riksvei 157 gjennom Spro-området til Svestad ligger isdammer på rekke og rad: Gaupemyrdammen, Bråtedammen, Themsen, Torghagedammen, Blekkemyrdammen, Sprodammen, Rogneskjærdammen, Engsdammen og Nydammen med flere er alle kunstige dammer – anlagt mellom slutten av 1860-årene og slutten av 1880-årene. Isblokkene ble ført på slede og/eller transportert i isrenner fra dammene på høyden og ned til havnen ved fjorden – tyngdekraften gjorde mye av jobben. Ved fjorden ble isblokkene lagret i ishus i påvente av utskipping som foregikk fra tidlig om våren til utpå høsten.

For vel hundre år siden preget store ishus, isrenner og isdammer kystlandskapet flere steder østafjells. Med tanke på den omfattende virksomheten som var knyttet til isdrift er det få synlige spor i dette landskapet i dag. Det er først og fremst isdammer med oppmurte demninger og damvoller som er bevart og vitner om denne viktige kystnæringen på Østlandet. I området Spro – Svestad finnes det også rester av fundamenter til de karakteristiske ishusene og isrennene, og ved bryggene nede ved fjorden er det bevart fortøyningspåler for isskutene. Mange av driftsveiene som ble anlagt mellom dammene, ishusene og fjorden brukes fremdeles, mens andre ligger som spor i terrenget.

LANDSKAPSKARAKTER

Hovedstrukturen i dette landskapet er en rekke med isdammer på det skogkledde høydedraget på Nesodlandets vestsida og med kort avstand ned den bratte åssida til Oslofjorden. Innenfor dette området er det en rekke kunstige isdammer med oppmurte demninger av gråstein og leire og demningsvoller. I tillegg til isdammene er det bevart rester etter inn-

retninger knyttet til isdriften. Den korte avstanden mellom isdammene på høyden og utskipingsstedet ved fjorden gjør at den logistiske sammenhengen er fattbar.

NASJONAL INTERESSE

Den omfattende virksomheten knyttet til isdrift preget kystlandskapet østafjells på 1800- og tidlig på 1900-tallet. I området fra Spro til Svestad finner man fortsatt mange rester etter denne viktige næringen i Norge, som det ellers er få synlige spor etter. Her finner vi den største samlingen av isdammer i Akershus innenfor et begrenset areal og i et landskap som er relativt lite utbygd. Området med dammene og den tidligere utskipingshavnen egner seg godt til å formidle denne delen av norsk ressurs- og næringshistorie og har også stor opplevelsesverdi.

SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

De kunstige isdammene med oppmurte demninger av gråstein og leire og demningsvoller er sårbare for terrenginngrep. Gjengroing er også en utfordring.

Hele KULA-området bør vises i kommuneplanens arealdel med hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > For å opprettholde sammenhengen mellom isdammene og utskipingsstedet ved fjorden, er det viktig at arealendringer, utbygging og terrenginngrep tar hensyn til dette.
- > Bevarte rester i terrenget etter innretninger knyttet til isdriften bør sikres.
- > De oppmurte demningene og vollene bør vedlikeholdes for å hindre forfall.
- > For å unngå gjengroing bør vegetasjonen skjøttes og ryddes, men det må tas hensyn til artsmangfold.
- > Oppfylling av dammene bør unngås.
- > Utbygging mellom dammene bør unngås.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet. Skilting og annen informasjon kan bidra til det.

14. Kirkebygda

Storgårder og industrihistorie i leirjordsbygd ved Øyeren

Enebakk kommune

Areal: 16,6 km²

Området ligger i landskapsregion 3) Leirjordsbygdene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap - NIBIO)

BELIGGENHET

Landskapet ligger øst for Østmarka og omfatter i hovedsak gårder med jordbruksarealer nord og sør for Børterelva/Igna i Ekebergdalen og Enebakkdalen samt nord og sør for Preståa ut mot Øyeren. Sentralt i området er kommunesenteret Kirkebygda. Landskapet avgrenses mot skogsområder, nyere boligfelt og industriområde.

BESKRIVELSE

Øst for de store skogstrekningene i Østmarka ligger Kirkebygda i et elvelandskap med vassdrag som renner fra Børtervann til utløpet i Øyeren. Kirkebygda er ei leirjordsbygd med store jordbruksarealer i et sammenhengende landskap. Særlig i områdene øst for kommunesenteret har de mange elvene og bekkene, samt leirras gjennom tidene, skapt et bakkete landskap med raviner. I dette aktive jordbrukslandskapet har det trolig vært drevet jordbruk langt tilbake i historien.

Hovedelva gjennom dalen kalles Børterelva eller ved det gamle navnet Igna. Lengst øst kalles elva Preståa, som her utgjør en arm av Øyeren. Flere gamle ferdselsveger krysser området, både over elva og på høydedragene ned til fergestedene på Skøyen og Torshov ved Øyeren.

Kirkebygda med Enebakkmiddelalderkirke og det gamle herredshuset ved elva Igna. Foto: Øystein Søbye

Gården Torshov ytterst på Hammeren troner over Øyeren. Foto: Marianne Johansson, Viken fylkeskommune

Gårdene i Kirkebygda har hatt setre og drevet omfattende skogsdrift i Østmarka, og det er en næringshistorisk sammenheng mellom skogen og gårdene. KULA-området er imidlertid avgrenset til selve bygda med gårdene og der det er flest spor etter industrihistorien, og innbefatter ikke skogsområdene som hører til gårdene.

Innenfor området er det registrert kulturminner fra periodene steinalder til middelalder. De mest synlige av disse er gravrøysen fra bronsealder-jernalder, gravhaugene fra jernalder, bygdeborgen fra jernalder på Slottsåsen samt Enebakk kirke og kirkegård fra middelalderen.

Kirkebygda er det historiske sentrumet i Enebakk. Sentralt i området er Enebakk kirke og prestegård. I siste halvdel av 1800-tallet ble både herredshus, skole og butikker etablert i nærheten. Disse elementene er del av et rikt, sammensatt kulturmiljø, sammen med prestegård, det gjenoppbygde forsamlingshuset Ignarbakke og husmannsplassen Engerholm i et vakkert kulturlandskap langs Igna. Navnet Ignarbakke (elvebredden / bakken ved Igna) har gitt navn til bygda og kommunen.

Enebakk kirke er en romansk steinkirke fra tidlig på 1100-tallet, og en av de best bevarte middelalderkirkene i Akershus. På bygdetunet står det gamle herredshuset som i sin tid var en fløy av hovedbygningen på familien Collets store gods på Flateby helt nord i Enebakk. Prestegården, med fredet hovedbygning fra 1819, var i flere hundre år maktsetet i bygda. Engerholm er en av de første husmannsplassene som ble fredet i Norge. Dagens kommunesenter er lokalisert på vestsiden av Lillestrømveien.

Vest i bygda ligger Ekebergdalen med blant annet gårdene Børter, Rakkestad, Støttum, Østenbøl og Ekeberg. Dette er et storgårdslandskap med godt bevarte bygninger og lange tradisjoner for landbruk. Helt fra 1500-tallet har Børterelva gitt drivkraft til møller, sager og vadmelsstamper, men det virkelig store industrieventyret i Ekebergdalen var på siste halvdel av 1800-tallet.

På storgården Ekeberg bodde fabrikkeier Holm Jølsen, som var en av de tidlige industripionerene i Norge. Som godseier på Ekeberg hadde Jølsen tilgang til både elv, fossefall og store skogområder. Han etablerte en omfattende industrivirksomhet langs Børterelva. Mest kjent er H. Jølsens Tændstikfabrik (1866-1886), som regnes som høydepunktet i industrihistorien i dalen. Fabrikken sysselsatte på det meste 300 arbeidere og hadde egen skole, butikk, lege og sykekasse. I tillegg drev Holm Jølsen sagbruk, teglverk, destilleri for lampeolje og cellulosefabrikk.

Ekebergdalen var et særpreget industrimiljø midt i den landlige kommunen. Her oppsto det et eget samfunn hvor de fleste funksjoner i samfunnet var representert. I dag er det få spor i terrenget av det frodige fabrikkmiljøet, men det står fortsatt noen bygninger som var landhandlerier, arbeiderboliger og funksjonærbolig i boligfeltet nedenfor Høgås. Storgårdslandskapet som industrien var en del av er opprettholdt.

Industrimiljøet i Ekebergdalen er skildret av forfatteren Ragnhild Jølsen – Holm Jølsens datter – i hennes «Brukshistorier». Jens Bjørneboes dokumentarroman med henne som hovedperson – «Drømmen og hjulet» fra 1964 – skildrer industrireisen og

folkelivet rundt bruket. Musikkspillet «Fyrstikkfolket» ble første gang satt opp i år 2000.

Øst i bygda er landskapet som omgir Igna og Preståa rikt på raviner i leirjordsbakkene. Ravinedalene er flere steder holdt i hevd gjennom aktiv beiting. Ut mot Øyeren danner Hammeren på sørsiden av Preståa et markant platå med åpne jordbruksarealer mellom gårdstunene. På nordspissen av Hammeren ligger gården Torshov med en svært eksponert beliggenhet ut mot Øyeren. Tidlig på 1800-tallet var det lensmannssete og tingstue på gården. Både Torshov og Skøyen på nordsiden av Preståa har en sentral plass i samferdselshistorien med bryggesteder knyttet til båttrafikken på Øyeren. Herfra var det forbindelser til Enebakkeset på østsiden av Øyeren som fram til 1962 var en del av Enebakk kommune. På Torshov er brygga etter dampbåttrafikken på Øyeren fra 1860 og fram til ca 1930 godt bevart.

Nederst i Enebakkdalen der Igna møter Preståa var det stor aktivitet knyttet til vannkraften, og på 1700- og 1800-tallet ble det bygget flere plasser og arbeiderboliger. Før 1900 var det mange sager i dalen, som derfor ble kalt Sagdalen. I 1914 ble fossene i Enebakkdalen bygget ut, og Børter Elektrisitetsverks kraftstasjon satt i drift. I dag er kraftstasjonen, som fortsatt produserer strøm, det mest synlige sporet fra all aktiviteten langs elva.

LANDSKAPSKARAKTER

Landskapet domineres av den store leirjordsbygda i daldraget, der vassdrag som renner fra Børtervann i Østmarka til utløpet ved Øyeren utgjør en sentral kulturhistorisk linje i landskapet. Her er det store, sammenhengende jordbruksarealer med aktiv jordbruksdrift, godt bevarte gårdstun og kulturminner som vitner om svært lang bosetningshistorie.

Kirkebygda med middelalderkirke og -kirkegård ligger sentralt i området. I vest ligger storgårdslandskapet Ekebergdalen med rik industrihistorie, der det fortsatt er noen bygninger bevart som vitner om denne virksomheten. Øst i landskapet er det et stort innslag av raviner. Her ligger Hammeren, et markant platå med åpne jordbruksarealer ut mot Øyeren. Hammeren var et viktig knutepunkt for samferdsel, med bryggesteder som knyttet området til båttrafikken på Øyeren.

NASJONAL INTERESSE

Kirkebygda er den største leirjordsbygda ved Øyeren innenfor Akershus, og består av sammenhengende leirjordsområder med et karakteristisk elve- og ravinelandskap gjennomskåret av mange åer og bekker. Landskapet har stor tidsdybde og kontinuitet med en høy forekomst av kulturminner. Området formidler både bygnings-, jordbruks, samferdsels- og industrihistorie. Den omfattende industrivirksomheten som ble etablert i Ekebergdalen er tydelig, og gjenspeiler brytningen mellom det gamle bygdesamfunnet og det moderne industrisamfunnet på en svært god måte.

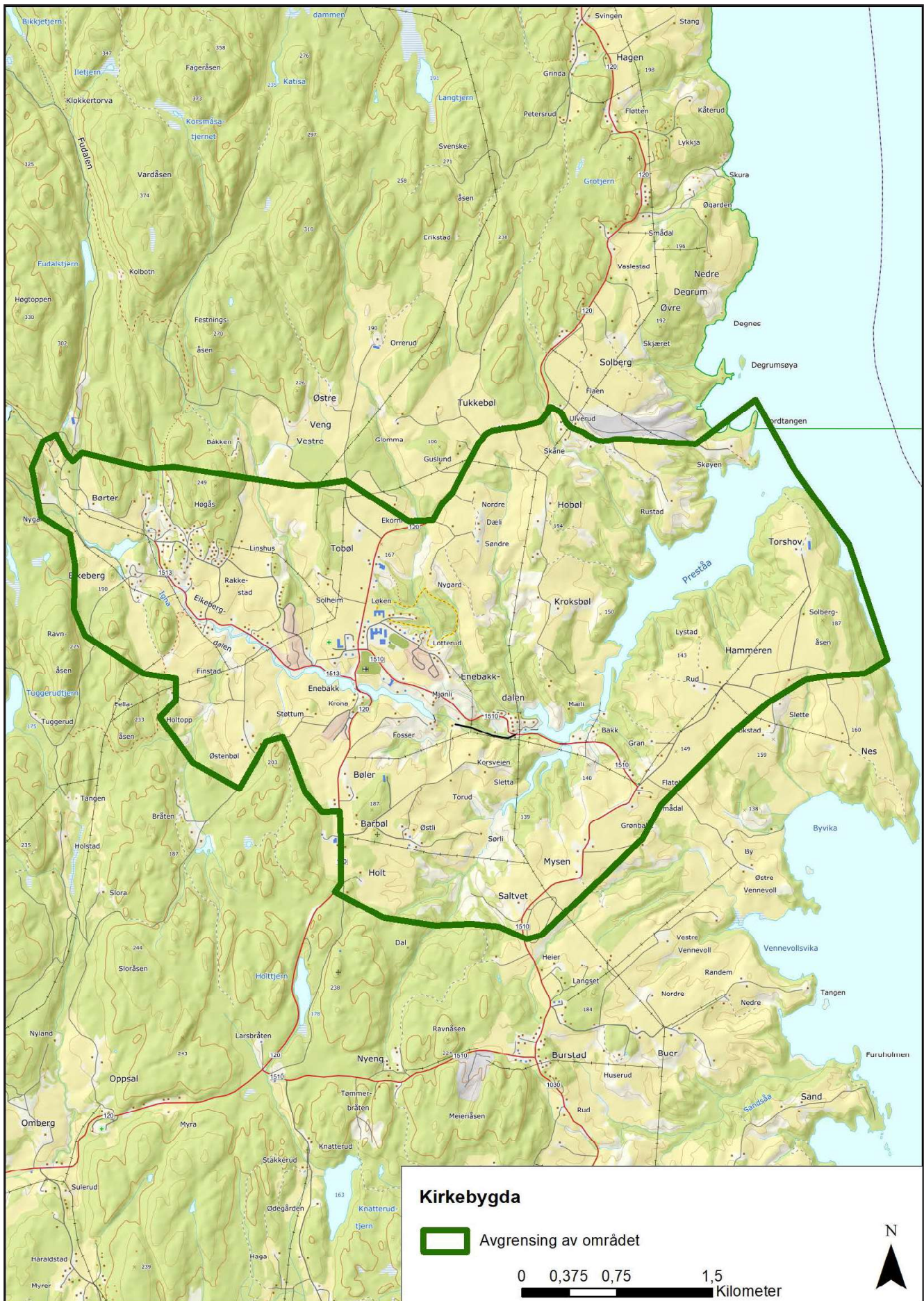
SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

Landskapet er sårbart for nye boligfelt og andre arealkrevende inngrep utenfor gårdstunene.

Hele KULA-området bør vises i kommuneplanenes arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning innenfor dette landskapet:

- > Middelalderkirkestedet bør beholde sin fram-tredende plass i landskapet.
- > Fortsatt drift på jordbruksarealene er avgjørende for å ivareta landskapets karakter.
- > Bebyggelsen og strukturen i gamle gårdstun og plasser bør beholdes.
- > Ny bebyggelse bør forholde seg til eksisterende skala og struktur. Flere nye boligfelt i det åpne kulturlandskapet bør unngås.
- > Elementer som underbygger det historiske landskaps karakter bør ivaretas, slik som automatisk fredete kulturminner, beitemark, gamle veier med mer.
- > Bygninger og andre spor etter industrivirksomheten i Ekebergdalen bør bevares. Ved eventuelle tiltak på de mest intakte arbeiderboligene bør det tas hensyn til det opprinnelige ved bygningene.

15. Heer – Froen – Nordby

Markant morenelandskap med lang bosettingshistorie

Frogn og Ås kommuner

Areal: 18,5 km²

Området ligger i landskapsregion 3) Leirjordsbygdene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Landskapet omfatter de mest markante deler av moreneryggen over Froen og Nordby, samt forsinkingen Bunnefjorden – Årungen. Området avgrenses

i nord og vest mot marka, i vest mot tettstedbebyggelsen på Heer, i øst mot E18 ved Nygårdskrysset, i sør ved nordenden av Årungen, og nord ved enden av Bunnefjorden.

BESKRIVELSE

Landskapet består i hovedsak av jordbruksarealer på moreneryggen over Froen og Nordby som inngår i det som kalles Ski-Ås-trinnet. Etter siste istid dannet innlandsisens tilbaketrekking flere trinn med isrand-

Kirkeveien på toppen av raet mellom Heer og Froen. Foto: Sissel Riibe, Viken fylkeskommune

Nordby kirke i et vakkert kulturlandskap. Foto: Ola Rønne, Viken fylkeskommune

avsetninger – også kalt ra. Ski-Ås-trinnet ble dannet for 11 000 år siden og er en del av et indre ra som dominerer i midtre Follo. Dette markante høydedraget strekker seg i øst-vest retning over Hurumlandet på vestsiden av Oslofjorden og østover mot Indre Østfold. De mektige løsmasseavsetningene i Ski-Ås-trinnet har bratte bakker særlig i nordre del, og tilløp til raviner der raformasjonene krysser den markante forsenkningen med Bunnefjorden – Årungen.

Morenelandskapet har et bredt spekter av kulturminner og landskapstyper som dokumenterer bruk og endringer i landskapet over et langt tidsrom. De høytliggende skråningene av raet har lett selvdrenert sandjord som var godt egnet til det tidlige jordbruket. Mange av dagens gårder langs moreneryggen har røtter tilbake til jernalder. Middelalderkirkestedene på Froen og Nordby har historiske veiforbindelser i flere retninger. Det er fremdeles jordbruk som setter sitt preg på landskapet og det er aktiv drift på gårdene, mye basert på kornproduksjon.

Morenelandskapet fra Heer til Froen fremstår som et sammenhengende historisk landskap med et stort mangfold av kulturminner fra steinalder til nyere tid. Det er mange gravhauger fra jernalder, en kirkegård fra middelalderen, og på Tjuvåsen nordøst for kirkestedet ligger en bygdeborg fra jernalder med utsikt mot Bunnefjorden. Området har også den største andelen av helleristninger i Follo, blant dem et felt

med 240 skålgroper i tillegg til Follo's eneste skipsristning på Skjellerud gård datert til bronsealder – jernalder.

På moreneryggen ligger gamle alleer og gårdstun på rad i et åpent landskap, der Froen gård og Frogn middelalderkirkested utgjør et historisk tyngdepunkt. Bygdas første kirkested lå også i tilknytning til Froen. Her møtes flere veier som følger gamle ferdselsårer gjennom området; sørvestover mot Drøbak, nordover mot Bunnefjorden og østover mot Nordby. Froen gård er en av de eldste og største gårdene i Frogn. Med sin dominerende stilling helt siden middelalderen, har den vært viktig for den lokale utviklingen, både innen jordbruk, skogsdrift og industrivirksomhet.

Froen har nær tilknytning til fjordmiljøet innerst i Bunnefjorden og til Årungsvassdraget, der gården har hatt fiskerettigheter helt siden middelalderen. Fiske, frakt, fergetrafikk og båtbygging var viktige inntektskilder. Langs Årungselva finner man spor etter industri fra middelalder og helt opp til 1900-tallet. Vannfallet i elva var kraftkilde og produktene kunne skipes ut Bunnefjorden. Her var det gruvedrift, kvern, møller og sag helt fra 1500-tallet. I perioden 1800–1935 drev Froen bruk storindustri langs vassdraget med teglverk og sagbruk med høvleri, i tillegg til isproduksjon i omlandet. Flere av husmannsplassene i området var knyttet til næringsvirksomheten langs Årungselva.

Landskapets sosiale bosettingsmønster er fortsatt lesbart. Underbruk, husmannsplasser og plasstuffer står i stor kontrast til gårdstunet på Froen med den monumentale hovedbygningen fra 1767 samt to portstuer og hageanlegg fra samme periode.

Nordby-området er et storskala landskap med stor variasjon i kulturminner og tydelige spor fra tidlig bosetting. Området er svært rikt på kulturminner fra bronsealder, jernalder og middelalder. Det er registrert skålgropslokalteter og flere store gravfelt, blant annet på Nordby-gårdene med 25 rundrøyser, en steinsetning og en skipssetning. De mange gravminnene i området og middelalderkirkestedet på Nordby er et eksempel på kultkontinuitet fra jernalder og inn i kristen tid.

Kirkestedet, med dagens kirke fra 1827, er det historiske tyngdepunktet i landskapet. Det er flere store og gamle gårder med markerte gårdsanlegg, tidligere husmannsplasser samt gamle ferdselsveger med vakre alleer, steingjerder og gårdstun på rad. Vegfar fra flere tidsepoker dokumenterer den gamle ferdselsstrukturen i regionen og til kirkesteder i Ski, Ås og Frogn.

Den Fredrikshaldske kongevei over Nordby og sør- over til Ås kirke har i stor grad bevart sin opprinnelige linjeføring og er representativ for hvordan de eldste kjøreveiene gikk i terrenget. Ved kongeveien har det vært skysstasjoner på gårdene Ris, Skisjordet og Risjordet. Fra 1760 til 1860 var det en stor ekserplass på Skisjordet, og telthuset som ble bygget for Nordre Follose Infanterikompani i 1770 står fortsatt. På Nordby skole står den gamle skolestua som huset den første faste skolen som åpnet i Ås i 1848.

LANDSKAPSKARAKTER

Det høytliggende og markante morenelandskapet strekker seg fra vest til øst gjennom Follo. Moreneryggen over Froen og Nordby utgjør to høydedrag med store og sammenhengende jordbruksområder og tydelige historiske spor. Landskapet preges av åpne jordbruksarealer omkranset av skog og bosettingsmønsteret med storgårder, underbruk og husmannsplasser er fortsatt lesbart.

Kulturminner knyttet til bosetning, ferdsel, jordbruk, gårdstun og plasser, religion og kultisk aktivitet vitner om stor tidsdybde og kontinuitet. Storgodset Froen er dominerende i landskapet, og har fortsatt bygningsmiljøer og noe av eiendomsstrukturen bevart. I forskningen Bunnefjorden – Årungen er det spor etter omfattende industri drevet av Froen Bruk i Årungsvassdraget, med tilhørende godt bevarte husmannsstuer. Chausseen Gamle Mossevei følger vassdraget.

NASJONAL INTERESSE

Morenelandskapet Heer-Froen-Nordby er et fruktbart veldrevet og vakkert jordbrukslandskap med stor tidsdybde og kontinuitet. Landskapet er en del av moreneryggen eller raet Ski-Ås trinnet, som er en landskapstype som er spesielt karakteristisk for follobygdene. Området er rikt på kulturminner fra flere perioder, og her finnes en bygdeborg, to middelalderkirkesteder der flere gamle veifar møtes, husmannsplasser og godt bevarte gårdstun. Froens karakter som storgods med utnyttelse av skogen, Årungsvassdraget og Bunnefjorden belyser en viktig del av Folloes næringshistorie.

SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

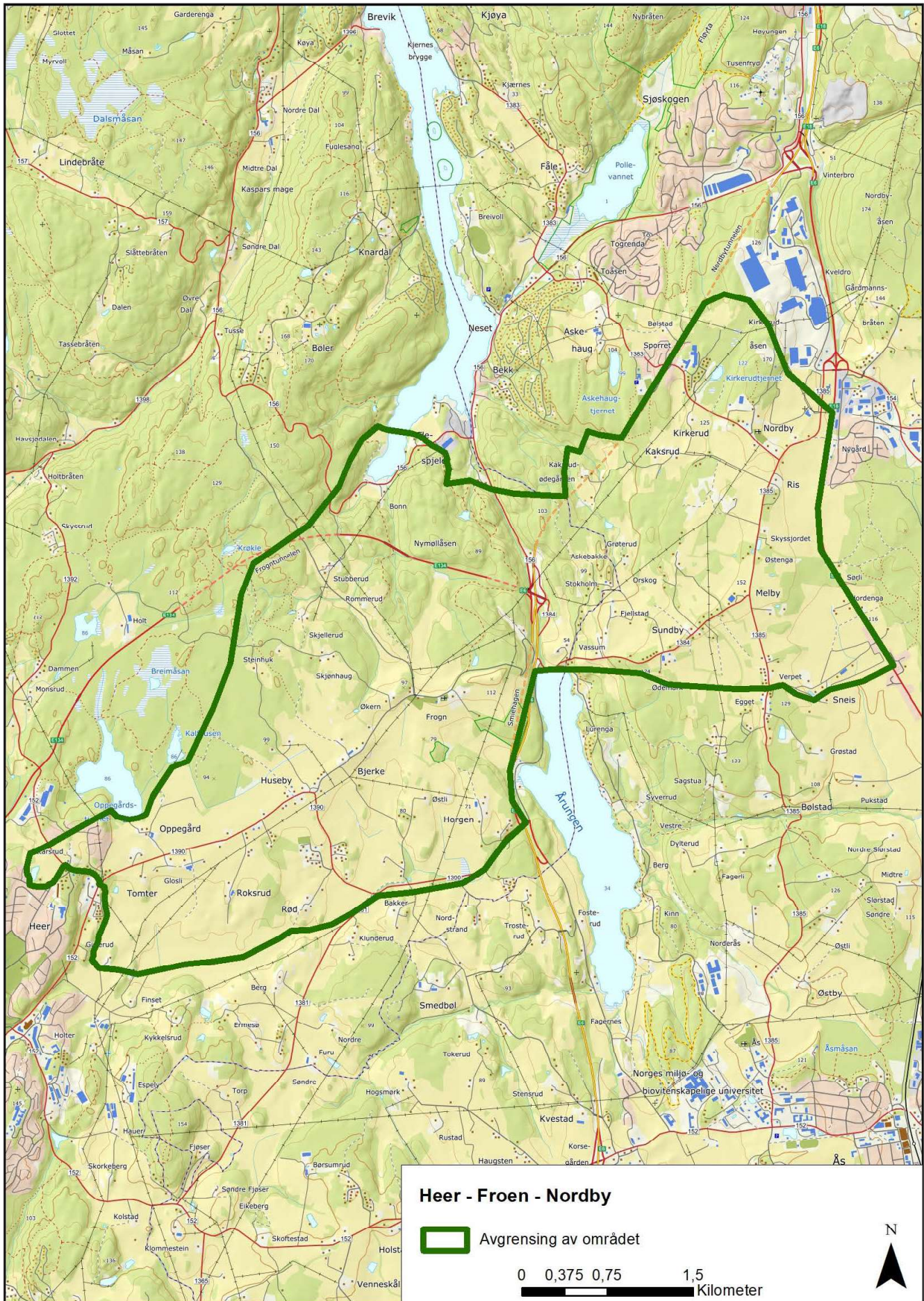
Froen gård med omkringliggende landskap er fredet etter kulturminneloven med tilhørende fredningsbestemmelser. Naturreservatene Smiehagen og Danmark innenfor Froen er vernet etter naturmangfoldloven, og her gjelder verneforskriften.

Landskapet er sårbart for ny industri – og tettstedsbebyggelse og andre arealkrevende inngrep.

Hele KULA-området bør vises i kommuneplanenes arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > Middelalderkirkestedene bør beholde sin fram-tredende plass i landskapet.
- > Fortsatt drift av jordbruksarealene er avgjørende for å ivareta landskapets karakter.
- > Bebyggelsen og strukturen i gamle gårdstun og plasser bør søkes beholdt.
- > Ny bebyggelse bør forholde seg til eksisterende skala og struktur.
- > Det er viktig at elementer som underbygger det historiske landskapets karakter ivaretas, slik som automatisk fredete kulturminner fra flere tidsperioder, gamle veifar, alleer og trekker, åkerholmer og havnehager.
- > Det bør tas hensyn til Årungsvassdragets og Bunnefjordens rolle i storgodset Froens virksomhet, ved at spor etter bygninger og anlegg blir ivaretatt.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet, de eksisterende tiltakene knyttet til turstier, skilting og skjøtsel bør videreføres.

16. Kråkstad kirkested

Middelalderkirkested i jordbrukslandskap

Nordre Follo kommune (Ski før 2020)

Areal: 15,2 km²

Området ligger i landskapsregion 3) Leirjordsbygdene på Østlandet (Nasjonalt referansesystem for landskap – NIBIO)

BELIGGENHET

Landskapet omfatter Kråkstad kirkested som ligger på en høyde i et moreneområde som er del av Ås-Ski-trinnet gjennom Follo. Sørvest for kirkestedet går den mer markante Glennemorenen i øst-vest retning. I nord avgrenses landskapet av bekke drag og i sør inngår gårdstunene langs Glennemorenen. I øst og vest

grenser området mot skog, men noen av skogsområdene der er inkludert.

BESKRIVELSE

Landskapet består av Kråkstad kirkested med omkringliggende jordbrukslandskap og noen skogsområder. Langs stiene i skogen kan en oppleve bevarte gravhauger og gravfelt, gamle dyrkningsflater, en hulvei fra middelalderen og tufter etter gamle plasser. Det er også eldre, bevarte bygninger like ved og i skogsområdene. I tillegg til dette er det svært mange fornminner og gårdstun med gamle bygninger spredt i de store jordbruksområdene. En øst-vest-

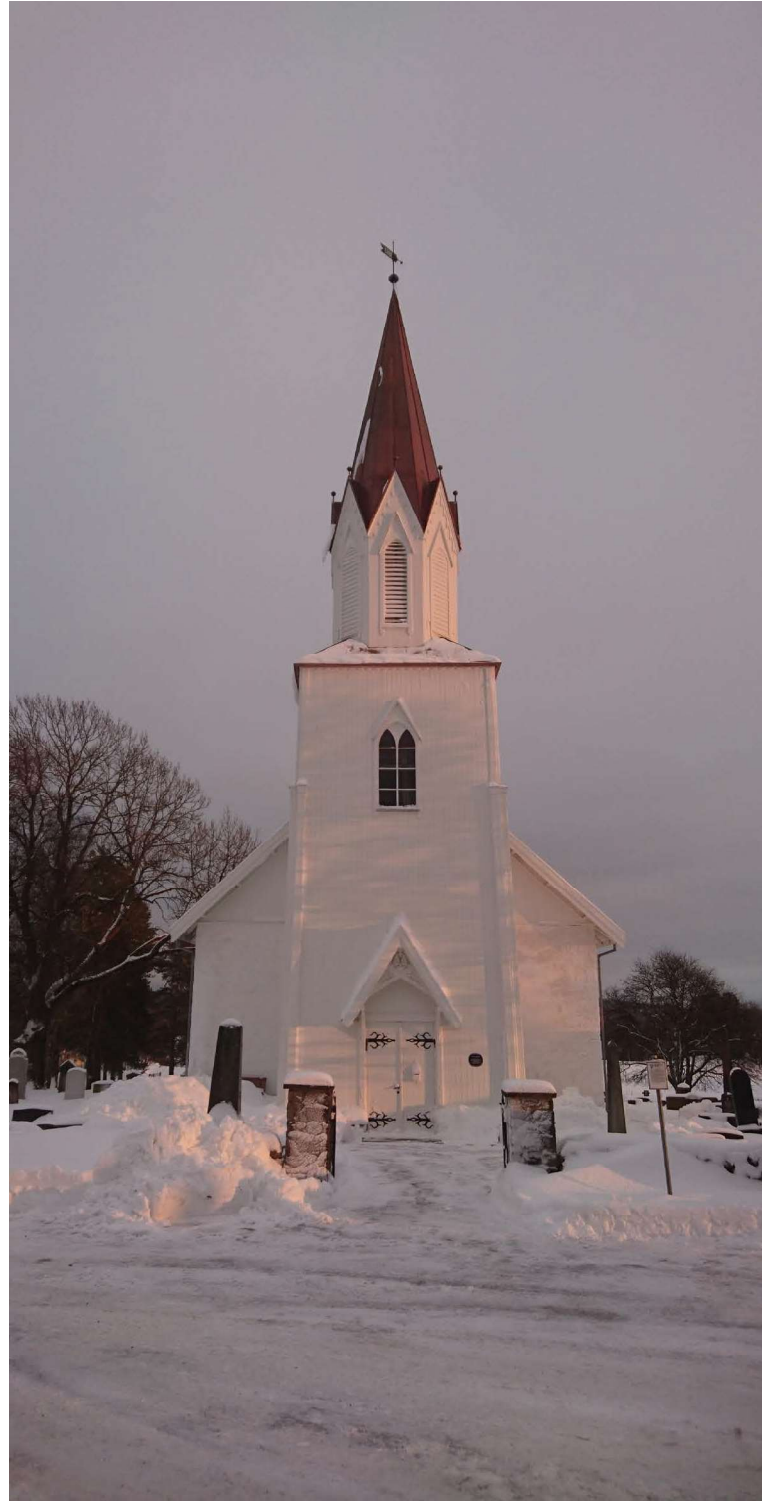
Kråkstad kirke og prestegård ligger markant i landskapet omgitt av store åkre. Foto: Sissel Riibe, Viken fylkeskommune

gående morene går gjennom området og har hatt betydning for hvor folk har bosatt seg i landskapet. Den selvdrenerte sandjorden var godt egnet til det tidlige jordbruket.

Kråkstad tettsted ligger sentralt i dette landskapet, like øst for kirkestedet. Kråkstad har vært egen kommune og har derfor spor etter kommunesenterfunksjoner. Tettstedet vokste fram etter at Østfoldbanens Østre linje ble anlagt sørover fra Ski stasjon i 1882. Det meste av tettstedet grenser i øst mot Kråkstad-elva (Haugselva) som tilhører øvre del av Mossevassdraget og har opphav i flere bekker som møtes nord for tettstedet. På begge sider av elva er det store, sammenhengende jordbruksområder som domineres av leirjord.

Kråkstad kirke er en romansk steinkirke fra 1100-tallet. Kirkegården er også fra middelalder. Kirken står på Kråkstad, som er gården som har gitt navn til kirken, og den ble prestegård rundt 1400. Hovedbygningen på prestegården ble bygget på 1700-tallet og ombygget i 1922. Ved siden av boligen står det et militært telthus fra 1700-tallet og et stykke unna ei smie. Telthusene ble brukt til oppbevaring av soldateffekter, blant annet telt som soldatene tilvirket selv av vadmel. Ordningen med telthus ble avvirket på slutten av 1700-tallet, men telhuset ble stående og har blitt brukt både som lager til bøndernes tiende, det vil si betaling til kirken, og som kornlager. Kornbeholdningen ble i sin tid solgt og utgjorde grunnkapitalen til Kråkstad sparebank. Telhuset binder således den gamle jordbrukshistorien, militærhistorien og den moderne historien sammen.

Bygdeveien Prestegårdsalleen har bjørkeallé fra Kråkstadveien og fram til kirken, og ligger i et jordbrukslandskap i full drift. Veien slynger seg mellom kirkestedet og prestegården og gir et godt og umiddelbart inntrykk av dette historiske landskapet med en rekke enkeltstående gravhauger og gravfelt fra jernalder. Landskapet kan også oppleves via den Fredrikshaldske kongevegs vestre trasé som kan følges forbi Kråkstad middelalderkirkested og videre nordover til Ski middelalderkirke. Landskapet er også godt synlig fra E18 og østre linje av Østfoldbanen som krysser området. I dette veldrevne storgårdslandskapet er historien tydelig og tilgjengelig med svært mange kulturminner, spesielt gravhauger og bosetningsspor fra jernalderen og bevarte bygninger fra de siste århundrer. Omgivelsene rundt kirkestedet er viktig for opplevelsen av landskapsrommet og underbygger kirkens plassering i landskapet.

Kråkstad middelalderkirke. Foto: Hege Sejnæs Eilertsen, Riksantikvaren

LANDSKAPSKARAKTER

Kråkstad kirkested ligger i et moreneområde sør for Ski, der den mest markante moreneryggen er Glenemorenen sør for kirken. Området er preget av mange og godt bevarte kulturminner i et bølgende og åpent jordbrukslandskap med noen skogsområder rundt. Den flotte middelalderkirken, gravhaugene og prestegården er godt synlige og har en fremtredende plass på en høyde i landskapet, som også er rikt på andre kulturminner som gjør landskapets kulturhistorie lett lesbar.

NASJONAL INTERESSE

Kråkstad kirkested med kirke og kirkegård fra middelalder, og en godt bevart prestegård, ligger som et knutepunkt i et landskap med stor tidsdybde. Det har vært et sentralt sted gjennom svært lang tid. I området er det bevart en mengde arkeologiske kulturminner, et militært telthus fra 1700-tallet og flere tun med gamle, bevarte bygninger. Gravhaugene, kirkestedet fra middelalderen og prestegården gjør dette til et spennende og lett lesbart landskap som blant annet kan oppleves via Prestegårdsalleen og den Fredrikshaldske kongeveg.

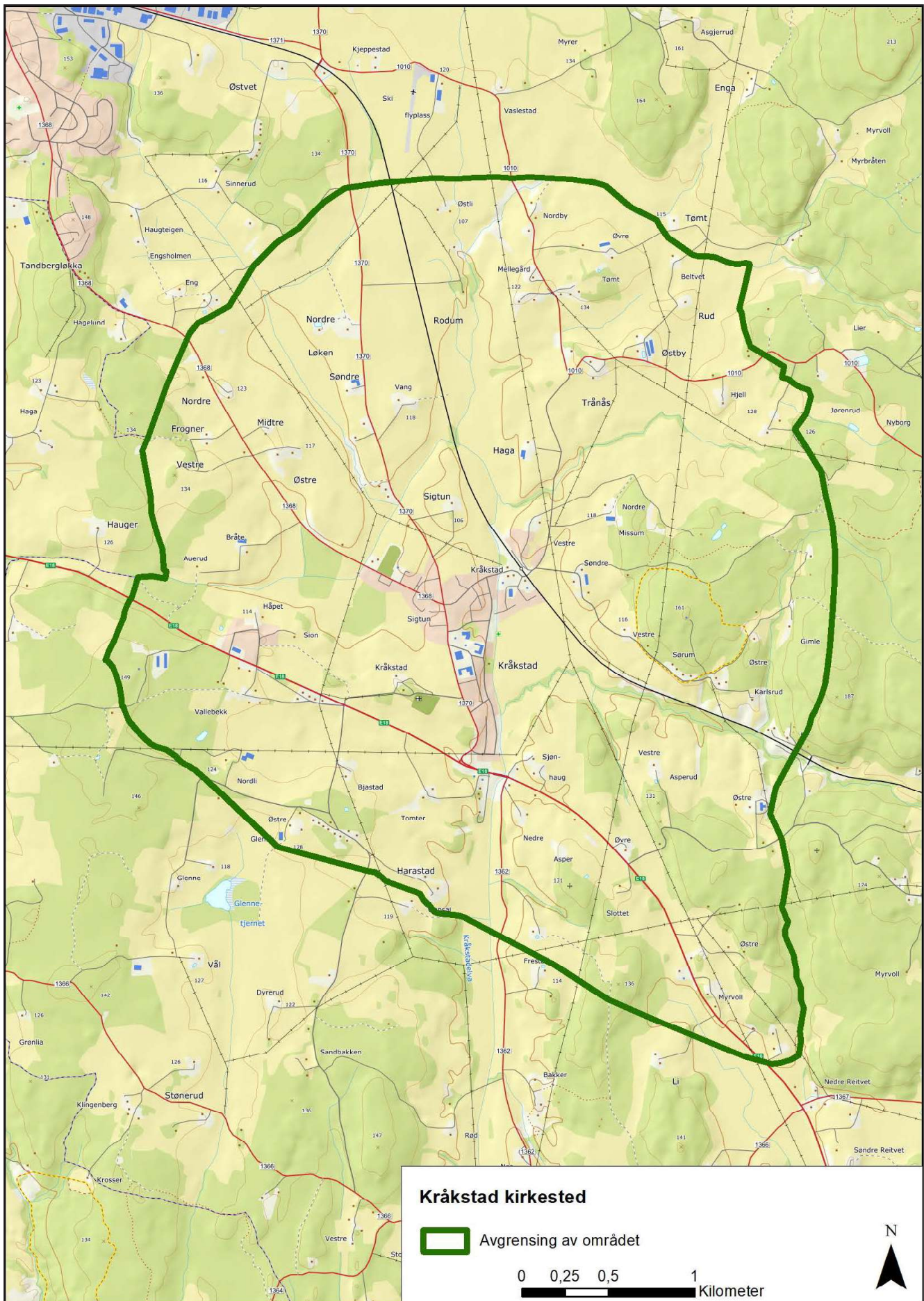
SÅRBARHET OG RÅD OM FORVALTNING

Området er sårbart for gjengroing og i skogsområdene er kulturminnene sårbare for skader ved hogst. Både i jordbruksområdene og skogsområdene er kulturminnene og landskapsopplevelsen sårbare ved endret drift eller større utbyggingsplaner.

KULA-området bør vises i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen samt generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel for å ivareta verdiene og sette rammer for arealbruken.

Viktige punkter for planlegging og forvaltning av dette landskapet:

- > Middelalderkirkestedet med Kråkstad kirke og kirkegård fra middelalder bør beholde sin fremtredende plass i landskapet.
- > Bebyggelsen og strukturen i gamle gårdstun og plasser bør søkes beholdt. Ny bebyggelse bør forholde seg til eksisterende skala og struktur.
- > Det er viktig at elementer som underbygger det historiske landskapets karakter ivaretas, slik som gravhauger, gamle veifar, enkelttrær og alleer, med mer.
- > Fortsatt landbruksdrift på jordbruksarealene og skjøtsel for å begrense gjengroing er vesentlig for å ivareta landskapets karakter.
- > Ved hogst er det viktig at det blir tatt hensyn til kulturminnene i området. God dialog med fylkeskommunen kan bidra til å ivareta dem på best mulig måte.
- > Formidling og tilrettelegging for tilgjengelighet er ofte gode virkemidler i arbeidet med å ta vare på kulturhistorien i landskapet. Landskapet og de bevarte kulturminnene er allerede lett tilgjengelig for opplevelser, men videreutvikling av skilting, merking og informasjon på nett vil bidra til at historien i området kan formidles til flere.

Riksantikvaren

Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo

Besøksadresse / Dronningens gate 13

Tlf. / 22 94 04 00

Faks / 22 94 04 04

E-post / postmottak@ra.no

www.riksantikvaren.no

Saksframlegg

Arkivsak
24/02262-4

Saksbehandler
Erling Guderud

Behandles av
Utvalg for samfunnstjenester

Møtedato
25.04.2024

Handlingsprogram 2025-2028 – innspill og prioriteringer fra hovedutvalg for samfunnstjenester

Kommunedirektørens forslag til vedtak:

1. Med utgangspunkt i de tre samfunnsflokene og innsatsområdene og strategiene i de vedtatte temaplanene, fremmer hovedutvalg for samfunnstjenester følgende innspill til prioriterte satsinger i Handlingsprogram 2025-2028:
 -
 -
 -
2. Utvalgets innspill og prioriteringer vurderes i forbindelse med kommunedirektørens videre arbeid med forslag til Handlingsprogram 2025-2028.

1. Sammendrag

Som det fremgår av det politiske årshjulet for 2024, gjennomføres det dialogmøter mellom hovedutvalgene og brukerrådene i mars hvert år. Hensikten med møtene er å tilrettelegge for dialog mellom de folkevalgte og brukerrådene knyttet til videreutvikling av tjenestene. Deretter får hovedutvalgene i april mulighet til å gi sine innspill til kommunedirektørens videre arbeid med handlingsprogrammet. Kommunedirektørens forslag til Handlingsprogram 2025-2028 legges frem i september, og kommunestyret fatter sitt endelige vedtak i desember.

Kommunedirektøren anbefaler at hovedutvalgets drøftinger i hovedsak tar utgangspunkt i de vedtatte temaplanene som definerer politiske innsatsområder, retningsvalg og prioriteringer for samfunns- og tjenesteutviklingen i årene fremover. Totalt 15 temaplaner er så langt vedtatt av kommunestyret og under implementering, mens ytterligere to temaplaner blir vedtatt i løpet av 2024. Videre anbefaler kommunedirektøren at hovedutvalgets drøftinger tar utgangspunkt i de tre samfunnsflokene ungt utenforskap, demografiutfordringer og klima og natur.

Det er også viktig å lytte til innspill fra brukerne, både gjennom dialogmøter og brukerundersøkelser som har vært gjennomført i løpet av året. Referat fra dialogmøtene følger som vedlegg til saken.

Kommunedirektøren vil i forbindelse med behandling av saken redegjøre for status og mulige prioriteringer fra temaplaner, samt presentere resultatet for eventuelle brukerundersøkelser som har vært gjennomført det siste året.

2. Bakgrunn for saken

Det politiske årshjulet for 2024 ble vedtatt av kommunestyret i desember 2023 (sak 78/23). Saken beskriver de sentrale plan- og styringsprosessene gjennom året, med fokus på de politiske prosessene knyttet til arbeidet med Handlingsprogram 2025-2028.

Hensikten med denne saken er at hovedutvalget så tidlig som mulig i prosessen skal få mulighet til å gi sine innspill og prioriteringer til kommunedirektørens videre arbeid med forslag til Handlingsprogram 2025-2028.

3. Saksopplysninger

Temaplaner som grunnlag for tjenesteutvikling og innovasjon

Kommunestyret har vedtatt en rekke temaplaner som definerer politiske innsatsområder, retningsvalg og prioriteringer for samfunns- og tjenesteutviklingen i årene fremover. Arbeidet med å iverksette og følge opp disse blir viktig for å sikre bærekraftige velferdstjenester i fremtiden. Temaplanene bygger på målene og satsingsområdene i kommuneplanens samfunnsdel. Flere av temaplanene inneholder også innsatsområder og strategier for å møte de tre store samfunnsflokene ungt utenforskap, demografiutfordringer og klima og natur. Temaplanene har normalt et 12-årsperspektiv og mange av dem er tverrsektorielle. Det innebærer at det kreves sektorovergrepene og langsiktig innsats for å nå målene og følge opp de ulike innsatsområdene og strategiene.

De økonomiske rammebetingelsene tilsier at ambisjonene i temaplaner som hovedregel må realiseres innenfor eksisterende økonomiske rammer og iverksettes over flere år. Vurderingen av hva som skal prioriteres hvert år skjer blant annet som en del av handlingsprogramprosessen.

Asker kommunes oppdaterte planstrategi legger til grunn at det skal utarbeides totalt 17 temaplaner. Så langt er 15 temaplaner vedtatt av kommunestyret og under implementering. De to siste temaplanene sluttbehandles i 2024. Tabellen under viser status for arbeidet med de enkelte temaplanene.

Temaplan	Ansvarlig utvalg	Status
Arbeidsgiverpolitikk	Formannskapet	Vedtatt 08.09.20
Medborgerskap	Medborgerskap	Vedtatt 13.04.21
Barnehage- og skolekapasitet	Oppvekst	Vedtatt 15.06.21
Fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv	Medborgerskap	Vedtatt 15.06.21
Handling mot klimaendringene	Samfunnstjenester	Vedtatt 15.06.21
Næring	Formannskapet	Vedtatt 14.09.21
Leve hele livet – i et aldersvennlig Asker	Velferd	Vedtatt 08.03.22
Vann og vannmiljø	Samfunnstjenester	Vedtatt 08.03.22
Kultur	Medborgerskap	Vedtatt 04.04.22
Digitalisering og smart bruk av teknologi	Formannskapet	Vedtatt 15.11.22
Mestre hele livet – psykisk helse og rus	Velferd	Vedtatt 31.01.23
Å høre til – temaplan for oppvekst	Oppvekst	Vedtatt 09.05.23
På lik linje – personer med nedsatt funksjonsevne	Velferd	Vedtatt 09.05.23
Naturmangfold	Samfunnstjenester	Vedtatt 20.06.23
Eiendom	Samfunnstjenester	Vedtatt 30.01.24
Samferdsel og mobilitet	Formannskapet	Vedtatt 2. kvartal 2024
Bærekraftig boligutvikling	Formannskapet	Vedtatt 2. kvartal 2024

Samfunnsflokker som krever tverrsektoriell innsats

Samfunnet står overfor en rekke store og komplekse utfordringer i årene fremover. Noen utfordringer er større og mer krevende enn andre. Samfunnsflokker (wicked problems) er en fellesbetegnelse på store og komplekse samfunnsutfordringer der årsakssammenhengene ofte er sammensatte og løsningene ukjente. For å møte samfunnsflokker, må vi ofte tenke nytt, samarbeide og samhandle på nye måter på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer, og bygge en felles kultur for læring og erfaringsdeling.

De tre samfunnsflokene ungt utenforskap, demografiutfordringer og klima og natur vil kreve særlig prioritering og tverrsektoriell innsats i Asker kommune i årene fremover.

Nedenfor følger en kort beskrivelse av de tre samfunnsflokene og hvordan de relaterer seg til Asker kommunes temaplaner.

Ungt utenforskap

Utenforskap innebærer at enkeltmennesker eller grupper av mennesker står utenfor samfunnet. Det kan for eksempel være at de ikke deltar i utdanning eller arbeidsliv, eller at de mangler språklig eller kulturell tilknytning til samfunnet. Utenforskap kan ramme alle aldersgrupper. Ungt utenforskap handler om den økende andelen barn og unge som opplever å ikke høre til i et fellesskap, og som over tid faller ut av utdanning eller arbeid.

Asker kommunes innsatsområder og strategier knyttet til ungt utenforskap er særlig forankret i følgende temaplaner:

- Å høre til – temaplan for oppvekst
- På lik linje – personer med nedsatt funksjonsevne
- Medborgerskap
- Fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv
- Kultur
- Mestre hele livet – psykisk helse og rus

Demografiutfordringer

Samfunnet får stadig flere eldre, samtidig som vi har lavere fødselskull og færre i yrkesaktiv alder. Mange lever lengre og friskere liv, men flere vil også ha behov for helse- og omsorgstjenester. Økningen i antall eldre med behov for helse- og omsorgstjenester medfører utfordringer for kommunene, samtidig som det blir mer krevende å rekruttere kvalifisert arbeidskraft. Den demografiske utviklingen krever at vi jobber sammen på nye måter for å utvikle nye løsninger og et mer aldersvennlig samfunn.

Asker kommunes innsatsområder og strategier for å møte demografiutfordringene er særlig forankret i følgende temaplaner:

- Leve hele livet – i et aldersvennlig Asker
- Medborgerskap
- Fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv
- Kultur
- Bærekraftig boligutvikling
- Samferdsel og mobilitet
- Arbeidsgiverpolitikk
- Digitalisering og smart bruk av teknologi

Klima og natur

Klimaendringer og tap av natur er en av de største utfordringene samfunnet står overfor. Det er en nasjonal målsetting at Norge skal være et lavutslippssamfunn innen 2050. Asker kommune har som mål å redusere klimagassutslippene med 67 prosent innen 2030 gjennom å føre en offensiv klimapolitikk. Det er også en global, nasjonal og lokal målsetting å ivareta miljøet og naturmangfoldet. Naturen skal forvaltes slik at planter og dyr sikres i levedyktige bestander, og at variasjonen av naturtyper og landskap opprettholdes.

Asker kommunes innsatsområder og strategier knyttet til klima og natur er særlig forankret i følgende temaplaner:

- Handling mot klimaendringene
- Naturmangfold
- Vann og vannmiljø
- Samferdsel og mobilitet
- Eiendom
- Næring

4. Kommunedirektørens vurdering

Kommunedirektøren inviterer hovedutvalget til å komme med innspill til prioriteringer i neste handlingsprogramperiode. Hovedutvalgets innspill vurderes i kommunedirektørens videre arbeid med forslag til Handlingsprogram 2025-2028.

Kommunedirektøren anbefaler at hovedutvalgets innspill bør ta utgangspunkt i innsatsområdene og strategiene i de vedtatte temaplanene og utfordringer relatert til de tre samfunnsflokene. Det er også viktig å lytte til innspill fra brukerne, både gjennom dialogmøter og brukerundersøkelser som har vært gjennomført i løpet av året. Det vises til de enkelte temaplanene for en nærmere oversikt over innsatsområder og strategier. Referat fra dialogmøtene følger som vedlegg til saken.

Kommunedirektøren vil i forbindelse med behandling av saken redegjøre for status og mulige prioriteringer fra temaplaner, samt presentere resultatet for eventuelle brukerundersøkelser som har vært gjennomført det siste året.

En prioritering av noen satsinger kan innebære at noe annet må nedprioriteres. Kommunedirektøren minner om at en robust og bærekraftig kommuneøkonomi er avgjørende for å kunne opprettholde og videreutvikle tjenestetilbudet til innbyggerne. Asker kommune har utfordringer knyttet til høy prisvekst, stigende renter og høy lånegjeld, og er sårbar overfor svingninger i finansmarkedet. I tillegg vil kommunen

bli påvirket av nytt inntektssystem. Det er derfor viktig å gjøre gode prioriteringer. Forslag til nye tiltak må salderes innenfor eksisterende økonomiske rammer.

Handlingsprogram 2024-2027 legger til grunn en omstilling og effektivisering på 210 mill. kroner innen utgangen av 2027. I 2024 er omstillingskravet på 120 mill. kroner. Kommunedirektøren vil i sak om strategiske mål og økonomiske rammer, som legges frem for kommunestyret i juni, gi sine anbefalinger om det økonomiske opplegget for Handlingsprogram 2025-2028.

Lars Bjerke
kommunedirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent.

Vedlegg:

Referat og presentasjoner

Saksprotokoll

Arivsak
24/02262

Saksbehandler
Erling Guderud

Behandlet av
1 Utvalg for samfunnstjenester

Møtedato
25.04.2024

Saksnr.
14/24

Handlingsprogram 2025-2028 – innspill og prioriteringer fra hovedutvalg for samfunnstjenester

Utvalg for samfunnstjenester har behandlet saken i møte 25.04.2024 sak 14/24

Behandling

Direktør Ragnar Sand Fuglum presenterte saken og besvarte spørsmål.

Vullum, H fremmet følgende Tilleggspunkter og justeringer til Direktørens prioriterte innspill til HP 2025

Direktørens prioriterte innspill til HP2025

HANDLING MOT KLIMAENDRINGER

- Sirkulærøkonomi/ombrukssenter/ombruks-lager for bygningsmaterialer
- Redusert matsvinn
- Fremme grønn mobilitet

NATURMANGFOLD

- Arealnøytralitet ivaretas i planarbeid (ikke nedbygging av natur og matjord)
- Vern av flere naturområder
- Gjennomføre naturrestaurering (myr)
- Kompetansebygging/veiledning (kommunikasjon) – ansatte/innbyggere/næringsliv

VANN OG VANNMILJØ

- Tiltak for ren Oslofjord/Drammens fjord/vassdrag
- Anleggene på vannbehandling, avløpsrensing, reservevannforsyning og overføringsledninger oppgraderes
- Høy fornyingstakt på vann og avløpsledninger, hhv 1,4 og 1,6 %

EIENDOM

- Verdibevarende vedlikehold av bygg og uteområder
- Energiøkonomisering/reduert energikjøp
- Universell utforming

SAMFERDSEL

- Sikker og forutsigbar fremkommelighet
- Tiltak for å redusere transportarbeidet

Tilleggspunkter og justeringer til Direktørens prioriterte innspill til HP 2025.

Naturmangfold: På vegne av Høyre.

- Nytt justert punkt 1)

Arealnøytralitet ivaretas i planarbeid etter nærmere retningslinjer når disse foreligger (ikke nedbygging av natur og matjord)

Votering: Forslag fremmet av Vullum, H ble vedtatt mot 4 stemmer, SP, INP, MDG og V.

På vegne av H, V, FrP:

Justere 3. kulepunkt:

Fjerner myr som står i parentes. enstemmig.

Votering: Forslag fremmet av Vullum, H på vegne av H, V, FrP ble enstemmig vedtatt.

Samferdsel:

Nye kulepunkt:

- Prioritere regulering av gang og sykkelvei langs fylkesveier.
- Trafikksikkerhet, og prioritering av myke trafikanter.
- Pendlerparkering vedtatt i kommuneplan prioriteres bygd.

Votering: Forslag fremmet av Vullum, H på vegne av H, V og FrP ble enstemmig vedtatt.

Nytt vedtakspunkt 3. **Innspill, fra dialogmøte med lag og foreninger.**

Nytt vedtakspunkt: 3

Det er viktig å lytte til innspill fra brukerne, lag og foreninger.

Utvalget hadde dialogmøte 14. mars og fikk med seg mange gode innspill.

Et innspill som vi ønsker å fremheve, er opplevelsen fra mange lag og foreninger om at det kan være vanskelig og orientere seg i det omfattende og komplekse kommunale regelverket.

Vi oppfordrer administrasjonen til å fortsette å holde fokus på god rådgiving og dialog med lag og foreninger, slik at søknadsprosessen blir enklere å forstå og å gjennomføre.

God samhandling mellom etatene kan også gjøre saksbehandling enklere for alle parter.

Votering: Forslag fremmet av Vullum, H på vegne av H, V og Frp ble enstemmig vedtatt

Hansen Aspås, FrP fremmet følgende tilleggsforslag:

1. Asker kommune skal aktivt søke samarbeid med eksterne aktører for å forbedre og utvikle rensemetodikk av nitrogen og andre uheldige stoffer i vassdrag.
2. Asker kommune skal aktivt arbeide for en bedre renovasjonsløsninger, med den hensikt å redusere forsøpling og uheldig avhending av avfall.
3. Asker kommune skal vurdere hvilke fylkeskommunale veistrekninger det kan være hensiktsmessig å overta, med den hensikt å kunne tilby innbyggerne bedre fremkommelighet og sikrere veier.

Votering: Forslag fremmet av Hansen Aspås, FrP falt mot 1 stemme, FrP

Homme Mathisen, V fremmet følgende forslag:

- *Arealnøytralitet ivaretas i planarbeid (ikke nedbygging av natur og matjord)*

Votering: Forslag fremmet av Homme Mathisen, V falt mot 1 stemme V.

Aaby, SV fremmet følgende forslag:

1. Verdibevarende vedlikehold av kommunens bygninger
2. Verdibevarende vedlikehold og drift av kommunens uteområder
3. Vedlikehold av kommunale veier
4. Vedlikehold og drift av turveier og friområder
5. Bemanning ABBR Tofte

Votering: Forslag fremmet av Aaby, SP til punkt 1 falt mot 5 stemmer, Sp, FrP, INP, A og MDG.

Forslag punkt 2 falt mot 4 stemmer, Sp, INP, MDG og A.

Forslag punkt 3 falt mot 4 stemmer, Sp, FrP, INP og A.

Forslag punkt 4 falt mot 5 stemmer, Sp, V, A, MDG og INP

Forslag punkt 5 falt mot 4 stemmer, Sp, V, A, INP

Flock, INP fremmet følgende forslag:

- Prioritere å synliggjøre kost/nytte vurderinger ved miljø og klimatiltak.

Votering: Forslag fremmet av Flock, INP falt mot 3 stemmer, INP, FrP, Sp

Vatn, MDG fremmet følgende forslag:

Naturregnskap

- Kartlegge naturen i kommunen
- Sette av penger til å lage et naturregnskap for kommunen
- Sette av penger til å bruke naturregnskap for kommunen
- Ha som mål at kommunen skal bli arealnøytral

Klimabudsjett og regnskap.

- Sette av penger til å lage et klimaregnskap for kommunen
- Sette av penger til å lage et klimabudsjett for kommunen

Grønne klasserom og skolehager.

- Sette av penger til å støtte grønne klasserom og skolehager

Restaurering av natur.

- sette av penger til å kartlegge hvilken natur som har mulighet til å bli restaurert
- sette av penger til å restaurere denne naturen

Vann og vassdrag.

- sette av nok penger til å vedlikeholde og oppgradere vann- og avløpsanlegget i kommunen
- Sette av nok penger til å tømme sandkummer i hele kommunen
- sette av penger til å kartlegge tilstanden flere elver og vassdrag
- prioritere nitrogenrensing av elver og vassdrag som renner ut i Oslofjorden
- lage en konkret plan for hva Asker kan gjøre mer for å redde Oslofjorden
- sette av penger til å følge opp planen med tiltak
- sette av penger til flere målestasjoner til elver og vassdrag

Votering:

Naturregnskap

Forslag fremmet av Vatn, MDG punkt 1 ble enstemmig vedtatt

Punkt 2, 3 og 4 falt mot 1 stemme, MDG

Klimabudsjett og regnskap

Punkt 1 og 2 falt mot 1 stemme, MDG

Grønne klasserom og skolehager

Punkt 1 falt mot 2 stemmer, MDG og SP

Restaurering av natur

Punkt 1 falt mot 2 stemmer, MDG og SP.

Punkt 2 falt mot 1 stemme, MDG

Vann og vassdrag

Punkt 1 falt mot 4 stemmer, MDG, FrP, INP og SP.

Punkt 2 falt mot 2 stemmer, MDG og SP.

--

Det ble votert over hele Direktørens prioriterte innspill til HP 2025 med tilleggspunktene.

HANDLING MOT KLIMAENDRINGER

- Sirkulærøkonomi/ombrukssenter/ombruks-lager for bygningsmaterialer

Forslaget vedtatt mot 1 stemme, FrP.

Resten av punktene enstemmig vedtatt.

Vedtaks punkt 2 ble enstemmig vedtatt.

Vedtak

1. Med utgangspunkt i de tre samfunnsflokene og innsatsområdene og strategiene i de vedtatte temaplanene, fremmer hovedutvalg for samfunnstjenester følgende innspill til prioriterte satsinger i Handlingsprogram 2025-2028:

Direktørens prioriterte innspill til HP2025

HANDLING MOT KLIMAENDRINGER

- Sirkulærøkonomi/ombrukssenter/ombruks-lager for bygningsmaterialer
- Redusert matsvinn
- Fremme grønn mobilitet

NATURMANGFOLD

- Arealnøytralitet ivaretas i planarbeid etter nærmere retningslinjer når disse foreligger (ikke nedbygging av natur og matjord).

- Vern av flere naturområder
- Gjennomføre naturrestaurering.
- Kompetansebygging/veiledning (kommunikasjon) – ansatte/innbyggere/næringsliv

VANN OG VANNMILJØ

- Tiltak for ren Oslofjord/Drammens fjord/vassdrag
- Anleggene på vannbehandling, avløpsrensing, reservevannforsyning og overføringsledninger oppgraderes
- Høy fornyingstakt på vann og avløpsledninger, hhv 1,4 og 1,6 %

EIENDOM

- Verdibevarende vedlikehold av bygg og uteområder
- Energiøkonomisering/reduert energikjøp
- Universell utforming

SAMFERDSEL

- Sikker og forutsigbar fremkommelighet
- Tiltak for å redusere transportarbeidet
- Prioritere regulering av gang og sykkelvei langs fylkesveier
- Trafikksikkerhet, og prioritering av myke trafikanter
- Pendlerparkering vedtatt i kommuneplan prioriteres bygd

NATURREGNSKAP

- Kartlegge naturen i kommunen

2. Utvalgets innspill og prioriteringer vurderes i forbindelse med kommunedirektørens videre arbeid med forslag til Handlingsprogram 2025-2028.

3. Innspill, fra dialogmøte med lag og foreninger.

Det er viktig å lytte til innspill fra brukerne, lag og foreninger.

Utvalget hadde dialogmøte 14. mars og fikk med seg mange gode innspill.

Et innspill som vi ønsker å fremheve, er opplevelsen fra mange lag og foreninger om at det kan være vanskelig og orientere seg i det omfattende og komplekse kommunale regelverket.

Vi oppfordrer administrasjonen til å fortsette å holde fokus på god rådgiving og dialog med lag og foreninger, slik at søknadsprosessen blir enklere å forstå og å gjennomføre.

God samhandling mellom etatene kan også gjøre saksbehandling enklere for alle parter.

Dialogmøte - hovedutvalg for samfunnstjenester

Innspill til handlingsprogramprosessen for HP 2025 - 2028

Vår referanse

[Klikk her for å skrive inn tekst.](#)

Vår saksbehandler

Erling Guderud

Dato

14.03.2024

Deltakere:

Hovedutvalg for samfunnstjenester: Lars Kristian Wear (leder, H), Espen Hansen Aspås (FRP), Kåre Møllerhagen (H), Cathrine Jensen (H), Kari Sofie Bjørnsen (H), Aud Jorunn Vullum (H), Gunn-Torill Homme Mathisen (V), Odd Flock (INP).

Administrasjonen:

Direktør for samfunnstjenester Ragnar Sand Fuglum, Erling Guderud

Referent: Erling Guderud

Møtested: Asker rådhus, kommunestyresalen

Dato/tid: 14.03.2023, kl.17:00 – 21:00

Oppsummering

Møtet var delt inn i to deler fordelt på temaene landbruk, natur og miljø og kommunaltekniske tjenester

For hver del så innledet leder med å ønske velkommen, presenterte ansvarsområdene til hovedutvalget, og så presenterte medlemmene fra hovedutvalget seg.

Det var satt av 10 minutter dialog per organisasjon. For organisasjoner med flere lokallag var det satt av 15 minutter. Flere deltagere hadde lysark til presentasjonen. De legges ved som vedlegg i oppsummeringen. Under følger hovedpunkter:

Tema landbruk, natur og miljø:Røyken og Hurum bondelag:

Ca 250 medlemmer i Røyken bondelag og ca 100 i Hurum bondelag 1/3 aktiv drivere.

- Korn, husdyr, frukt, bær, med hovedtyngde på korn.
- Stor og langstragt kommune, hovedtyngde ligger i gamle Røyken og Hurum.
- Opplever forholdet og samarbeidet med Landbrukskontoret som godt.
- Det er jobbet mye med de nye miljøkravene for å redusere nitrogenavrenning til Oslofjorden. Stor omlegging, pløying, kantsoner,

graskledde områder. Landbruket tar sitt ansvar, men det er krevende å forholde seg til når det parallelt gis utslippstillatelse til Chemring Nobel for nitrogenutslipp i fjorden.

- Det er en generell frykt for å gjennomføre nødvendige tiltak/investeringer, særlig med hensyn til det som oppleves som et komplisert lovverk knyttet til kommuneplanen.

Oslo og Asker gartnerforening

(se vedlagt presentasjon)/

- Det blir stadig færre aktive
- Ingen midler til blomsterproduksjon i jordbruksavtalen
- Energi er den største utfordringer.
- Vann: Skryter av Asker kommune, som ikke har kloakkavgift, og det er noe som man håper at videreføres. Samtidig merkes det at vannprisen økes.
- Ønsker hjelp fra kommunen til søknader: innovasjon Norge, Enova og Akershus fylkeskommune.

Skogeierlagene i Asker, Røyken og Hurum:

Skogen i Norge og Asker drives bærekraftig. Det er ca 400 skogeiere i kommunen og til sammen har de skog som utgjør om lag 2,6 daa skog pr innbygger – dette er areal for friluftsliv / naturopplevelser for kommunens innbyggere.

I 2023 ble det avvirket skog til i ren tømmerinntekt på 40 millioner kroner. Det er økt interesse for frivillig vern av skog blant medlemmene og potten til frivillig vern burde økes.

Hensynssoner i kommuneplanen, medfører dispensasjonssøknad etter plan- og bygningsloven. Dette oppleves som svært frustrerende og skaper mye ekstraarbeid i næringen og administrasjonen.

Håper på videre dialog med kommunen om hensynssoner i kommuneplanen og at forholdene i kommuneplanen rettes opp fortest mulig.

Asker Jeger og fiskeforeningen:

Ca. 1100 medlemmer.

- Settefiskanlegg (asker kommune er grunneier). Huset de disponerer til foring er råttent. Nytt anlegg er godkjent, kommunen har satt av midler og foreningen jobber med å sikre resterende finansiering.
- Jaktutvalget forvalter småvilt og rådyrjakt.
- Godt samarbeid med kommunen om naturoppsyn og vilttiltak.
- Aktiv kvinnegruppe, 130 medlemmer
- Innledet samarbeid med Røyken og Åros JFF

Naturvernforbundet i Asker (representerer også røyken og Hurum)

(Se vedlagt presentasjon).

- Lokallagene samarbeider godt.
- Er opptatt av: arealbruk, turveier, naturområder, strandsone, bruk av fjorden, utslipp.
- Viktig å bruke penger på nitrogenrensing.
- Viktig å jobbe for redusert avrenning fra landbruk og urbane områder.
- Muligheten for verneområder i sjø bør vurderes.

Hurum Turistforening:

(Se vedlagt presentasjon).

- Det er utfordringer med nok tilrettelagte parkeringsplasser for utfart, ca 50 % av brukerne kommer fra østsiden av Oslofjorden.
- Det er et stadig ønske med større bruk av skogsbilveinettet til skiløyper.

Oslofjorden friluftsråd:

(se vedlagt presentasjon)

- Det oppleves som at det «buttrer» i budsjetter for å få barn og unge ut av skolen for aktivitet. Buss = dyrt.
- Godt samarbeid med kommunen, spennende med Skogsborg som pilot i Bærekraftig friluftsliv prosjektet.

Forum for Natur og friluftsliv:

(se vedlagt presentasjon).

- Naturmangfold og friluftsliv bør være en premisse for kommunal planlegging.

Tema kommunaltekniske tjenester:

Asker elveforum:

(se vedlagt presentasjon)

Asker velforbund:

(se vedlagt presentasjon)

Velforbundet er fornøyd med samarbeidsavtalen med kommunen.

Velforbundet har særlig fokus på:

- Fremmede arter
- Tøffere rekkefølgekrav ovenfor utbyggere
- Ønsker tettere dialog om lokale tiltak innen bygg og infrastruktur.

Asker og Bærum trafikksikkerhetsforening
(se vedlagt presentasjon)

- Særlig skryt for samarbeid om fartsmålinger med kommunen
- Skryt for godt samarbeid med Miljø og samferdsel
- Sykkelvei med fortau bør være den nye standarden 2,5 + 3 meter

Møte ble hevet kl. 20.30.

Dialogmøte
Hovedutvalg for
Samfunnstjenester

HOVEDUTVALG FOR SAMFUNNSTJENESTER			
Tema	Organisasjon	tid	
Landbruk, natur og miljø	Røyken bondelag	15 min	17:00 - 19:05
	Hurum bondelag		
	Oslo og Asker gartnerforeing	10 min	
17:00 - 19:05	Skogeierlag i Asker	10 min	
	Skogeierlaget i Røyken og Hurum		
	Asker JFF	15 min	
	Røyken og Åros JFF		
	Naturvernforbundet Røyken og Hurum	15 min	
	Naturvernforbundet i Asker		
	Asker Turlag	10 min	
	Hurum Turistforening	10 min	
	Oslofjorden friluftsråd	10 min	
	Forum for Natur og friluftsliv - Akershus	15 min	
	Forum for Natur og friluftsliv - Buskerud		
	Birdlife Asker & Bærum	10 min	
Kommunal- tekniske tjenester		10 min	19:20 - 20:30
	Asker elveforum		
	Huseiernes Landsforbund	10 min	
19:20 - 20:30	Asker Velforbund	10 min	
	Asker og Bærum Trafikksikkerhetsforening	10 min	
	Nedre Buskerud Boligbyggelag	10 min	
	Asker og Bærum Boligbyggelag	10 min	

Røyken bondelag
Hurum bondelag

- 15 min

Oslo og Asker gartnerforening

- 10 min

Oslo og Asker gartnerforening

Veksthusprodusenter i Asker

Navn	Sted	Type produsent	Type produksjon
Foss hagesenter	Røyken	Hagesenter	Kun utsalg
Graff gartneri	Filtvet	Produsent/eget utsalg	Utplantingsplanter/julevarer
Gustafsson gartneri	Vettre	Produsent	Snittblomster
Hanevold gartneri	Hanevold	Produsent	Utplantingsplanter/julevarer
Hesleberg gartneri	Vollen	Produsent/eget utsalg	Roser/stauder
Ravnsborg gartneri og hagesenter	Holmsbu	Produsent/eget utsalg	Utplantingsplanter
Ravnsborg gård	Hvalstad	Produsent	Urter
Sjøstrand gartneri	Vollen	Produsent/eget utsalg	Utplantingsplanter
Solbergs gartneri	Vettre	Produsent	Agurk
Vardenær gartneri	Holmen	Produsent/eget utsalg	Utplantingsplanter/julevarer
Vollen gartneri	Vollen	Produsent	Utplantingsplanter/julevarer
Østen gartneri (Foss)	Vollen	Produsent	Tulipaner/liljer

Bakgrunn

- Hva er grøntnæringen?
 - Friland og veksthus
 - Grønnsaker, blomster (snitt og potte), planteskole, potet, frukt og bær, ferdigplen
- Asker
 - 11 veksthusprodusenter
 - Omsetter for ca 145 millioner
 - Ca 130 personer i hel og deltidstillinger
 - Blomster, grønnsaker i veksthus og friland, planteskolevarer

Grøntnæringen er en del av norsk landbruk

- Lite omfattet av midlene i jordbruksavtalen.
- Avhengig av markedet
- Viktig for oss at kommunen er klar over hvordan næringen fungerer lokalt, og hvilke utfordringer vi står overfor.
- Vi ønsker å bli involvert i planarbeid.
- Grøntnæringen bidrar til målene i kommunens temaplaner på flere områder med matproduksjon, verdiskaping, sysselsetting og bærekraft.

Blomsterproduksjon

- Blomsterproduksjon er en del av landbruket og står for verdiskaping og arbeidsplasser i kommunen.
- Blomsterproduksjon skjer i all hovedsak i veksthus og mottar ingen tilskudd over jordbruksavtalemidler.

Utfordringer for bransjen

- Energi

- Veldig krevende for vår bransje.
 - Strømstøtte sikret ut 2024
- 23 GwH spart i energibruk fra 2020-2023

- Vann

- Økende priser på vann.
- Vår bransje bruker store volum
- Beredskap ved brudd på linjer.
 - Man har knapt med tid dersom vannet skulle forsvinne.

Utfordringer for bransjen

• Det grønne skiftet

- Grøntnæringen er en bærekraftig næring med høye ambisjoner. Hele veksthusnæringen (nasjonalt) er i dag 67% fornybar.
- Flere av våre medlemmer er landsledende på investeringer i energibesparende teknologi.
 - Eks Solbergs gartneri: investert 11 millioner i nytt led-lysanlegg og avfuktning.

- Det grønne skiftet
 - 3000 tonn co2 redusert 2020-2023
 - 1700 tonn avlingsøkning 2020-2023 grønnsaker i veksthus.
- Eksempel på bærekraft:
 - Bruk av nyttedyr er vanlig i veksthus i stede for kjemisk plantevern,
 - Resirkulering av gjødslevann og smarte energiløsninger
- Vi ønsker samarbeid med kommunen når det gjelder søknader til f.eks. Innovasjon Norge og Enova.

Skogeierlaget i Asker

Skogeierlaget i Røyken og Hurum

- 10 min

Asker JFF

Røyken og Åros JFF

- 15 min

Naturvernforbundet i Asker

Naturvernforbundet i Røyken og Hurum

- 15 min

Naturvernforbundet i Hurum og Røyken

Naturvernforbundet i Asker

NiHR dekker Hurum og Røyken

NiA dekker «gamle» Asker

Ca 710 + 280 medlemmer — ca 150 nye siste år

Samarbeider med:

Naturvernforbundet i Buskerud

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA)

Asker Elevforum

Asker turlag

Birdlife

Botanisk forening

FNF Buskerud/Akershus

Hva vi arbeider med i Asker

- **Høringer** til planer: naturområder – arealbruk – turveier – samferdsel – natur- og klimakrisen
- **Oslofjorden og strandsonen**: nedbygging – bruk – utslipp – biotoper – kartlegging – vern
- **Marka**: friluftsliv – hogster – skogsbilveier – gammelskog – dyreliv – skogvern
- **Byggesonen**: Nedbygging – stier og gangveier – grøntareal – elver og bekker – skjøtsel
- **Samferdsel**: E134/E18 – kollektivløsninger – sykkel og gange – biltrafikk – arealbruk

Arealbruk og planer

- Uakseptabelt å bygge ned nye landbruks- og naturområder
- Gjenbruk eller transformasjon av eksisterende byggeområder
- Planvask; ta ut byggeområder på LNF
- Gjennomgå eksisterende reguleringsplaner
- Følge planene i saksbehandling – dispensasjoner skaper presedens
- Kommunen har makt til å revidere planer – ingen økonomisk risiko

Oslofjorden

- Store problemer – mange kilder
- Nitrogenrensing av utslipp fra rensesanlegg
- Utlekking, landbruk og urban avrenning
- Ny farled vest for Håøya
- Stoppe anlegg, utfylling, mudring og tråling
- Behov for mer vern i og ved fjorden
- Kyststien – merking – forsiktig traseutbedring
- Ulovlighetsoppfølging

Oslofjorden - utslipp

- Godkjenning av utslipp på inntil 200 t nitrogen fra Chemring Nobel i Sætre!
- Ødelegger mange års arbeid på andre felt
- Utslipp til I. Oslofjord fra renseanlegg, overvann og lokale overløp er ca. 1100 tonn N
- Tilsvarende urensede utslipp fra 46000 personer
- Kreve streng rensing både på kort og lang sikt
- Stramme inn volumet for å motivere til mer rensing?

Oslofjorden - Bygging i strandsonen

- Tandbergs utbygging på Sagene ved Tofte
- Bolig, kontor, hotell, industri, friområde
 - Utfylling av 250 000 m³ sprengstein
 - Molo over et område på 30 000 m².
 - Utfylling av 31 000 m³ til kyststi
 - Bryggekonstruksjoner på 13 000 m².
 - Mudring av 3 750 m³ sjøbunn
 - Utfylling av 3 500 m³ sandstrand + påfylling
- Stor fare for utlekking fra fyllmassene!

Marka og skogsområder

- Hensynssonene i kommuneplanen – beskytter viktige naturverdier
- SF gir dispensasjon for hogst i kantsoner etter vannressursloven – Vurderer kommunen hogst i kantsonene etter PBL??
- 10% skogvern – frivillig – god skattefri kompensasjon – må være god kvalitet
- Asker kommune som skogeier – flere aktuelle verneområder
- Skogsbilveier – store inngrep som må planbehandles
- Vern for friluftsliv – sikrer de beste friluftsområdene

Asker Turlag

- 10 min

Hurum Turistforening

- 10 min

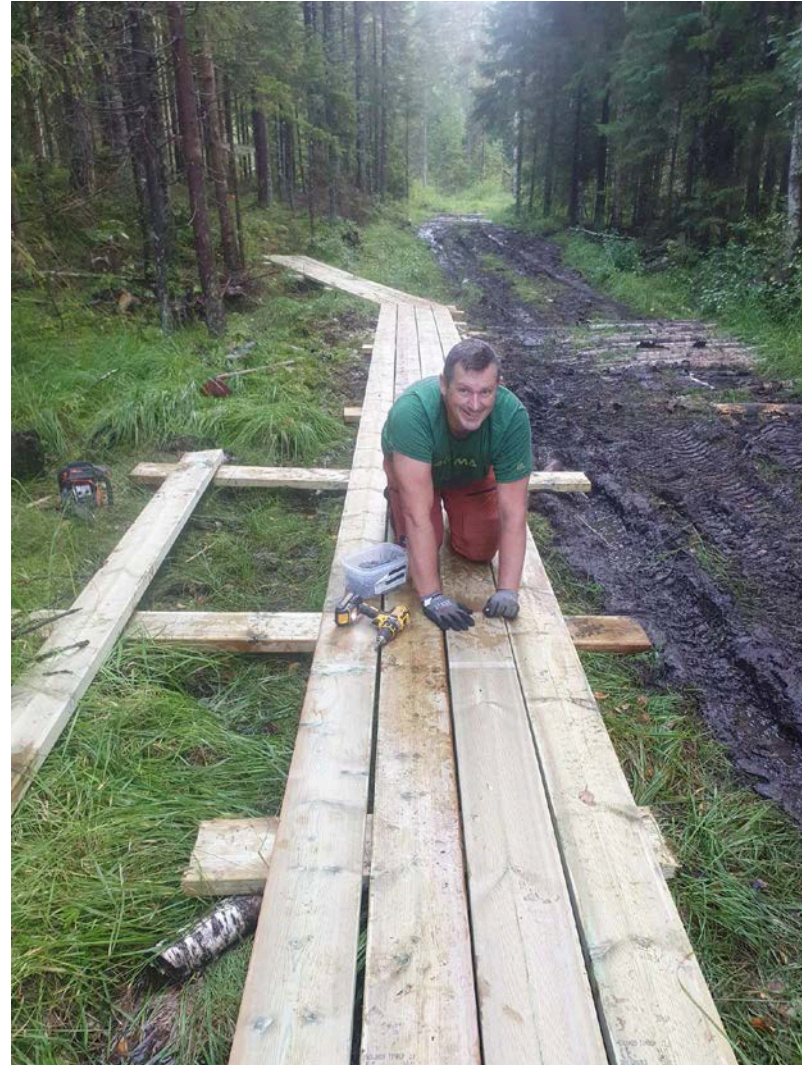
HURUM TURISTFORENING

Informasjon

HURUM TURISTFORENING

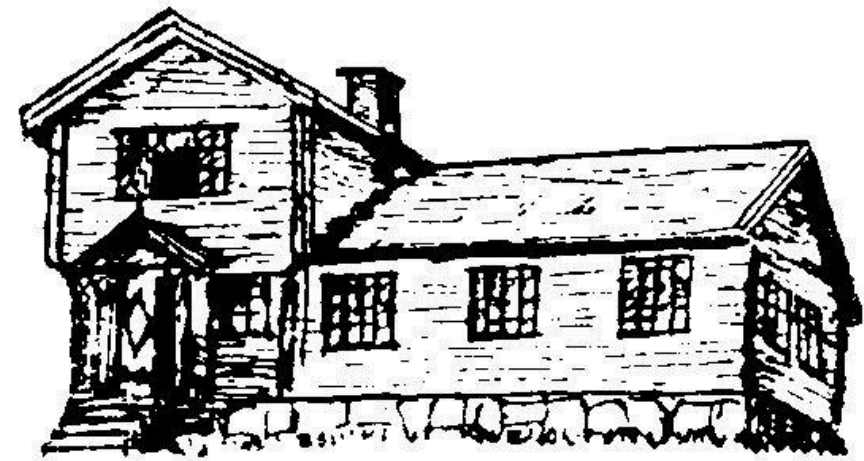
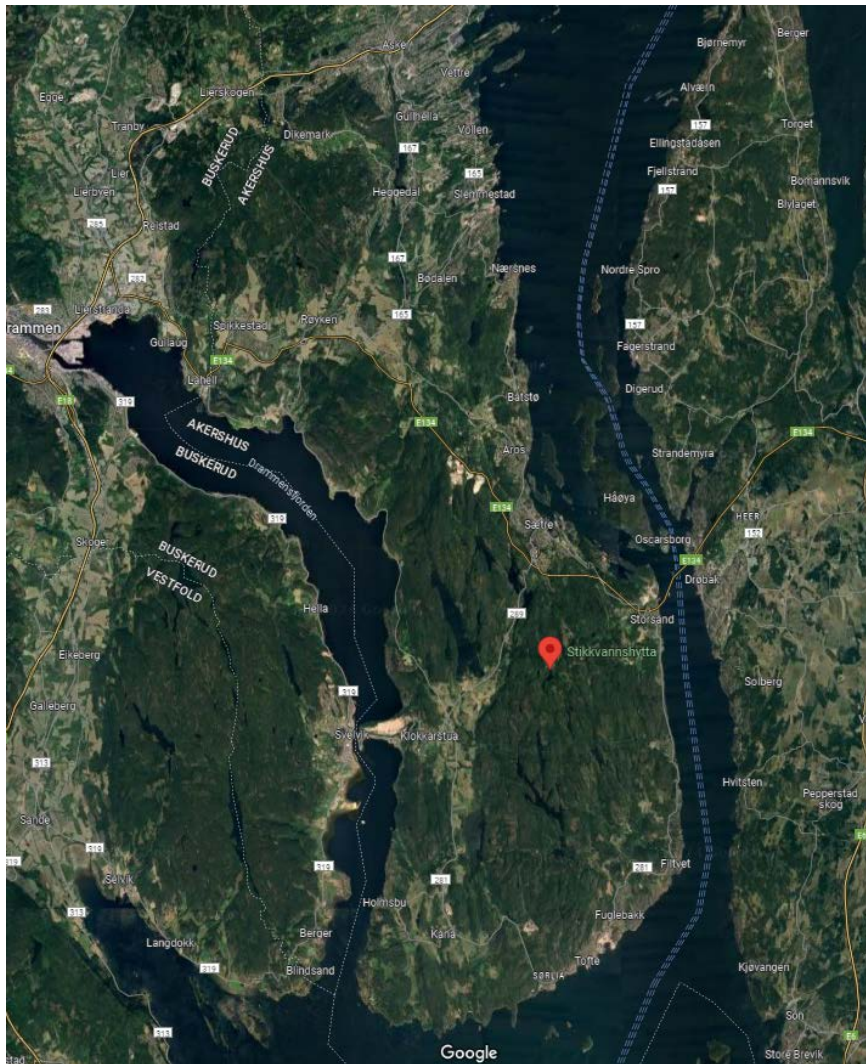
-Christopher Aunet
Leder HTF

Informasjon

-Her er vi

-Frittstående turistforening

HURUM TURISTFORENING

Informasjon

- Ca 80 Km med skiløyper og turstier
- Ca 90 enkeltmedlemmer og 240 familiemedlemskap

HURUM TURISTFORENING

Informasjon

Stikkvannshytta er åpen så lenge det er skiføre.

-Stikkvannsrennet -Stikkvannsmarsjen

-Stikkvannstrimmen

Informasjon

-Lavvo til utlån

Informasjon

Dugnad basert

HURUM TURISTFORENING

- Løypeguppe
- Hyttegruppe
- Hyttevakter
- Styre

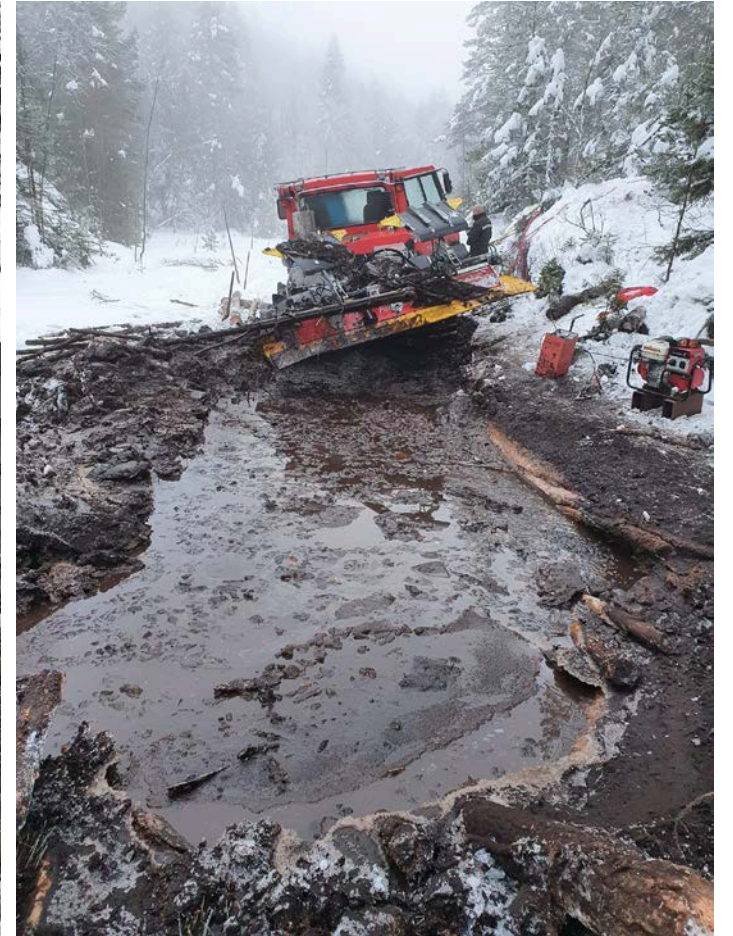

Informasjon

Uhell og kostnader

HURUM TURISTFORENING

Hva er viktig for godt samarbeid?

HURUM TURISTFORENING

-Økonomisk støtte er
meget viktig

-Årlig støtte forlenges

-Løypemaskin må
byttes ut.

-kostnad ny maskin
ca 3 500 000kr

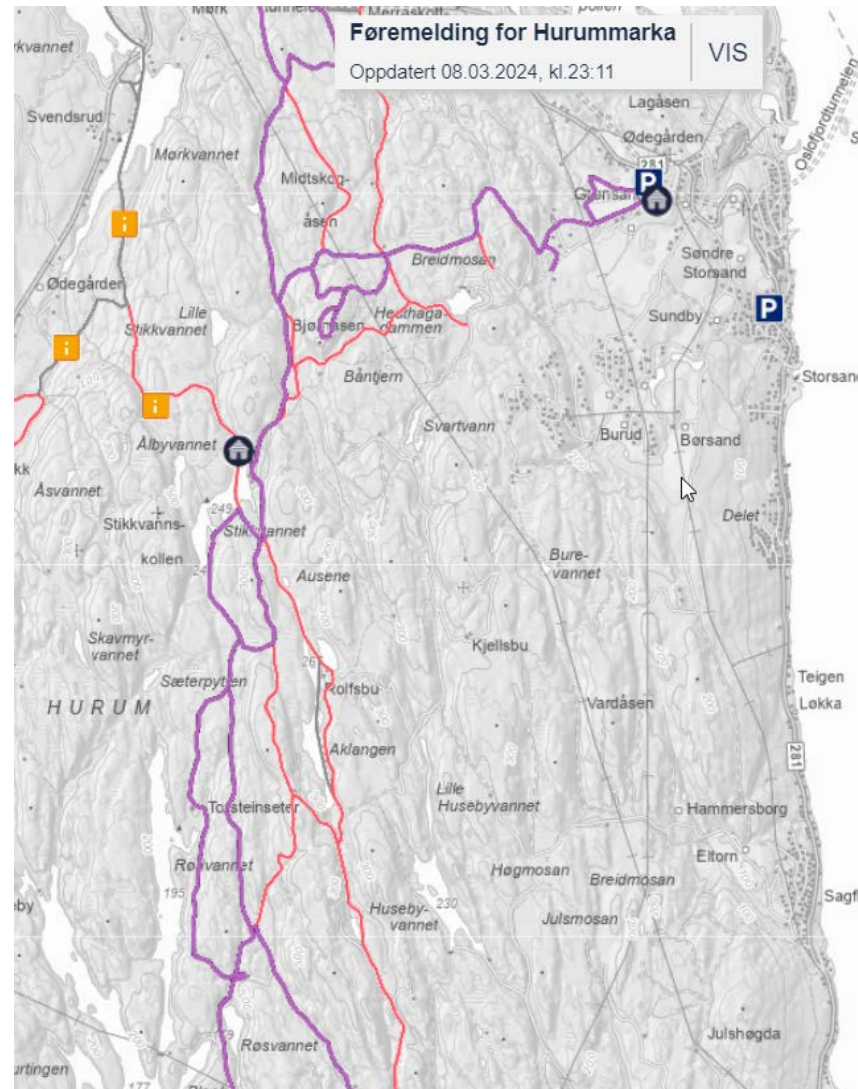

Hva er viktig for godt samarbeid?

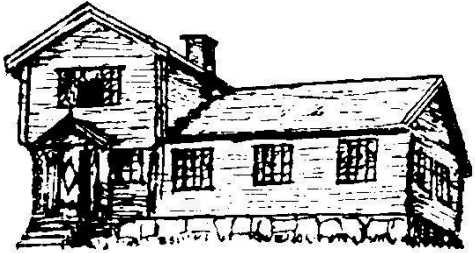

HURUM TURISTFORENING

-Hjelp med grunneiere for tillatelse til å lage skiløyper på skogsbilveier og stier

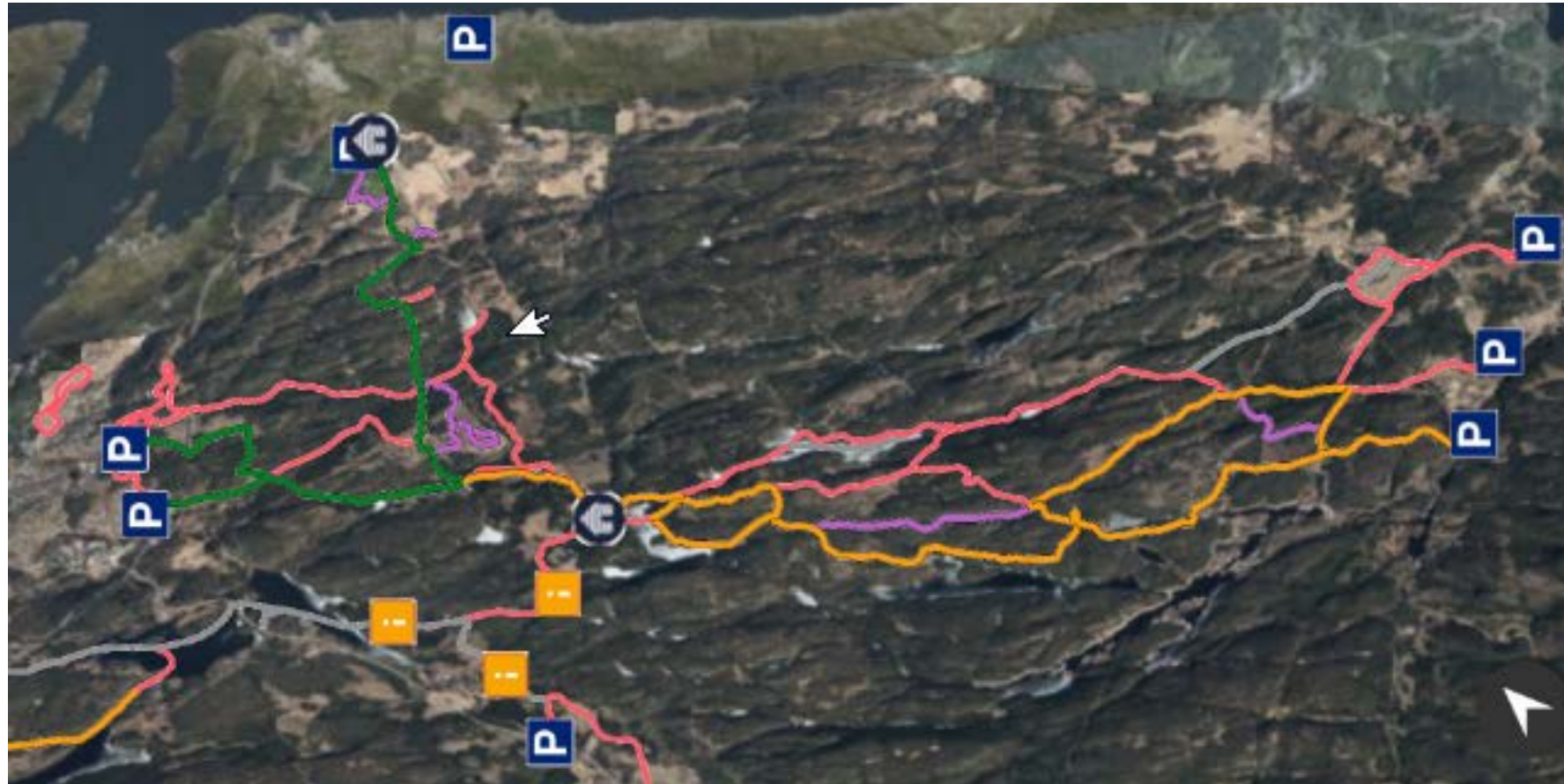

Hva er viktig for godt samarbeid?

HURUM TURISTFORENING

-Hjelp med
parkering

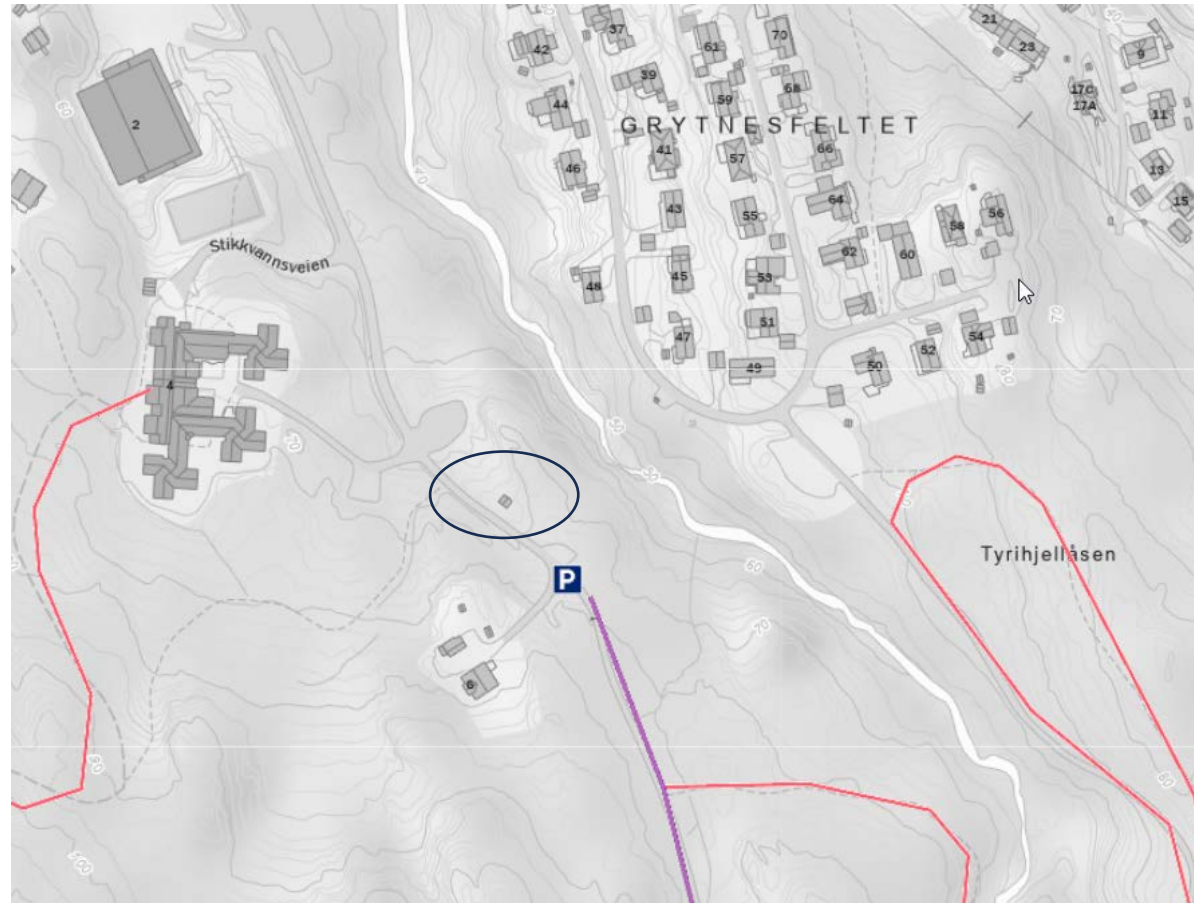

Hva er viktig for godt samarbeid?

HURUM TURISTFORENING

-I forbindelse med ny ungdomsskole på Sætre så er vi redd for at vår garasje til skuter og utstyr blir borte.

Spørsmål? –Takk for meg

HURUM TURISTFORENING

Oslofjorden friluftsråd

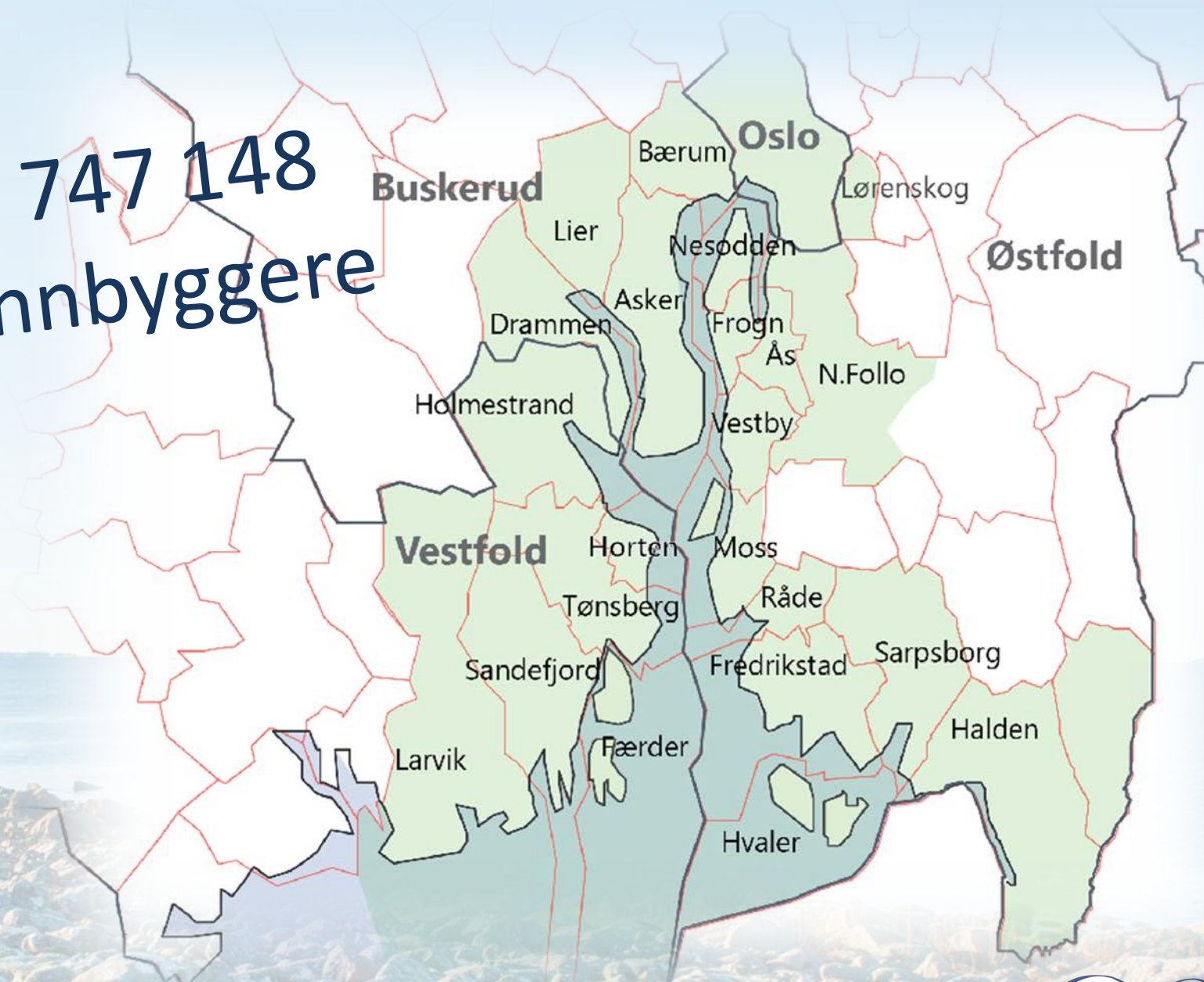
- 10 min

Oslofjordens Friluftsråd

For fjorden og friluftslivet siden 1933

1 747 148
innbyggere

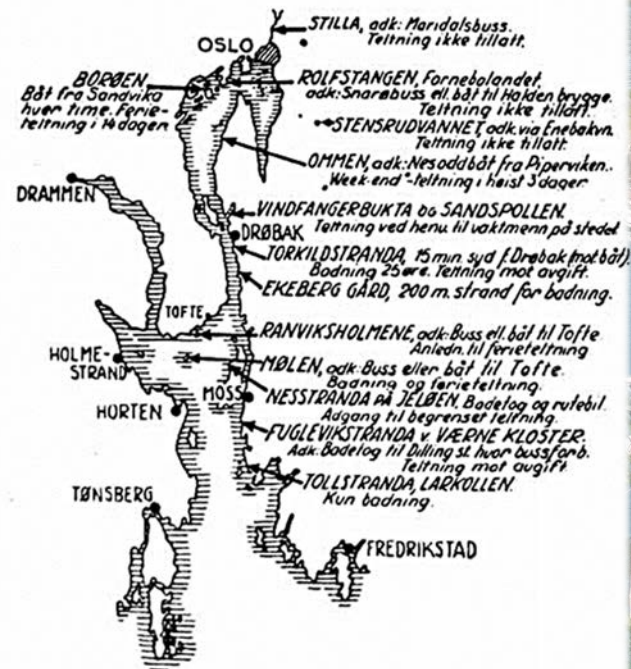

Bakgrunn for prosjektet

Helhetlig forvaltning og tilrettelegging for friluftsliv i Indre Oslofjord

Lørdag aften Aftenposten 11. juli 1936

Friluftsrådets badesteder.

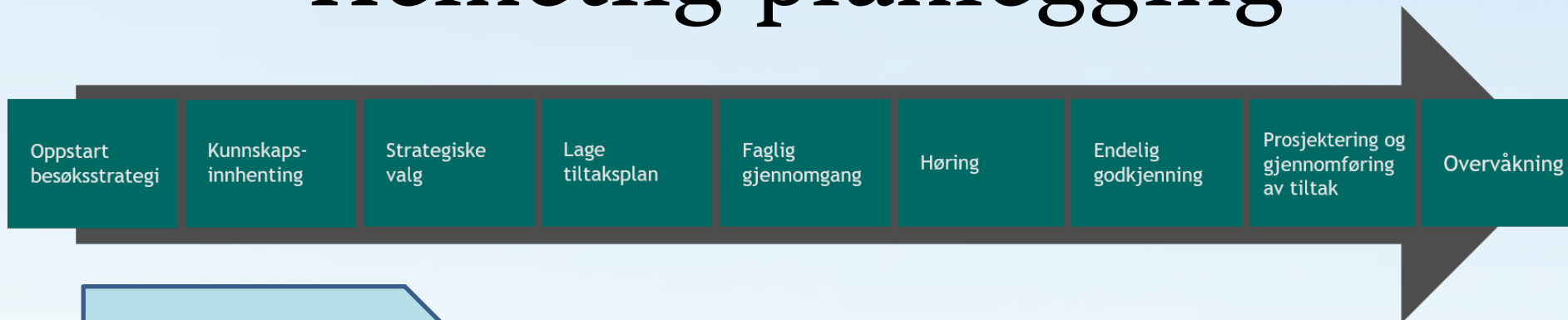

Fra Ingeniør G. A. Jacobsen har vi fått dette kart over Oslofjorden med alle de badesteder som disponeres av Oslofjordens Friluftsråd. For hver badestrand er dessuten påskrevet de nødvendige opplysninger for dem som planlegger en badetur: Adkomsten, betingelsene som gjelder for badning og eventuell camping osv.

Abonner på Ukens Nytt!

Helhetlig planlegging

Besøksstrategi
Sårbarhet og ferdsel

Differensiert forvaltning
«Rett sti på rett sted»

Unngå brukerkonflikter
Friluftsbukere, reiseliv og annen verdiskaping

Oslofjordens
Friluftsråd

Siden 1933

Etablere nettverk og piloter

Fra pilot til konsept

Bedre og mer effektiv bruk av områder

Tilrettelegge for økt antall lavterskel og rimelig ferietilbud for alle brukergrupper
Spesielt for brukere med nedsatt funksjonsevne

Pilot - Skogsborg

 Asker kommune

Oppgaveutvalg Skogsborg

Forstudierapport

- anbefalinger rundt rammer, føringer og premisser for mulighetsstudie for Skogsborg og Torvøya

18.01.2023

Forvaltningsplan Skogsborg 2006

Gressområde med basseng for de minste, bordbenker, griller og søppeldunker. Kiosk finnes på området.

Hovedhuset leies ut til selskapsligheter og det finnes flere små hytter til leie.

Båtstasjoner og tilrettelagt bryggeområde for fisking og bading.

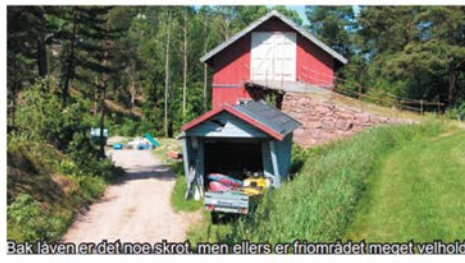
Båtstasjonen er en enkel overnattingsmulighet for skoleklasser og større grupper (OF).

Serviceanlegget med toaletter, dusjer og utevask.

Campingplassen med P-plassen i bakkant. Servicebygget ligger til venstre.

Bak låven er det noe skrot, men ellers er friområdet meget velholdt.

Renovasjonsordningen er meget god og til lite sjenanse for allmennheten.

Røyken kommune, Skogsborg
Gnr / bnr: 53 / 2 **Planstatus:** Avsatt til allmenntillegget og friområde i KP. Regulert til fritidsbebyggelse.
Eier: Røyken kommune **Sikring:** Gave til arbeiderforeningen i Stemmestad fra Portland Cementfabrikk **Ar:** 1946
Forvaltningsansvar: Stiftelsen Skogsborg (består av Røyken kommune og Stemmestad arbeiderforening)
Drift: Stiftelsen Skogsborg **Tilsyn:** Stiftelsen Skogsborg
Areal: 30 daa **Strandlinje:** 300 m
Lokalisering: Like nord for Sætre, helt sør i Røyken kommune.
Type område: Stort sammenhengende tilrettelagt friluftsområde med store åpne gressletter og furulunder ut mot brakkvannsbukt med en liten sandstrand, noe svaberg. Rester etter gammel hage rundt det gamle gårdsbruket.
Bruk: Bade-, fiske- og turområde. Kanoutleie. Stor andel av brukerne er fra Hurum kommune. Regional bruksverdi.
Adkomst og kommunikasjoner: R165 Hurumveien. Gangavstand fra Sætreområdet (ca 1,5 km). Kyststi i bakkant av området. Bussholdeplass ca 400 m unna. Stor P-plass (mot avgift midt på sommeren).

Situasjonsbeskrivelse 2006

Erosjon: Noe langs strandområdene
Markstiltaksje: Noe rundt bassenget og båtstasjonen
Brekkskasje: Ikke observert
Bålskader: Ikke observert
Forsøpling: Ikke synlig da det er godt oppsyn via vaktmester på området
Gjengroing: Ja, spesielt i randsonene og der gresset ikke klippes.

Bygninger: Stort hovedhus som leies ut til selskapsligheter, mange små enkle utleiehytter, en del campingvogner. Servicebygg nede på strandarealene. Kystledhytte i båtstasjonen til utleie (Oslofjorden Friluftsråd), kiosk på stranda, vaktmesterbolig, låve, garasje, uthus litt bakerfor.

Andre installasjoner: Brygge, badetrapp, stupebrett, barnebasseng, griller, mange bord/benker, søppelstativer, innebygd søppelcontaineranlegg, lekeapparater, campingplassvogner, brygge for fisking med båtstasjoner.

Merknader / evt. uavklarte forhold: Rot bak låven. Egen plan for utvikling av området bør vurderes. / Avklare bruken av områdene like rundt gårdsbygningene og spesielt hovedhuset med egen sittegruppe i synlysthuset etc. Avklare privatisering rundt utleiehyttene og en stadig mer dominerende utbredelse av campingvognene.

Kommunes planer / kostnad: Utvide sandstranden ved å arrondere, legge ut sand, steinsette i bakkant (kr. 250 000). Lage fiske/badebrygge i Røykengranitt (kr. 200 000). Utvikle stisystemet inne på området for å aktivisere flere brukere med bla tuselestianlegg (kr. 100 000). Lage sandvolleyballbane (kr. 80 000). Lage uteplass ved kiosken (50 000). Lage sykkelparkeringsplass (kr. 30 000).

Hva kan gjøre området mer attraktivt for friluftsliv: *Skilt: Informasjonsskilt til brukerne om friluftsområdet (kyststien og tuselestianlegget (eldre og uføre), serviceanlegget, utleiehytter etc, samt friluftsområdet Beston som ligger rett sør for området). *Sti: Kyststien bør gå innom området. Vurdere "forbindelse" ut til Torvøya.

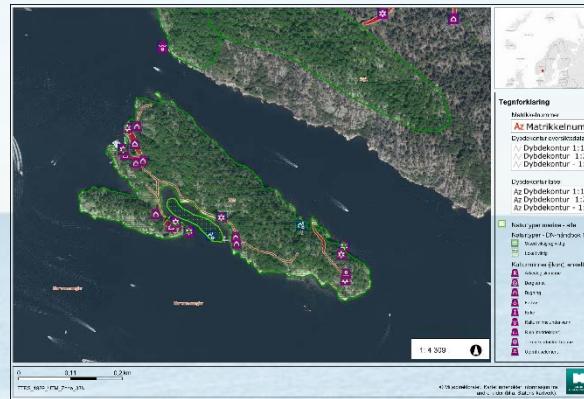

- Friområde
- Fiskeplass
- Informasjonsskilt
- Parkeringsplass
- Toalett/saniteranlegg
- Kystledhytte
- Småbåthavn/brygger
- Bordbenker
- Badebrygge
- Grillplass
- Renovasjon
- Campingplass

Pilot - Bergholmen

- Intensjonsavtale med Forsvarsbygg
- Sjoon Sjøskole, NIH og KNS, kystled

Vi skaper fremtidens bruk av Oslofjorden i fellesskap

Kontakt:

Daniel Østmo Green

daniel@oslofjf.no

post@oslofjf.no

*Oslofjordens
Friluftsråd*

Siden 1933

Forum for Natur og friluftsliv – Akershus
Forum for Natur og friluftsliv – Buskerud

- 15 min

FORUM FOR NATUR OG FRILUFTSLIV

Dialgmøte Asker kommune
14. mars 2024

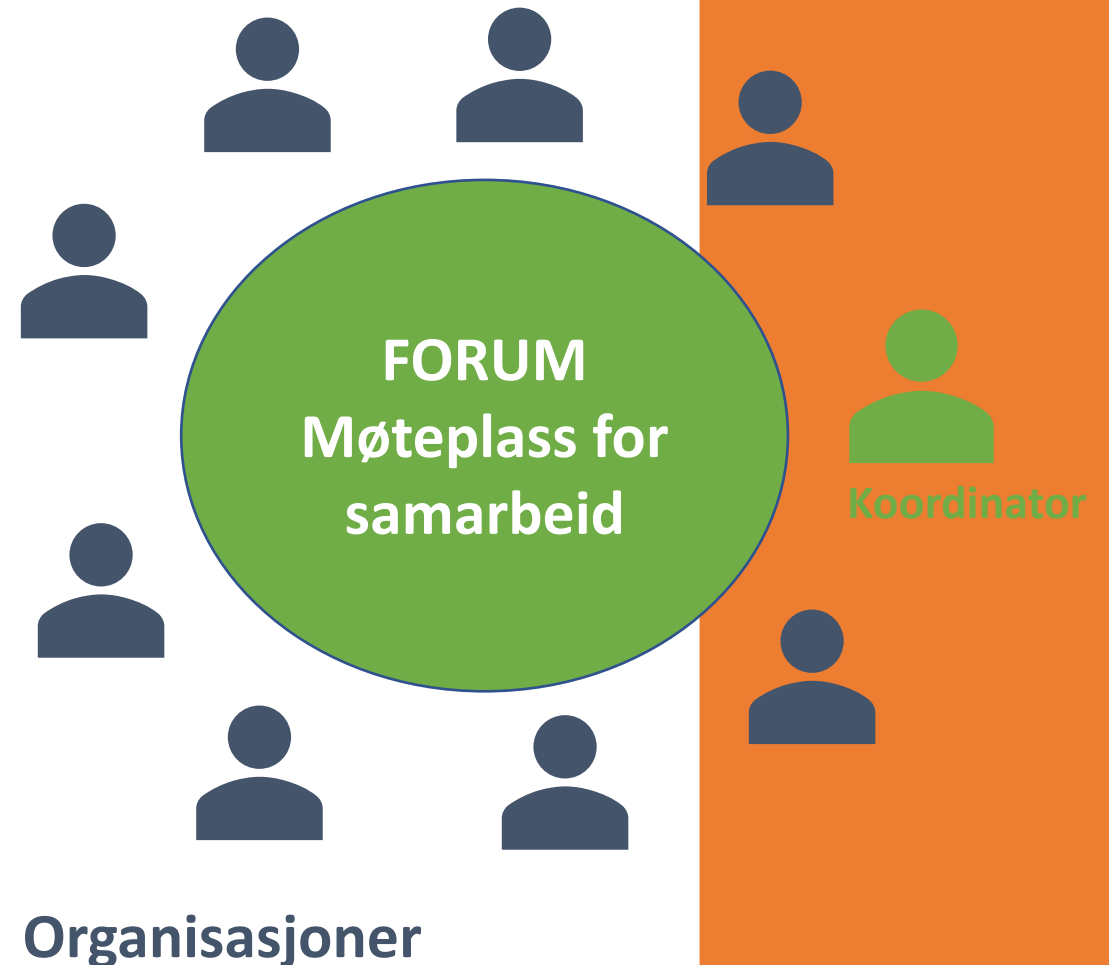
Maria R. Tesaker, FNF Oslo og Akershus

Hva er FNF?

Samarbeidsforum mellom natur- og friluftslivsorganisasjonene på regionalt nivå

Formål

Styrke organisasjonenes arbeid med å ivareta natur- og friluftslivsinteressene i aktuelle saker i de enkelte regionene.

Hvem er FNF (Oslo og Akershus)

26 regionale organisasjoner i FNF Oslo og Akershus

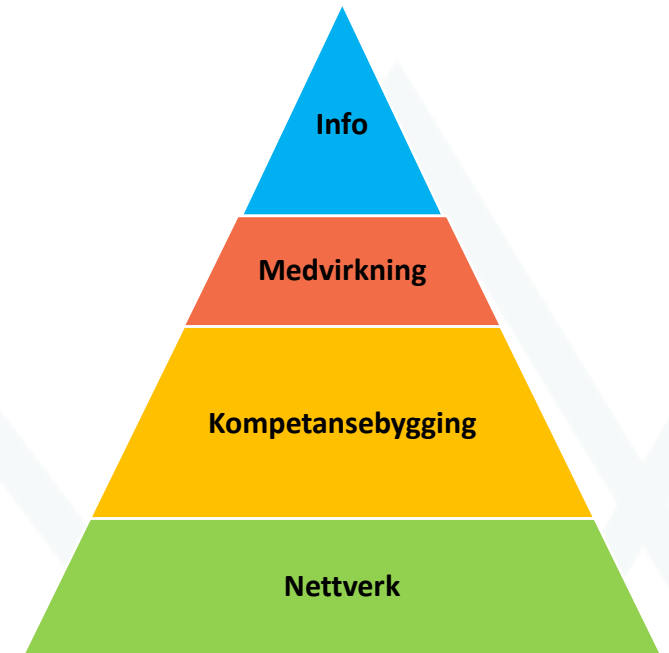
+ enkelte i FNF Buskerud med virkeområde i Akershus

- BirdLife
- Den Norske Turistforening
- Elveforum
- Kajakklubber
- Naturvernforbundet
- Norges Jeger- og Fiskerforbund
- Norsk organisasjon for terrengsykling
- Norges Jeger- og Fiskerforbund
- Norsk organisasjon for terrengsykling
- Norges Jeger- og Fiskerforbund
- Norsk organisasjon for terrengsykling
- Orienteringskrets
- Skiforeningen
- Skogselskapet
- Sopp- og nyttevekstforeninger
- Venneforeninger
(Frognmarka, Lillomarka og Østmarka)

Hva gjør FNF?

FNF sine mål

- Sette naturverdier og friluftsliv på dagsorden i samfunnet (Informasjon)
- Ha god kontakt med myndighetene (Nettverk)
- Bygge gode nettverk mellom organisasjonene, med politikere og andre relevante aktører (Nettverk)
- Påvirke i relevante plan- og saksprosesser (Medvirkning)
- Bygge kompetanse i organisasjonene (Kompetansebygging)

FNF: Informasjon og kompetansebygging

Nyhetsbrev

Friluftsnytt hver 14. dag <https://fnf-nett.no/oslo-og-akershus/friluftsnytt/>

Høringsradaren

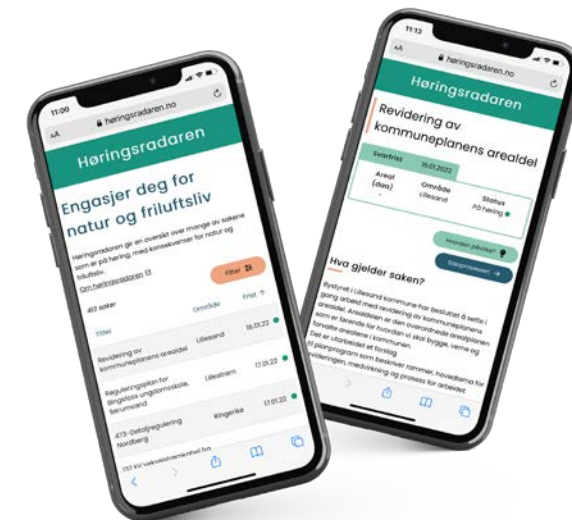
Digitalt verktøy med oversikt over relevante saker på høring <https://hoeringsradaren.no/>

Hørings svar på 1-2-3

Pågående prosjekt for å senke terskelen for medvirkning for organisasjonene

Lær mer

Nettside med konferanser og seminarer <https://fnf-nett.no/laer-mer/>

FNF: Nettverk

- Nær kontakt med fylkeskommunen
- Koordinere møteplasser mellom organisasjonene og mellom organisasjoner og myndigheter
- Møteplasser for fag og debatt
- Bidra til mobilisering av lokalkunnskapen i spesifikke saker

FNF: Arealsaker og medvirkning

Påvirke plan- og saksprosesser

- Høringsuttalelser: Arealbruk, naturområder, friluftslivsområder, Oslofjorden og strandsonen, Marka og byggesonen
- Møter med myndigheter og politikere
- Bidra med ressurspersoner fra organisasjonene

FNF: Arealsaker og medvirkning forts.

Planvask – rydd opp i gamle planer

Gjenbruk eller transformasjon av eksisterende byggeområder før bruk av nye naturområder

Kunnskapsgrunnlag for naturmangfold og friluftsliv – tas med som en premiss for annet planarbeid i kommunen

Helhetlig planlegging – unngå bit for bit

Følge planene i saksbehandling – unngå dispensasjoner og endringer av arealdel med mindre medvirkning

Eksempler på aktuelle saker i Asker

- Oslofjorden - Chemring Nobel nitrogenutslipp
- Røyken næringspark – Follestad D
- Engene–Verpenåsen, utvidelse Chemring Nobel + Sætrepollen
- Tofte – Marmorveien og «Maudheim»
- Oredalen Solkraftverk

Kontaktinformasjon

Koordinator FNF Oslo og Akershus

Maria R. Tesaker

90 65 16 61

osloogakershus@fnf-nett.no

www.fnf-nett.no/osloogakershus

Koordinator FNF Oslo og Akershus
Adrian Mortensen

92 42 16 30

Koordinator FNF Buskerud
buskerud@fnf-nett.no

997 31 240

Birdlife Asker og Bærum

- 10 min

Oppsummering

PAUSE 😊

Kommunaltekniske Tjenester

19:20-20:30

Asker Elveforum

- 10 min

[Presentasjon](#)

Hva vi forsøker å bidra med & noen forventninger

Asker Elveforum

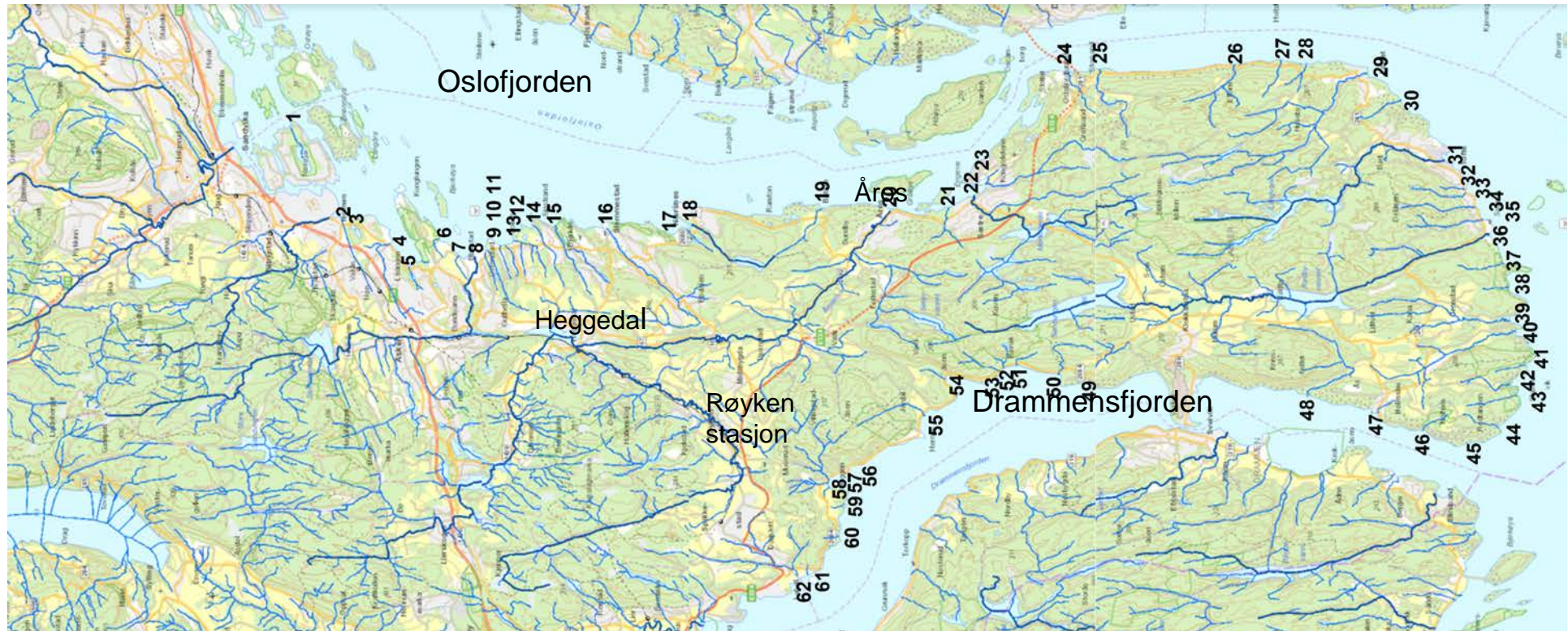
14.03.2024

Unn Orstein, leder

Til Utvalg for Samfunnstjenester

Asker Elveforums mål er å bidra til bevaring av blågrønne elver, bekker, vann, våtmark og flomveier

Kartet viser 62 utløp til sjø – men det er utallige lokale elver, bekker, flomveier - som bare blir synlig ved å zoome inn i kartet.

Formål, innsats og fokus

- Frivillig kompetanse- og kontaktforum initiert av Kommunestyret 11.11.2015
 - Bidrar til god dialog og samhandling mellom:
 - innbyggere og frivillige organisasjoner
 - kommunens etater
 - politikere og utbyggere/grunneiere
 - Bidra til at vassdragene bevares/rehabiliteres som grønne og levende strenger:
 - biologisk mangfold
 - god økologisk status
 - stor opplevelsesverdi
 - kulturminner bevares
- Refererer til lovene og Kommuneplanen
 - Forslag til løsning – hvis vi ser muligheter
 - Vurderer samfunnsnytt
- Engasjere barn, unge og voksne til å bruke og beskytte de blågrønne strukturene
 - Semiaden, dagseminar for lærerne i samarbeid med kommunen
 - Undervisningsmateriale om vassdragene: Levendevassdrag.no
 - Uttale seg om regulerings- og byggeplaner og bidra til at bekker gjenåpnes
 - Dialoger for at byggeforbudsoner/hensynsoner ivaretas

Styret 2024 – gjenvalgt i februar

- Leder Unn Orstein Siv.ing., prosjektleder i oljebransjen, pensjonist
- Nestleder Inger Staubo Biolog, pensjonist fra NVE, tidl. seniorrådgiver hos Fylkesmannen, miljøvernrådgiver i Hurum Styremedlem i Forum for Natur og Friluftsliv

- Styremedlem Dan Lundquist Hydrolog, NVE, Norconsult, pensjonist
- Styremedlem Knut Johan Ruud Norges jeger og fiskerforening, Buskerud
- Styremedlem Tore Killingland Miljøverndepartementet, generalsekretær i Naturvernforbundet, politisk rådgiver og statssekretær, miljødirektør i NHOs landsforening for sokkelen, Pensjonist og jobber som klimarådgiver

- Styremedlem Kjell Erik Stensby Siv.ing, prosjektleder, pensjonist fra NVE
- Styremedlem Geir Taugbøl Biolog, forsker, prosjektleder, NVE, Energi Norge, pensjonist

- Vara Guttorm Grundt Arkitekt, tidl. Miljøvernleder i Oslo, politiker, pensjonist
- Vara Tom C. Kuhnle Siv.økonom, pensjonist fra bank, vara Kommunestyret

- Valgkomite
 - Trond Jerve Siv.ing, politiker og initiativtaker til elveforum
 - Kjell Repp Hydrolog, NVE, pensjonist

Lover og Regler

Nytt: Naturavtalen COP15

Askers Temaplan Naturmangfold

Stortingsmelding for klima og naturmangfold

- Vanndirektivet om god økologisk tilstand innen 2021 – nå utsatt frist til 2027
 - Alle praktiske tiltak skal settes inn for å begrense negative miljøpåvirkninger §12 i forskrift
- Vassdragene i gamle Asker ble vernet mot kraftutbygning i 1973
- Vannressursloven – spesielt § 5, 7, 11
 - unngå skade
 - nedbør gjennom infiltrasjon
 - naturlig vegetasjonsbelte som levested for planter og dyr + motvirke avrenning
- Teknisk forskrift, TEK 17 7.2 – avstand til elvekant 20 m (NB: ikke normalvannstand)
- Naturmangfoldsloven
- Forurensningsloven
- Plan- og Bygningsloven - §1-1 fremme bærekraftig utvikling og mange andre §
- Kommuneplan areal – kart og juridiske bestemmelser
- Forskrift om produksjonstilskudd (krav til jordbruket om kantsoner)
- Hogst langs vassdrag: Bærekraftforskriften § 5 og Norsk PEFC Skogstandard, kravpunkt 24
- Forskrift om regionale miljøkrav i jordbruket i Oslo og Viken

Hvis det bare respekteres?

Naturavtalen COP15 9 av 23 mål desember 2022

1 AREALFORVALTNING MED NATUREN I SENTRUM

Alle arealer skal forvaltes på en måte som sikrer naturen, og at områder som har stor betydning for naturmangfold ikke går tapt.

2 30 PROSENT RESTAURERING

Minst 30 prosent av ødelagte og skadede naturområder skal være under restaurering.

3 30 PROSENT VERN OG BEVARING

Minst 30 prosent av alle land- og havområder skal bevares og beskyttes mot skadelig påvirkning fra menneskelig aktivitet. Områdene som vernes skal dekke alle naturtyper og de skal henge godt sammen. I slike områder skal kun aktivitet som er i overenstemmelse med verneformålet være tillatt.

6 HÅNDTERING AV FREMMEDE SKADELIGE ARTER

Forhindre etablering av fremmede skadelige arter, og eliminere skadevirkningene fra de som allerede er etablert. Minimum halvere introduksjons- og etableringsraten av slike arter.

7 REDUSERE FORURENSING

Redusere forurensing og de negative virkningene fra alle forureningskilder til nivåer som ikke er skadelige for naturen, inkludert fra næringsstoffer, sprøytemidler, farlige kjemikalier, og plastforsøpling.

8 KLIMA- TILPASSING

Minimere effektene klimaendringer har på naturen og samtidig styrke naturens motstandskraft i møte med klimaendringene.

12 GRØNNE BYER

Vesentlig utvide naturområder, og folks tilgang på disse, i urbane og tettbefolkede strøk, samt integrere bevaring og bærekraft bruk av biologisk mangfold i politikk og forvaltning.

14 NATURHENSYN I ALLE SAMFUNNETS SEKTORER

Sørge for at naturen og naturverdier blir godt innarbeidet i politikk, lover, plan- og utviklingsprosjekter osv. på tvers av alle forvaltningsnivåer og i alle sektorer, for å sikre at naturavtalens mål blir gjennomført.

19 FINANSIERING AV NATURTILTAK

Øke alle typer finansiering til gjennomføring av avtalen, slik at dette innen 2030 tilsvarer minst 200 milliarder dollar årlig.

Temaplan naturmangfold – strategier – relevans til vassdrag

vedtatt 13.06.2023

- Prioritere natur og klima like høyt som andre samfunnshensyn og interesser i arealforvaltningen
- Høy terskel for å gi dispensasjoner som medfører inngrep i verdifull natur
- Gjennomgå planer for å avdekke manglende hensyn til natur, slik at planer kan endres
- Arbeide aktivt for å oppnå god økologisk tilstand i vannforekomstene
- Aktivt følge opp og bidra til gjennomføring av «Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden»
- Stans forringelse av kantsoner og tap av naturtyper og sårbare arter knyttet til vann
- Bevare og restaurere naturområder og sammenhengende naturkorridorer for å sikre at våre økosystemer er robuste mot fremtidens klimaendringer
- Bruke naturbaserte løsninger som et verktøy for å tilpasse oss klimaendringene
- Unngå å bygge ned karbonrike arealer og bidra til CO2 balanse
- Bidra til forvaltning som verner om og sikrer naturmangfoldet
- Heve kunnskapen om naturmangfoldet
- Samarbeide med frivilligheten, næringslivet, offentlig virksomhet, academia

Samfunnssikkerhet

- Forvente minst 20 m kantsoner og 10 m buffersoner
 - Arealplanens bestemmelser er 10 + 10 meter
- Infrastruktur må begrense brudd i blågrønn struktur
- Allmenhetens kontakt med vassdrag – på vassdragets premiss
- Broer i stedet for kulverter
- Veier tilpasses vassdrag
- VA rør i elvekanter minimaliseres
- Overvann infiltreres

Bedre skjøtsel

- Fremmede arter må bekjempes
 - Aktiv slått og lusing
 - Bekjempe parkslirekne i Sætreelva
 - Bekjempe kjempespringfrø i Neselva og Grodalselva
 - Kanadagullris – overalt, lett å luke – alle kan bidra med innsats
- GPS styrt kantklipping/snø-måking
 - Ikke måke snø inn i kantvegetasjonen
- Kunnskapsbaserte skjøtsel – og ikke stol på sameienes håndtering av regulerte skjøtselsplaner
- Fortsatt aktiv dialog med landbruket

Vern av natur – skog og vassdrag

- Formannskapet 12 mars fikk sak om frivillig vern av skog
 - Inkludert øvre del av Grodalen med Askers største elv
- I neste sak foreslår vi:
 - Neselvas øvre del – mellom bebyggelsen på Vestre Billingstad og naturvernreservatet ovenfor jernbanen.
 - Skånevannsbekk og Sandbekk mm (Follestad D)
 - Grodalselvens nedre del ned til minst Brubakkveien

Naturrestaurering – føre tilsyn – noen eksempler

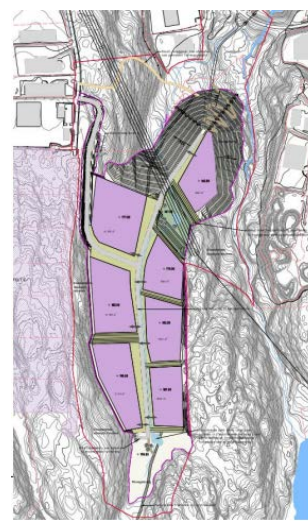
- Neselva ved rasstedet utløst av Neselva Hageby – begge sider
 - Konsekvenser av ras 07.08.2022 skal utbedres i 2024
- Neselvas kantsone i henhold til regulering – nord for rasstedet
- Neselvas utløp - Holmen Slipp har søkt om innsnevring av elveløp.
 - Nyhet: Brev fra Statsforvalteren 4.03.24: Elveforums klage på kommunens vedtak har ført frem. Første milepæl mot en restaurering
- Asker sentrum – i etterkant av prosjekt Kirkeveien (kommunen) og Elvely (Fredensborg)
- Høn nærsenter – bruke bekken aktivt til vegetasjon/park
- Bøbekken åpning (Slemmestad) - sikre naturkvaliteter i betongkanalen gjennom Vaterland

Store aktuelle plansaker – utfordrer blågrønne strukturer

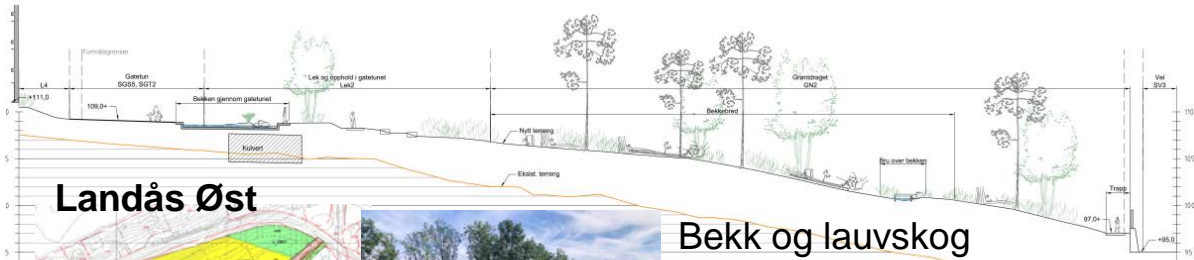
1. **Røyken sentrum områderegulering** – «alt» som påvirker Skitthegga inkludert næringsareal langs Skitthegga i dalføret ned mot sentrum
2. **Follestad D – Årosvassdraget** – nei til 2 mill m³ deponi og 6 små tomter og nitrogen/ammoniakk fra sprengstein til Skånevannsbekken
3. **Landås Øst (L4, L5, L6)** - bevare siste lauvskog med sidebekk til FUSDALBEKKEN – beholde bestemmelsen i områdereguleringen § 9.2
4. **Høn nærsenter og SGS1** – naturrestaurere FUSDALBEKKEN
5. **FUSDALSKOGEN** – avvise JMs blokker ved bekken
6. **Øra, Sætrelva og Oslofjorden** – øke avstand mellom bygg og elv/sjø
7. **Atelierhagen** – øke avstand til Bondivanns våtmark
8. **E1 Elvely** - 7. etg glassbygg ved Askerelva – avviker fra detaljregulering om grønn fasade. Avstand til elva anses som inkurie. Dispensasjons-søknader pågår.
9. **Askerholmen** - kommunal parkering ved Varmestua - bevares
10. **Ravinedalen ved Bjørnestad/Kathrineåsen** – nei til deponi

Follestad D – er fordelene større enn ulempene?

Øra, Sætre ved viktig elv for sjøørret og viktig våtmarksområde for Oslofjorden – hvorfor ikke prioritere avstand?

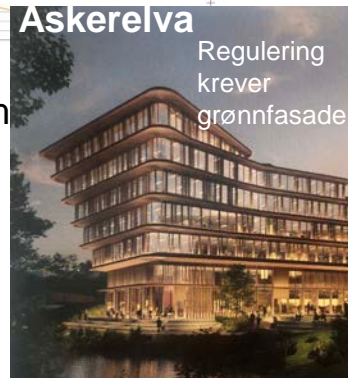
Landås Øst

Bekk og lauvskog skal bevares iht regulering 2018. Hvorfor planer om flatehogst og 5-6 m oppfylling?

Askerelva

Regulering krever grønnfasade

Skal **Neselva** snevres inn når gammel spunt må repareres?
Holmen Slipp

Bondilia/Atelierhagen

Plassering kan forbedres

Bondivann

Arkitektur som tar hensyn til blågrønnstruktur som levested for planter, dyr, fugl???

Skal vi fortsette å fylle ravinedaler?

Politikere og vedtak

- Det må være god og forsvarlig saksbehandling
- Faglige vurderinger må behandles på nytt
 - hvis de settes tilside
- Administrasjonens vurderinger er ikke alltid korrekt eller basert på tilstrekkelig saksbehandling
- I dispensasjonssaker er det spesielt viktig med god og korrekte saksbehandling
 - og det må lyttes til høringskommentarer

Politik

- Utvalget må påvirke UPB og Formannskapet
- Lytte til eksperter og lokalkunnskap
- Stille spørsmål ved saksfremlegg
- Lav terskel for å sende saker tilbake
- 1. gangs politisk behandling kan ikke «sementere» partiets holdning
- Lytte, lese grundig, kontakte høringsparter før vedtak, dra "på en reell befarings

Takk for møte!

Neselva nedstrøms leirskredet

Follestad D – fjelldal og grønn korridor – viktig å bevare

Fra FNF utkast

2 ravinedaler hvor arealplan kan justeres

Hegga inn mot Røyken sentrum:

Reduser planer for næring i den bratte skråningen ned mot turvei til sentrum langs Hegga.

Bjørnstad masseoppfylling av lauvskog og ved Kathrineåsen i Røyken kan tas ut.

Leirskred i Neselva 7. august 2022 ved Neselva Hageby

- Før skredet:
 - Kantsonen ble vesentlig skadet i anleggsfasen i vest og nordøst uten restaurering. Gangbro er voldsom og uestetisk.
 - Kommunens eiendom på østsiden er full av fremmede arter.
- Leirskredet har ødelagt Neselva i en lengde på ca. 40 m og ført mye leire nedover elven.
- «Reparasjon» i august har forverret tilstanden.
- Statsforvalter har krevd plan for tiltak.
- Leirskredet kunne vært unngått:
 - Justere arkitektegningene fra 2015 i henhold til reguleringen 2018
 - Kommunen gå dispensasjon mai 2022 for å bygge inngangsplatå ved å bruke deler av hensynsonen
 - Kalkstabilisering i henhold til regulering ble ikke utført.

NATURRESTAURERINGSTILTAK

FRA PRESENTASJONEN I 2022

Skjøtsel av kantvegetasjon – forbedringspotensiale

- Naturlig kantvegetasjon er sjiktet og trenger ikke skjøtsel
 - Unntak er fjerning av fremmede arter og gran med grunne røtter
 - Unntak hvis det danner seg klaser i elven som øker flomfare
- Hensynsoner trenger buffersoner for å bevare kantvegetasjon
 - Bevare mot kantklipp langs vei
 - Hindre snøbrøyting som bryter ned ny vegetasjon
 - Infiltrasjon av overvann – flomdempning og forurensning
 - Holde avstand til tunge maskiner og VA arbeid
- Hageeiere og sameierstyrer er trussel mot kantsonen
 - Mest mulig plen, en oppfatning av estetikk, utsikt, sol mm
 - Manglende forståelse for naturmangfold og viktigheten av blågrønne strukturer
 - Personlige oppfatninger overstyrer skjøtselsplaner – bør bli politisak?
 - Ulovlig, uvettig hogst tar svært lang tid å rette opp

Naturrestaurering – eksempler på mulige prosjekter

Forslag til prosjekt	Begrunnelse	Kost
Restaurere Askerelvas kantsone vest ca. 30 m, nord for utløpet av Drengsrudbekken	Fremmede arter og ingen vegetasjon. Utvide PRUs pågåendeprosjekt åpning av Drengsrudbekken/ny Kirkevei	Meget lav
Forbedre Elveparken i Sætre	Uestetisk avslutning av prosjekt. Bevar blågrønn struktur.	Lav
Fjerne parkslirekne langs Sætreelva	Stor utbredelse som ikke må få lov å fortsette.	?
Utløp av Gjellumvann og tilgroing ved badeplass Heggodden - studie	Vurdere behov for tiltak mot gjengroing	Lav
Gjellumvann – fjerne tilgroing	Bevare utløpet.	?
Heggedal – skråning ved «Rustad meieri» - Naturrestaurere	Bratt skråning, fremmede arter, skjøtselsproblem. Bevare blågrønn struktur.	Utbygger
Heggedal – fjerne fremmede arter i sentrum langs vassdrag og lagring av masser i elvekant.	Bevare blågrønn struktur.	Utbygger

Naturrestaurering – eksempler på mulige prosjekter

Forslag til prosjekt	Begrunnelse	Kost
Svinesjøen	Fjerne vekster, fjerne avrenning	
Hegga gjennom jordbruk	Tilføre kantvegetasjon	
Røyken sentrum	Naturrestaurere	
Rortundammen og Bøbekken	Naturrestaurere	
Fiskehindre ved veianlegg		

Anbefalinger for vassdrag i sentrums- og boligområder

- Langs vassdrag skal det opprettholdes en vegetasjonssone på minst 10 m og en buffersone på 10 m
- Mer kommunale ressurser og bedre organisering for ivaretagelse av vassdrag og natur i saksbehandling, planlegging og tilsyn:
 - Utbyggere og kommunens prosjekter
 - Vann og Vannmiljø - rørsystemer må redusere inngrep i kantsonen
 - Veier trenger bredere infiltrasjonsoner mot bekker og flomveier
 - Fremmede arter må fjernes og snø skal lagres med stor avstand
- Utbyggere og kommunen må bruke dialogprosesser
- Restaurere kantsoner
- Kunnskapsbaserte skjøtsel – og ikke stol på sameienes håndtering av regulerte skjøtelsesplaner

Våre anbefalinger for vassdrag i LNF områder

- Kantsoner for å hindre avrenning av næringstoffer og sedimenter
- Jordbruksarealer må overvintre i stubb langs vassdrag
- Grønnsaksdyrking har mye svart jord – brede kantsoner nødvendig
- Skogshogst – bevare vegetasjonssoner (lauvskog)
- Bekjempe fremmede arter
- Mer ressurser/bedre organisering for ivaretagelse av vassdrag og natur i saksbehandling, planlegging og tilsyn
 - Kartlegge hvilke naturverdier som er i faresonen
 - Øke tilsyn
 - Bøter ved ulovlig hogst

Forventninger til Plan og bygningsavdelingen

- Fokus på lover, forskrifter, veiledere - utover Plan og bygningsloven
- Samarbeid og bruk av kompetansen i andre avdelinger
- Satsning på Medborgerskap bør være synlig også for Elveforum
- Klare tilbakemeldinger til utbyggerne bør gis i tidlig fase
- Forvente at tiltakshaver og arkitekt revurderer sitt konsept basert på tilbakemeldinger
- Ulempene må presenteres for politikerne – pro/con
- Ressurser til tilsyn og restriktiv med dispensasjoner

Handlingsprogram og budsjett

- Øke VA fornyelsestakten ytterligere for å redusere kloakkoverløp til vassdrag og Oslofjorden
 - Frist for god økologisk og kjemisk tilstand skulle vært oppnådd innen 2021 – og er nå utsatt til 2027
 - Høyere kostnader må ikke føre til at fornyelsestakten reduseres
- Landbruk – ressurser for ivaretagelse av vassdrag
- Avsette midler til naturestaureringsprosjekter

LOVER OG REGLER

Stortingsmelding 14 (2015-16) Natur for livet

Stortingsmeldingen kom i desember 2015 og sier på side 1:

«Arealbruk og omdisponering av areal til for eksempel veg- og boligbygging, industri og næringsformål er viktig for samfunnet, men er samtidig den faktoren som har størst innvirkning på naturmangfoldet på land.»

«En forutsetning for å lykkes med det grønne skiftet er å ta vare på naturmangfoldet for nåværende og fremtidige generasjoner.»

Regional Plan for Areal og Transport i Oslo kommune og Akershus fylkeskommune vedtatt desember 2015:

- «Vekst bør gå foran vern i prioriterte vekstområder» – men sier også:
 - «Lokal blå- og grønnstruktur og egenart kommer lett under press ved kraftig by- og tettstedsvekst, og er **særlig viktig å ivareta** når de prioriterte vekstområder blir tettere utbygd.» (side 29)
 - «Bevaring av store sammenhengende naturområder og grønne korridorer mellom områdene er derfor særlig viktig. **Det inkluderer å sikre forbindelser gjennom tettbygde områder, og å hindre strukturbrudd ved utbygging f.eks. av samferdselstiltak.**» (side 30)

Hvis bare Regional Plan for Areal følges

Lover og Regler

- Vanndirektivet om god økologisk standard innen 2021
 - Alle praktiske tiltak skal settes inn for å begrense negative miljøpåvirkninger
- Vassdragene i gamle Asker ble vernet mot kraftutbygning i 1973
- Vannressursloven – spesielt § 5, 7, 11
 - unngå skade
 - nedbør gjennom infiltrasjon
 - naturlig vegetasjonsbelte som levested for planter og dyr + motvirke avrenning
- Teknisk forskrift, TEK 17 7.2 – avstand til elvekant 20 m
- Naturmangfoldsloven
- Forurensningsloven
- Plan- og Bygningsloven - §1-1 fremme bærekraftig utvikling og mange andre §
- Kommuneplan areal – kart og juridiske bestemmelser
- Forskrift om produksjonstilskudd (krav til jordbruket om kantsoner)
- Hogst langs vassdrag: Bærekraftforskriften § 5 og Norsk PEFC Skogstandard, kravpunkt 24
- Forskrift om regionale miljøkrav i jordbruket i Oslo og Viken (høring)

Hvis bare lovene og kommunalplanen følges

EU's vanddirektiv hjemlet i norsk lov med Forskrift om vannforvaltning

Har som mål å sikre *god økologisk og kjemisk tilstand* i definerte vannforekomster i tråd med kravene i Vanddirektivet

Asker kommune er en del av Vannområde Indre Oslofjord Vest som er en del av vannregion Glomma

Hadde følgende tidsfrister:

- Planer for hvordan målet skal nås, skal være klare innen 2015
- Alle tiltak skal igangsettes innen 31.12.2018
- God kjemisk og økologisk tilstand for vannkvalitet skal nås innen 2021

Vannområde Indre Oslofjord Vest

Vassdragene vernet

- Vassdragene i gamle Asker er vernet mot kraftutbygging
- Stortingsmelding 14 (2015-2016) «Natur for Livet» side 127:
 - Det skjer likevel inngrep i vernede vassdrag som reduserer verneverdiene
 - **Regjeringen vil arbeide for at verneverdiene i vernede vassdrag opprettholdes eller eventuelt gjenoprettes** der det viser seg at negative påvirkninger har forringet verneverdiene
 - Verdiene skal ivartas gjennom eksisterende lovverk
 - Plan- og Bygningsloven er viktigst
 - Vurdere økt beskyttelse gjennom områdevern etter naturmangfoldloven

Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven)

– utdrag fra kapittel 2. Almennelige regler om vassdrag

§ 5 (forvalteransvar og aktsomhetsplikt)

«Enhver skal opptre aktsomt for å unngå skade eller ulempe i vassdraget for allmenne eller private interesser.»

«Vassdragstiltak skal planlegges og gjennomføres slik at de er til minst mulig skade og ulempe for allmenne og private interesser. Denne plikten gjelder så langt den kan oppfylles uten uforholdsmessig utgift eller ulempe. Vassdragsmyndigheten kan ved forskrift fastsette nærmere regler om planlegging, gjennomføring og drift av bestemte typer vassdragstiltak.»

Vassdragstiltak skal fylle alle krav som med rimelighet kan stilles til sikring mot fare for mennesker, miljø eller eiendom.»

§ 7 (vannets løp i vassdrag og infiltrasjon i grunnen)

Ingen må hindre vannets løp i vassdrag uten hjemmel i denne lov.

«Utbygging og annen grunnutnytting bør fortrinnsvis skje slik at nedbøren fortsatt kan få avløp gjennom infiltrasjon i grunnen.»

Vassdragsmyndigheten kan gi pålegg om tiltak som vil gi bedre infiltrasjon i grunnen, dersom dette kan gjennomføres uten urimelige kostnader.»

Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven)

– utdrag fra kapittel 2. Alminnelige regler om vassdrag

§ 11 (kantvegetasjon)

«Langs bredden av vassdrag med årssikker vannføring skal *det opprettholdes et begrenset naturlig vegetasjonsbelte som motvirker avrenning og gir levested for planter og dyr.*

Denne regelen gjelder likevel ikke for byggverk som står i nødvendig sammenheng med vassdraget, eller hvor det trengs åpning for å sikre tilgang til vassdraget.

Grunneieren, tiltakshavere og berørte fagmyndigheter, kan kreve at kommunen fastsetter bredden på beltet. Bredden kan også fastsettes i rettslig bindende planer etter plan- og bygningsloven.

Vassdragsmyndigheten kan i særlige tilfelle frita for kravet i første ledd.»

Vannforskriften §12 – Krav til ny virksomhet eller inngrep

- kopiert fra Klima- og Miljødepartementets foredrag 14.03.16 «Kampen om arealene»

Ny aktivitet eller nye inngrep i en vannforekomst kan gjennomføres selv om dette medfører at miljømålene i § 4 - § 6 ikke nås eller at tilstanden forringes, dersom dette skyldes

- a) nye endringer i de fysiske egenskapene til en overflateforekomst eller endret nivå i en grunnvannsforekomst, eller
- b) ny bærekraftig aktivitet som medfører forringelse i miljøtilstanden i en vannforekomst
fra svært god tilstand til god tilstand

I tillegg må følgende vilkår være oppfylt:

- a) alle praktiske gjennomførbare tiltak settes inn for å begrense negativ utvikling i vannforekomstens tilstand,
- b) samfunnsnyttene av de nye inngrepene eller aktivitetene skal være større enn tapet av miljøkvalitet, og
- c) hensikten med de nye inngrepene eller aktivitetene kan på grunn av manglende teknisk gjennomførbarhet eller uforholdsmessig store kostnader, ikke med rimelighet oppnås med andre midler som miljømessig er vesentlig bedre.

Forskrift om produksjonstilskudd (krav til jordbruket om kantsoner)

§4 Tilskudd til jordbruksareal

Det kan gis areal- og kulturlandskapstilskudd for fulldyrket og overflatedyrket jord samt innmarksbeite som foretaket disponerer og driver aktivt på det tidspunkt eller i den perioden som fremgår av jordbruksavtalen.

Det kan gis ytterligere tilskudd for de arealene som drives økologisk i samsvar med produksjonskravene i forskrift 4. oktober 2005 nr. 1103 om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter og næringsmidler.

Det kan ikke gis tilskudd dersom det foretas inngrep som forringer kulturlandskapet. Dersom annet regelverk ikke er til hinder for det, kan kommunen likevel forhåndsgodkjenne inngrepet dersom det avhjelper betydelige driftsmessige ulemper.

Det kan ikke gis tilskudd dersom det ikke er etablert vegetasjonssoner mot vassdrag med årssikker vannføring. Vegetasjonssonen skal være tilstrekkelig bred til å motvirke avrenning til åpent vann under normal vannføring. Sonen må være på minst 2 meter målt fra vassdragets normalvannstand, og kan ikke jordarbeides.

Huseiernes landsforbund

- 10 min

Asker Velforbund

- 10 min

Dialogmøte – Utvalg for samfunnstjenester
Asker Rådhus 14.03.2024

Lasse Thorkildsen
Nestleder Asker Velforbund

Kort om Asker Velforbund (AV)

- Paraply for velforeninger i Asker kommune
- 77 politisk uavhengige, frivillige og demokratisk drevne velforeninger er medlemmer
- Velforeninger har geografisk definert nedslagsfelt. Medlemskap er (normalt) frivillig.
 - Hovedformål er trivsel for alle i velets nedslagsfelt, trygt og godt bomiljø
- Nærmere 2/3 av Askers stemmeberettigede antas å være medlem av en velforening gjennom sin husstand
- I motsetning til annen frivillighet, er velforeningene selvfinansiert gjennom medlemskontingent
- AV ledes av et styre med 7-9 medlemmer. Årsmøte m styrevalg 2024

Samarbeidsavtale med Asker kommune

- AV og AK har samarbeidsavtale med generelle prinsipper og oppgaver for begge parter
- *Målsettingen med avtalen er bl. a. å:*
 - Sikre klargjøring av viktige prinsipper og gjensidige krav og forventninger
 - Sikre bedre kontinuitet og forutsigbarhet
 - Bidra til forståelse og respekt for hverandres synspunkter og arbeidsmåter.
- AV godt samarbeid med samfunnstjenester over mange år

Iflg våre medlemmer*, hvordan kan kommunen hjelpe velforeningene?

Økonomisk direkte støtte til aktive velforeninger

Forsterkning av Velrusken

Forbedre, tydeliggjøre, og forenkle søkeprosessen for ulike støtteordninger

Stille tøffere rekkefølgekrav til utbyggere (særlig mht vei)

Løfte evne og vilje til å forstå og respektere lokalt perspektiv og interesser

Vise større vilje til å ta kommunalt ansvar for vei, vann og kloakk

Enklere tilgang til kommunalt arkiv/saker og dokumenter

Bedre støtte til trafikkmålinger og fartsdempende tiltak

Økonomisk og faglig støtte til utvikling av digitale kommunikasjonssystemer

Bedre dialog med velforeningene i lokale byggesaker og om vedlikehold av lokal kommunal infrastruktur

** AV's medlemsundersøkelse, februar 2023*

Velrusken

- Årlige Rusken-aksjoner er godt implementert og utføres med høy dugnadsinnsats i mange vel
- AV har siden 2013 hatt avtale med AK om ansvar for å fordele økonomiske midler til velforeninger som arrangerer ryddeaksjoner og ulike tiltak som forhindrer forsøpling
- For 2023 var rammen 100.00 kr til fordeling, som i 2013 i gamle Asker. Det burde vært 200.000.
- **Beskjeden i år var kr 0!**
- Ingen katastrofe isolert sett, gitt nødvendigheten av omstilling.
- Men hva skjer i 2025?

Et bekymret budskap om økonomi og prioritering

- Askers økonomi synes varig endret
- Velforeningene ser at ytelser innen vei og lys reduseres, avgifter økes raskt, støtte forsvinner
- Kommunen forventer redusert skatteinngang fra 1/1 2025 på toppen av årets omstilling
- Dagens styre heller mot at kommunen bør:
 - erkjenne konflikt mellom planer og ressurser
 - prioritere kvalitet i primære oppgaver (skole, velferd, bygg, infrastruktur)
 - forenkle og redusere egen organisasjon i lys av dette

Asker og Bærum Trafikksikkerhetsforening

- 10 min

Asker & Bærum Trafikksikkerhetsforening

www.trafikksikkerhetsforening.no

Formål

“0 drepte - 0 hardt skadde”

Trygghet på våre veier for alle

Asker og Bærum
Trafikksikkerhetsforening er en
uavhengig sammenslutning
som har til formål å arbeide for
å trygge all ferdsel i Asker og
Bærum og å aktivisere alle
interesserte i dette arbeid

Organisering

+ Styret

- **Leder: Lars Petter Fjær**
- **Nestleder Per Thrane Nilsen**
 - Representerer Bærum Velforbund
- **Kasserer Gina Faale**
 - Representerer NAF
- **Styremedlem Gunnar Andersen**
 - Representerer Asker Velforbund
- **Styremedlem Ole Høiby**
 - Representerer Faggruppen

+ Faggruppen

- **Finn Harald Amundsen, Høvik/Nesøya**
 - Tidligere fagdirektør trafiksikkerhet Statens Vegvesen
 - Forsker og avdelingsleder trafikkteknikk/trafiksikkerhet, TØI
 - Privat konsulent trafiksikkerhet
- **Ole Høiby, Slemmestad**
 - Distriktssekretær i Trygg Trafikk
 - Lang karriere i UP, sist som NK og stedfortreder for UP-sjefen
- **Tom Linderud, Jar**
 - Trafiksikkerhetsbakgrunn fra Statens Vegvesen og Norconsult
 - Leder for Vei og Trafikk, Bærum kommune i 10 år
- **Trond Østbøll, Gjønnnes**
 - Trafiksikkerhetsarbeid i Statens Vegvesen, Akershus
 - Vei og Trafikk, Bærum kommune, spesielt engasjert i skilting og fartsgrensesetting

Medlemskategorier

Partner organisasjon

- Foreningen kan inngå avtale med partnerorganisasjoner om partnermedlemskap i tråd med særskilt formulert partneravtale.
- Avtalen skal godkjennes av relevant myndighet i begge organisasjoner.
- I Asker og Bærum Trafikksikkerhetsforening er denne myndighet Årsmøtet
- Partnermedlemmer i dag er
 - Asker Velforbund
 - Bærum Velforfund
 - NAF Asker & Bærum

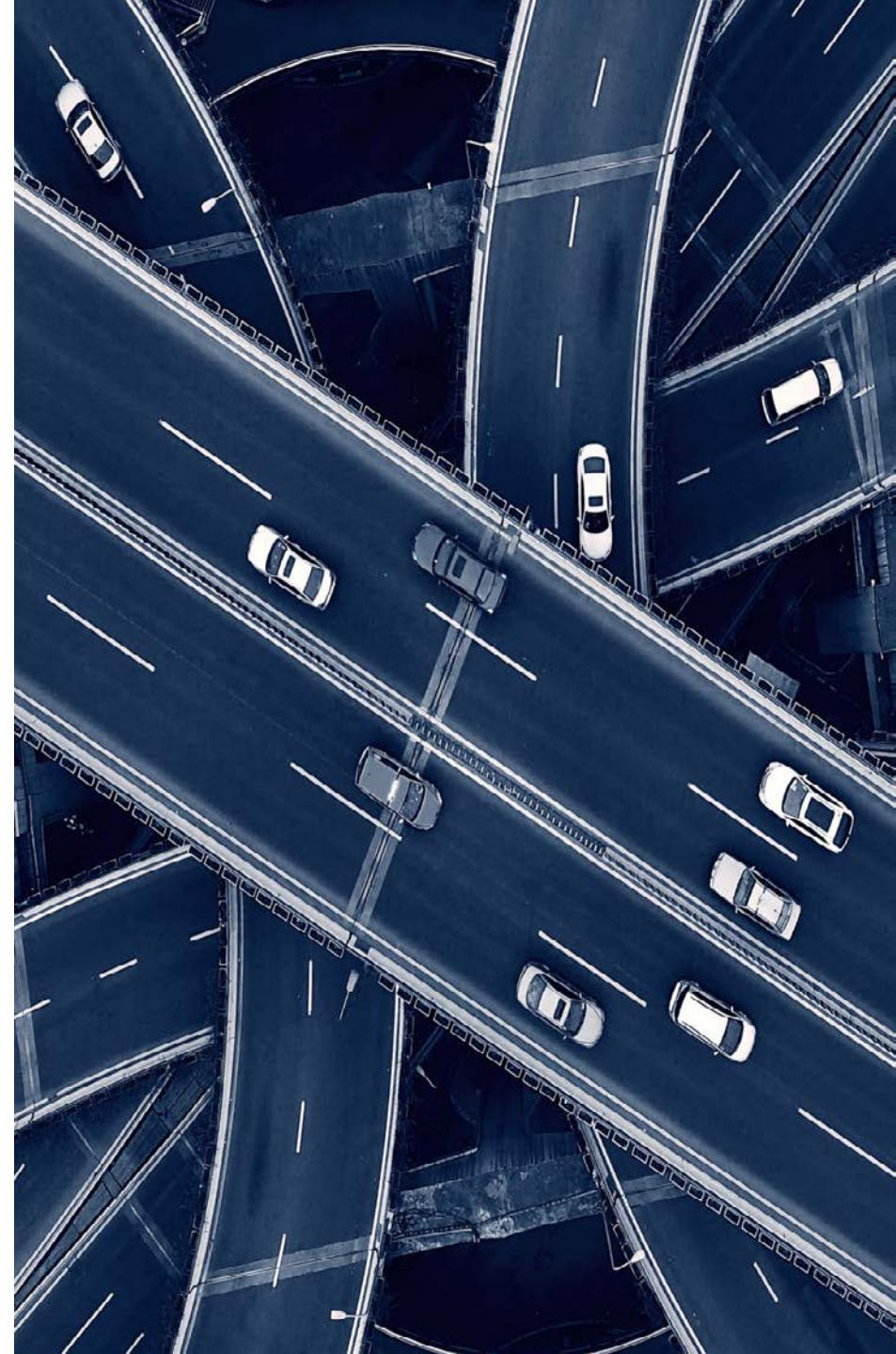
Direkte medlemmer

- Foreningen er åpen for alle med interesse for trafikksikkerhet
 - velforeninger
 - skoler
 - kvinne- og familielag
 - bedrifter
 - organisasjoner
- Medlemssøknader avgjøres av Styret

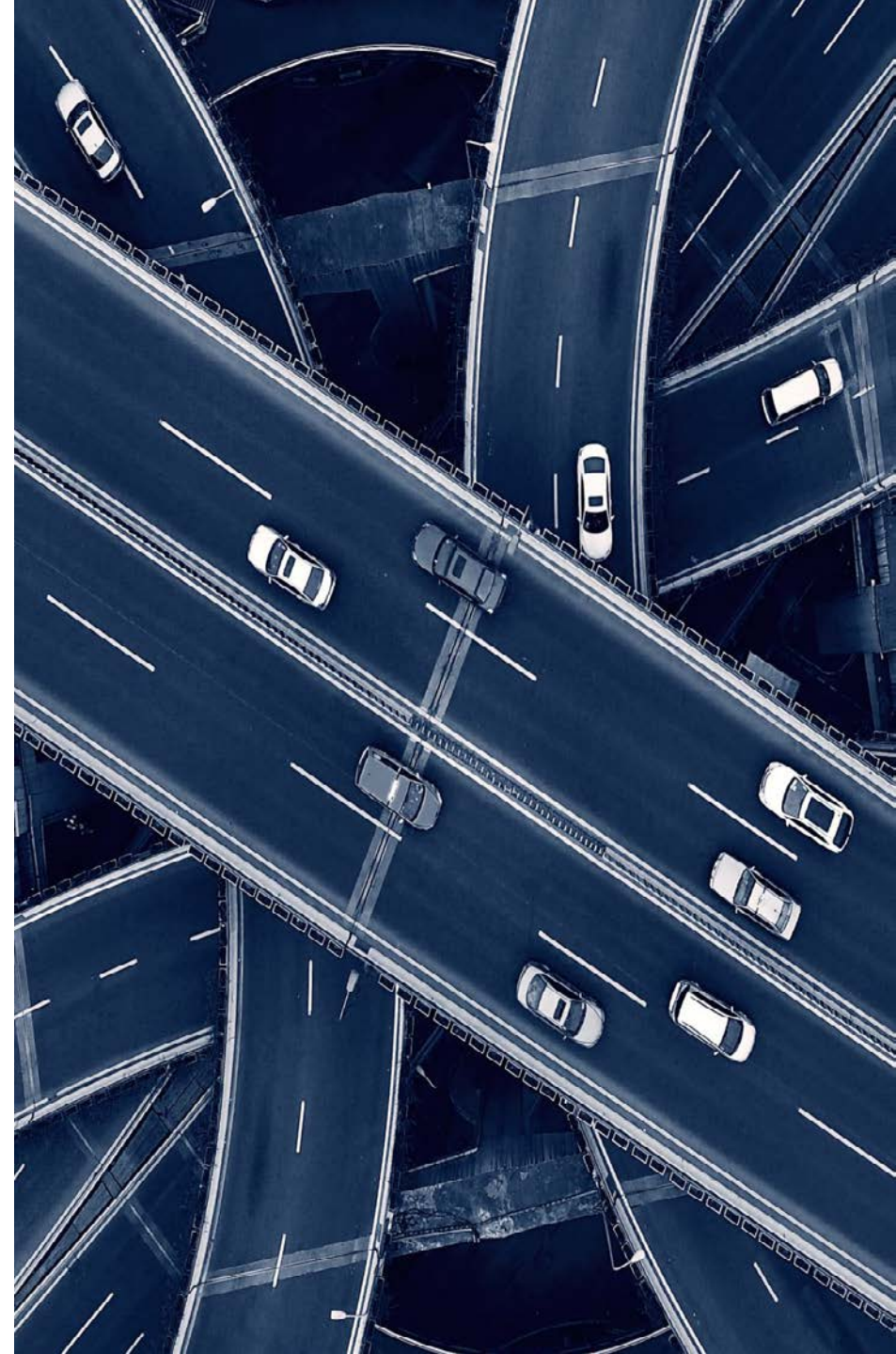
Hovedområder

- Arbeide for tryggere ferdsel og bidra til økt oppmerksomhet for trafikksikkerhetsarbeidet i Asker og Bærum
- ABT tar opp saker av trafikksikkerhetsmessige betydning på vegne av velforeninger, skoler, barnehager og andre organisasjoner.
- ABT er åpne for å behandle henvendelser fra enkeltpersoner som gjelder reelle trafikksikkerhetsproblem, eventuelt henviser/løfte saken til lokal velforening.
- ABT kan gi rettleiding til velforeninger og andre i trafikksikkerhetsspørsmål, henviser til aktuelt regelverk.
- ABT kan holde innlegg på møter etter anmodning i velforeninger, FAU, skoler, barnehager og andre om konkrete trafikksikkerhetsspørsmål.
- ABT kan gi kommentarer til reguleringsplaner som gjelder trafikksikkerhet i Asker og Bærum.
- ABT kan gi råd om lokale fartsgrenser, skiltspørsmål, vegoppmerking, siktproblematikk i vegkryss, fotgjenger-og sykkelproblematikk
- ABT kan delta på befaringer etter ønske fra foreninger, skoler etc.
- **Fartsmålinger må avklares med kommunene, da ABT ikke disponerer eget fartsmålerutstyr.**

Arbeid i faggruppen Generelle - 2022-2024

- Ulykkesutviklingen i Akershus fylke
- Ulykkesutviklingen i Asker og Bærum
- Spørsmål til SVV om oppmerking i rundkjøringer
- Ulykkesanalyser basert på data fra SVV
- Spørsmål til SVV om bruk av 40 km/t som fartsgrense på fylkesveger
- Høring av diverse Reguleringsplaner og andre planforslag (Sandvika, Bekkestua, Samferdselsplan for Asker etc)

Arbeidsoppgaver i Asker kommune

- Viltgjerde E134 Spikkestad
- Røykeveien i Heggedal (fartsgrense 40 km/t og andre TS tiltak)
- Befaring Sundbyveien og Hurumveien (skiftende fartsgrenser, dårlig sikt, farlige punkter)
- Vollenveien (forlenge strekning med 40 km/t)
- Sætre og Holmsbu (befaringer, forslag til TS tiltak, Asker har gjennomført fartsmålinger)
- Rundkjøring Bleikerveien/Røykenveien (har sett på fotgjengerløsninger)
- Prestenga/Slemmestad (farlig utkjørsel)
- Nærsnes kryssutforming
- Vurdert forslag til avkjørsel på Høn
- Utbyggingsplan for Gjellum/COOP

Arbeidsoppgaver i Bærum kommune

- Skui vel (befaring Brenneveien/Gml. Lommedalsvei)
- Bekkestua sentrum (vurdert forhold for gående, mangelfull skilting, gangfeltplassering)
- Oksenøya skole Fornebu (tiltak i forbindelse med kjøring av elever til skolen)
- Gangbru over E18 ved Høvik kirke og utvikling av Høvik senter
- Høviksvingen/Snoveien/Høvikveien (foreslår fartsgrense 40 km/t for hele strekningen)
- Høviksvingen (smale fortau, dårlig brøyting)
- Forneburingen (vurderer gjennomgående fartsgrense)
- Billingstadveien (forlenge fortau opp mot Vestmarkveien)
- Tanumveien (befaring)
- Gml. Ringeriksvei (befaring av tiltak for gående og syklende)
- Billingstad stasjon (vurdert tiltak for bedret sikkerhet for gående og syklende)

Nedre Buskerud Boligbyggelag

- 10 min

Asker og Bærum Boligbyggelag

- 10 min

Oppsummering

